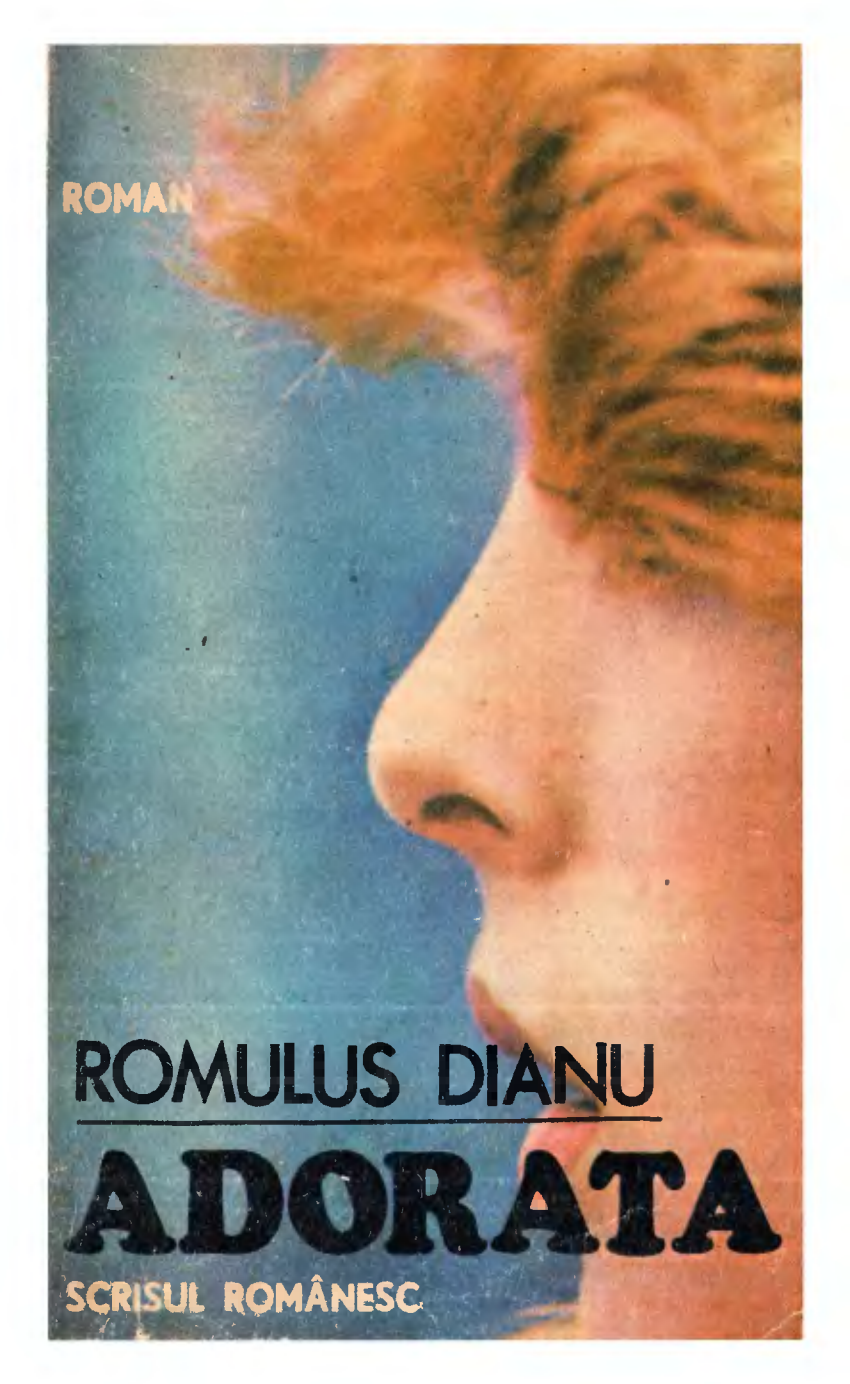

ROMAN

ROMULUS DIANU

ADORATA

SCRISUL ROMÂNESC

ROMULUS DIANU

ADORATA

Un portret de epocă

roman

SCRISUL ROMÂNESC, CRAIOVA, 1984

***„Mă voi face pământ de flori, ca
să mă iubești mai mult“.***

(Scrisoare de la Abelone)

INVITAȚIE

Trei ediții ale acestui roman, apărute succesiv în anul 1930, dintre care una cu ilustrații de pictorul Ionescu-Sin, au coincis cu evenimente tulburătoare, interne și externe. Din schița de portret al epocii, n-am salvat decât puține trăsături caracteristice, cufundate în eșarfe și dantele, care au denaturat fizionomia romanului *Adorata*. Cu o extraordinară ascuțime, scriitorii și criticii noștri, printre care T. Arghezi, G. Călinescu, Perpessicius, Cezar Petrescu, Șerban Cioculescu, au remarcat lacunele și reticențele portretului. După 40 de ani, acest roman floral mi-a impus greaua trudă a restaurării lui, pentru că astăzi este victorioasă cauza suferindă de atunci.

Ediția definitivă a romanului depășește albiile izvorului inițial și se întregește cu înțelesul epocii, prin zguduitorile urmări, preludate în primul sfert de veac.

Adorata este o depoziție de martor, romanul unei frivolități istorice : burghezia, care de mult nu mai dădea eroi, dezertoare din natură, producătoare doar de orhidee și de vanitoase arhondării.

LA APARIȚIA PRIMEI EDIȚII A ROMANULUI „ADORATA“

BILET LITERAR

Lui Romulus Dianu

I-am cerut prietenului meu Dianu, cel mai tânăr evanghelist al scripturilor actuale și de o seamă cu vechiul nostru, al ambilor camarad, băiatul meu mai mare¹, foile de corectură ale romanului său.

Facem parte dintr-o mare familie, la suprafața netedă a vremii, depărtați prin leaturi și spații, dar încuscriți și vecini prin luminiș. Și avem acelaș editor, care ne-a impus deopotrivă obligația unui „roman“.

Mărturisii cu sfială că nu am învățat ce este un roman, că pismuiesc puțința de-a recunoaște genul, sau de a-l tăgădui, impresionat de siguranța scriitorului care pune titlul „Fuge vîntul“ și dedesubt cuvîntul etichetat : ai scăderi, la orice experiență și dificultăți intelectuale. Cînd ai luat model grafic pagina și expresie suficientă ideea, parcursă de marginile unui desen, drumul de la o pagină la alta și escaladarea din idee în idee, ferindu-te de ciinele rău al auto-criticii, ți se par primejdioase și de încercat mai cu seamă noaptea, contrastul părților în totaluri.

Ca să faci un roman trebuie să închizi un ochi, sau să-ți adaogi unul suplimentar ? Trebuie să scobori storul ferestrei, sau să dai geamurile de părete ? Cum se face un roman și ce deosibește romanul-roman, de povestirea-povestire ?

Ți s-ar părea că se poate scoate un roman din orice povestire, dacă luăm de bună tălmăcirea naturii care face sămînța copac și pădure și icrele moruni. Ce însemnează sentința : romanul acesta e un roman, pe cînd romanul cestălalt nu e roman ? Să fie un roman mai mult decît o pagină și o frază ? Tilcuirea sentinței nu o găsim la profeți, adică la acei excepționali corsari ai mitologiei literare,

¹ Eliazar Teodorescu.

care umblă în stihare albastre pe albia cărților și își zic, nu știu pentru ce, și critici. Ei nu vor să spuie cum se des-
cuie broasca și țin cheia în buzunarul sfintelor vestminte,
lăsând ușa câte puțin crăpată. Să fie ei atât de incomparabil
inteligenți încît să miroasă cu un creier, adeseori — iartă-
mă, Doamne, că nu știu ce vorbesc — adeseori inferior,
parfumele neidentificate și confundate cu mișcarea aeru-
lui și cu lumina ?

Un critic mare, a cărui cursivitate s-a oprit la Vla-
huță, ne anunță apariția unui roman al său, personal. Poate
vom afla atunci ce este un roman, dacă nu se va repeta
întîmplarea satanică a unui foarte hrănit și succulent in-
telectual, care invitat de Ilarie Chendi să scrie un articol
de critică literară, în patruzeci de rînduri de coloană, a
citat o sută șapte autorități. Pe acest autor, care avu sta-
bilitatea să stea după primul și ultimul lui articol, natura
îl făcuse... cititor, nu critic. Dar nu cumva te naști așa
ceva, adică romancier, după cum te naști și așa altceva,
critic ?

Am răsfoit corecturile lui Romulus Dianu, ca să mă
dumiresc dacă nu e și el, cum trebuie să devenim toți, un
romancier prin necesitatea editorului, sau dacă e un ro-
mancier prin vocație. La lectură, am uitat problema de tot,
și m-am lăsat purtat de luntrea lui Dianu, de unde a voit
el, fără nici o rezistență, drept, în zigzag, aplecat pe lopeți,
sau povîrnit pe spate și mi-a plăcut. Mi-a părut rău numai
cînd s-a isprăvit pagina din teanc. — Știi că e bine în ro-
man, dacă o fi roman !, îmi permiteam să-mi zic, gidilat
în ureche de câte un sfîrc de păpurîș. Și dacă nu-i roman,
tot atât de bine e, ca și cum ar fi roman. Și trebuie să fie
roman, iată de ce : pentru că vreau să citesc toată cartea
și deabia o aștept. Dacă n-ar fi roman... Pardon !, raționa-
mentul pășește greșit. Parcă dacă ar fi roman, ar fi mai
interesant decît dacă nu e ?...

Aș voi să-i dau luntrașului meu un ban de aur. Dar ce
fel de ban de aur ? Incrustat cu o sută de briliante, ca o
lucarnă de clopotniță înaltă...

T. ARGHEZI

(Cronicarul, 27 mai, 1930)

CUM ÎȘI MĂTURĂ NATURA PRIN ODĂI

Voi povesti cele ce s-au întîmplat cînd aveam douăzeci de ani, într-o casă cu fete, cu iubire multă.

A fi tinăr, mi se părea ceva minunat, toți eram frumoși, de o splendidă ignoranță, toți îndeplineam condiția de a trăi în paradis, și mă mir că atîtea lucruri s-au petrecut, simple și distrugătoare, în timp ce noi stăteam locului, ca niște primăveri cărora li se fură cireșile.

Vreau să însemnez anul acela pe care-l văd îndepărtîndu-se albastru și iluzoriu, iar prima frază am început-o cu litera V, a numelui ei. Va rezista uitării mai bine decît o inscripție oarecare ? Ne îngăduie viața să facem din ea mai mult decît o horticultură de amintiri ? Cînd iubim sincer pe cineva, ar trebui să urlăm de durere, strigînd : — „Te voi uita !... Mă vei uita !“. Credeam că se poate, dar mă amăgeam.

De o săptămînă, n-am mai deschis nici o scrisoare. Poștașul îmi aduce, de dimineată, ziarele și sticla cu lapte, și-mi suride ca un filosof cunoscător al gamei întregi, de la felicitări pînă la condoleanțe.

Popa, învățătorul, primarul, plutonierul-major de la postul de jandarmi se miră că, de atîta vreme, n-am mai părăsit conacul. Nu m-a costat prea mult și mă simt bine în aceste odăi goale, în care am adus numai biblioteca, patul, masa, cîteva scaune și conștiința, javra asta intelectuală, care mă latră în timpul somnului, ca și cum mi-ar spune :

— N-ai putut face nimic pentru ea...

Noapțile se tirăsc larvar, dar zilele mi se par scurte, mă iau cu una, cu alta, și iată că se înserează. Știu ce însemnează asta : voi fi, din nou, întrebant : — De ce n-ai luat-o tu ? De ce n-ai fugit cu ea în lume ?

Hei, cum își mătură natura, prin odăi !... Cum ne preschimbă în valorile ei !... Cum face ea var și buruiană din

rămășițele suavităților de serviciu !... Iar cînd i se pare că a greșit șablonul unui om, natura procedează exact ca Peer Gynt : toți nasturii greșiți sînt turnați la topitorie, în cazan, și face ea altceva din noi, că negustoreasa asta vrea cantități, vrea viței, porci, cai, copaci, riuri, calciu, și de unde ar putea hrăni atîta viață, dacă n-ar cere lui Shakespeare să-i restituie cele trei kile de var, pe care i le-a împrumutat ? Nu ne săturăm de toate ? Nu ne plictisim chiar și de noi înșine, cînd ne bărbierim, la oglindă, oftînd : — Oh, de douăzeci de ani, tot pe așa îl bărbieresc !... O mutră în minus nu strică ! — zice mama noastră, a tuturor, care joacă barbut cu noi. Natura ne inspiră frică, admirație, tot ce vreți, dar nu stimă.

Mă așez frumos la masă, cu hîrtie, cu cerneală, cu penițe, ca să scriu ; poate că astfel îmi voi mai amorti spasmele amintirii, îmi voi ajuta boala de a trăi. Ca și tînărul Heine, credeam pe atunci că vorbele „te iubesc“ eu le-am inventat !... Iată ceva poetic, da-capo-al-fine ! Suspinele astea fac o excelentă impresie, ameteșc sufletele sensibile, cerul se dărîmă peste noi, și avem ocazia de a mînca numai potirnichî, că așa este cînd se dărîmă cerul !... Esențialul este să fim îndrăgostiți, iar ca semn suprem al pasiunii, ne plimbăm prin Cișmigiu, la orele de matematică.

Așa s-a inventat literatura, acest gen de vagabondaj licit !

N-aveam altă scuză, decît pe aceea a tinereții ; în fiecare suflet angelic se ascundea un drac de înaltă calificare, așa cum în orice fetiță de trei ani zace o viitoare soacră, primărită de sector în iad.

Una îmi plăcea fiindcă era blondă, cealaltă fiindcă era brună ; una fiindcă era naltă, iar alta mică ; pluteam ca o piine, pe talwegul unui fluviu, din care pe deasupra se hrăneau păsările, iar pe dedesubt, peștii. Este careva destul de voinic, pentru a se opri ?

Liber este fiecare să se ducă dracului, dar nu să tragă după el pe nimeni.

Oferea societatea vreo certitudine ? Destinele popoarelor nu erau jucate la bani mărunți, în cluburile diferitelor eșarfe și cocarde ? A venit vreo cocardă, pe lume, care să nu verse sînge ? Mi-a fost frică !... Nu mă vedeam ve-

nind acasă, îmbrățișându-mi tovarășa de viață, șoptindu-i cu dezolare :

— De pîine să nu mă întrebi, că n-avem !... A căzut guvernul ; m-a dat afară !...

Imaginația se dovedește mai cumplită decît realitatea, fiindcă facem tranzacții morale ; și azi așa, mîine așa, Ernest Corodeanu și Gaby de Severin reprezintă societatea într-un mod mai autentic decît un medic, un profesor, sau un mecanic. Ne cade pe cap „Bizanț după Bizanț“, cum a scris Iorga. La fiecare ghișeu, s-a instalat cîte un împărat, ca sub hegemoniile grecești, despre care Tukidide a scris că : „După vorbe, democrația subsistă, dar în fapt toată puterea e în mîna hegemonului“ („*tou prótou andròs arhì*“, II, 65.9).

Mica proprietate a lui Nicolae Gherman era puțin mai mare decît o grădină. Acum, pomii livezii sînt bătrîni, strîmbi și desfrunziți de omizi. Unii s-au uscat. Voi pune să-i taie. Ciîinii de vînătoare au degerat, corciți cu zăvozi ciobănești. „Aidoma cu sine, eternitatea-i schimbă“ !... Unele uși au rămas încuiate, cheile s-au pierdut, natura le-a descuiat, cum ea descuie totul, dar în general, ușile și ferestrele sînt primele care fug îngrozite, de la casa pustie. După două luni de zile de la răfuiala băncilor cu falitul, ruina începuse să aibă oarecare „patină“ istorică !

Au crescut buruienile în pragul leagănului acestor inapți la viața contemporană... Pe cărarea care mărginește fineața, înspre pădure, iată banca vopsită în verde, pe care ne-am odihnit de-atîtea ori, Victoria cu mine, studiind aprofundat luna, sărutîndu-ne. În toate nopțile cu lună plină, inexplicabil, ne invadea o irezistibilă pasiune astromonică-sentimentală, și doream să fim lăsați singuri. I-am jurat că nu o voi părăsi niciodată și, în consecință, am părăsit-o... Am uitat să spun că eram tînăr ! Nău există divinitate mai feroce decît omul tînăr. N-am mai regăsit-o. Tufele de zmeură au dispărut. Inițialele noastre, încrustate cu briceagul, pe o șipcă a băncii, nu mai există. Chioșcul de mesteacăn își pierde acoperișul, ca și cum ar călători, despodobit de farmecul tuturor lucrurilor la început.

Se aud clacsoanele automobilelor care gonesc înspre Argeș, înspre Muscel, dar din priveliștea de ieri nimic n-a mai rămas. Brazilii plantați „pentru aer“, lîngă cerdac, fraternizînd cu salcîmii care-și arborează praful șoselii pe

frunte, ca niște sclerotici vegetali, s-au domesticit, nu mai au nimic din munții natali, iar pe unele ramuri atîrnă mărțișoarele fetelor, urîțite de vreme. Ciuperca de piatră s-a sfărîmat. Urnele de lut-ars, care decorau rondurile de flori, s-au umplut de apă, vara, și au crăpat de gerul iernii. Ne macină zilele, laolaltă, fiindcă natura nu deosebește materia-copac, de materia-om, materia-floare, de materia-piatră. Avem grade egale, în fața ei. Numai morțile sînt egale între ele. Natura nu e umană.

Cînd am strigat : — Victoria... Tereza... Marcela..., au ieșit din umbra gardurilor devastate niște ciîni răpănoși și hămesiți, ca și cum pe ei i-aș fi chemat ! De ce n-au părăsit conacul, cînd nimeni nu-i mai hrănea ? Nu s-au dus nicăieri ! Iubiseră stăpînul și tacîmul !... Ei nu mai pot iubi pe nimeni... Ce priviri neîncrezătoare îmi aruncă !... Le-am dat de mîncare, dar iubirea lor n-am cîștigat-o. Trăiesc în lipsuri, dar au caracter.

Altădată, cînd vîntul înceta, sub seară, Victoria se așeza la pian și cînta sfișietor de naiv, arii de compozitori ca Scarlatti, sau Daquin, dar niciodată muzică industrială pentru picioare dansatoare. Dintr-o cadră, o cromolitografie care înfățișa pe Beethoven, privea din eternitate lumea asta mulțumită de sine însăși.

Lunile de vacanță, iunie, iulie și august, erau luni de reciprocă plictiseală, în familie. Geamurile, acoperite cu hîrtie albastră, favorizau somnul diurn și feeria pe care ne-o rezervă viitorul, florile ce vor răsări subit deasupra ruinelor, florile indestructibile, visele ieftine ale vîrsteilor mici.

Iată ce scrie ăsta, aici ! (ăsta era Maupassant !) : Pictorul Olivier Bertin iubea pe contesa Any de Guilleroy, era fericit lîngă ea, pînă în ziua cînd a venit acasă, de la pension, tînăra Annette, fata ei. Atunci, pictorul a început să confunde contesa, cu fermecătoarea ei fiică !... Și e profund regretabil !... Fata i-a redeșteptat în minte tinerețea contesei !... Dragostea rămînea tot în familie, dar una este legătura dintre două persoane care totalizează aproape vîrsta de o sută de ani, și alta este pasiunea pentru o minoră care scade media lor la cincizeci de ani !... Un conflict ca acesta, înțelegem și noi !... Ce să zică un artist-pictor care vede cum bătrînețea îl dă afară din cariera lui de amant ideal, transformîndu-l într-un funcționar mediocru al virilității ?... Bine că există amorul ; altfel n-am avea

capodopere ! După multe fraze, ca niște orhidee, Bertin se aruncă sub roțile unui vehicul și moare, splendid ca la cinematograful „mai tare decât moartea“, ca să avem un document despre mizerabila concepție a unei societăți umane cu privire la condiția femeii. În afară de amor, ea nu mai știa nimic. Dar cu mijloacele ei modeste, rezolva probleme complicate, cu demnitate, cu modestie, cu cea mai absurdă dezinteresare.

Dacă generații de femei cresc intoxicate de iluzia miracolelor atracției dintre sexe, fără altă armătură utilă vieții lor și speciei, mai putem învinui victimele individuale ale sistemului ?

Marcela, înfrăgezită de masaje și parfume, invită fetele lui Gherman la o ceașcă de cafea și le povestește ultimele evenimente relatate în presa zilei : erupția vulcanului Stromboli, procesul la jurați al „Peștelui-Ciocan“, cutremurul din Ciclade, declarația principesei Anastasia, demisia guvernului respinsă de rege, și dezbaterile parlamentară asupra demisiei, cu concluzii reconfortante : — Din moment ce vodă al nostru, cel mai deștept dintre noi, a găsit că guvernul ăsta e foarte bun, cum am putea noi să luăm în serios pe cutare și pe cutare, care sînt contra ? Cheltuim bugetul țării, în alegeri, de trei ori pe an ?... Pentru asta ne-am împrumutat cu sute de milioane, în străinătate ? Noi sîntem pentru stabilitate ! Ministrul de Interne și-a zornăit pintenii, lăudînd rolul moralizator al jandarmeriei, „coloana vertebrală prin care respiră națiunea“. Metafora asta a produs o adîncă impresie !

Din cauza căldurilor de vară ziarele apar pline de „greșeli de tipar“. La sfîrșitul unui reportaj de nuntă, în „lumea mare“, ca din întîmplare, s-a tipărit ultimul rînd rătăcit din reportajul vecin, despre incendiul morii de la Focșani !... Ce-or fi zis nuntașii cînd au citit : „La ora cînd telefonăm, focul continuă“ !... Ce-o fi zis mireasa ?...

Marcela face haz de „faptele diverse“ :

— Cel puțin, astea nu sînt minciuni !, zice ea. Și iată dovada : șoferul Popescu a călcat, cu mașina, pe funcționarul Ionescu, pe bulevardul Pake Protopopescu. Redacția neavînd nici fotografia lui Popescu, nici a lui Ionescu, a publicat fotografia lui Pake Protopopescu !... Așa da ! Presa e liberă !...

Victoria n-are nici cea mai mică simpatie pentru politică.

— Din politică trăim noi ? Dacă vin ploile, la timp potrivit, zicem că guvernul a făcut o politică bună, iar dacă anul e secetos, schimbăm guvernul, că „aștia nu sînt buni de nimic“ !

Nicolae Gherman n-are zile de vacanță. După socote-lile lui, ar avea nevoie de cel puțin o sută de mii de lei pentru a se repune pe picioare : livada, fîneața, pădurea, porumburile, vitele, pacea bună cu țărani care muncesc „în parte“, cu plata în natură. Dar cine îi dă cu împrumut o sumă atît de mare ? Un plug e scump. Și i-ar trebui șase ! Dar grapele, secerele, coasele ? Toate astea sînt bani grei. De unde ?

Vine și el în cîte o duminică, își mîngîie fetele, lasă Marceleî banii necesari gospodăriei și pleacă. Sătul de vă-duvie, cînd s-a reînsurat, gîndea ca un bărbat, dar acum gîndește ca un rob. Marcela e bucuroasă de libertatea excepțională ce i se acordă. În prima ei tinerețe, cînd făcea cunoștință cu vreun străin, nu mai era nimic de făcut cu ea : ținea cu orice preț să-i cunoască „specificul național“ !... Victoria o admitea așa cum era, zicînd că „Elle est très cocoană“... Important este să nu sufere tata... Sînt firi admirabile, dar deosebite...

Formule amabile, ca asta, pot eventual să nu aibă nici o relație cu adevărul, dar ele scutesc oamenii de efortul criticii, de efectele neplăcute ale contrazicerii, consacră primatul indiferenței, îi dezobligă de a interveni în anomaliiile sociale. Întimplă-se orice ! Dacă nu ne privește direct și personal, nu strigăm după dreptate, n-avem opinii, nu știm, n-am văzut, întocmai ca pîndarul de la Vișina, care fusese martor la un viol. — Ai fost de față !, i-a spus judecătorul : Declară ce-ai văzut : o viola, sau n-o viola ? — Domnule judecător, ca să vorbesc după dreptate, o cam viola, dar n-o prea viola !... — Ai auzit țipete ? — N-auzim și acum țipete din stradă ? De ce nu vă repeziți, ca să vedeți ce se petrece ? Auzim, dar nu vedem decît ceea ce dinainte știm...

De altă solidaritate umană, să nu vorbim ! Ne e frică să trăim în sinceritate. Am uitat viața. Din viață, nu-mi mai amintesc decît amintiri !...

...Tereza privește valea, din verandă, și distinge bălă-bănindu-se, călare pe cal, curierul poștal de-a lungul hatu-rilor dintre porumburi. Aduce corespondența la conac, dar se apropie exasperant de încet, ca un vapor la intrarea în

port. La vîrsta ei, toate lucrurile i se par că merg prea încet !

După micul dejun, Marcela o întreabă :

— Ce mai scrie Ernest ? Vine, sau nu vine ?

— Va veni cu tante Héliène !... Altă distracție !

— Te-ai blazat ca de un paradis pierdut !

— ...Acest pleonasm admis : nu există alt paradis decît sub forma de pierdut !...

— Faci aluzie la Ernest ?

— La el, la tante Héliène, la tot ce se pierde fără regret !

— Alte scrisori n-au fost, azi ?

— Niște somații de la băncile din București, polițe protestate, citații la procese... Nu mai înțeleg nimic din toate încurcăturile tatii.

Intr-adevăr, afacerile erau „misterioase“ ! Mult mai tîrziu, cînd savanții își vor putea permite să scrie o istorie sinceră a civilizației din acest secol, misterele vor fi spulberate de știință. Chiar și furtul va fi mai puțin infamant decît azi, fiindcă există și furturi binefăcătoare : un ucenic inteligent „fură“ meseria secretă a meșterului ; un culegător de plante „fură“ de la o vrăjitoare taina fito-farmacologiei ; Costică „fură“ inima iubitei sale, Marioara ; Făt-Frumos „fură“ fete întregi ; cocoane hoțomane „fură“, de la prietenele lor, arta cosmetică a înfloririi epidermelor sexagenare ; și așa mai departe ! Ce să facem ? Furăm, ca să progresăm ! Unii fură subiecte de roman, alții fură cu idealism și cu inocență modelul frumosului în artă. Marele poet latin Virgiliu, împăratul plagiatorilor, n-a dăruit lumii o capodoperă, furînd niște clasice modele grecești ?

Ca multe dintre femeile vremii, Tereza crede că trebuie să existe mistere pe care numai bărbații le cunosc. Ce știe o femeie ?... În schimb, ea cere bărbatului ei, întocmai ca Mefisto, nimic mai puțin decît sufletul ! O fi știind tata pentru ce nu se lasă pe mîna Marcelei !... De-viza afacerilor mănoase este : „Încurcă-te, că te descurci“... Cine are grijă de noi ? Dumnezeu, marele creditor ! Cei mai netrebnici datorași sînt ajutați de creditori să-și plătească datoriile !... Veți spune că li se cere sufletul !... Ce să facă bietul creditor luînd sufletul unui incapabil ? Nu-i trebuie o astfel de marfă !... Singurul inconvenient este acela că opinia publică o fac cei mulți, adică datorașii !... Goethe a băgat de seamă că nu e înțelept să dezaprobi pe

cei mulți !... Atunci, el și-a îndreptat armele împotriva divinului domnul Mefisto, General-Direktor la Kredit-Anstalt !... L-a învins, într-o operă genială, dar nu l-a exterminat, fiindcă face parte dintre forțele de echilibru din natură !... Nu se cuvine să credem că, dacă nu pricepem pe tata, „pe Nicolae Gherman“, cum îi zice soția lui, acesta nu știe ce face !...

Fericită este doar Victoria, care nu se frământă cu probleme ! Ca Maria, sora lui Lazăr, moșierul de la Lacul Tiberiadei, da, ca Maria, — că erau două surori și ambele se numeau Maria — ar trebui să trăiască toate femeile, adică nimica făcînd !... Cînd am cunoscut-o și am îmbrățișat-o, de-abia îmi terminasem studiile. Pădurenii mi se păreau un rai ospitalier. Victoria era, pentru mine, o zeitate : era prima fată căreia nu-i mirosea părul a gaz ! Oricine admite că un student nu dispune de principese ! Se mulțumește cu servitoarele ! Acum, chinul meu se terminase, parfumul Guerlain îmi omagia respirația. O Walkyrie îndrăgostită se dorea soția unui avocat, în București... Nu din vreo vanitate, ci ca să nu mai participe la vinătoarea după bărbați ! Să scape de predicile Marcelei și de suferința ofensantă a lui Nicolae Gherman ! Să nu mai fie silită de-a citi lungi declarații de dragoste, presărate cu plagiate din opera lui Eminescu, iscălite cu nerușinare Jean Olympianu, zis Dumitrescu !

— Dar Ernest, nu tot după tine vine, în fiecare duminică aici ?

— Ernest ? Din cauza lui nu dormi tu bine ? Un zezec, un anarhist ! A citit „Lupta pentru piine“, de prințul Kropotkin, și de atunci Ernest vrea să amelioreze lumea ! Clubul așa-zis „specialist“, din Strada Sf. Ionică, despre care se știe că e o capcană întinsă naivilor, de Siguranța Generală, a ademenit și pe Ernest... Poate că l-aș fi iubit, că a învățat carte multă, e latinist, e dansator... Însă, în ziua de azi, nu trebuie să ne despărțim nici de prieteni, nici de dușmani, să trăim de-a valma, ca banii buni cu banii falși ! A-i deosebi ar fi o treabă primejdioasă.

Chiar și eu, la prima întîlnire cu Ernest, „i-am făcut curte“, ca să zic așa, i-am pus la dispoziție urechile mele setoase de perspicacitatea lui politică.

— În casa asta, sînteți ascultat ca un oracol !

— Vi se pare, domnule ! Aici se citește „Universul“ !

— Și nu e bine ?

— Cum să fie, nenisorule, cum să fie bine ? Oligarhia, pe înțelesul tuturor ! Marea școală a patriotismului, scrisă de „noi care am muritără la Mărășești“ !... Noi, e-he-hei, noi avem un ideal, care e considerat ca idealul-ideal. Vrem democrație, dar cu vodă și cu poliția în frunte... Dacă ar exista democrația...

— Și nu e, domnule ?

— Nu e, nenisorule, nu e, p-onoarea mea !... N-ai văzut că piinea este timbrată cu un timbru de ajutor ? Din cauza timbrului lipit pe piine, zeci de tone din hrana omului sărac se aruncă la gunoi, fiindcă s-a constatat științific că nimeni nu mănâncă timbre !... Aici, la țară, piinea e rară. Se mănâncă mămligă. Griul nu-i de nasul plugarului care-l produce !... Iată o invenție oligarhică !... Vrei alta ? Avem la București două hipodroame, la Băneasa și la Floreasca. De ce ? Ca să se amelioreze rasa cailor ? Ei bine, s-au ameliorat cursele, iar caii au decăzut ! Mai vezi trăsuri, la București ? Avem automobile, cai mecanici, care în zilele când nu muncesc, nu mănâncă ! Din cauza asta, a scăzut prețul ovăzului și orzului, care n-au putut fi adaptate la carburanția automobilului. Aveam faliți, la oășe ; acum, avem și la sate !

— Aveți idei originale...

— Nu sînt ideile mele. Sînt ideile milioaneilor de oameni în suferință, unica mea bibliotecă. Tot ce înțelegem ne face mai inteligenți...

— Asta a spus-o o aristocrată, Doamna de Stael, fiica ministrului de finanțe Necker, care nu era socialistă ! Mă mir c-o spui dumneata !

— Nu știam ! Marile spirite se întîlnesc !, încheie Ernest, cu modestie. Cultura a devenit un mijloc de abrutizare.

La dejun, în timp ce mîncam o friptură de porc, Ernest a expus filosofia lui Helvetius, spunîndu-mi :

— Toate spiritele sînt egale între ele și singura diferență rezultă din educație și din hrană. Sîntem ceea ce mîncăm...

Iar el, care mîncă un mușchiuleț cu cartofi prăjiți, mi-a răspuns ofensat :

— Merți, domnule Ernest ! Nu mă așteptam că o să mă faci porc !

— Da, domnule, viciile sînt în mod provizoriu vicioase, virtuțile sînt în mod provizoriu virtuozitate. În viața omului de peșteră, pînă n-a apărut un snob care și-a construit opinci, nimeni nu se gîndise că ar fi bine să ne încălțăm ! Tot un snob ne-a sugerat să purtăm pantaloni, să acoperim femeia, pentru orice eventualitate, să capitalizăm grăunțe, pentru la iarnă. Toate virtuțile astea ale primitivității au devenit viciile capitalismului. Nu zic să nu ne ridicăm, dar să o facem laolaltă, să nu oropsim pe cei care, muncind mai mult, cugetă mai puțin. Mi se zice că sînt anarhist...

— Nu sînteți, domnule ! Sînteți un burghez !... Cînd o să vă însurați cu o fată bogată, s-a dus pe gîrlă toată filosofia dumitale !

— Crezi ?

— Dar știi ! O fată bogată... Nu una încurcată de ipoteeci părintești și de poliți protestate !...

Apăram pe Victoria. L-aș fi strangulat pe acest simulant al tuturor convingerilor, care neputînd să sufere pentru una, va suferi pentru toate, fără avantaj.

— Aveți talentul de a fi guvernamental, domnule Ernest !...

— Sînteți un suflet care mă-nțelege ! Cu rectificarea : guvernamental progresist...

— Firește !... Oricare generică-nepoțică are datoria să se deosebească de tata-socru !... Mereu, alte idei, pentru aceleași interese...

— Patriotice ! Rețineți : pa-tri-o-ti-ce !...

— Cu cît averile cresc, cu atît mai virtuos crește și patriotismul. Țăranii ăștia de aici, vorbesc ei vreodată de patriotism ? NU ! De ce ? Fiindcă sînt niște pîrliți, lipiți pămîntului ! Ce să mai fie omul, cînd nu are ?

— Observația matală este atît de justă, încît o consider valabilă și în familiile moșierilor, siliți de lege să improprietarescă — pe bani, bineînțeles — niște invalizi din război, oameni buni, nu zic altfel, dar nu destul de patrioți, fiindcă n-aveau ce mîncea !... A scăzut patriotismul moșieresc !... Voi dezvolta această valoroasă idee, la club.

— Țineți prelegeri, conferințe, la vreun club ?

— Discuții democratice ! Oricine poate veni acolo, în strada Sf. Ionică.

— Nu în strada Sf. Costică ?

— Strada asta nici nu există ! Faceți o confuzie ! În orice seară, sinteți binevenit...

— Nu mă pasionează politica...

— Fiindcă sinteți un „burghez infect“, cum se zice la noi ! La justiția socială nu vă gândiți ?

— Ca avocat, am destulă treabă cu justiția individuală.

— Ești într-o gravă eroare, nenișorule ! (Iar îmi vorbea ireverențios). Luați contact cu forțele vii !... Cu poporul !...

— Am mai avut niște citații la poliție !...

— Am să-ți demonstrez că ești un dezertor de la datorie. Guvernul acesta ține seama de sentimentul public ? Răspunde !

— Este dreptul lui ! Da !...

— Dar sentimentul public ține seama de guvern ? Răspunde !

— Nu prea ! Fiecare zice : de ce să dau eu boabe unei găini care nu-i a mea ?

— Îmi pare bine că ești sincer ! Ce decurge din răspunsurile dumitale ? Să-ți spun eu din moment ce sentimentul public *s-en f... pas mal* de guvern, just este ca opera de guvernare să se facă fără participarea cetățenilor... Ca cetățean, ca avocat, ca intelectual tânăr și cu viitor, ce mai respecti dumneata în țara asta ?

— Dezordinea stabilită !

După dejun, am întrebat pe Victoria :

— Din ce trăiește Ernest ? Că nu e nici moșier, nici funcționar...

— Mister, mister !, mi-a răspuns Tereza, neîntrebată.

La cafea, el a continuat teza lui : există la noi opinia publică, forța morală a tuturor popoarelor ? Nu există, domnule ! După mine, opinia publică este cea mai nerușinată dintre oportunitățile conceptibile !... Ziarele practice o critică arhaică !... La cafenea, e gura-lumii, e Gură-de-Tîrgoviște, numai opinie publică nu este !... De frică să nu fiu arestat, laud pe toți hoții, pe toți cacofonii din Parlament, le găsesc vocații democratice, nu cunosc decît îngerași idealști, compromiși în afacerea „Skoda“, în afacerea „Spirtului negru“, chiar și despre demnitarul ăla care a scris, la anchetă, „am contrabandat niște covoruri“, chiar și despre el am declarat că mor de dragul lui, că a

avut caracter, dar a greșit și el, ca omu', într-un moment de enervare !...

Este probabil că, prin cârciumile periferice ale capitalei, Corodeanu o fi deraiat mai urît decît aici, în cerc închis, și a pățit-o !

La scurtă vreme, el a fost arestat, pentru o tentativă de șantaj. Unele ziare i-au publicat chiar și fotografia.

— Vezi, domnule, cum sîntem noi ! — îl sclivîsea cineva la „Capșa“. Omul ăsta suferea pentru ideal, iar noi îl credeam guvernamental !... Calomnia ! Această imputare mincinoasă !... Despre calomnie, a spus un erou al lui Beaumarchais : „Calomnia, domnule ! Habar n-ai de forța pe care o disprețuiești“ !.

— Bine, bine, dar autoritățile l-au prins cu ceva necurat !

— Necurat ? Din ce punct de vedere ?

— Ce e curat pentru un partid, e necurat pentru altul ! Corodeanu voia să fie bine cu toată lumea ! Dar tocmai asta implică multă amoralitate. Calonne, pînă în anul morții lui, în 1802, trimitea scrisori prin care învăța pe Napoleon cum să fie Napoleon !...

După cîteva zile, judecătorii au exprimat scuze lui Corodeanu, l-au repus în libertate, și lumea naivă îl saluta pînă la pămînt, ca pe un martir al fermității sale de caracter.

Apoi, s-a spus că toată această abilă tărășenie fusese pentru a acredita în știma oamenilor pe cel mai abject dintre denunțatori.

Cu nici un chip, nu s-a putut afla dacă Ernest Corodeanu era un socialist-anarhist, sau un agent secret al Siguranței Generale.

El a fost mai bun decît i-a permis natura să fie (Prin „natură“, aici se înțelege „guvernul“ !)...
*
*
*

Toate generațiile au avut curajul intelectual de a judeca strămoșii, cu scopul de a ameliora lumea. Se descoperă că iluzia i-a purtat prin halucinante hîrtoape, și că noi le-am putea evita. Feeria și visul fac numai rău acestei lumi reale. În „Furtuna“, eroul Prospero, imaginat de Shakespeare, este convins că ameliorează pe monstrul

Caliban, care a încercat să violeze pe Miranda. Caliban se zvîrcolește în șerpăria instinctelor, Stefano se abrutizează în beție, iar idealistul Ariel crede că va îmblîzi umanitatea cu flautul său !... Optimismul este rațiunea de a fi a artistului. Dar și Caliban are o rațiune, pe care o lămurește Renan, în drama sa filosofică, intitulată pesimist, „Caliban“. Iată ce susține bruta : Prospero reprezintă guvernul adus de o furtună, pentru a civiliza o insulă, prin cultură și artă. El zice că nu e posibilă civilizația, fără muncă ! Prospero mă exploatează ! I-am cerut eu să mă facă mai bun ? Imaginea ce am (sau n-am) despre lume, îl deranjează pe Prospero, și-mi impune imaginea lui ! Îmi smulge superstiția mea, și mă silește să-mi însușesc pe a lui ! Iluzia lui o însingerează pe a mea ! La banchetul victoriei sale, Prospero nu mă invită, nu-mi face loc la masa lui ! Insulta asta nu i-o pot ierta... Atunci cînd poporul va observa că toate clasele bogate au domnit prin superstiția progresului, ai să vezi tu ce-au să pățească stăpînii...

Așa vorbește Caliban în lumina filosofiei renaniene.

Nici Anatole France n-a fost mai indulgent. El reținea vorbele lui Prospero, care-și trădează egoismul : „Așa cum e Caliban, nu ne putem lipsi de el, fiindcă ne aduce lemnele de la pădure, ne face focul, ne cară apă“... În fine, noi îi dăm înainte cu ideile vechi și zicem : „Caliban e un sclav odios, un fecior de vrăjitoare“ ! Acesta este limbajul justiției ? — întreabă Anatole France.

Mai aproape de zilele noastre, André Maurois a povestit, în 1929, întîlnirea sa cu un indian. În India, Shakespeare este reprezentat în teatru, chiar mai mult decît în Anglia, pentru frumusețea poeziei sale, dar nu pentru adevărul tezelor shakespeariene. „Noi, indienii, credem ca și el, că lumea este o iluzie... un roi de visuri zburătoare, înconjurată de eternitatea unui ocean de somn. Îl disprețuim pe Shakespeare, cînd auzim pe Prospero care se crede un salvator al lumii, prin vrăjitorie, prin flautul lui Ariel ! Sintem convinși că lumea nu poate fi vindecată, dar asta n-are nici o importanță, fiindcă lumea nu există !“...

La Pădureni, fetele și-au dorit nunți cinstite, ca și Prospero, dar s-au pomenit, lingă ele, cu Calibani multiplicați, care soseau, de dimineată, de la gară. Nu se știa precis cine i-a invitat ! Slugile deshămau caii, îi țesălau de praful șoselii, cîinii de vînătoare scheunau în bătătură, iar din hamacul de dincolo de rîu, venea veselă Marcela,

în rochia ei cea mai vaporosă. Haotic, ca un atol de mărgean, s-a dezvoltat sufletul acestei umanități alergătoare după iluzia necunoscutului : — Ține-mi doamne, noul cel fermecător, ca să nu mă plictisesc de mine însumi, cea mai veche dintre cunoștințele mele !...

Shakespeare a trăit în secolul al 16-lea, dar Renan, care a scris drama „Caliban“ la sfârșitul secolului al 19-lea, își cunoștea mai bine eroul ! Vrînd-nevrînd el afirmă că a evoluat și Caliban, după trei secole de experiență. El constată că toți oamenii trec printr-o fază de «calibanism», și numai guvernarea îi educă. În curînd, lumea va fi într-o îndelungată criză de calibani. Cine gospodărește se maturizează, înțelege altfel trecutul, află că masele îl consideră ca pe un salvator, iar Caliban trebuie să corespundă acestor speranțe. Aristocrația lui Prospero se așază lângă aceea pe care a disprețuit-o, cu încredere în binefacerile întineririi societății umane. Artistul Ariel nu mai vrăjește pe nimeni, fiindcă nimeni nu mai crede în minunea basmelor. Toți sînt realiști și prozaici — constată Renan. Odiñoară, se vindeau fiindcă credeau. Astăzi, nu se mai vindecă decît prin știință, prin muncă conștientă, lucidă.

— Flautul meu, stăpine, nu-l mai ascultă nimeni !

Dar atît Renan, cît și Anatole France, cît și André Maurois, consemnează că „marele Caliban“ a reflectat, s-a chibzuit și cu alții, nu s-a răzbunat pe Prospero, „ci i-a permis acestuia să-și continue studiile, la chinovia Chartreuse din Pavia“... Renan scria ca un filosof al Revoluției. Caliban se dovedise o materie plastică, susceptibilă de a deveni o splendoare a spiritului. Chiar și pe consilierul Gonzalo, Caliban l-a grațiat. Doar doi adversari au supraviețuit : jacobnismul revoluționar și conservatorismul baronului Seradio. Țăranii continuă să dorească pace și pîine. Maurois pretinde că din ființa noastră face parte și Caliban ! În clipa cînd Imperia povățuiește pe Caliban să se îmbrace mai îngrijit, acesta îi răspunde : „Vreau să mă îmbrac mai bine, dar mă tem să nu-mi pierd popularitatea !“...

Musafirii erau poftiți imediat, în răcoarea și în semi-întunericul odăilor. Un mic cîine de manșon lătra scurt și aprobativ, dintre pernele unui divan.

Fusese și pe aici tradiție ca fetele să treacă la destinul lor femeiesc, prin oficiul de stare civilă, de unde

numai cu contractul social (cu ștampilă, semnătură și timbru sec) primeau îngăduința părintească de a face oarecare cură conjugală de dormitor. A fost odată, ca niciodată ! Mistrețul de salon, Calibanul modern coincide cu invenții bizare : au apărut pe lume moșierie fără moșie, superstiții fără tradiții, fete fără pudoare, soții fără onoare, iar în zilele când poșta aduce, la Pădureni, ziarul „Universul“, se lungesc de mirare toate mutrele, citind că, pe ici, pe colo, șomerii ies în stradă, la București, grevele paralizază fabricile și căile de transport, ca și cum un mic centru infecțios ar infecta corpul sănătos, în febra unei dreptăți despre care nu se știe cum ar trebui să fie !... În schimb, orașele adăpostesc infernuri festive, cu mirosul lor specific, de piele arsă...

Un spirit al nedumeririi cuprinde vlăstarele tinere, care se îngrijorează de viitorul lor. Prea multe falimente, prea multe păduri tăiate și rămase neplantate, prea mulți faliți cu ifosul averilor ruinate, prea multă politică și prea puțină muncă. S-a scris prin ziare că „epoca de aur a agriculturii s-a terminat“ și că, în curînd, România nu va mai putea trăi exclusiv din exportul materiilor-prime, fiindcă s-au cam isprăvit !

Victoria pare hotărîtă să-și amine căsătoria. Ea nu mai poate ști cine e capabil și cine nu e, cine are și cine n-are, cine minte și cine spune adevărul. O apasă singurătatea, dar măritișul i se ivește mai riscant decît viața ei goală ca o cutie, în care se zbate o inimă de fluture. Provoacă ilaritate cînd Victoria spune Marceliei că-i e frică să trăiască ! Femeia este un fel de cuib, care suferă de a fi pustiu. Bărbații își rezolvă multe probleme doar cu un flacon de parfum, dar bucuriile femeiești poartă îndelungate consecințe. — Ce fel de țară este asta — se miră ea — în care familia se îngrozește de a se întemeia ?

În ultimii trei ani, bătrînul Nicolae Gherman își cheltuiuse veniturile recoltei de porumb și de legume, exclusiv pentru toalete, parfumuri, voiajuri, petreceri. De curînd, el cumpăraseră doi cai de călărie, dintre cei mai frumoși, ca să guste fetele lui și logodnicii lor eventuali, plăcerea romantică a cavalcadelor de dimineață, în lunca riului, unde — vara — vitele pășteau o iarbă naltă și grasă, iar în timpul iernii, chiciura și zăpada făceau un decor grandios și elegiac, „à la Chateaubriand“...

Într-adevăr, e acolo o alee mărginită, în amîndouă părțile, de sălcii plîngătoare și de tufe de răsură, care duc pînă la șanțul de hotar al moșiei, unde se află pavilionul de mesteacăn alb.

Splendoarea acestei întinderi troienite stătea nevăzută de nimeni, ca și inexistentă, iar primul soare de primăvară scutura toată arhitectura albă, toată ciubucăria de pe ramurile aplecate. Atunci riul se umfla, și sălciile lăcome sugeau în rădăcini atîta apă, încît oricînd ai fi trecut pe alee, sub soarele cel mai dogoritor, te întorceai plouat de lacrimile ce neconținut cădeau din frunze.

După două-trei luni de neștire, în acest pustiu decorativ, venea și cîte o sărbătoare. Tineri binecrescuți — mereu alții — care lăsau familia să pună în ei toate speranțele, intrau călări, cu fetele, în aleea de sălcii, alergau și săreau șanțurile nivelate de gheață, devastau fragilul decor strecurîndu-se prin boschete, și nu se întorceau decît după ce delicata hermină se scuturase. Numai hermina ? Mai știi ?

În timpul iernii, chefurile se țineau lanț la Pădureni. Musafirii se adunau, de cu seară, în salonul de sus, se înșiruiau de-a lungul unei mese vaste, în fotolii confortabile, desfundau sticle de vin vechi, și făceau legămînt să nu se mai despartă pînă la răsăritul soarelui. Bătrînul Gherman se ridica, fereca bine toate ușile, deschidea o fereastră și arunca cheile afară, în zăpadă, pentru ca cheful să nu se poată opri decît la porunca lui, după deșteptarea slugilor. Atunci slugile găseau cheile și descuiau pe din afară ușile încuiate pe dinăuntru, ca în niște pușcării ale iluziei.

Țăranii din împrejurimi nu mai puteau dormi de zgomotul muzicilor și pistoalelor. Se șoptea că „e vorba să se mărite una dintre duduî“.

Dar vremea trecea, iar în primăvară Victoria scria, prin diferite locuri ale țării, scrisori sentimentale, cu regrete, cu speranțe. Porțile conacului rugineau nedeschise.

Aproape cinci luni din an, ele rămîneau singure la Pădureni. Marcela, care nu se putea împăca nicidecum cu monotonia satului, se muta la București cu soțul ei și nu se mai întorcea decît la începutul arșițelor din iunie.

Viața celorlalți era aici destul de leneșă. Se certau adesea și nu-și vorbeau cîte o săptămînă întreagă. Fiecare se retrăgea în camera ei, și nu se mai întîlneau decît la masă. Nu era o supărare, ci mai curînd o tristețe între ele.

Pe Victoria starea aceasta o amețea, iar Terezii îi dădea o nervozitate ce nu se potolea decît cu gălăgie mare.

— Păianjenule !, îi spunea în glumă Tereza.

— Nu ești decît o femeie, îi răspundea cu o nuanță de dispreț sora ei mai mare.

Odaia pe care o locuia Victoria era un sanctuar grotesc și trist. Pereții acoperiți de covoare somptuoase expuneau păpuși spînzurate, de toate mărimile și formele. Erau acolo arlechini confecționați din mătase pictată ; domni solemni învăluiți în mantale negre și misterioase, ca în opera italiană, căptușite cu roșu ; negrese și cafre cu părul vîlvoi, încilcit în bete colorate și mosoare ; țigănci cu ghiocuri și cu scoici la gît ; chinezi cu mîinile și cu picioarele din alune americane, senegalezi înzorzonați cu fetiși și totemuri ; domnișoare vieneze, care-și dau ochii peste cap cînd sînt culcate ; ciîni mopși cu urechi de fetru și cu dinți de arnici ; balerine cu coafura deranjată și cu dantelele prăfuite ; iar pe fotolii vechi, cu aurăria știrbită sau ștearsă, se odihneau în cele mai ridicole poziții niște bărbați umpluți cu tărîțe — exact, domnule, ca în viață ! fardați, feminini și prea nalți, concepuți doar în imaginația vreunei croitorese visătoare. Cu cît mizeria este mai fizică, cu atît castelele metafizice ale Spaniei dau năvală în sufletele îndurerate. Restul mobilierului odăii era parcă adus în vederea nevoilor acelei lumi minuscule de păpuși. Pe jos erau împrăștiate pufulețe de mătase, pe măsute bibelouri fragile, niște marinari, pe arcuri delicate, se țineau în tremur continuu, ca niște colibri de bițîială distinsă.

Vizitele Terezei la Victoria trebuiau neapărat să lase acolo numai dezastre. Musafira strica și spărgea, cu o neglijență blamabilă.

Stînd pe divan, se rezema prea tare de perete și strivea o păpușă, sau profitînd de reveria surorii, ronțăia în dinți o alună de la piciorul bont al chinezului de mătase. Victoria se enerva și o poftea afară cu același refren :

— Nu ești decît o femeie !... Ești o „cerebrală“ !...

Toate uritele și toate frigidele se numeau „cerebrale“ !...

Rămînea apoi singură, ceasuri întregi, în întuneric. Fruntea ei albă luminează în odaie, ca luna. Se visa dorită, căutată, cucerită, era gata să-și îngroape viața la bucătărie, pentru un bărbat care să merite sacrificiul ei.

Aici, ca pretutindeni în familiile mari și mici, nimeni nu poate ști cât costă un om. Bătrînul Gherman zice că „omul e viața cea mai scumpă“, dar nici el, care a crescut multe, nu se încumetă să susțină spusele sale, fiindcă ar fi atunci nevoit să-și arate catastifele și registrele, ținute în ascunziș, de cînd se însurase, în tinerețe. Era socotit, disprețuitor de vorbe și poezie, ca Tabla Înmulțirii !... Cînd prima lui soție a fost însărcinată cu primul copil, Nicolae Gherman și-a cumpărat un caiet de aritmetică, cu două sute de foi și a început să scrie :

Cheltuieli cu doctorul și farmacistul, înainte de a mi se naște primul copil	675 lei
Scutece pentru copil	93 lei
Doctor și medicamente, la naștere	270 lei
Cheltuieli la botezul Victoriei	1 000 lei
în plus, pentru daruri, marafeturi de pivniță și de hambar	3 000 lei.

Apoi, hrana, medicamentele, primii pantofiori, prima rochiță, celelalte rochițe, și iar pantofi, și iar rochițe, și iar doctorii, adică zeci de mii de lei !... Cele patru clase primare l-au costat sute și mii de lei. Pare de necrezut, dar oricare copil atîta costă, pînă la vîrsta de 11 ani !... Dar după aceea ? A înscris fata la liceu : alte rochițe, alte cărți, altă hrană, alte medicamente, alți pantofi ; în plus, cheltuieli onomastice, cheltuieli de mărțișor, aniversări, pomi de Crăciun, bani pentru călătorii și vacanțe, taxe școlare, manuale și caiete, atlasuri geografice și istorice, romane franțuzești, creioane-coloare, apă de colonie, mănuși, pălării, cinematograf, concerte, și iar rochițe, și iar medicamente, dentiști, în plus ceea ce se numește „medicul de casă“, un fel de inginer-general-al-uzinei ! Banii se scurg !... Vrem de toate, și multe altele !... Între timp, i s-au născut și alți copii : pentru fiecare, alt caiet, alte plăți, alte socoteli. Statul nu importă cultură, importă numai cărți. Cine vrea un Atlas de Putzgers, n-are decît să și-l comande la Berlin : costă trei sute de lei, cît o căruță de grîu. Nevoile cresc, dar recoltele rămîn aceleași, în anii ploioși. În anii secetoși, nimeni nu-și poate restrînge cheltuielile și toate se scumpesc. Băncile nu sînt instituții filantropice, au și ele niște legi severe, strangulează pe moșierul înglodat în datorii, și care treptat devine chiar mai sărac decît un țăran chibabur. Orice condiție socială impune un debit contant de muncă și de produse, dar cele

mai aventuroase improvizații se comit în dauna acestei balanțe. Ce face guvernul ? Ce să facă ? Bună impresie ! Liberalii au selecționat cîțiva Canibali, de la țară, foști țărani, în prezent mahalagii, care sînt arătați cu degetul, scoși pe estradă, admirați de rapida lor evoluție. Un profesor universitar a declarat la un congres, sub patronajul Societății Națiunilor, că în România există o democrație atît de dezvoltată, încît fiecare este liber să ajungă pînă unde poate ! Nu se scrie nicăieri cît costă educația unui copil, pînă la majorat. În imediata vecinătate a capitalei, lîngă gropile cărămidăriei Tonolla, pe valea Colentinei, se întinde triumfal „Cimitirul Însurățelilor“, dovada abundenței mortalității infantile !...

Ce face Calibanul mahalagiu ? În primul rînd, el nu mai muncește, că acum e deputat liberal ! Apoi, uluit de bunăstarea sa vizibilă, ține discursuri la „Turnverein“ și la „Dacia“, exact ca eroul lui Ernest Renan :

— Cetățeni, faceți puțină liniște ! Lăsați-ne să ne ocupăm de interesele voastre ! Zi și noapte, noi numai la popor ne gîndim. Din moment ce ne-am ridicat din popor, noi sîntem ai voștri. Dar nu este înțelept să manifestați pe stradă !... Duceți-vă acasă, terminați cu grevele astea, respectați proprietatea... Trăiască tătîcul nostru, generalul Averescu, care a bătut pe Mackensen ! Dincolo de noi se află prăpastia. Asta s-o știți !

În sute de forme, ziarele risipesc aceste perle.

Dar chiar și în obida bătrînului Gherman, el își face planuri de viitor : — Cînd copiii noștri se vor face mari, ca orice gospodar cu avere, voi sărbători ziua majoratului fiecăruia, cu o tortă de ciocolată, cu 21 de lumînări... Ceva trebuie să dăruiesc, dar cheltuiala va fi fost înscrisă, în mod corect, în catastif ! La masa cu invitații copiilor, lîngă ai noștri, voi rosti o cuvîntare, cam așa : — Omul este cea mai scumpă vită din lume... Nu rîdeți de vorba asta, fiindcă, pentru mine, viața, adică viața, este ceva sfînt, de care natura ne-a învrednicit, ca de cea mai curată treabă omenească, de a pune viață pe lume, de a face ca ea, de a trăi în rînd cu cele mai înalte și mai netilcuite taine. De aceea, și eu sînt dator să spun copilului meu, și chiar să-i dovedesc, prin cifre, cît valorează un om, fie chiar și pînă la vîrsta lui fragedă. Darul cel mai de preț se află scris în acest caiet, unde am însemnat aproape toate cheltuielile nașterii, creșterii și educației fiecărui copil. Doresc ca, la

anii mei de bătrînețe, să primesc și eu barem o mică parte din ce am jertfit. Dar nu cu acest scop am cronicărit atîtea socoteli. Am dorit doar atît : copiii mei să aibă o conștiință clară despre valoarea vieții lor. Să știe cît costă un om... Să se respecte ! Să nu mintă niciodată, fiindcă întreg prețul omului se poate năruî. Să nu fure ! Să nu mintă ! Să nu facă fapte rușinoase ! Să nu trădeze ! Să nu expună pierzaniei tot ce am cheltuit, de voie și de nevoie, pentru copilul meu... Dacă cineva se vede sclav și sărac, iar lumea îi arată numai indiferență sau asuprire, acela în deznădejdea sa poate crede că nu i-a dat firea nimic și nu valorează nimic. Atunci, vă sfătuiesc să deschideți caietul ăsta, să citiți socotelile astea din foi, să știți că toată munca mea în voi am așezat-o, și văzînd cît sacrificiu a cuprins creșterea voastră, să nu vă pierdeți zilele în nimic, să nu trăiți pentru nimicuri, fiindcă orice ființă omenească reprezintă o imensă investiție, din moși-strămoși, și dacă veți ține minte cît sînteți de îndatorați, veți prinde, din asta, recunoștință pentru trecut și forță pentru viitor... Să nu vă fie rușine de vorba asta care este secretul fiecăruia, cel mai nemărturisit : bani ! Banul nu este un lucru necurat. Necurat poate fi numai omul. Atîrnă doar de modul cum îl dobîndești. Banul înseamnă trudă și sînge. Niște astfel de bani, vă urez să aveți mulți. În acest caiet, în micul meu roman aritmetic, de socoteli, este vorba numai despre abnegația părinților și despre egoismul și nerecunoștința copiilor !... Poate exista ceva mai poetic ?...

Ei, da ! Discursul acesta i s-a plimbat pe sub frunte, de-a lungul șirului de ani. Vremile s-au schimbat, după oameni, iar oamenii s-au schimbat, după vremi. Copiii au crescut. Au fost și destule înmormîntări, ca în toate familiile... Apoi, cheltuielile irosite, falimente materiale și sufletești, parțiale sau totale. Bătrînețea este tot ce poate fi mai falimentar. Cine judecă pe Dumnezeu ? O ramură totuși ajunge să înflorească : iată cît costă ramura asta ? Costă atît cît toate ramurile pierdute, și în plus, prețul ramurei poate fi citit de oricine, în caiet !... Ca să nu greșim, trebuie să știm cît costă un om, să ne stimăm, să nu înjosim munca părinților...

Dar Victoria, care nu înțelegea, spunea surîzînd cu cel mai nectar-suris :

— Tata face socoteli !...

O școlăriță care nu știe decît să danseze pare ființa cea mai insignifiantă din lume. Acesta este destinul părinților : să cumpere rochițe pentru îngeri ! Cînd ajung să nu mai încapă în rochițe, îngerii se apucă și ei de munca grea, pentru ei și pentru alții, pentru rușinea și onoarea de a dăruî ! Cît ? Totul !...

— Victoria, să știi că se poate rîde, oricînd, de toate lucrurile... Cînd am lărgit patul nostru, cu un lat de scîndură, ca să ai loc și tu, între maică-ta și mine, nu eram la prima cheltuială, iar o scîndură nu costa mai mult de doi lei — franci de argint — dar, de atunci, noi ne-am îngrijorat mereu mai mult, iar tu ai rîs mereu mai mult. Acest fapt este de plîns, sau de rîs ?... Vezi cît de greu este de a răspunde ?... Fac mereu socoteli !... La ce servesc ele ? Ca să le critic și să fac mereu cheltuieli mai mici și mai chibzuite, trebuie să le scriu... Așa se cresc copiii... Cînd nu vei mai fi lingă noi, ai să ne înțelegi mai bine...

Afacerile nu erau înfloritoare. Mica moșie de la Pădureni era un putregai de datorii. Vițeii mureau din te miri ce. Pădurea împlinise treizeci de ani, de cînd nu mai fusese tăiată, și acum era ciupită neștiințific, pe ici, pe colo, pentru zece-douăzeci de vagoane de lemne. Ar fi fost și destul lemn de construcții, dar toptanul pădurii era vîndut la „combustibil“, fiindcă Gherman avea urgentă nevoie de bani. Dobînzile creșteau, în bănci, mai repede decît creștea pădurea. Porumburile ar fi fost ele bune, după semănatul ce se făcea în aprilie, dar ploile zăboveau în luna mai, iar pînă la toamnă se alegea mai mult cu nutreț veșted, decît cu ciucălăi de trimis la moară. Coșarele trebuiau bine păzite, fiindcă se aprindeau, din senin, ca niște chibrituri suedeze, și ardeau pînă la cenușă. În sat, trăiau țărani care luptaseră pe toate fronturile, pentru reîntregirea țării, li se făgăduise pămînt și nu li se dăduse decît pe sprînceană : unora da, altora nu !... Apăruse invidia și vrajba între țărani. Unii aprindeau coșarele boierului, iar alții se căzneau să le stingă.

— Măi, oameni buni (le spunea Gherman, la ieșirea de la biserică, într-o duminică de dimineață), voi nu vedeți ? Dacă eu, cu atîta cheltuială, nu izbutesc să-mi asigur o recoltă cumsecade, pe suprafețe mari, cum ați putea voi să vă asigurați pîinea, pe niște curele de brazdă, unde n-aveți loc nici pentru a întoarce plugul ? Și atunci, soco-

tind bine starea lucrurilor, cred că mai înțelept ar fi să lucrăm în asociație : să unim pământurile, să producem mai mult, iar voi să aduceți munca. Vom găsi mijloace de dreptă împărțală, între noi...

— Boier Nicolae (zicea unul, ieșind din îmbulzeală), ce fel de dreptă împărțală s-ar putea face între noi, când brazdele sint chiar părinții noștri ? Și de nevoie, ne vindem părinții, adică ne lăsăm fără pământuri !... Am vrut să le răscumpărăm. Care-i boierul care vinde pământ ? Nu s-a putut, că ar fi asta o „problemă economică“, pe care noi nu o înțelegem, iar unelte de muncă nu putem cumpăra numai din venitul muncii de zilieri, sau de clăcași, și poate că o fi chiar așa, după cum citim în ziare, dar dacă nici dumneata nu poți să ții dreapta cumpănă între cheltuieli și venituri, cum s-o ținem noi ? Dumneata alergi la bancă, iar banca îți dă cu împrumut, că ești cunoscut ca gospodar, la țară. Nouă nu ne dă nimeni nici un ban cu împrumut, fiindcă nu avem garanții... Garanția dumitale este pământul și munca noastră. Ce mai rămîne de împărțit, între noi, când și pământul și munca, toate împreună, tot noi sintem, noi ăștia nevoiași, fără ogoare și fără unelte ?... Nouă nu ne place gilceava, dar am luptat, ca ostași, și am dat crezare făgăduielilor ce ni s-au făcut. Oamenii își cînstesc obrazul, n-avem ceartă între noi, dar aici este vorba de pîinea țăranilor. În casele noastre nu se cîntă la pian, nu se dansează ca la conac, nu sosesc oaspeți fericiți. Gîndiți-vă și găsiți o alcătuire în care dreptatea să fie numele de botez al păcii dintre noi. Este adevărat că ne-ați arătat, nu numai odată, micile socoteli... În unele aveți dreptate, dar nu în toate. Ne-mulțumirea noastră nu provine din socotelile mici. Noi ne-am gîndit la cele mari. Care ? Nu le știți ? Noi le vorbim așa, fără multă știință de carte : pînă cînd nu vor fi asigurate cele de trebuință, tuturor celor care nu cunosc nici odihna, nici plăcerea, nu se cuvine ca vreun careva să trăiască în belșug, din venitul pămîntului... Asta este toată pricina dintre noi, alta nu este !

Gherman, venind acasă, înclina să creadă că sătenii au dreptate. Ar fi încercat să caute o cale a păcii, dar nici legile, nici datina celor cu moșii nu i-ar fi îngăduit să se abată de la un sistem social inflexibil, țeapăn.

Chema pe aprigul preot Miron, chema și pe tânărul diacon Cerceluș, dascăl școlar, de sat, și le vorbea cu năduf :

— Înțeleg eu ce voiesc ei. Au și ei durerile lor. Nimeni nu strigă, dacă nu-l doare... Dar ce pot eu să fac ? Orice moșie este ca o fântină cu apă. Acum, ce să facem ? Să răsturnăm fântinile, ca toți să aibă apă ? Vom rămîne și fără fântini, și fără apă !... N-au pluguri, n-au vite, n-au hambare, n-au nutrețuri, n-au credit, nici bani, în plus nu știu carte, nu înțeleg fenomenele economice din lume... Ei o țin pe-a lor : pămînt pentru țărani ! Asta o fi soluția ? Nu cumva pămîntul trebuie să-l privim ca pe o materie primă a unei industrii, care ar fi să fie, și nu este, agricultura ? Eu nu fac politică. Nu sînt filozof... Avem destui filozofi la București ! Să-și pună cartofi la cap, să găsească dezlegarea problemei, să o propună tuturor, și am să mă supun, frățește, nicidecum așa, dușmănește, cu discurs, la ieșirea de la biserică... Aici, între dealuri, n-avem ogoare de plugărit...

Se îngemăna, în cugetul lui Gherman, un dublu glas : al omului de omenie ridicat din țărănime, și al mîcului moșier solidar cu moșierii.

— Măi frate Nicolae (intervenea popa), treburile astea lumești cer de la noi niște puteri cerești, pe care nu le avem. Dacă, în loc să te tîrguiești cu țăranii, te-ai tîrgui cu moșierii, tot la neînțelegere ai ajunge...

— De ce ?

— Fiindcă tu nu ești nici țăran, nici moșier !... Nu sîntem decît niște oameni mărunței. Și să știi, Nicolae, că atunci cînd se bat cei bogați și puțini, cu cei săraci și mulți, intră moartea între mărunței...

— Totuși, părinte, am mai mare încredere în cei mărunței, care cunosc necazul, decît în cei mari, care nu-l cunosc. Omul mare, împăratul n-ar înțelege decît ce este pe măsura lui !... Să crezi matale că doar săracii sînt numeroși și nevoiași de prea multe.

Cerceluș, diaconul, care nu era un slăbănog la minte, fost țăran înstărit din comerțul de sare și de petrol la țară, clătina capul și răspundea îndoielnic :

— Tot ce gîndim noi se izbește de marginile legiurilor. Altfel am gîndi, dacă n-ar fi răzorite gîndurile de

legea lui „trebuie“. Una credem noi că „trebuie“ și alta crede stăpînirea. Facem pace cu țărani ? Ne certăm cu legea ! Dăm ascultare legii ? Ne certăm cu țărani !

— Apăi asta am zis și eu : rinduiala nu e dreaptă...

În timp ce se necăjeau bătrînii, la umbră, în ogradă, un vînticel răcoritor le aducea, dinspre conac, valuri melodice de dans modern, de „shimy“, de „charlestone“, melancolii în conserve sud-americeane, versuri divine ca : „Por favor, no iritar mi barba“, sau altele mai porcoase, precum „Crema fresca de la actriz“...¹

— Se joacă bine în casă ! bolborosea Cerceluș.

Apoi, după o pauză :

— E dulce iadul ! Altfel s-ar fi desființat !..., se istețea popa.

Se despărțeau, în deznădejde, ca totdeauna, fără grabă, fără formalități.

— Animalele negrăitoare se înțeleg mai bine între ele, Nicolae !

O timplă de orizont, scaldat într-o lumină, ca zeama de corcodușe, revărsa blîndețea peste sat. Niște muieri alergau pe drumeagul dinspre deal.

— Săriți, oameni buni, că o omoară pe Marghioala !, striga un băiețandru, din mijlocul drumului.

Se auzeau țipete.

Un sătean își bătea nevasta, că-i murise un vițel scăpat în lucernă. Tustrei se îndreptară într-acolo.

— O fi nebunul ăla de Ion... Își bate mereu femela... Acum e și însărcinată...

— Oameni necăjiți, părinte, nu-i nimic de făcut ?...

— O fi ceva de făcut, dar nu știm noi...

— Dacă am avea un om mare, ne-ar învăța...

— Dă-ne, Doamne, oameni mici cu sufletul mare, mulți și buni... Atunci ne vom descurca !... — zicea Nicolae Gherman. Ați auzit de vreun uriaș lăudat în vreo literatură ? S-a umplut pămîntul de titani... Vin vremurile lui Goliath... Sintem bogați în suflete sărace.

Dar nu se mai auzeau. Fiecare era singur.

¹ Șansonete obscene ; „Te rog, nu-mi irita barba“ și „Smințină rece de la actriță“ (în spaniolă).

FIECARE TRĂIA ÎN „ODINIOARA DE AZI“

Necazurile și scîrbele cele mai mari ale Victoriei îi erau pricinuite de trupul ei. Din cauza îngrijirilor pe care era nevoită să și le acorde, ea deprinsese un dezgust, resemnăt dar adînc, pentru toate femeile din lume. Spunea nestînjinită că „femeia este vietatea cea mai pămîntească de pe pămînt“.

În odaia Terezii erau cărți, jurnale de modă și pisici afectuoase cu „ewigweibliches Katzengefühl“, cu sentimente etern feminine pisicești !... Era și un aparat de radio care-i aducea, pe bufet, zgomotele din toată Europa !... Victoria avusese doar pe Cady, o cățelușă albă și lăiață ca o etolă ambulantă, dar biata Cady scăpase într-o zi în ogradă, o prinsese dulăul curții, mare cît un vițel, care se jucase puțin cu ea de-a „bonheur-minute“, așa că nenorocita murise în chinurile nașterii, ceva mai tîrziu. Din ziua aceea, groaza de viață a Victoriei sporise. Nu mai putea suferi în preajma ei decît umbra lucrurilor nemîșcătoare. Se îmbrăca în negru, în rochii încheiate pînă la gît, și-și petrecea zilele într-o neînteruptă liniște.

Cît de mult deosebită era Tereza !... Avea anii cînd spunea tuturor :

— Toată lumea tare-i bună !

Răsuna conacul de acest cuvînt al ei... Ducea o viață de soldat. Se scula de dimineată și o lua razna cu pușca în susul rîului, printre nuiielele de răchită roșie și udă, care o plesneau în obraz. Plăcerea ei era să ucidă o pasăre nevinovată, o ciocănitoare din vîrfurile unui copac, și să-i privească mărgelele de sînge ale morții. Întîlnea în luncă o vedenie a locului, o bătrînă stînd jos, lată și turtită ca un gogoșar, — o voi cunoaște și eu singur, mai tîrziu — scormonind buruieni medicinale, și vorbea cu ea. Dacă o întîmpina pîndarul moșiei, îl întrebă de nevastă și de copii și îi făgăduia doctoriile de care ar fi avut trebuință. Uneori se întorcea de la vînătoare, aducînd cu ea o țigancă vorbăreată, hoată și ghicitoare, în urma căreia trebuia să se aerisească toată casa.

Pe pereții camerei Terezei erau atîrnate cravașe cu mîner de argint și cu capete de turc, alături de pistoale vechi cu prestigiu, fără gloanțe, florete și crucifixuri. Ai

fi zis : odaia unui duelist !... Fusesse la început, aici, un tablou romantic, reprezentînd pe „Beethoven în mizerie“, cîntînd în mijlocul unei familii înlăcrimate, dar tabloul fusese dat afară de Tereza, ca „nehigienic“, și-l luase Victoria, care-l aprecia !... Această cadră demoralizatoare, în „Mauzoleul păpușilor“, provoca extazurile Victoriei. Îi plăceau bărbații aceia care plîngeau cu capul în palme, admira ghetetele lor rupte și rogojina, la capătul căreia stătea Beethoven, aplecat pe vioară. Închipuiri nesănătoase !... Ce fel de violonist a fost compozitorul ? Trafic de duioșie falsă... Fiți duioși !...

Tereza surprinsese extazul Victoriei în fața cadrei insalubre și făcuse glume pe seama soru-sei...

Anotimpurile se succedau monotone, la fel, mereu la fel, spăimîntător de la fel. Slugile fuseseră plătite și concediate, nemaifiind nevoie de ele, și se așternuse la Pădureni o liniște de spital.

* *
*

Stimate Domnule Ernest,

Bucuria generală pe care ne-a prilejuit-o vizita dumitale, la conac, n-a fost nici «bucurie», nici «generală», decît printr-un „mal-entendu“. Tata primește frumos pe oricine, fiindcă are fete de măritat și știi ce trebuie să înțelegi cînd ți se spune : — „Mai poftiți și altădată... mai poftiți“... În plus, el are mari datorii la bănci, iar în sensul afacerilor, oamenii însemnează bani. Dumneata nu ești un musafir neutru : ai idei, lupti, se zice, pentru un ideal, care nu este cunoscut de ai mei. Sora mea, Victoria și cu mine n-am crescut pentru a satisface afaceri atît de străine de visele noastre. Noi dorim ceva cu mult mai simplu.

Acolo, unde ne întîlnim și ne arătăm concilianți, este doar pentru că avem educație și ne place să fim fericiți, deși nu ne pricepem cum se fabrică fericirea. Oricum, te apreciez mai realist decît alții : ai cunoscut țărani din sat ; nu știu ce le-ai spus, dar țărani te iubesc. Ei cred că dumneata aperi interesele lor, împotriva intereselor noastre. Dormi la noi, am impresia că nimic nu ți se refuză, dansezi cu noi, dar faci jocul dușmanilor noștri, dacă

ai fost sincer în cele ce le-ai vorbit. Știe satul, dar știm și noi...

Cerceluș, pe care l-ai cunoscut, a prânzit duminică la noi și ne-a îngrozit povestindu-ne despre dumneata. Ai spus țăranilor adunați la moară că „lumea de azi nu e bună“ și că, de multă vreme, moșierii care dorm ca pe o pernă „din fulgi de porc“, pe ace, consideră războiul pentru reîntregirea țării ca pe unul ce trebuie să le rotunjească averile. Cerceluș pretinde că și despre eroii războiului ai rostit vorbe necugetate : că generația tină, a foștilor combatanți, ar deveni o generație criminală, dacă ar pierde din vedere mizeria în care se zbate muncitorimea țărănească și meșteșugărească. Ai spus că «funcționarii» sînt mai recompensați și mai decorați decît morții, decît invalizii, văduvele și orfanii de război. În sfîrșit, că acum ierarhia valorilor morale, în birouri se decide : că avem o „muștă de învîrți“, care pretinde să i se ofere nimfe și zestre mari ; că ofițerii nu se însoară decît cu milionărese, obligați prin lege, în acest sens ; că nimfele sînt atît de proaste, încît se prezintă cu duiumul ; fiecare se mărită cu domnul Milon care dispune de pămînt, de libertate, de cultură, de raiul de pe lume. Un ofițer care s-ar însura cu o fată săracă, din popor, ar fi dat afară din oștire !... Bun-român este doar domnul Milon, și-l putem recunoaște numai decît din aceea că are automobil, în timp ce tineretul care a îndurat suferințele războiului, fără medalii, fiindcă „n-a murit la Mărășești“, nu-și poate plăti taxele școlare și sparge capetele tinerilor bogați, care și-au plătit taxele.

Ai înștiințat pe țărani că „vor veni vremuri grele“ și să se bucure de ele.

Ai spus dumneata așa ?

Dacă este adevărat, atunci țin să-ți exprim respectul meu. Să trăiești !... Liber ești să mă consideri, dacă vrei, ca pe o „burgheză infectă“. Nu mă supăr, fiindcă am observat că și dumneata ești destul de oportunist. Dar adevărul tot adevăr rămîne, pe buzele oricui. Cred că răul de care ne vîităm provine de la o stăpînire care exploatează și pe Dumnezeu !... Nu moare nimeni de rușine.

Cu urări de succes, te asigur de stima mea.

Tereza.

Scrisoarea asta a fost expediată, pe furiș, în zorii zilei, la București.

La Facultatea de Litere din București, pînă să ajungi sus, la etaje, unde funcționează sera și silozul de cultură, trebuie să treci printr-o largă sală, mobilată exclusiv cu niște bolovani savanți, provenind din uriașul monument de la Adam-Clisi, pe care natura și oamenii l-au demonstrat. Încărcat pe un vapor, ca să-l aducă în Capitală, la trecerea Dunării, vaporul a naufragiat. Multe pietre ar fi rămas — se zice — pe fundul fluviului, dar unele au ajuns la Universitate, și iată-le întenebrate de erudiție și de nobilă stimă muzeistică.

Studentele, care vin la seminariile de Pedagogie, tricotează în pupitrele amfiteatrului, ascultînd prelegerile profesorului supranumit Guler-de-Girafă. La coborîre, în bolovanoteca de jos, ele sînt acostate de echipele „politice“, care le oferă cocarde naționaliste :

— Pentru nația română...

— Cît costă ?

— Preț benevol... Pentru nația română...

Se știe că studenții n-au bani. Cele mai multe cocarde sînt gratis agățate la butoniera hainelor sărace.

Ca din senin, cîțiva studenți au ridicat proteste :

— Ce însemnează propaganda asta la Universitate, unde ne preocupă universalitatea ? Există un partid care are nevoie de parale ? De aici, nu iese nimic ! Dar panta-huza printre studenți este un simulacru, pentru a se spune apoi : fondurile noastre provin de la studenți ! În realitate, banii ar putea fi trimiși de peste hotare, nemărturisiți ! Cine se vrea implicat la o acțiune care ar putea să nu fie neapărat „națională“... Să refuzăm cocardele !...

A fost destul, pentru ca bătăile să înceapă. Au apărut lozinci, care divid și fracționează tineretul : dacă ești pur și simplu român, ai sfeclit-o ! Trebuie să fii „bun român“ ! Să faci parte din „generație“ ! Să porți o cocardă !...

Rodica Lupșani nu mai reușește să intre la cursuri. E o fată drăguță, serioasă, dar se pare că maică-sa se trage din patria psalmistului-rege David, rudă apropiată cu aceia „care au ucis pe Domnul nostru Isus Christos“ ! Ca me-

dicinistă, Rodica nu se pasiionează de tragediile ocupației romane din Iudeea, de acum două mii de ani, așa încît, sub ploaia de pumni în cap, ea n-a găsit nici un argument defensiv convingător. La Facultate nu se mai poate duce.

— E pentru nația română... preț benevol...

Sînt și profesori care au trecut de partea „generației“, declarînd :

— A sosit vremea de-a învăța noi de la studenți, și nu invers !...

Vecinul meu de cameră, Ion Ionache, e student la Belle-Arte. Cu toate că vine de la țară, unde părinții lui muncesc la ogor, nu se pretinde a fi „nepot de-al lui Traian“, și zice :

— Dacă tata, care m-a trimis la carte, ar ști că la oraș s-a deschis o nouă fabrică de români, m-ar chema numaidecît acasă !...

După o răfuială zdravănă cu „șeful de generații“ Agafton Kuruclis, atîta spaimă a pătruns în inima lui Ionache, încît nu mai are ce să caute la Universitate ! Își face plaja în pat, pînă aproape de amiază.

O sonerie de la intrare l-a trezit din somnolență.

— Hei, Ionache, dormi ?... Deschide-mi, că am o mică socoteală cu dumneata...

— Scuzați-mă, doamnă, sînt dezbrăcat, nu vă pot primi...

— Lasă, că am mai văzut eu bărbați fără cravată !... De patru luni de zile nu mi-ai mai plătit chiria.

Pînă să-i deschidă el, doamna Eleonora Verbiță-Puținței a intrat, și-a pus mîinile pe șoldurile-i abundente, și astfel lățită impunător, largă-n dricuri, a izbucnit :

— De luni de zile, mă ții cu vorba ! Chiria e un lucru sfînt, Ionache ! Dacă n-ai bani, de ce-ai mai plecat de la țară ? Studenții mor ca muștele, prin mansarde. Voi nu vedeți că zîna științei de carte cere parale ?

— O să vă plătesc, doamnă, că o să am o expoziție... nudurile au căutare...

— La școala de belle-arte nu te mai duci !...

— Păi, acolo e rost de bătaie !... Dacă cineva din „generație“ îmi sparge ochii, ce mai fac, ca pictor ?... Am eu geniul lui Homer, care deși era orb, a văzut arta de pe Acropole ? Am eu talentul lui Milton, alt orb, care vedea bine ? Eu am viziunea luminoasă a lumii, ca Tereza Pa-

radies, compozitoarea oarbă ? Eu de-abia mă descurc cu ochii mei sănătoși !...

— Te descurci bine, Ionache, că-mi aduci în casă toate florăresele, toate țigăncile, toate dactilografele...

— Doamnă, eu sînt pictor de nuduri, trebuie să le văd, nu le pot zugrăvi din imaginație !

— Pictezi numai haimanale...

— Aș picta și principese, dar alea sînt mai scumpe, și nu vin în modestia mea de aici !

— Pictezi numai minore !

— Alea mai bătrîne se pictează singure !...

— Ai să mori ! Pictorii de nuduri trăiesc puțin ! Azi un nud, mâine altul, într-o bună zi se isprăvește „văc-seaua“ din tub. Dinspre partea mea, să-ți fie tubul al dra-cului, mie să-mi plătești chiria ! Dacă, în trei zile, nu vii cu banii, te arunc în stradă... Mie să nu-mi joci piesa „Ca-zul Eminescu“ !...

A ieșit trîntind ușa.

La ora dejunului, m-am pomenit cu Ionache, la intrare !

— Mi-a făcut scandal Verbița. Zice că plata chiriei nu-mi stă-n caracter...

— Vinde și tu un tablou, fă ceva !

— Dar Verbița mă acuză de imoralitate ! Pictura se face după natură...

— Aduci cam prea multă natură în odaie !...

— Ce să fac, dom'le, ce să fac ? Cine n-are lemne, nu poate picta. Lemnele sînt scumpe. În atelier e totdeauna frig. Natura îmi face mizerii : trebuie să găsesc numai fete rezistente la frig... de obicei, florărese, că astea sînt obișnuite ! Să bată vîntul prin ele, în Piața Sf. Gheorghe, și după doi-trei ani de antrenament, le culeg tocmai bune de pictat !... Sînt reci, și negre ca pămîntul, încît eu cred că ghiociei cresc chiar din ele, așa cum nouă ne crește părul. Ca pictor, bineînțeles, eu lucrez cu paltonul pe spinare, dar modelul meu tremură în frigul odăii. Ei, bine, n-am inima de piatră pe care mi-o presupui : cînd o văd învinețită artistic, mi se face milă de ea și o invit în pat, unde am datoria să mă ocup de caloriile ei !... O tratez cu un ceai fierbinte, cu biscuiți, sau cu niște miezuri de nucă, prăjite pe reșou, sau cu etcetera... dar etcetera mai rar ! La plecare, îmi lasă florile nevîndute ! Unele sînt de culoare vineție... juri că sînt de liliac-bătut...

— Fetele sau florile ?

— Toate !... Cînd pictez un nud violet, mi se reproșează că pictez fantezist ! Habar n-au de realitate criticii ăștia ! Toate fetele pe care le pictez sînt violete ! Natura le face suprarealiste, nu eu !...

— Bine-bine, dar de ce nu te mai bărbierești ?

— Te deranjează barba mea ? Și pe mine ! Dar cu barba asta „economică“, azi mă retrag din studenție, miine din omenie !... Oh, errum, errum, errum ! Oh, quae mutatio rerum !... La Oradea a fost incendiată o sinagogă, la Tatar-Bumar, știi ce s-a petrecut !... În curînd, ne vom da rendez-vous la grote, la peștere, că la carte nu ne mai putem duce decît dacă am cumpărat cocarde tricolore, preț benevol, pentru nația română... Unii dintre marii demagogi au devenit parlamentari ! Ei au făcut o vizită oficială la Liceul Național din Iași. Li s-a servit o gustărică, iar la despărțire, fiecare a primit un «Suvenir de la Liceu» : o diplomă de bacaloreat !... În aceeași zi, au vizitat și Facultatea de Drept. Și acolo, o gustărică și un «Suvenir» ! Într-o singură zi, bacaloreatul și licența în Drept ! Așa eficacitate, mai zic și eu !...

— Gogorițele astea de unde le-ai aflat ?

— Gogorițe ? Acum e moda cîntecului „Eu n-am avut copilărie“... Să știi că n-am venit de la dejun... Mă grăbesc să ajung la atelier, adică acasă. Aș vrea să-ți arăt ce am mai lucrat...

Am ieșit împreună. Cînd am ajuns în strada Luterană, amîndoi aveam obrajii pictați de vîntul înghețat. În odaie, aerul era mai cald, vremea totuși mai „probabilă“ decît în buletinul meteorologic.

Abia ne-am așezat, cînd a dat buzna peste noi grațioasa Emily, supranumită „Muza lui Pipăilă“. Ionache a salutat-o cu un entuziasm juvenil, a îmbrățișat-o, m-a prezentat ca pe un prieten „păgubos“ al artiștilor, strigînd ca ieșit din minți :

— Huraa !... Emily ! Ce mai faci, Emily ? Numai în doi ani de zile, cît s-a urîțit fata asta frumoasă, inteligentă, serioasă, corectă !...

Intorcîndu-se de la piață, cu o traistă plină cu cartofi, cu zarzavat și cu piine, ea și-a amintit de Ionache... Iată, i-a adus două vești bune : divorțează de Georgescu și se devotează picturii.

— Pictează și Emily ?, întreb mirat pe Ionache.

— Vorba vine : eu pictez, iar Emily e modelul meu ! Rezistă la frig, ca un eschimos !...

— Rezist la toate temperaturile !, suride Emily, cu tristețe. Am să vă las aici cîțiva cartofi tocmai buni de pus în pictură, în literatură, chiar și în supă !...

— Dar ce-i vînația aia de la ochi ?

— Semne biografice de familie !... Dar să-l vezi pe Georgescu, viu și natural, cum arată !... I-am pictat niște trandafiri, pe față și pe corp...

— L-ai bătut ?

— El a început bătaia, dar eu am isprăvit-o ! Divorțul o să dureze cîteva luni !

— Și din ce vă luarăți, Emily, dacă nu sînt indiscret ?

— Din ce ne luarăm în căsătorie, sau din ce ne luarăm la bătaie ?

— Ah, nu ! Faptul divers, bătaia...

— Ioane dragă, ne luarăm din politică ! Cu trei zile în urmă, Pipăilă (cum îi ziceți voi) mi-a adus în casă o fetiță, în vîrstă de vreo cincisprezece ani, care fugise de la părinți, din Moldova. Zor-nevoie, s-o găzduim noi !... Că e fată bună... E trup și suflet cu „generația“... Am reținut-o la dejun, că era slăbuță, blîndă, modestă... Cu precauții delicate, am sfătuit-o să se întoarcă acasă, să ceară iertare de la părinți, pentru fuga ei necugetată, să-și termine studiile și la timpul potrivit, dacă politica o interesează, să se ocupe și de mascarada asta, mai tîrziu... Ea a sorbit cu poftă din păhăruțul cu țuică bătrînă și mi-a răspuns că „asta nu se poate“ !... Cum să nu se poată, fetiță ? Îți dai seama ce ți s-ar întîmpla, în București, dormind prin case, fără apărare, fără bani, fără scop precis ?... Mi-a rîs în nas, cu un aer de superioritate : — „Așa a fost altădată ! Azi, fiecare știe ce are de făcut“ !. Nu mai găseam nici o vorbă de ajutorare. Ea — Lucreția se numea — mi-a fredonat, cu o privire subit luminată : „Noi sîntem Echipa Morții / Și-am sosit la București“... Pipăilă o admira : — „Ce înaltă conștiință națională are fata asta !“... Mi-am revenit din buimăceală și am despicat în silabe o hotărîre : — Fetiță, pe noi să nu te bizui... Noi nu ne facem complicități copiilor fugiți de acasă... (Pipăilă nu-și mai găsea cobza de adineaori !). Lucreția a început să plîngă : i s-a promis că va locui la căminul studenților,

dar din cauza poliției, căminul a fost închis !... A intervenit Pipăilă, energic, strigînd înspre mine : să nu mă amestec în politică ! Să-mi cunosc lungul nasului ! Fata nu cere nimic, în afară de găzduire ! Deocamdată ! Va aranja el chestiunea asta !...

Ionache tresări ca o fiară atinsă la rană :

— Aha ! Știe și Pipăilă ce fonduri există !... Important este doar atît : Echipa Morții să fie risipită prin gos-podării, ca să nu poată fi arestată... Pentru nația română !... preț benevol !...

— Drept care am pus mina pe carafa cu apă de lîngă mine, și am azvîrlit-o în capul lui Pipăilă ! L-am inundat în apă, în singe și în țandări !... A dat și el, nu zic că n-a dat... iată ce mi-a făcut la ochi... dar pe el să-l vedeți, că l-am modificat total din punct de vedere ideologic, pînă la nerecunoscut ! În timpul ostilităților, fata a fugit, iar eu, ca soție devotată, am înfășurat capul lui Pipăilă în șase metri de tifon, că zemuia, și nu șade frumos ! Acum, el își udă pansamentul cu apă Burov, iar eu am ieșit la piață, după zarzavat, că orice s-ar spune, sînt încă măritată ! Dar, în curînd, reluăm pictura !... Am pierdut doi ani de artă !...

Emily ne-a lăsat cartofii (fiecăruia, cîte trei cartofi) și a plecat grăbită, la bucătăria ei, fericită de acest „divorț politic“, visul ei de fată, care-și ratase studiile și mariajul.

De ieri, sînt la Pădureni, la Victoria.

E ora cinci de dimineată. Umblu în neștire prin iarba udă de rouă. Îmi place să mă opresc în cărare și să văd cum cîrțița își saltă mușuroiul, sau cum tăunele se gră-bește să ajungă acasă, rostogolindu-și cu labelle de dina-înte bulgărul de baligă. Răsăritul învinge pîclele încet, pudrînd în roz toată valea. Vezi umbra pomilor cum se îndreaptă pe coastă, și storurile de sticleți lăsîndu-se pe luncă. Fiindcă în mijlocul pădurii de pe deal sînt izvoare și lacuri mici, concertul păsăresc nu se întrerupe. Pădu-rea nu e dintre acelea triste și întunecoase, în care dorm numai jivine.

Sus, întîlnești pe cărare răgacea.

— Încotro, jupîneasă ?...

Cărăbușii au făcut aripi, și e frunză multă acum.

Deodată aud din vale un țipăt vesel și întrebător, mai mult un cîntec, de două note alternative :

— U-ù...

E Victoria. Ea se deșteaptă înaintea celorlalți.

— U-ù-uuu...

Mă caută. Îi răspund la fel, cu tot ecoul pădurii după mine.

— U-ùuuuu...

Și ne întîlnim în paradisul acesta vegetal, martor este soarele care s-a ridicat. Apa izvoarelor nu mai pare neagră ca adineaori, și nici atît de rece ; tremură feciorelnic.

Victoria s-a îmbrăcat într-un tricou de lînă albă, și are o eșarfă de mătase la gît. Se ivește ca o căprioară, între două crengi, cu părul ei de un roșu luminos, ca miezul unor portocale, cu ochii ei cafenii-albaștri, între nucă și cicoare, cu mîinile ei crispate și agile. Pe obraz nu i se cunosc urmele somnului. Tenul ei e mat, are blondețea tutunului, iar cînd o prinde pofta de ris, i se topește în ochi o lumină misterioasă și rară, care mă înmărmurește.

Ne dăm mîna pentru „bună dimineața“.

— Ai împușcat ceva ?

— Nu, nimic. Abia s-au trezit păsările...

— Tereza împușcă uneori dis-de-dimineată...

— Ea e o proastă. Mi-a spus că într-o zi a tras într-un cuib de cioară și-a ucis patru pui, dintr-un singur cartuș !

— Dacă vrea să facă „victime“ de dimineață, de ce nu prinde pește ?

— Cu pescuitul nu vede niciodată sînge !... Noi pentru sînge vînam !...

Ne-am plimbat ținîndu-ne de braț, pînă la opt, cînd am intrat să gustăm ceva. Îmi povestea întîmplări cu fete și băieți, accidente, plimbări, întîrziind cu explicațiile asupra unor lucruri mici, încercînd cu detalii fiecare incident. Cuvintele ei aveau un cuprins nou, îmbogățite cu un sens pierdut, sau tocite de prea multă întrebuițare.

Spunea despre un prieten cunoscut de amîndoi :

— E un laș sincer, bietul Gaby.

Parcă l-ar fi ghilotinat.

Sau, stăruie asupra caracterului lui :

— Nu ne mai văzusem de patru luni. Când a revenit, în sfârșit, la Pădureni, m-a asigurat că-l adoră o elevă de la Nôtre Dame de Sion. Și-mi spunea asta nu pentru a mă face geloasă — asta m-ar fi măgulit ! — dar fiindcă așa era !... Aș fi vrut să văd la el măcar intenția mojiției, a urei lui împotriva mea, cu toate că nu-l supărasem cu nimic.

— Tolia... U-ù...

Tereza vine să ne invite la cafea.

— Pac ! Pac !... (Două detunături una după alta. Iar împușcă Tereza cuiburi).

Când venea, vara, la Pădureni, Gherman avea mania să-și fumeze, în fiecare după amiază, pipa între brazi, sorbind dintr-un stacan de cafea, citind jurnalul. La orele cinci, intra majestuos, ținându-și batista mototolită în mână, popa Miron, vechi prieten al bătrînului :

— Ia, în trecere, venii să te văd...

— Fie, că-mi luași bune parale, măi părinte Miroane, ieri la tabinet... Parcă ai lucra cu Necuratul...

— Eh, la urmă, cu ce m-am mai ales, că înainte pierdusem... Dacă țineam birlicul la mână, ieșea altfel...

— Nu mai joc cu dumneata, părinte Miroane... Să-ți fie rușine ! Cunoști toate cărțile...

— Ferit-a sfîntul, Nicolae, uite, dă poruncă să ni se aducă altele pe care nu le cunosc eu, și să vezi că tot așa joc !... Am o grozavă ținere de minte...

Gherman se încruntă :

— Păi să știi că nu te mai joc cu cărțile dumitale !... Văd că le-ai adus în batistă...

Și întorcîndu-se de-un sfert, spre intrare, strigă :

— Măriuco, ia să ne aduci cărțile alea din chiseaua mea de tutun...

— Acum, nu cumva să le cunoști tu, Nicolae ! — spunea popa rîzînd.

— Dacă mă superi, eu îndată nu mai joc, și la plecare nu-ți mai dau nici jurnalul !...

Incepea tabinetul, lung și lăliu, întrerupt doar de exclamațiile cîte unuia din ei.

— Nèc ! Ia-l și p'ăsta...

— N-am...

— Nu-l iei ? Las' că-l iau eu, Mironică tată !... Am acum, cu ăsta, șapte «spatii»...

Apoi cărțile erau aruncate una câte una, cu o copilărească furie :

— Nà !

— Nà și p'ăsta...

— ...

— Nà și birlicul... Nu iei nici una ? Te cred !... Scrie la mine o tablă !...

După două-trei jocuri, „făcute“, popa suspina, plin de regrete :

— Cunoști cărțile, Nicolae, și damele, și băieții, și rigile... barem de birlici — ce să mai spun ? — îi știi ca un demon !... Pierd paralele și mă bate preuteasa... Mai bine poruncește să ne aducă un pahar de apă rece și-un dulceț...

La un semn, servitoarea apărea cu tava și cu chiseaua. Se serveau bătrînii, pe rînd. Gherman își lăuda marfa :

— Dulceața asta ai zice că e americană, nu alt' ! Dar caisele sînt din pomul meu, îl știi, caisul de lîngă ghețarie. Ai gustat sfinția-ta din el, Miroane, și ai găsit că rodul e minunat...

— Nu e ca din caișii mei, din dosul casei !... I-am adus de la pepiniera regală, de la Buftea. E altceva !... Mi i-am ales cu mîna mea... N-ai mîncat caise, că la mine...

— Nu...

— Parfumate, parcă li s-a turnat parfum !

Gherman strîngea ochii și buzele, măsura pe Miron cu dispreț, și-i răspundea :

— Bine, mă Miroane, eu înțeleg să spui copiilor minciuni, dar nu mie, părințele !... Care „pepinieră regală“ ? Care Buftea ?

— De ce ? Am zis ceva rău ?

— Păi n-ai venit, sfinția ta, la mine, acu' incisprezece ani, și nu ți-am dat eu altoaie din caișii mei, să pui în dosul casei ?

— Așa ?

— Și nu ți-am dat eu un om de la curte, să ți-i sădească ?

— Așa ?

— Ai îmbătrînit, părinte, nu mai am ce vorbi !... Ia-ți jurnalul și du-te acasă.

Popa se ridică, împăturea „Universul“ frumos, și întreba :

— Cel de ieri îți mai trebuie ? Să ți-l trimit ?

— Nu-mi trebuie, păstrează-l...

— Ce să-l mai păstrez, că mi l-a rupt nepotul, încă înainte de a-l fi citit !... Te încercam doar așa, ...să văd cît ești de inimă acră, Niculăiță taică !... Să dea Dumnezeu bine...

Și plecă bălăbănindu-se, fără grabă, că la țară ziua e destul de lungă. De la poartă, mai întorcea o dată capul și striga :

— Nicolae, și mai schimbă cărțile alea, dacă vrei să mai facem vreun tabinet, sau vreo concinuță...

— Fii fără grijă, părinte Miroane, am dat parale poștașului să-mi aducă, de la tîrg, altele... Vino miine să le numărăm...

În zilele de ploaie sau de vînt, cei doi bătrîni se retrăgeau într-un geamlîc, și jucau acolo pasionatele lor partide.

Duminică, în biserica lui Miron, Gherman era singurul care nu îngenunchia. Și ca să facă mizerii preotului, iubitului său prieten, tocmai în momentele cele mai emoționante și mai sublime ale slujbei, cînd Miron nazaliza mai sonor, un „apa-vu-ga“ de bariton sfințit, sau un celebru „Doamne, miluește“, Gherman găsea prilej să se încrunte și să strige :

— Măi Pricup, închide ușa aia, că suflă răcoare...

Preotul nu-i lăsa niciodată neplătită o asemenea semneție. Îi trîntea în brațe, pe neașteptate, vreo pîine dublă primită de pomană, sau îi agăța cădelnița, sau îi trimitea pe cap toți copiii satului, la ora de după amiază, cînd îl știa că doarme, să-i ceară vreun lemn din pădure, pentru podețul de la biserică.

Îmbătrîniseră și rămăseseră, unul față de celălalt, cu purtări copilărești. Dragostea dintre ei era fără seamăn.

Gherman făcuse, în tinerețe, politică. Fusesse de mai multe ori primar în Muscel, sub guvernul conservator, și pertu cu toate maimărimile României mici. Cînd își primea șefii în regiunea lui, le ținea discursuri pregătite cu

grijă, mai ales cu grija de a demonstra țăranilor cât e el de bine cu șefii. De aceea zicea :

— C'oane Cantacuzinoace...

sau

— C'oane Kostace...

Asta impresiona. Se făcea atmosferă favorabilă votului universal.

În ziua în care prințul Ferdinand al României a sosit la Câmpulung, cu regele Carol I, Gherman n-a pierdut ocazia de a-și plasa micul său discurs, cât de mic. După ce a urat regelui bun-venit și sănătate, s-a adresat prințului Ferdinand cu vorbele unui adevărat republican :

— Și tu, măi băiețică, să fii cu socoteală la cap, ca unchi-to, și bun la inimă ca tac-to, și să ne trăiești, că țara e bună.

În anul următor, Gherman luă în arendă lacul de la Țigănești : peștele și papura, pentru două mii de lei pe an. Nu era scump. Dar cum să exploateze el lacul ? Lacul trebuie păzit, iar paza nu poate fi decît țărănească... Țăranii pescuiesc și-și procură o hrană gratuită. Arendașul le vinde peștele pe bani... Papura le servea la fabricația unor rogojini și coșnițe, bineînțeles tot gratuite. Acum, a sosit domnul Gherman, cu teoria că numai banul măsoară munca, și că fără muncă nu se poate trăi... Cum să nu se poată ? Gratuit nu trăiau ? Trăiau ! Banul e împăratul sărăciei !...

După supărătoare consfătuiri cu sătenii, socotind costul brațelor de muncă, i-au mai rămas și lui Gherman două mii de lei, câștig curat. Dar cu ce preț !... A plecat de la Țigănești cu o ură populară, mare cât o cocoașă. La anu', vor trebui luate precauții mai bine gândite : la exploatarea sa, va trebui cointerestat prefectul, poate și primarul, poate și regele !...

Nu departe, strălucea castelul de vânătoare regală, în satul Scroviște. Acolo se desfăta și petrecea „băiețică“, pe care Gherman îl firitisise, la Muscel, în tinerețea lui de gospodar. Prințul se făcuse mare, era decorat și colonel. Din cînd în cînd, el se îmbrăca „în civil“, își punea pe cap o pălărie verde, și la căderea serii, „lua contact cu poporul“, la minăstirea de maici de la Țigănești, unde îl aștepta maica Glikeria, tinără, sfîntită și năbădăioasă.

Dar nimeni nu știa al cui o fi calul legat la gard, la poarta Glikeriei.

Deștept, discret, Gherman a aflat cine e craiul amator de grații pocăite și s-a gândit ca un sincer monarhist :

— Îl cunosc de cînd era școlar... Eu am copii și angarale, am datorii... Pădurenii m-au sleit plătind capete și dobînzii... Poate că prințul are să mă ajute să iau în tăiere niscai păduri ale statului...

Într-o noapte, pe cînd „băiețică“ se desfăta cu Glike-ria, Gherman a adunat din sat pe toți elevii cu voce — tenori, baritoni și bași — pe coriștii bisericii și i-a adus, tiptil, sub fereastra fericitei călugărițe, nu prea departe de calul priponit la gard.

Tocmai cînd prințul se simțea mai princiar îndulcit și mai bine ascuns în așternutul Glikeriei, și-i era lumea mai dragă, corul școlar, condus de Gherman, a izbucnit „la trei voci“, cîntîndu-i „Imnul regal“ sub fereastră ! Să vadă vodă cît de devotat îi este Gherman !...

„Băiețică“ era, prin nobilă vocație, ingrat. S-a supărat rău. Nu i-a dăruit lui Gherman nici o recompensă !... Nu s-a priceput s-o merite !... Din cauza corului a aflat satul de chestia cu Glikeria, cum și de faima lui de „iubitor al poporului“... Glikeria a fost strămutată la Văratice. Că se zicea : „Tot românul muieratic, trece vara la Văratice“... Învățătorul satului a fost destituit. Elevii au fost muștrați la școală, iar la domiciliu, bătuți de părinți !...

Toate astea, din cauza unui „trăiască regele“, cîntat la patru voci, cu un subînțeles absolut republican !...

În anul următor, Gherman nu s-a mai prezentat la licitația lacului : supărase stăpînirea ! Cu cele mai curate intenții, denunțase un secret ! Țăranii însă, care știau să glumească, îl salutau respectuos, și tot cu substrat politic... Era nobil omul cînd era român !

Dar anii frumoși ai tinereții au trecut.

Acum Gherman ducea pe umeri un cap ruinat de ani, alb și țepos ca o bidinea bine muiată, barba nu o mai purta („o barbă se poartă, numai în politică, cu folos“, zicea el), dar mustățile îi rămăseseră, ca în splendidele vremi ale tinereții, groase și apropiate ca două vrăbii gemene, care nu i se mai săturau de ciripit, sub nas.

* * *

Ce consolare putea aduce suferințelor Victoriei, un părinte atît de străin de lumea modernă ? De altfel, nici nu se neliniștea el de întîrzierea mult doritelor nunți.

Victoria rămânea singură, pe gânduri. În fiecare duminică, se celebra în sat o nuntă țărănească. Oamenii de la munte nu se arată trudiți, nici chiar după muncile săvârșite într-o săptămână. Ei găsesc loc pentru ziua sărbătorii lor, de mai multe ori în viață, la nunți și la înmormântări, când praznicele se aseamănă leit între ele, și când preotul îi lasă singuri, cu invariabila urare, la mort sau la nuntă :

— Petrecere frumoasă ! Să fie primite cele dăruite !...

În acești trei ani din urmă, la conac fuseseră schimbate vreo cincisprezece servitoare, și toate din pricina nunților. Fiecare fată își găsea, după două-trei săptămâni de arătare pe uliță și la horă, pe omul destinului ei. Fără promisiuni, fără iluzii, fiecare fată se împerechea cu un flăcău, că aveau treabă ! Viața e scurtă ! Cine își amână rosturile trăiește mai puțin.

Obrazul lor numai rareori ațîța o pasiune reciprocă, sau ochii o dorință nestăpînită.

Viața împreună era hotărîtă să se petreacă neschimbată, după ritmul germinației pămîntului. Cînd începe munca, la cîmp, încetează de la sine orice altă îmbrățișare. Iarna, oploșiți pe lîngă gospodăriile lor, pâlmașii se înghesuiesc unul într-altul, și ades se întîmplă că, din pricina asta, cei mai calici dintre ei să facă un număr mare de copii, argument pe care sociologii îl foloseau pentru a demonstra sănătatea unui popor, cînd în realitate, era doar semnul că oamenilor le-a fost frig.

Victoria primise acum să cunune ea însăși pe una dintre copilele țărance din sat : pe Ioana. Era o fată frumoasă, de o sănătate strălucitoare, cu un obraz curat și plăcut, dar de statură scurtă, tare scurtă : o floare cu tulpina pitică ! O copilă, despre care s-ar fi putut spune că umblă în picioare pe sub pat !... Mîinile Ioanei erau crăpate și aspre, labele ei desculțe lăsau să se vadă două degete mari, posomorîte și cîrne, ca două capete de năpîrci, soldurile îi erau strimbe și lățite de muncă.

Cu toate astea, fata se mărită. Mirele ei o iubește. O adoră. Știe tot satul. Nimeni n-ar îndrăzni să spună viitoarei mirese vreo glumă, nici mirelui să-i arate vreo fată mai ispititoare.

De cînd se imprimăvăraseră, nunțile se țineau șir. Postul Paștelui le întrerupsese fiindcă, în zilele de post,

nu e slobozenie de carne, și viața trebuie să se lipsească de orice îndulcire : ori măninci carne, ori săruți carne, tot păcat este ! Dar după sărbători, lanțul fusese reluat, cu mai multă furie. Era o întrecere neobosită de nunți.

Multe dintre fetele ce se măritaseră, după plecarea lor de lângă Victoria, aveau acum copii, și veneau la conac, să ceară medicamente sau haine. O invidie de neînălțurat cuprindea inima domnișoarei.

— Ioana adorată !..., repeta ea neînțelegînd. Da, sigur, va fi fericită, foarte curînd. Nu are nici avere, nici frumoașă coză nu e, dar fericirea nu respiră prin buzunare !...

Nunțile treceau neconținut, cu lăutari pe sub geamul ei. Mirii se opreau pentru o clipă, închinau un pahar pentru duduia dinlăuntru, și plecau în galopul cailor.

Zilele cînd Gherman stătea la moșie, erau mai animate. Cînd și acesta pleca, paragina părea mai mare, pustiul mai întins și în băătura plină de cîini de vînătoare, nu se ivea niciodată făptura ideală, așteptată, care s-o adore, s-o cheme, s-o mîngie, pe Victoria Gherman, și să-i spună :

— Vreau să fiu stăpînul tău !

După măritiș, Ioana de la Pădureni n-a mai vrut să fie servitoare : își are propria ei gospodărie. De dimineață, pînă seara, își hrănește copilul, găinile, rațele, vaca și pe Ion ; aleargă între bucătărie și grajd, între cotețe și hambarul cu nutreț, trage cu urechea la cotcodăcitul telefonic al găinilor, care o înștiințează că i s-a sporit averea cu un ou, în cuiabar : adapă orătăniile — chiar și albinele, că și ele beau apă, în prisacă — ; întinde mese, strînge mese, spală vasele, freacă podeaua și zolește rufăria, calcă și coase, face socoteala banilor (cei reali și cei ideali) și ca prin minune, își rupe din timpul de odihnă, pentru a pune lucrurile în rînduială, la conac.

Duduia Victoria consideră pe Ioana ca pe un membru inferior al familiei sale, o iubește, îi dă bani pentru truda ei, i-a botezat copilul, o ispitește la rochiile învechite sau demodate. Ioana primește cu plăcere aceste prestigioase boarfe, le transformă pentru ea, pentru copil, uneori chiar și pentru Ion.

— Măi Ioane, prăpăditule, vino încoace să-ți arăt din ce catifea nobilă am să-ți croiesc niște obiele !... Rochiile duduii au ajuns la opinci !...

— Și nu e drept?... Nu toate țesuturile orășenești sînt născute la țară? Cînd obosesc, unele vin să moară la opincă! A spus-o chiar un bucureștean, la moară... Boier-boier, dar ținea cu adevărul...

După ce Ioana termină de măturat cinci odăi ale conacului, „duduia“ o invită la o cafea și discută cu ea atît de liber și de serios, încît un sămănătorist ar exclama: — Nu așa vorbesc țărani!...

Ioana se arată mai sceptică decît orășenii:

— Am primit, Ioana, o scrisoare de la Hilde. Îți mai amintești de Hilde? O cucoană (așa-și-așa), care vorbea nemțește...

— Desigur, chestii!...

— Vieneza aceea blondă, care a studiat pianul în Elveția... Mi se pare că ai cunoscut și pe soțul ei, care a fost ofițer român în Transilvania, sub domnia Habsburgilor... Acum e general-pensionar...

— Chestii!...

— Am invitat-o, cu soțul ei, la Pădurenii. Păcat, că el nu mai vede bine... Are „cataractă“, un fel de zeamă neagră, în ochi... Dar ce om cumsecade!... Viața lui Hilde e o dramă... Nu se vaită de nimic... Își iubește soțul, îl îngrijește și e fericită...

— Chestii!... E plină lumea de chestii!...

— Nu pari prea emoționată...

— De ce să par, duduiță, dacă nu sînt?... Noi n-avem necazuri?... Avem mai mari și mai vechi, cu toate că n-am dansat cu împărații... Vă ascult poveștile, uneori nu le prea înțeleg, alteori nici nu le aud... Știi de ce? Chestii!... Cînd vă privesc, aici, la conac, sînteți ca niște școlari, într-o recreație, mare cît viața toată! Îmbătrîniți de atîta recreație! Nu sună clopoțelul ca să vă cheme la treabă!... Vă întrebați unii pe alții: — „Ce mai faceți?“ Parcă nu știți?... Toți zic: „Bine!“ Adică, mai nimic!... Cred că doar omul ostenit este om frumos... Sînt o proastă, de la țară... Înțeleg și eu că sînt pe lume unele rosturi ce ne rămîn ascunse... Despre toate, zic: «*Chestii*»!... Altceva ce să spun?... Ei, altfel am vorbi noi, dacă și eu aș fi învățat carte, dacă aș înțelege și eu graiul pianului, dacă n-aș avea altă grijă decît de vite și de bărbatul meu... Dar eu sînt nevasta lui Ion și drept vorbind, sînt și a grajdului, a cotețelor, nevasta finului, trag la coasă, mă ostenesc, că

am copil... Cunoașteți bine viața noastră, la țară... Și dacă o cunoașteți, ce ziceți?... Să vă spun eu ce ziceți : «Chestii» !... — adică : Nimic !... Ne tratăm cu nimic, și zicem „Mersi !“... Prinde bine și asta la ceva !... D-apăi, da, pace se cheamă că este !...

Se despart, cu o egală nemulțumire reciprocă.

Fiecare se întoarce la socotelile sale :

— Chestii !...

Așezarea mea la conac făcuse bucuria tuturor fetelor. Am intrat în curtea de grilaj a conacului, atras de un decor viu de surîsuri și de glasuri, iar după ce am intrat și am ales, decorul s-a retras, pajiștea frumoasă pe care căleasem a dispărut, și eu am rămas în mînă cu o singură floare, cu un singur surîs, cu un singur cîntec.

După-amiezile mi le trec vorbind cu fetele. Victoria are priviri lungi care au așteptat mult. Stă întinsă în hamacul în care își leagănă năzuințele mute. O surprind citind un roman. Ea lasă cartea, se ridică într-o rînă și-mi spune :

— M-ai rugat să nu te caut astăzi, și văd că mă cauți tu !

Întinde o mînă, ca un lujer de crin.

Alerg cu capul gol, pînă la rîu. Iată, vine Ioana cu pușca.

— Cine ți-a cerut-o ?

— Duduia.

— Las-o la mine și întoarce-te...

Cînd ajung la hamac, o găsesc pe Victoria cu capul în foile cărții. Deasupra hamacului, o cîntează mică cloacănește un simbure. Ochesc și trag. Cînteza cade în poala domnișoarei, caldă și moale ca o batistă.

— Spune-mi că mă iubești...

— Sigur că te iubesc...

Am în odaia mea, într-o carte ascunsă bine, o scrisoare către Marta. Stînd aici, mi-am adus aminte de Marta !... O-ho-ho ! Numai de ea ? Tinerețea e treabă lungă...

Cîtă plăcere au să-i facă rîndurile mele... Diseară chiar mă voi repezi cu plicul pînă la cutia poștii, care e la poarta conacului, pusă acolo încă de pe cînd Nicolae Gherman era deputat. Vin țărani din cinci sate să-și pună jalbele în cutia aceasta care va adăposti, pe lingă necazurile lor țărănești, scrioarea mea albastră de amor. În antichitate, numai templele primeau dorințele nefericiților, pe adresa zeilor, la altar. Astăzi, treaba asta sacră o face cutia poștei ! Ba mai primesc și răspuns...

În momentul cînd am jurat Victoriei că numai pe ea o iubesc, i-aș fi putut rosti pe dinafară o scrisoare sublim-plitisitoare, lirică, amețitoare, cu repetiri de cuvinte, cu sublinieri, cu regrete, cu puncte — puncte... Toate par poetice în anii tineri.

Victoria a venit, pe seară, în liziera de brazi.

Mi-a propus cu simplitate ca mîine să facem, de dimineată, o plimbare, călări. Tereza a dorit să meargă și ea. Ne va însoți și Marcela. Prin urmare, vom fi patru. Ne vom scula la cinci de dimineată și vom porni înaintea soarelui.

Dacă aș fi știut ce are să se întîmple, chiar din seara aceea aș fi fugit. Dar nu. În timp ce servitorii stropeau cu furtunul petuniile înflorite din coasta casei, a sosit în fuga mare un băiat de la pădure, vestind că pădurarul s-a spînzurat de un pom. Spaima fetelor m-a silit să le asist, cît de cît, la această străină nenorocire. Am cerut să mi se pună șeaua pe cal, și am plecat spre locul cu pricina — cravașîndu-mi calul cu o îndrăzneală de bun călăreț. E splendid să ai douăzeci de ani.

Am cheltuit toate orele zilei.

După ce am trecut riul prin vad, mi-am dat seama că nu e de nici un folos să mă grăbesc. Noaptea de iunie se lasă încet, și e plăcut să te întorci cu roua în păr, și să povestești, înfrumusețat de spaimă, cum a fost găsit pădurarul, clătînîndu-se în vînt, pe-o creangă. Merg la pas și fluier. Nici pînă la vîrsta asta, n-am putut învăța să fluier. Și sînt unii care fluieră, o minune ! Unii fluieră chiar și Dublul Concert de Bach !...

Dacă nu m-ar fi condus băiatul de la pădure, aș fi uitat unde am pornit. El însă mi-a arătat un drumeag strîmt, și am început să urcăm alături. Cu cît ne cufundam mai mult în întunericul și-n răcoarea pădurii, cu atît aș fi vrut să nu se mai sfîrșească drumul. În preajma

unor izvoare ce curgeau liniștite pe sub lipani, într-o ripă, ne-am oprit. Trebuia să trecem peste o punte construită din lemne groase necojite, destul de solidă, dar îngustă.

— Asta am făcut-o eu, adică spinarea mea !... — zice băiatul.

Privii în jos. Prăpastia nu părea adîncă, din pricina buruienilor și a pomilor crescuți pe fundul ei.

Și băiatul continua să se laude, fiindcă nu-l lăudam eu !

Am ajuns. Un pădurar spînzurat, un om în aer, ca un mărtișor atîrnat pîdurii !... Ceasul lui, briceagul lui, banii lui, erau făcuți moviliță la rădăcina copacului. De ce să mai rămîn ? Am pornit în fugă înapoi, lăsînd acolo băiatul. Calul meu sforăia speriat, călcînd cu ezitare, rezistînd cîpăstrului, ca și cum ar fi vrut să-mi spună : „Aici mă pricep eu !“ Cînd am ieșit însă în cărare, alergam de-a binelea. Ocolisem pădurea. M-am pomenit în fața unui șanț larg, socotind că-l voi putea sări. Probabil că n-am putut...

Nu știu cine m-a adus la conac, pe brațe.

Cînd m-am deșteptat, Victoria se afla în odaia mea. Cine m-a dezbrăcat, cine mi-a pansat mîna ? Și încă mai puternică decît durerea brațului scrîntit, umilința de a vedea pe Victoria citind, lîngă fereastră, scrisoarea pe care de-abia o adresasem Martei !...

M-am prefăcut că dorm, mă simțeam descoperit în nemernicia mea. Ea n-a mai venit decît sub seară la mine. Mi-a mîngîiat fruntea, m-a sărutat, ca și cum scrisoarea n-ar fi mîhnit-o, apoi a început iar tristețile ei silabisiri la pian. Cînta mai mult sentimental decît științific, dar — vorba aceea — îi dădea înainte !...

Toți ai casei erau neliniștiți de accidentul meu de călărie. Eu mă alintam și le explicam că „e cu mult mai grav decît pare“.

— Vezi, dacă nu te-ai astîmpărat ? !, mi-a spus dojenitor Tereza. Ioana din sat a spus despre tine :

— «Chestii» !...

A doua zi, de dimineată, am părăsit patul, cu mina legată de gît. Stăteam tocmai întins în „chaise-longue“, cînd mai mulți țărani au adus pe brațe un tînăr cu picioarele zdrobite. Spuneau că l-au găsit în nesimțire pe șoseaua națională, călcat de un autocamion.

Marcela a leșinat văzîndu-l. Singura care s-a purtat bărbătește a fost tot Victoria, care a făcut tînărului o injecție cu ergotină, pentru a-i opri hemoragia, i-a dat să miroase eter, și a trimis un om de la curte, cu automobilul, să-i aducă repede un chirurg.

În mai puțin de un ceas, doctorul a sosit. Ar fi cazul de a-l transporta la spital, la Tîrgoviște. Tînărul accidentat își deschisese ochii, vorbise, își spusese numele. Era un funcționar de bancă, din București, și a uluit pe toată lumea cu deosebita lui forță de a suporta suferințele. El a fumat o țigară, pînă cînd doctorul i-a amputat un deget. Cînd i s-a comunicat că, pentru a-l salva, trebuie să i se taie alt deget, la celălalt picior, el a mai cerut o țigară, și a îndurat cele mai atroce chinuri, cu un prefăcut și stîns surîs de speranță, înspre Victoria, care ținea bandajele. Aici, în sat, nu găsești nici o aspirină, și totuși se fac operații chirurgicale !...

După operație, bolnavul, care se numea Hans Engel, a fost trecut într-o odaie, și i s-a dat ceva să adoarmă. Victoria, scotocindu-i prin buzunare, i-a găsit adresa, și i-a înștiințat, printr-o scrisoare, familia, de nenorocirea întimplată. Am văzut-o cum singură a pus plicul în cutia de la poartă.

La dejun nu s-a vorbit decît de Hans. Nimeni nu s-a mai ocupat de mine. Victoria a găsit cuvinte rare și elogiul superlative despre eroismul lui Hans. În cîteva ceasuri, el devenise un fel de rudă a fetelor, un fel de erou în jurul căruia mîinile lor făceau ghirlande. Întocmai ca stîncă magnetică, din „O mie și una nopți“, care de la distanță atrăgea la ea toate cuiele corăbiilor cu odoare, nenorocitul acesta smulgea, din cele mai împietrite inimi, suspinele, mîngîierile și sărutările, demontînd orice mîndrie, orice orgoliu.

Se discuta ce bucate i-ar prii, dacă e bine să fie scos la soare, sau la umbră, dacă în timpul marelui somn în care intrase putea fi transportat la București.. Victoria a fost de părere că „Hans trebuie să rămînă la noi, pînă

se va face bine". Iar la aprobarea celorlalți, a adăugat o enormitate :

— Ar fi nimerit să-l ia Marcela, sau tata, la Viena, pentru niște proteze... El e prea sărac ca să-și poată cum-păra picioarele pe care le merită...

Mă înroșisem. Desigur că exagera. Nimeni nu-și aruncă picioarele naturale, pentru niște improbabile proteze.

Pe coridor răsună glasul servitoarei.

— Coniță, începe furtuna !...

Praful bate ca o mazărice, în ferestre.

Ne-am ridicat și am trecut fiecare în odaia noastră.

Am bătut cu pumnul în perete și răspunsul, pe care de obicei îl primeam, a întârziat.

Lepăd pijamaua, îmi pun o haină ușoară, și ciocănesc în ușa Victoriei. Intru.

— Ce făceai, Tolia ?

— Citeam, cum vezi...

— Un roman ?

— Da.

Ea a închis cartea, strecurînd-o cît mai ascunsă, sub o pernă de pe divan.

— Mi se pare că s-a stricat ceva între noi. Ți-am făcut vreo neplăcere ? Te-am jignit cumva ?

— Nu, deloc. Nu mă pot plînge de nimic...

— Atunci spune-mi, Victoria, ce s-a întîmplat ?

— Absolut nimic. Sînt obosită. Ar fi bine să mă lași singură.

M-am ridicat de pe scaun și m-am așezat lîngă ea, pe divan. Îi mîngîiam obrazul cu o prefăcută sfială, și părul, care-i arunca în ochi un reflex de flăcări, dar în acest timp, mîna mea, sub pernă, trăgea binișor cartea afară. Ca să-i pot vedea titlul și autorul, a trebuit să apuc capul Victoriei și să-l culc pe pieptul meu, întrebînd-o cu duioșie :

— Ce ai tu, dragă ?...

Și am înțeles numaidecît ce avea : „Manual de ortopedie și tehnica chirurgicală“, de doctorul Binet, în colecția Testut. Asta avea !... De dragul lui Hans, citea chirurgie !...

Înainte de a părăsi odaia, am spus :

— Cred că Hans va muri la noapte, de infecție... Aici se poate muri și din mai puțin.

Victoria s-a ridicat dreaptă, în picioare :

— Nu mă interesează ce crezi dumneata. Te rog să mă lași în pace.

Zărind apoi cartea în care privisem :

— Să-ți fie rușine. Ai putea fi mai discret...

Vorbele mele se refereau la mizeria primitivă a satului, la omni-competența gazdelor, la frivolitatea chirurgului ; în plus, eram gelos. De ce să-mi fie rușine ? Crezusem că pe Victoria nu o mai iubeam. Pluteam în plin neadevăr.

Sub seară, în brădetul din curte, mi-am permis să clevetesc pe stăpînii casei, judecîndu-i ca un ingrat, ca un vistavoi :

— Toți din casa asta sînt niște intoxicați. Nu există unul care să fi trăit fără frică. Nicolae Gherman tremură de spaima secetei, sau a grindinei, sau a băncilor care-i protestează cambiile ; Marcela, de teama de a nu rămînea văduvă și singură, la bătrînețe, întreține „amiciții“ suspecte și nu totdeauna onorabile ; Victoria s-a prăbușit în-lăuntrul inimii sale, cînd a văzut cît de reziliabile sînt contractele de căsătorie ; Tereza, încă din primii ei ani de floare, s-a scîrbit de soarta femeilor oneste. Toți au fost mutilați de cele trăite și de cele netrăite. E o familie de fricoși ! Existența lor a devenit un vis și, bineînțeles, într-o viață care este însuși visul, nu se mai poate visa ! Dacă aerul respirabil ar fi verde, n-am mai vedea frunzele ! Într-o lume roză, nimeni n-ar mai vedea trandafirii !...

Tereza m-a văzut prin fereastră și a intervenit ca să mă îndulcească. Eram vizibil cătrănit. Dar ea tăcea.

— Te-am văzut citind, Tereza. Ce carte citeai ?

Ea mi-a povestit despre suferințele romanțate ale unui ofițer, care îndată după nuntă a fost nevoit să plece la război, în Italia, de unde scria miresei sale : „Ia seama, nu te încurca, sub nici un pretext, cu tinerii de 19 ani, că te pîndește pumnalul lui Otello ! Îți trimit milioane de sărutări...”

— Ce oameni trăiau altădată ! Auzi ? Milioane de sărutări !... Soțul ideal !...

— Dragă Tereza, nu te supăra, dar ofițerul acela o fi fost vreun bătăran ! Ce-ai fi zis dacă el ți-ar fi trimis chiar ție, nu alteia, o astfel de scrisoare ?

— M-aş simţi foarte omagiată şi fericită ! Tu ai judecăţi burgheze...

— Îţi place stilul lui agramat şi greţos ? Stil de Țoapă geloasă !

— Nu stilul interesează ! Interesează numai semntarul... omul... Hei, ce om a fost acela !

— Şi cine semnează „milioanele de sărutări“ ?

— Napoleon Bonaparte, către împărăteasa Josefina !

Am tăcut, fiindcă nu se poate lupta cu fantomele glorioase. Romantismul napoleonian este o creaţie a femeilor speriate de laşităţile bărbaţilor.

— Tereza, cel mai mare merit al lui Napoleon n-a fost acela de a fi invadat Italia, Spania, Egiptul... Nici acela de a fi prăpădit armata franceză în aventura din Rusia anului 1812. Meritul lui a fost acela de a fi ştiut să oprească dezmăţul unei Revoluţii şi de a fi ajutat pe Prospero să recunoască meritele lui Caliban, pentru a reface fraternitatea unui popor sfîşiat de excese civile şi militare. Dar cu „damele“, crede-mă a fost neserios ! Cea mai mare descoperire a acestui ofiţer a mărturisit-o cunataei sale, reginei Olandei, Hōrthansei, o gîscă încoronată, care totuşi a scris, în „Memoriile“ ei, părerea lui Napoleon şi anume că Bourbonii nu mai erau utilizabili fiindcă Franţa îi dezumanizase prin violenţe. Povaţa mea este de a nu idolatriza pe nimeni. Iei lecţii de eleganţă sufletească de la Napoleon ? N-ai decît scuza tinereţii tale !...

Tereza nu s-a calmat. Fără voia ei, ea deveni avocatul Marcelei şi al Victoriei :

— Nu numai biruinţele sînt index de superioritate. Un actor, un om de geniu, totuşi doar un actor (nu te gîndi la Shakespeare, fiindcă nu la el m-am gîndit) a fost în stare să se despartă de soţia lui, într-un stil care blamează pe toţi bărbaţii secolului nostru ! După citirea sentinţei de divorţ (şi este interesant că mărturia asta o face chiar femeia părăsită), actorul Talma a oferit braţul soţiei sale divorţate, fostei domnişoare Vanhove, a condus-o pînă la trăsură şi i-a spus : — „Sper că nu mă vei lipsi de prezenţa ta niciodată, în fericire sau în detresă, şi că vei veni să mă vezi !“ Iar dînsa i-a răspuns : — „Desigur, cu cea mai mare plăcere, fiindcă nu facem glume proaste cu Dumnezeu, care ne-a unit, şi nici o greşeală nu trebuie lăsată fără putinţa de a o îndrepta“. Astfel de oameni nu se mai nasc ! Şi zicem că „din cauza progresului“ !...

În seara aceea m-am îmbătat de vin, ca să amorțesc jignirea provocată de vorbele Terezei. Vinul nu este altceva decât un fel de lumină mai groasă, care grosolănește gândirea ! În câteva clipe, cînd se credea neobservată, Victoria mi-a aruncat privirile ei albastre, ca niște voaluri, dar nu avea nimic să-mi spună. Și cum, în camera vecină, cineva se distra ascultînd la radio Concertul de pian, de Grieg, plin de ritmuri săltărețe, mai mult sau mai puțin folclorice, am apucat de braț pe Tereza și am dansat cu ea, ca un necioplit străin de artă.

Cu oarecare politețe, ea a ris, nu m-a respins, dar brusc a găsit ceva inteligent, pentru a mă readuce la rațiune :

— Îți place dansul ?

— Oh, enorm ! Marea mea pasiune !

— Bine, dar dacă-ți place dansul, de ce nu înveți să dansezi ?

Am condus-o la masă, dar Victoria se retrăsese.

În pofida vinului pe care-l băusem, buna dispoziție mi se evaporă. Tereza se odihnea ca la o grea digestie cu obișnuita ei indulgență față de oameni. Altădată, nu mi-ar fi imputat glumele grosolane, ca dansul meu pe muzică de Grieg, dar acum, părindu-i-se că tăcerea ar fi însemnat o muștrare mai aspră decât conversația, zise :

— Știi că eu nu sînt supărăcioasă. Cu mine, ca să nu contrazic pe nimeni, ai putea dansa chiar și pe muzica finalului actului al treilea din „Tristan și Ysolda“, de Wagner ! Că a fost transcrisă pentru voce și piano de Hans von Bülow, pentru dansatori grosolani. Cu mine, dansezi și pe morminte, fiindcă dansul a fost conceput ca un omagiu divin, sacru în intenție, dacă nu și în interpretare ! Cele mai mari moșcii în artă, în viață, în politică, au fost comise de oameni care n-au învățat să danseze.

— Nu văd lucrurile așa, Tereza...

— Protestează contra lui Molière, fiindcă el a zis-o !...

— Nu mă intimidă nici Molière !

— Cred ! Îți apreciez modestia !...

— Dansul ? Instinct de sociabilitate, dragă Tereza ! O invenție care permite oamenilor de toate vîrstele de a mai fi tineri, barem atît cît durează o pavană, o chaconă, un menuet, o sarabandă sau o horă. Cu ce rost amesteci, la dans, arta și politica ? Tu abuzezi de acest act care chel-

tuiește mai multe rochii și parfumuri decît spirit !... Dansul a fost totdeauna venerică, și niciodată minerviană !

— Pot eu să te împiedic de a gîndi atît de plat ?

— Ce divinitate, ce artă conțin dansurile moderne, de salon ?

— Ca la orice stînă, mîncăm ce ne-am adus de-acasă ! Fiecare pe sine se trădează, în primul rînd ! Apoi, și pe alții... Există și o concepție antropofagă asupra dansului : doi canibali se așează unul în fața altuia și, prin mișcări și semne, ca alfabetul Morse, ei își spun reciproc cu ce poftă s-ar gusta unul din altul ! Vrei așa ? Este posibil și așa ! Dar să fii sigur că nu pentru ei s-a conceput Terpsichora !

Rareori m-am simțit atît de strivit. Norocul meu a fost doar acela că, la masă, nu se aflau decît Nicolae Gherman, Marcela și devotata lor, Ioana, veșnic în curse la bucătărie, după tacîmuri.

Cînd am redepănat filmul zilei, în dormitorul meu, am ajuns la concluzia că gazdele mele de la Pădureni au viața lor proprie, au majestatea lor umilită, dar că piinea devine atît de problematică, în secolul nostru, încît ei sînt nevoiți să renunțe la tot ce sînt, la tot ce au, numai ca să nu rămînă singuri. Fetele trebuie să se mărite. Cu cine ? Fiecare caută prin lume pomada-de-rană, inima_cîrje, și dacă se poate, sufletul-cu-buzunare, ca să rămînă în demnitate, de la naștere pînă la agonie, și să mai poată su-rîde, să mai poată dansa, indiferent de atrocitățile pe care le trăim, în spatele decorului, cînd nu ne mai vede nimeni. Dar, în lupta asta pentru demnitatea umană, ne scandalizează faptul că și femeile gîndesc ! Ele n-au antrenamentul milenar al bărbaților, în orice fel de competiție. De curînd, li s-au dat „drepturi egale“. Ce fel de egalitate să fie aceea, în prima generație egalitară, cînd cartea e scumpă și cînd un petic de ogor agricol trebuie să investească mai scump decît produce ? Fără o sporită bază economică, nici o emancipare a femeilor nu va fi posibilă. Ele se agață, ca iedera, de trunchiul nesimțitor al copacului și cad odată cu acesta, ca în cel mai ancestral sclavagism !

Înainte de a se duce la culcare, Victoria mi-a lăsat pe masă acest bilet : „Gelos și tiranic nu ești numai tu. Orice inimă de bronz se dezmințe repede, că se știe ce-i

o inimă ! Știi tu ce vrei ? În orice caz, *vrei altceva !* Regret de a-ți fi scris, anul trecut, că aș fi în stare să rămân lângă tine, ca o cumpănă de fîntină părăsită și fără apă ! Ești ca o mlaștină de broaște multe ! Lasă-mă-n necazul meu“. Nici o vorbă de adio, nici o semnătură. Un bilet tocmai bun pentru o insomnie.

A doua zi, de dimineată, după un somn liniștit și reparator, la cafeaua-cu-lapte, sper să-i fi produs o puternică impresie cinismul meu (nesincer, ca un fard), cînd m-au auzit zicînd :

— Port noroc prietenelor mele. Îndată ce le-am iubit, ele s-au măritat cu alții !

— Ești un talisman, o amuletă, un totem !, mi-a strigat Tereza, din capul mesei.

Ea alergă la un dulăpior cu nimicuri de sertar, și revenind, îmi arată un fel de mărtișor, care reprezenta un porcușor gălbui, de fildeș, cizelat, înobilat prin formă, dar în fond, un pachiderm.

— Dacă-ți place, ți-l dau ție, ca să fiți doi, să nu te simți singur ! Să porți fetelor un noroc dublu !... Te mai doare brațul ?

— Aproape că am uitat de el...

— Nici barem prin accident, nu ți se întîmplă ceva măreț ! N-ai încercat să faci o cură de poezie, de muzică ?

— Ei, da !... „Nu simți ? Trebuie, oare, în singurătate, să ascult acest glas misterios, plînsul suav plin de ispite, duios, consolator, și lăstărit din tine, care mă fură și care mă pătrunde, mă posedă și mă îmbată ?“...¹ Du-te lângă Hans și recită-i aceste versuri : „Freunde ! Seht ! Fühlt und seht ihr's nicht ? Höre ich nur diese Weise, die so wundervoll und leise, Wonne klagend. Alles sagend, mild versöhnend, aus ihm tonend, in mich dringet, auf sich schwinget, hold erhallend un mich klinget ?“... Te miri din ce se vindecă fracturile !

— ...și josniciile !...

Am ieșit pe luncă, unde am întîlnit pe Nicolae Gherman, care citea o bucoavnă devastată de cei care o posedaseră, fără nume de autor, intitulată „*De la București pînă la Giurgiu, pe mare și pe uscat*“, tipărită în 1815.

— Este un farmec, o vrajă, tîner domn, cartea asta ! Încă din epoca pietonilor, ne-au fericit scriitorii, că se

¹ Finalul actului al treilea din „Tristan și Ysolda“.

scria cu încetineală, pe hîrtie scumpă, cu cerneală scumpă, și cine nu creștea gîște și curcani nu avea condeie !... Dacă nu erai gospodar, nu puteai fi scriitor, și astfel orice frunte inspirată era ca priponită lingă pămînt, lingă oameni. Nu se băteau cîmpii !... Cine citea avea pretenția de a învăța, și într-adevăr pînă acum, acela care crește păsări, vite, sau ară bucata, sau plămădește fierul înroșit în foc, știe mai multe decît acela care se holbează la stele ! În veacul trecut, de la București pînă la Giurgiu, era o distanță cît de la București pînă la Brașov, adică de trei ori mai mult decît astăzi. Codrul Vlăsiei nu era oblu, ca un velodrom, iar bălțile Dunării se întindeau atît de înșelător, încît călătorul era nevoit să înoate prin ape și prin mocirle, și nu exista jivină care să nu-l atace, de la țîntari și lipitori, pînă la animalele de pradă !... Eu zic că suferința a fost prima universitate a omului ! În schimb, omul era un titan. Hei, cum să-ți spun, eu sînt român, ca și dumneata, și-mi iubesc neamul, dar noi am fost puțini, cu greutate ne-am apărut. Multă vreme, nu s-a mai știut despre noi, ca despre un izvor îngropat, ca despre niște învinși. Comori de înțelepciune ne-am priceput să tragem din condiția de învinși. Să citim și pe cei vechi, că n-au fost proști !...

L-am lăsat la umbra copacului, unde bătrînul își trăia odinioara lui de astăzi !...

Sub seară, cînd mă întorceam la conac, Gherman se afla tot acolo, întins pe un maldăr de fîn, recitîndu-și cartea, de la început, ca un culegător de spice pierdute.

— Probabil că acum studiezi prefața !

— Nici o prefață ! Sau prefața înghite cartea, sau cartea înghite prefața !... Amîndouă nu se au bine ! Scufița-Roșie este una, niciodată două ! Zice autorul ăsta că otomanii — turcii, arabii, maurii — au fost cruțători de civilizație. Mohamed a pus temeliiile Alhambrei, în Spania, iar cine a distrus Andaluzia și Grenada era sau vandal, sau vizigot, sau... catolic ! Arabii n-au avut imitatori. Chiar și în țara noastră, urmele romanității și dacității n-au fost nimicite de otomani, ci de alți musafiri !

— Și la ce-ți folosesc gîndurile astea, moș Nicolae ?

— Tot ce-i nou distruge vechiul, și ca om în vîrstă înaintată, îmi pare rău... Viitorul va fi oare mai milos, față de prezentul în care trăim ?

Oftatul acesta, care mi se părea că vine din grote și din peșteri, l-am mai auzit odată, pe buzele tinere ale Victoriei, care povestea Terezei, sub brădet, ceva din micul ei trecut. Trecut, mereu trecut, nimic decît despre trecut! Pînă și tineretul vorbește de trecut! Aici! Acum... Ceva tipic decadentei!

Ca și cum sosirea mea nu i-ar fi modificat nici punctuația, Victoria evoca pe Ernest Corodeanu, fostul ei meditant de latină.

— Ce-o mai fi făcînd Ernest? S-o fi însurat? Cei mai tineri poeți își pierd talentul prin căsătorie... El îmi repeta versul acesta de Virgiliu: „Claudite jam rivos, pueri, sat prata biberunt“, adică: „Încuiați riurile, copii, că s-au adăpat destulul cîmpiile!“... Voia să-mi spună că nimic nu e etern, nici chiar iubirea nemuritoare! Atît timp cît am crezut că Ernest mă poate iubi, învățam verbele neregulate, ca o dementă. Cînd am înțeles că se însoară, nu m-a mai interesat nici Virgiliu!... Își lăsase să-i crească o chică-cu-preț redus, cam netunsă, cum șade bine unui filozof. Nu-mi propunea decît teme cu aluzie la dragoste: — Cicerone a spus „Cedant arma togae“, vezi bine, fii atentă, Victoria: „Armele să se retragă și să facă loc hainelor civile, adică guvernului“. Întrebam: — Care arme? — Domnișoară, în latinește, substantivul „arma“ nu are decît plural, deci „arma-armorum“, și cuprinde tot ce vrei și nu vrei: armele defensive, dar și cele agresive, ca inteligența, iubirea, banii, zestrea unei fete, interesul (care poartă fesul!), orice, în afară de „să fii sănătos“!... Era un băiat glumeț. Cred că rîdea și în somn. S-a pregătit pentru o carieră în care mișună mai mult ideile decît banii. Dar era drăguț și serios. Mă aștepta, la ieșirea de la Externatul Carmen Sylva, și mă conducea pînă acasă. Nu-l cunoșteam. El își închipuia că mă numesc Emilia!... Eu nu-i găsisem nici un nume destul de frumos pentru el. Pe neașteptate, l-am întîlnit la Tante Héllène. Am convins pe tata că voi rămîne corigentă dacă nu-mi dă lecții Ernest! Zis și făcut! Așa că am rămas repetentă! Cu atît mai bine! A petrecut o scurtă vacanță, de vre-o șapte zile, aici la Pădureni... Să nu crezi că, pe românește, ne-am înțeles mai bine!... Dar e timp de-atunci. Nici nu îmi dau seama cum ne-am înstrăinat unul de altul. Mi se pare că a plecat mai mult supărat decît vesel, de la Pădureni. Vai, este groaznic,

cît de multe lucruri uităm. Țin minte că era într-o primăvară, și eram cu toții aici. Lui nu-i plăcea deloc vînătoreea. Îi făcea rău orice detunătură. În schimb, pescuia. În asta se trăda firea lui, mai mult vicleană decît violentă. De fapt, și una și alta, tot moarte însemnează. De ce să fie vînătoreea mai războinică decît pescuitul? Se așeza pe malul Răstoacăi, cu undița, și avea o bucurie suprafirească ori de cîte ori simțea peștele la nadă. Venea totdeauna cu ceva în coș. Prindea știuci argintii, dar mici, foarte mici, cît niște bricege. De la deal, unde Răstoaca se strecura numai pe sub umbra pădurii, el aducea păstrăvi. Ni-i arăta cu mîndrie: — Vedeți păstrăvii mei? Din somn i-am scos! N-au avut timp nici cît să-și lepede pijamalele!... Eu credeam toate minciunile lui Ernest!... Păstrăvi erau?... Aș!... O plevușcă, atît de idioată, încît se lăsa prinsă de Ernest!... Și așa, într-o zi a dispărut, n-a mai venit pe la noi... Este adevărat că se schimbase!... Era altul!... Poate că nu numai el... M-am schimbat și eu, ca anul, și ziua, și vorba, și legenda fiecăruia dintre noi... Astăzi, tac sau vorbesc cuviincios, dar aș fi jenată dacă aș fi nevoită să-i iscălesc o dovadă de onorabilitate! Totuși, cînd vreau să-mi procur o oră de copilărie, mă gîndesc la Ernest... El a fost!... El trebuie să fie... Iată că n-a fost nimic!...

Tereza se simțea obligată să zică și ea ceva:

— Nici cea mai perfectă frumusețe nu place tuturor! Lui Ernest, nimic nu i se părea vrednic de disprețuit, dar nici vrednic de iubit.

— Știa, Tereza, știa o mulțime de lucruri fermecătoare și nefolositoare. Îi spuneam uneori: — Tu n-ai trăit, dar în schimb ai învățat!... Ernest îmi răspundea cu sinceritate: — Poate! Cartea e mai ieftină decît viața!... Trimiți tînărul la viață, dar el rușinat se duce la carte, fiindcă n-are bani, n-are mijloace de cunoaștere... Ușor ne vine să ironizăm pe tinerii scriitori și artiști care n-au cunoscut viața!... E o povață de om sătul și ghiftuit de belșuguri... Viața e mai costisitoare decît cartea!... Mulți ajung cărturari de seamă, numai fiindcă le-au lipsit mijloacele necesare să trăiască!... Numără-ți pe degete numele savanților ce-ți vin acum în minte, și amintește-ți ce naivi au fost, pînă la anii bătrîneții!... Niște sori carbonizați ai bibliotecii, niște periferici ai vieții... Ernest repeta acest vers al lui Juvenal: „Gloria quantalibet quid

erit, si gloria tantum est" ? Adică : „Ce poate însemna gloria, dacă ea nu este decît atît ?". Ce sărăcie, de a nu cunoaște decît cărțile ? !... Valorile umane nu derivă exclusiv din cărți. Abraham Lincoln fusese un simplu pădurar, și a fost unul dintre cei mai însemnați președinți ai Statelor Unite Americane, iar Leeuwenhoek, inventatorul microscopului, a fost un băiat de prăvălie și portar la primăria din Delft... Îți jur, Tereza, timpul petrecut cu Ernest nu era niciodată timp pierdut.

— Nu el e vinovat, ci tu, numai tu...

— Ce vrei să zici ?...

— Îți e frică de-a trăi ! De aceea ești și slabă ! Un bălegar din care ar crește cele mai sănătoase plante...

Personal, socotesc că tinărul Corodeanu era departe de a fi cel diformat de imaginația Victoriei. După ce, în mai multe rînduri, fusese decapitat („neserios", sau „coursreur" !), sau lăsase să se spună despre el : „Bun băiat o fi, dar nu-i dau fata că e zăpăcit", el înțelesese că trebuie „să se servească singur", altfel e pierdut !... Devenise voluntar și violent, ca toți timizii, de o nepermisă îndrăzneală, ceea ce displicuse Victoriei, dar pasiionase neînchipuit pe Marcela care, din ce în ce, punea tot mai mult stăpînire pe inima lui. Marcela adoptase, pînă la urmă, oarecare ingenuitate, lingușindu-și orgoliul, șoptind lui Ernest :

— E mai ușor să găsești astăzi o fată care să fi gustat toate senzațiile, decît o femeie ca mine, pentru care n-a existat nici un bărbat, în sensul complet al cuvîntului, înainte de a veni tu...

Vedeai această femeie frumoasă, pe care nimeni n-o putea iubi mai mult de cinci minute, din cauza cinismului cu care provoca.

Ernest era dezgustat. Într-o dimineată, la 4, a plecat pe jos la gară, și plecat a fost, lăsînd pe Victoria liberă să-și înceapă preliminarile unor alte complicații... Dar poate că altceva îi displicuse lui Ernest : conacul, pădurea, livada, porumburile, moara de la Pădureni, erau apăsatate de datorii, la bănci, mai mari decît valoarea lor...

A avut apoi motive să regret. Omul care nu știe ce vrea, regretă și ce a făcut și ce n-a făcut! Într-un oraș întins, în care femeile constituie belșugul existenței, el ducea o viață stearpă. Și nu fiindcă o voia astfel, dar fiindcă nu îndrăznea, și nu știa ce să vrea!... La această insuficiență, se adăuga și o tinerească nevoie de a se simți iubit.

Sînt cîțiva ani în tinerețe, care în orice caz trebuie considerați pierduți, altfel toată viața e primejduită: nu ne grăbim decît atunci cînd avem sentimentul de a fi înțirziat... Nu facem nimic de ispravă, dacă nu sîntem aprinși de ambiția de a ajunge din urmă timpul pierdut.

Ernest „studentea“, la București, ca un vagabond printr-un bazar de inimi. Schimbarea lui la față s-a făcut brusc, de-abia după ce societatea i-a pus pe grumaz ștreangul duplicităților burgheze.

— Sînt ridicol și absurd!... Nu știu bine nici ce vreau, nici ce sînt. Te-ai smintit, băiete, te-ai smintit rău! Ce mai aștepti? Alege!

O siluetă dreaptă și planturoasă trecu pe lîngă el, ca un steag parfumat.

— Sînt pe pămînt milioane de femei frumoase pe care eu nu le voi îmbrățișa niciodată... „Dacă lumea ar fi fost făcută după vrerea mea, aș fi lăsat în urmă numai bărbați uciși și numai femei însărcinate“, a spus un filozof. O fi spus, n-o fi spus...

Asta îi dădu curaj. Un curaj mai mult literar, o amețală de orgie și de patimi, de turbare juvenilă, de timiditate devenită violență:

— Hei! Psst!

Se nimerise să treacă o doamnă cumsecade din societatea celor „la locul lor“. Aceasta-i aruncă o privire grea, ca o piatră în piept. Bucuria și optimismul lui dispărură cu totul.

— Nu, nu, dimpotrivă. Toate femeile fac concesii, dar trebuie să sacrifici ceva, ca bunăoară, s-o scoți din banalitatea ei. Barem la început, noutatea i se va părea „interesantă“; sau să-i oferi un contract avantajos, un nivel de trai mai înalt! În nici un caz, nu te bizui pe minunea vorbelor goale care o „farmecă“!... Știi ce e «fermecător»? Să ai o meserie bună! Să iasă ceva de preț din mîna ta!... E o cale mai grea, dar singura onestă, în dragoste.

El traversă grădina Cișmigiului, luminată cu felinare de gaz, unde pribegeau tinere perechi dezolate de a nu fi domiciliat într-un adăpost mai cumsecade ! Luna și mirosul de pește fript !

Ajungînd în strada Sfîntul Constantin, Ernest se opri la intrarea unui gang, privi în sus, ca un menestrel amator de serenadă și șopti :

— Să mă urc?... Să nu mă urc?... Tinerețea este o dilemă !... Alina s-ar bucura să mă vadă... în afară de cazul cînd n-ar fi singură..

Alina a fost, cu ani în urmă, eleva lui, îi dăduse lecții de latină, fără succes. În limba latină, ca în toate limbile, intrarea se face pe la bucătăria gramaticii, și desigur nu e prea plăcut. Cum fata nu avea nici „conversație“, nici silința de a învăța latinește, Ernest a apucat-o strămosește de codițe, a privit-o în ochi, i-a comunicat un secret, șoptindu-i că o iubește, a sărutat-o copios, la tariful meditațiilor, deasupra caietelor cu verbe perifrastice !... Amîndoi au descoperit că sportul acesta este mai agreabil decît iambii, troheii și dactilii versurilor lui Horațiu, accidentate mereu de ablativul absolut, de acuzativul cu infinitiv și de dativul cu „esse“... Ce-avem noi cu antichitatea ? Noi sîntem tineri !... Trăise astfel de momente înălțătoare !... Dar, la examenele de corigență din toamnă, Alina a căzut, iar prestigiul de latinist al lui Ernest a fost grav avariat : Nu mai putea vizita casa aceea decît dacă ar fi cerut mîna fetei !... Dar ce să facă el cu mîna ei ? Cine i-ar mai fi dat o sută de lei, pentru fiecare lecție ? Cu latina e totuși mai bine !... A părăsit-o... Alina a plîns, dar toți din familia ei credeau că ea plînge din cauza repetenției. Ah, cum trec anii scurți !... Numai clipele sînt lungi... Neanunțată nici barem prin telefon, ce surpriză i-ar face, apărîndu-i în cadrul ușii !... Dar dacă s-o fi măritat ? Dacă apare ea, o felicit ! Dacă apare el, fac pe nebulul, întrebîndu-l dacă vrea să facă o ascensiune, pe Omul, cu mine !

Urcă scara, prin lumina ofticoasă a unui bec, și apasă pe butonul soneriei. Așteptare. Probabil că ea a privit ceasul, ca să-i sporească mirarea. În sfîșrit :

— Cine a sunat ?

— Tot eu !...

— Ce surpriză !..., răspunse ea din întunericul vestibulului.

În clipa următoare, cînd Ernest dădu cu ochii de ea, deveni subit respectuos pînă la gradul jignitor ! Numai în trei ani, ea își pierduse frumusețea, așa cum se pierde un fard de pe obraz. Îi sărută mîna și o întrebă :

— M-ai recunoscut după voce ?

— Aș !... Dar așa spun eu tuturor celor care-și amintesc de mine...

Alina purta pe ea un halat cu flori verzi, pe un cîmp roz — tot ce poate fi mai absurd — și se scuza :

— Toanta de spălătoreasă mi-a slujit capotul ăsta ; dar croiala cum ți se pare ?

— Superbă !...

— Totdeauna tu ai avut bun-gust !... Ce vînt te aduce ?... Te-ai ajuns !... S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi !... O femeie, dacă n-ar fi iertătoare, n-ar mai avea loc în lume, de atîția ingrați !...

— Liceul l-ai terminat ?

— Dacă-mi promiți că n-o rupi de fugă, pe scări, în jos, îți spun adevărul !... Acum, nu mai am părinții pe cap... Au murit...

— Ah, nu... Întrebam, ca chestie !... Te-ai măritat ?

— Te-am așteptat pe tine, dar m-ai uitat...

— Probabil că asta o spui tuturor prietenilor care te vizitează !...

— Da !... Mi-ai adus bomboane ?

— Nu...

— Mi-ai adus flori ?

— Nu...

— Mi-ai adus bani ?

— Nu...

— Atunci, cum umbli, golane, prin casele fetelor ?
Cu ce drept suni tu la ușa mea, ca să mă compromiți ?
Unde te crezi tu, mă ?

Retragerea lui Ernest devenise penibilă ! Orice om înțelept, se ceartă cu acela cu care rămîne, dar nu se ceartă cu acela de care se desparte.

— M-aș fi măritat dacă mi-ar fi căzut și mie un dar, la așternut, la drum de seară ! Te-aș trata cu dulceață de gutui, dar n-am !... Eh, parcă altă dulceață am !... (Apoi, după o pauză). Mai stai mult ?

— Unde ?

— Aici, la fete...

— Care fete ? Mai ai surori ?

— Nu chiar surori... dar fete bune... *Serviți-vă-ți!*...

— Asta nu-i prea gramatical...

— N-o fi, dar prinde bine!... Avem pe una de-i zice Ocna... e grozavă... știe multă carte! Doarme, dar dacă vrei, pot s-o trezesc...

— Mulțumesc, cu altă ocazie!

— Credeam că te interesează aspectele... cum să zic... cum trăim noi femeile în secolul 20...

Atins dureros, acest om care în ochii boierilor trecea drept un filosof, iar în ochii săracilor trecea drept un boier, a explicat Alinei Chelaru că natura ne aruncă în lume ca pe niște frunze; timpul de cădere este ceea ce numim viața noastră; ne iubim, ne scribim, ne cîrpim și ne despărțim, și nu ne doare nimic, în cădere, decît la punctul de impact! Nu ne alegem cu nimic. Bogatul și săracul au aceeași soartă, tot aia e, din punctul de vedere final...

— Bine, Ernest, dar dacă a fi bogat, sau sărac este tot aia, de ce nu treci tu de partea săracilor?

— De ce nu trec? Fiindcă tot aia e! Trebuie să cîntăm ca femeia aceea dintr-o simfonie de Gustav Mahler: „Rugați-vă sfintei Agnès și sfintei Veronica, fiindcă de la oameni nu e nici o nădejde“...

Îi dispăruse de pe obraz expresia de trivialitate de adineaori.

Ființele simple, cînd ajung la sincera lor autobiografie, plîng.

— Dacă nu te-ai ținut de școală!, scînci el compătimitor.

— Mie mi-a plăcut mai mult cartea decît școala, dar cel mai mult... bărbații!...

— Rău!... Foarte rău!... Ai fi putut să fii profesoară, dar n-ai vrut...

— Profesoară de nihilism, la Pomârla? Dar și pe-acolo, copiii se vaită de altă foame, decît de foamea de latină!

— O fi și asta ceva!... Ce vrei să spui?

— Dacă nu facem nimic pentru «poimîinele noastre zile», este prostie curată să ne mai bucurăm de ceva... Ocna zice că omul e cea mai necugetată dintre creaturi...

— Care Ocna?

— Nu ți-am spus? Prietena mea, pianista...

— E pianistă?

— Nu tocmai, dar cîntă la pian ! E pianistă așa cum m-ai făcut tu latinistă... Și pe ea au demascat-o părinții, au bătut-o și au izgonit-o de acasă. Trăiască sistemul educativ !...

— Nu văd legătura logică dintre fapte...

— La vîrsta de 17 ani, Ocna flirta cu profesorul ei de pian ! Părinții ei au simțit-o... Au chemat pe fratele ei, care de-abia împlinise cinci ani, i-au promis un pachet de șocolată, și l-au pus să pîndească, la gaura cheii, ce se petrece între profesor și eleva lui, la ora de studii. Băiatul a pîndit, a spionat, și la căderea serii a relatat părinților tot ce văzuse : „A sosit domnu' profesor... a intrat în odaie... a încuiat ușa... și-a scos pantalonii... sora mea și-a scos fusta... Atunci, am plecat ! Am înțeles că amîndoi voiau să facă caca, în pian !...” Parcă tu știi ce am pătît, după ce am rămas repetentă ?... Am avut o coastă ruptă, în bătaie, am zăcut la spital... De aceea, zic : „Trăiască sistemul nostru educativ“ !... Alte fete au fost eliminate, pe timp de un an, de la școală, fiindcă au fost găsite la idilă, în grădina Cișmigiului... Care-mai-de-care uita că a fost tinăr ! La bătrînețe, toți ne facem ușă de biserică ! Copiii, soldații și nevestele au fost cele mai bătute dintre animale... Ziceai că ești socialist ! Ce părere ai despre treburile astea ?... Ai venit la mine, ca să te mai distrezi ? Distrează-te !... Nu costă mult... Am aflat că umbli să te înșori cu fata unui moșier dîmbovițean, și că ai fost deșepționat cînd ai descoperit că acela era mai mult dîmbovițean decît moșier !... Afișezi niște convingeri care nu rezistă ispitei de a fi latifundiar !... Mai stai ?

— Nu mai stau... Am stat destul...

— Mai vii ?

— Nu mai vin...

— Atunci e-n regulă !... Ți-am spus că sînt o persoană înțelegătoare...

— Mulțumesc... Noapte bună...

Din capul scărilor se auzi interjecția unei uși trîntite.

*
* *
*

Miercuri după amiază, la ora scăzătoare, cînd ziua se isprăvește, dar seara încă nu se așternuse, mă aflu la ceaiul „fix“ și dansant, în casa lui Gherman, din strada

Clopotari, unde Marcela se dovedea într-adevăr „très cu-coană“. Invitații obișnuți, fete „așa-și-așa“ dansau cu băieți „așa-și-așa“. Își aeriseau reciproc plictiseala, epuizau prăjituri și exotice „băuturi bețive“, apoi unii făceau primul pas înspre divorț, în sensul că se căsătoreau, deocamdată! Cu gravitate, sau cu neseriozitate, aceste perechi nu erau mai statornice, sau mai puțin banale decât perechile la jocul de poker. Cei care se iubesc nu știu niciodată „de ce“, și nu le trece prin gând că pasiunea lor se va șubrezi, vor ceda ajutoarelor iluzorii din jurul lor, ca în toate dramele și comediile idealismului păcălit. Marcela a înțeles, în felul ei, că sentimentul tutelează tot ce credem noi că e temeinic, și că o fată cuminte este o victimă mai sigură a răului, decât una „stricată la cap“, și că, la ora de bilanț, ambele se întâlneau pe două paturi paralele, regretându-și fiecare modul în care trăise. Nihilismul acesta sterp, răsărit din animalitatea îmbuibată a societății în care se răsfăța, o făcea voioasă, insensibilă la orice năzuință superioară, „simpatică“, „nemufturoasă“. Inteligentă, dar numai cu-atât înzestrată, ea a improvizat miercuri o predică ademenitoare, apreciată de inexperiența celor tineri. Asupra incidentului, a apărut Ernest.

— La 40 de ani, orice femeie este savantă mai ales în partea cu care a lucrat mai mult!..., spunea Marcela.

Mica Tereza i-a întors spatele, în văzul lumii, dar Marcela nu s-a simțit nici vexată, nici supărare nu i-a purtat. În urma ei, amfitrioana a exclamat :

— Ce pot să-i fac?... Eu sînt o ființă *stranie*...

...la care, cu impertinență, Tereza i-a răspuns :

— Stranietatea este totdeauna impresia *celuilalt*, despre cineva. Cum poate cineva să se vadă pe sine-însuși „straniu“?

— Iaca-bine!... Se vede!...

— *Bonsoir Beautés, bonsoir Splendeurs!* salută el, din cadrul ușii.

— Ernest, te credeam însurat!... Ca să te prezint, spune-mi pe cine nu cunoști? Unde ai dispărut?

— Sosesc la voi din lumea proletară! De la prietena mea Alina... Vin dintre caractere eroice!... Cunosc cazul acestei copile, care a oferit adăpost în casa ei părintească unor fete prigonite de cretinismul burghez al părinților...

Le-a oferit pensiune completă, le dă lecții de latină și de pian, în mod gratuit, și duc împreună o viață modestă, fără flori, fără bomboane, fără bani, veșnic gata să îndulcească existența altora... Astfel de flori cresc aici, printre noi... Ne complacem în a nu ști nimic... Va sosi și ziua când vă veți trezi, ieșind prin ferestre !...

Marcela, care-l cunoștea, zise :

— Nu vă speriați, fetelor... Nu va mai rămîne nimic din ideologia lui, după ce se va însura !...

Demagogul a continuat. Se adresa femeilor cu nume intenționat greșite : — Ah, doamnă Cantacuzino... pardon, domnișoară doamnă Ghica, ar fi fost imposibil să vă fi uitat...

Aceste persoane, care erau simple vlăstare de Ionescu, de Popescu, se simțeau măgulite de o confuzie atît de grosolan-premeditată.

El a sorbit o ceașcă de ceai, a cerut ceremonios permisiunea de a se retrage, apoi s-a opintit, pe jos, pînă în strada Coliva Dracului, în mizerabila lui gospodărie de burlac.

Periferia capitalei rămăsese de izbeliște și nu se mai pavase nici un metru de stradă, încă de pe vremea Regulamentului Organic, cînd se pavase Șoseaua Kiseleff. Din loc în loc, niște felinare cu ulei de rapiță dădeau întinericului o paloare ofticoasă. „Gvardiștii“, ziși și sergenții de stradă, suflau în „tignale“ și strigau „Te văd... te văd“, ca să intimideze hoții, mult mai inteligenți decît se credea. Brusc, Ernest căzu într-o groapă de trotuar. Ridicîndu-se din noroi, înjurînd primăria de toți sfinții municipali, el adresă o rugăciune fierbinte către o divinitate a democrației :

— Trimite-mi, doamnă, în vizită oficială, niscăi împărați-mahalagii și regi-pietoni, ca să se repare și trotuarele, că „traseul“ marilor limuzine este în regulă !...

Se însenină, recitîndu-și testamentul filosofului Epicurus, către Hermachus :

— „Cînd oamenii mă credeau foarte fericit, eu scriam despre suferința lor, zvîrcolindu-mă de niște dureri biliare atît de mărețe, încît nici un chin moral nu se putea compara cu ele“. ...Egoismul suveran nu vede nefericirea nimănui, și din cauza asta n-avem motive de a regreta decesuri, incendii și accidente, fiindcă săracii cunosc spec-

trul morții, chiar de la naștere, în timp ce bogații mor în confortul longevității, sau în catastrofe de lux, pe măsura lor.

*
* *
*

Am avut o noapte de insomnie. Mi-am amintit că odinioară, prin trimbele de ceață ale dimineții, la orele 5 spre ziuă, zărisem pe Victoria furișându-se pînă la cutia de poștă din șoseaua aceea prăfuită din Pădureni. Ea a scos din buzunarul șortului o sticlută cu benzină, a deșertat-o peste toată corespondența din cutie, a aruncat un chibrit aprins și a fugit în casă, mulțumită de a fi incendiat toate scrisorile, toate necazurile obștești, numai pentru ca, împreună cu ele, să ardă și scrisoarea pe care o trimiseseam Martei, în ajun.

Între timp, Hans Engel putea muri, fără ajutorul cerut familiei sale, prin poștă, în aceeași zi. Cum se pot uita astfel de lucruri ? Amintirea e un prost judecător.

Cu trenul de la amiază, am părăsit conacul și satul, ca să nu mai ascult proasta filosofie egoistă, produsă în sufletul inocent al Victoriei.

Dar nici eu n-am fost mai leal : în prima zi de miercuri, m-am dus la inamic, adică la Marcela, și am respirat bine printre cutrele care nenorociseră pe fata aceea de la țară. Am întîlnit acolo pe frumoasa și zdrobita văduvă din război, doamna Ștefănescu, cu micuța ei adela ștefănescu ; pe doamna Popescu, însoțită de grațioasa școlăriță angela popescu ; pe profesoara de pian și de educație Consuela Dumitrescu, lansînd în „lumea mare“ pe copila ei polixenia dumitrescu !... Torta de șocolată cu frișcă a fost delicioasă. Surîzînd, după ce s-au făcut prezentările, toți ne-am declarat „încîntați“ unii de alții !... Profesoara de pian mi-a spus că „astăzi, este foarte practic să fii mic, fiindcă, în curînd, se va termina cu comedia asta“...

— Care comedie ? Aș fi presupus că faceți parte din categoria celor mulțumiți...

— Vai, domnule, cît sînteți de tînăr !... Cunoașteți pe domnul Ernest Corodeanu ?, m-a întrebat doamna Dumitrescu.

— Desigur, cine nu-l cunoaște !

— Și cum vă place ?

— E un domn mai mult „onorabil“, decît „stimabil“ !

— Toți maimuțărăm altă condiție socială decît aceea căreia i-am aparținut la naștere.

— Cred că este un aspect al progresului, în toate țările !

— Ruralii care izbutesc să învețe carte simulează pe cei urbani : urbanii simulează pe boieri ; boierii simulează curtea regală ; iar curtea regală simulează clasa rurală, se fotografiază în ițari și-n catrințe, de juri că-n toată viața lor au fost țărani !... Unii fac demagogia noului, alții fac mistagogia vechiului, zicînd că așa e „tradițional“.

— De ce să vă contrazic ?

— Înțeleg ! Toate generațiile pretind să nu li se tulbure rutina. V-am întrebat de domnul Corodeanu, fiindcă îl socotesc a fi tipul intelectualului care trăiește în afara timpului său, și prin asta, el este tot un simulant de ceva.

— Ernest se pretinde anarhist !... Pe unde găsește naivi care să-l creadă ?...

— Îl recunosc ca burghez din faptul că e invidios și meschin.

— E grea viața unui revoluționar, sub monarhie !... Nu v-a spus așa ? E cupletul lui zilnic.

— Dacă n-ar fi greu, n-ar fi nevoie de un om ca el !... Ce vreți dumneavoastră ? Fără luptă, nu se obține nimic. Dar el e un lingușitor al poporului. Vă întreb : popoarele nu greșesc niciodată ? Ei, aș !... Mai încet cu demagogia ! N-avem nevoie de magia verbală a poeților și a oratorilor, ci de reforme gîndite cu realism.

— Credeți că se poate, sub regi ?

— Colbert, ministrul lui Ludovic al XIV-lea, în secolul al 17-lea, gîndea că se poate ! A îndemnat poporul francez să se ocupe de industrie și de comerț. Dar și atunci existau oameni care maimuțăreau aristocrația, și se făceau funcționari, cu plaivazul după ureche, ca să-i creadă lumea „filozofi“...

— Bietul Ernest, dacă ar ști ce se zice despre el !...

— I-am spus-o deschis ! Dumnealui, în loc să-și popularizeze ideile, umblă să-și „acropolizeze“ persoana, statuia !...

Casa din strada Clopotari era moștenită de Marcela de la primul ei soț, senator (răscopt de somn) care se făcuse

celebru prin strigătele lui interjective : — „Nu se poate“ !, în senat, tocmai cînd „se putea“ !...

Construită de mai bine de treizeci de ani, într-o capitală cu chilipiruri și hatîruri, casa senatorului expropriase două treimi din lățimea trotuarului, ieșise din alinierea principiului riglei și astfel toți pietonii care treceau pe acolo, nevoiți să calce zona carosabilă, pomeneau pe senator, ca și pe toți strămoșii și strămoașele lui, pentru acest simandicos abuz. .

Partidele se perindau la putere, ca și primarii. Cetățenii din cartier repetau, în adunări publice, vechile lor revendicări cu privire la faptul că senatorul expropriase trotuarul pentru a-și extinde casa. Avocații conservatori construiseră o colivie de argumente, în apărarea nedreptății comise de clientul lor, iar acest bot de casă, tipică sfidării bunului simț, n-a fost dărîmat decît după ce vajnicul senator a răposat, iertat de scîrba obosită a cetățenilor.

Primul nemulțumit de stingerea acestui scandal a fost Ernest Corodeanu :

— Ni s-a smuls din mîină un argument care ne folosea... Pînă acum, îl înjurau toți birjarii... Acum începe cura de uitare !... Se va uita și asta. Cum să progresăm, dacă uităm trecutul ?

Fațada cea nouă a casei exprimă simțul estetic al Marceliei. În locul celor trei ferestre dinspre stradă, s-a montat un geamlîc larg și luminos, cu un termometru care favorizează caricatura unei sere horticole, și o singură fereastră, cu o somnolentă perdea de papură, executată artistic la „Fabrica de Antichități“ din Timișoara, unde arta japoneză este imitată „la perfecție“ !

Din primăvară, pînă-n toamnă, casa din strada Clopotari este nepopulată, că o casă de rugăciune, unde nici nu se mănîncă, nici nu se bea. Dar intermitent prietenii fac popas la Marcela, cu prilejul cîte unui eveniment din lumea bună.

— Dragă, ferice de voi că petreceți vara la țară, — se căină doamna Ghînea. N-am avut încotro, m-am dus la trista ceremonie a lui Puiu Coliban, adoratorul tău din tinerețe. L-a luat dracu', s-a dus !... Cum să nu iau parte la durerea familiei ? !... I-am dus flori, l-am condus la Poșta mare, din Calea Victoriei — ceea ce dă măsura

prieteniei ce i-am păstrat — ce să mai vorbim, pînă la cheiul Dîmboviței!... Mai departe nu, că am și eu un principiu : ce-am eu cu morții, dragă, ce-am eu cu ei ? Dacă ar depinde de mine, eu nu m-aș duce nici la înmormîntarea mea!...

— El cum arăta ?

— Ca orice avocat mort ! Marele lui amor tu ai fost!... Las-că știe toată lumea, nu mai face pe mironosița...

— Fusesse bolnav ?

— Coliban nu se văita de nimic. După o criză lombară, poate de reumatism, el și-a făcut un examen radiografic, medicul i-a spus : — Dumneata ești grav bolnav de rinichi : iată două pietre aproape simetrice, așezate cum nu se poate mai periculos, în regiunea renală. Te sfătuiesc să prinzi ultimul tren, care te-ar mai putea salva... Alege-ți un chirurg, reține-ți o cameră de rezervă, la secția de chirurgie, și să auzim de bine!... Cînd a aflat Puiu o astfel de sentință, s-a urcat în tren și a alergat la o clinică de la Viena. După alt examen radiografic, doctorul austriac i-a spus să se ducă acasă, că nu-i nimic grav ; opacitățile de pe rinichi nu erau decît doi nasturi de la izmene!... De bucurie că a scăpat ieftin din greaua lui cumpănă, între viață și moarte, s-a îndrăgostit de o tină ră vieneză, s-a îmbolnăvit de altă boală — nu mă întreba, dar au avut-o și alții — pe care a dus-o pe picioare, pînă a început să se laude că va pleca să se însoare cu prințesa Asturiilor!... Fantezia lui a fost combătută cu injecții de „trepol“ — un fel de ulei de mercur — pe care nu le-a suportat. A murit subit...

— Știi ceva ? Hazul este că nu Puiu Coliban a murit, ci fratele lui, Paul!... Nu ești prea exact informată, doamnă Ghinea!...

— În fine, unul dintre ei... ăla cu doi nasturi în regiunea renală... Toată viața, Coliban ăsta a dormit în frig, și n-a citit decît despre împărați, de la Cezar pînă la Napoleon. Îi cunoștea pe toți, — pe rudă, pe sămîntă — îi admira, iar după pacea de la Versailles, cînd a văzut cum răsar republicile, în dauna imperiilor, și-a aruncat biblioteca în sobă, s-a încălzit vreo săptămînă, după care a răcit așa de bine, încît a început să se vaite de dureri lombare!... Împărații îi apăreau în vis, unul după altul, și îi strigau, fiecare pe limba lui : — „Coliban, vei muri fiindcă

n-ai fost consecvent !... Te-ai lepădat de noi !...” Iar unul mai puțin manierat, și anume Richard-Inimă-de-Leu, i-ar fi dat un picior în c... ! Când Coliban a povestit cumplitul său vis, medicul i-a răspuns : — Vezi-ți de treabă, coane, ăla n-a fost decît domnul Richard Löwenherz“... I-a citit un vers de Heine, din care rezulta că domnul Richard Löwenherz mai păcălise și pe alții, dovedind cu acte că el e Richard-Inimă-de-Leu... Așadar, Puiu Coliban n-a murit ! Să trăiască !...

Orașul nu-și merita proasta reputație de „mic Paris“. Cine văzuse Parisul, știa bine că porecla asta era o bătaie de joc. Bucureștii nu erau nici Sodoma, nici Gomora, ci doar un fel de Govoră-urbană. Doamna Ghinea, un fel de parisiană de București, nu pâlăvrăgea ca să defăimeze pe cineva, ci doar ca să se distingă. Defăimarea investimînta forme laudative, și se zicea : — Să te ferească sfințul de a te lăuda doamna Ghinea !...

— Cîte infamii s-au spus despre prietena noastră Lolo !... Că a trăit cu deputatul Gheorghiadi, care a surprins-o cu Dorel Șendrea, de la Prezidenție, moșicul ăla care a făcut bieteii Lolo cele mai oribile scene de gelozie, din cauza asiduităților lui Victoraș Tălpășescu, și ale lui Relu Ganea, ofițerașul ăla timid... Acum, cînd nu mai există nici un secret, pot să spun sincer că Lolo e curată la suflet, și n-a iubit pe nimeni, în afară de mamoușul Spiridonică, din strada Știrbei, cu care trăiește și acum...

Bătrînul domnul Ghinea, pensionar, fost director la Prefectură, de cînd se ramolise și distra societatea cu cele mai surprinzătoare gafe, se amesteca în vorba cucoanelor, cu intenția de a întări spusele soției sale, zicînd :

— Vă dau cuvîntul meu de onoare, Lolo e un înger de față, o iubesc ca un părinte, dar cînd am auzit vorbindu-se atîtea invențiuni răuvoitoare, pe seama ei, cu toate că n-am crezut nici o silabă, am rămas tîmpit !

— De-atunci ai rămas tu așa ?, strigă scumpa lui consoartă.

— Adică cum ?

— Așa cum ai spus ! Eu te-am socotit dimpotrivă, ca pe o persoană inteligentă, dar ce să-ți fac, dacă te de clari altfel...

— Și pe bună dreptate, stimată doamnă Comșa, pe bună dreptate ! Inteligența mea a fost verificată de Prefectura Ilfov, și m-a găsit valabil, cu toate că nu făceam

parte din partidul liberal, nici din alte partide. Am fost totdeauna un „democrat-gratuit“, spre deosebire de ceilalți, care erau „democrați-interesați“, așa cum s-a scris în actele mele de pensionare...

Nina Comșa se măritase de curînd, și după prima chenzină din luna de miere, suferea de „curbatură“. Frumoașă, brună, distinsă, dar scurtuță în înălțime, era lungă la vorbă și se îngrășase atît de inestetic, încît Gaby de Severin, tînărul bețiv cu „viitoras în diplomatie“, o jig-nise cu neobrăzare, întrebînd-o chiar în casa Marcellei :

— Al matală este popoul acela care vă atîrnă pe covor ?

— Da, domnule, e al meu. Vă interesează ?

Pașaportul de îngăduință a tuturor necuviințelor, pe care-l purta Gaby de Severin (Gavrilă Putinei-Teleorman) provenea din averea părinților lui, îmbogățiți din război. Trecea în ochii lumii drept „un băiat de familie“, învățase franțuzește de la midinetele și de la chelnerii Parisului, cunoștea trivialități care nu se găsesc în nici un dicționar al limbii lui Racine, stima numai persoanele care miroseau a import-export, disprețuia pe acelea care miroseau a opoziție. El datora bani tuturor bețivilor de ore mici, cu toate că avea bani destui.

Nu se știe prin ce împrejurări, Gaby de Severin vînduse, la Paris, niște „documente de istorie“ aparținînd Statului Român. Cumpărătorul anonim nu estimase just ceea ce cumpăraseră, fiindcă era președintele unei societăți (tot anonimă și aceasta) de import-export. Actele vîndute de Gaby de Severin nu erau „secrete“, fiindcă fuseseră publicate în „Monitorul“, jurnal oficial al Principatelor Unite Române, în numărul 32, cu data de vineri 11/23 februarie 1866, privind „Abdicarea“ domnitorului Alexandru Ioan I : „Depui astăzi cîrma guvernului în mîna unei locoteninți domnesci și a ministerului ales de popor“.

Ce „mister“ negociabil putea fi un astfel de act ? Toți, era un mister ! Ioan Ghica, „președintele Consiliului și ministru secretar de Stat la Departamentul din Afară, Dimitrie Ghica, ministru de interne, Ioan C. Cantacuzino, Petru Mavrogheni, ministru de finance, maiorul Dimitrie-Lecca, ministru de rezbel, C. A. Rosetti, ministrul cultelor, Dimitrie Sturdza, ministrul lucrărilor publice și ad-interim la Finance, pînă la sosirea domnului P. Mavro-

gheni“, erau răstălmăciți, prin chiar decretul locotenenței domnești (general N. Golescu, colonel N. Haralambie, și D. Sturdza-ad-interim), ca niște foști prieteni ai Franței care trădau Franța !... „Senatorii și deputații, chemați prin apel nominal, cu aclamări unanime, au jurat credință noului Domn stăpînitor al României, pe Alteța Sa Regală Comitele de Flandra. Anul 1866, luna februarie 11 zile, Senatul și Adunarea electivă a României au ales și au aclamat în unanimitate de Domn stăpînitor al Principatelor Unite Române, conform dorințelor exprimate de Adunările Ad-hoc, din anul 1857, pe Alteța Sa Regală Filip Eugeniu Ferdinand Maria Clement Balduin Leopold George, Comite de Flandra și duce de Saxonia, sub numele de Filip I“... Ce document secret era acesta, după ce fusese publicat în „Monitor“? Dar copiat și ștampilat cu sigile false, a găsit un naiv care să-l cumpere, la Paris!

Se atribuia zilei de 11 februarie 1866 o operă de violență și de corupție a conștiințelor, la care face aluzie un personaj al lui Caragiale, cînd strigă : „Mă cunoaște conu' Fănică, de la 11 februarie“...

În «Proclamația către Români», de după istorica zi, se spunea, printre altele : „S-au făcut încercări evidente de a se nega Locotenenței Domnești una din cele mai de căpetenie prerogative, aceea d'a putea consulta națiunea; și-a arătat fără sfieală scopul d'a se perpetui, d'a se preface astfel în convențiune națională, și a face a se presupune, prin acest fapt, că națiunea ar fi dispusă a intra pe calea anarhiei. Guvernul neputînd șovăi un singur minut în fața unei asemenea atitudini, a dizolvat Adunarea și a închis sesiunea Senatului“.

După „lovitura de Stat“ de la 2 mai 1864, cu ocazia verificării alegerilor, a fost compromis Mihail Kogălniceanu, deputat al județului Fălciu, „pe motiv că, pe lista alegătorilor direcți, figurează două persoane cu numele de Mihail Kogălniceanu. Concluziile raportului au dat naștere la o lungă dezbatere și care a continuat în ședințele de la 29 și 30 aprilie“.

Deputatul Radu Ionescu „a propus aminarea validării, pînă cînd comisiunea de verificare va lua informațiuni pozitive despre adevărata persoană în numele căreia s-a făcut alegerea“, iar depătatul N. Blaremburg (omul co-

roanei și al conului Fănică) a depus, în numele său și al altora, un amendament cu următorul cuprins :

„Considerînd că d. Mihail Kogălniceanu, ca ministru la 2 mai, prin lovitura de Stat, s-a făcut culpabil de un sperjur și de un atentat în contra legilor, subscrișii propun ca Adunarea României, fără a mai cerceta titlul alesului, în interesul demnității acestui Corp și al mortalității publice, să-l respingă din sinul său“... Acesta era actul „secret“ pe care-l vînduse Gaby !...

Fapte arhicunoscute. Numai un nepriceput, amator de șantaje, a putut să vîndă, după războiul mondial, un astfel de document, care nu era nici barem autentic, ci o copie ordinară după „Monitor“, pretinsă „originală“. Abdicarea domnitorului, la 11 februarie, și plebiscitul de la 2—8 aprilie, se încheiaseră cu izgonirea din parlament a lui Mihail Kogălniceanu „pentru cauză de imoralitate publică recunoscută de întreaga țară“.

— Iată cum sînt românii !, voia să spună flecușetelul Gaby de Severin (doar pentru cîteva sute de franci) despre statuia de bronz a marelui patriot.

Francezii, care cunoșteau bine evenimentele, încă din vremea lui Napoleon al III-lea și a Eugeniei de Montijo, nu s-au emoționat de tardiva mistificare balcanică, dar domnișorul Gaby devenise, la București, o „personalitate politică“ !... Își asigurase „viitorușul“ în diplomatie !... Își purta frizura „în aripă de porumbel“ și culegea peticuțe de fustă, prin saloane, ciripind franțuzește.

Acolo unde apărea Gaby de Severin, se zicea :

— Place aux jeunes !... Băiatul ăsta are stofă de om mare... O să mai auzim de el...

Avea însă dușmani activi. Ziaristul Pușcalău, care-și croia și el un „viitoruș“, în presă, l-a descris ca „pidosnic“, ca „escroc“, ca „unul care-și tirăște, prin saloane, oborul în care s-a născut la Putineiiului — Teleorman“, cu finețe, în „stil franțez“ !... Însă «nu vom permite triumful parvenitismului» (ceea ce, de fapt, convenea de minune celor de o mai veche boierie și moșie). A avut succes Pușcalău ! Gaby s-a retras la un conac, a găsit pe unul mai prost decît el, care l-a furajat în mod gratuit, pînă va trece furtuna. Cînd s-a stins scandalul, înștiințat că poate reveni în capitală, fără risc, tînărul s-a înghesuit tot în presă, la un ziar de limbă franceză, din București, unde a fost acceptat ca redactor-monden-gratuit. Publica repor-

taje din „lumea bună“, lista de cucoane, descrieri „mirobolante“ de rochii și de cape, remarcate la marile recepții, reuniuni, nunți, aniversări, onomastice, și la alte înălțătoare momente : „Doamna Elisa Cotroceanca, într-o superbă rochie confectionată la Patou“, doamna Solange Nury-Blegescu „într-o visătoare mantilă de hermeline“ etc. A avut succes Gaby ! Înfuriat, Pușcalău a publicat un fulminant articol, criticînd lipsa de solidaritate a breslei ziaristice.

Toată lumea citea, nimenea nu mișca ! Burghezia păștea liniștită, ca măgarii de pe Vezuviu.

*
* *

Fără nici o prealabilă înștiințare, a sosit pentru o scurtă vacanță la București, familia Stăpînoiu — adică el și ea, că n-au avut copii — care provoacă surîsuri mieloase : de treizeci de ani, sînt mereu îndrăgostiți unul de altul, se țin de mîna, ca gemenii emblematici ai cuțitelor Solingen, își sărută reciproc mîinile și se întrebă, cu o sollicitudine de „Kindergarten“, în vizită, sau la un spectacol de Operă, la „Parsifal“ : — „Nu vrei să te conduc undeva, pentru mica nevoie ?“.

Ca român transilvănean, originar din făgărășana comună Vaida-Recea, el a urmat, în tinerețe, cursurile savantei Facultăți așa-numitei «Hoch-Spanische-Schule», de echitație, s-a distins ca emerit călăreț, în armata habsburgică, a smuls inimile din dantelele lor, la Viena, ca dansator invitat la palatul Schönbrunn, și s-a însurat cu Hilde, austriacă, din specia aceea „pe cale de dispariție“ a fetelor care știau să zîmbească printre suspine și să plîngă la pian.

Acum însă, de cîțiva ani, Austria nu se mai vaită de sărăcia postbelică, nici de anomalia de a avea o capitală, ca o cocoasă uriașe pe spinarea unei țări mici ; marea ei suferință morală este de a suporta mojiția unui german discutabil (sudet, de la frontiera Cehoslovaciei), care se pretinde austriac și catolic, obsedat de ideea „Anschlussului“, de a-și suprima patria, pentru a-și consolida partidul nazist. O groază rece a răspîndit acest Herr Hitler, care într-o singură noapte și-a împușcat colaboratorii de la Mîunchen. Ce să mai aștepte austriecii de la caporalul ăsta care a inventat revolverul „Gemutlich“ ?

Hilde plînge, suspină printre accente de patriotism ofensat, acuză pe Hindenburg «de a fi scărpinat pe Hitler între coarne» și așteaptă ca bunul Dumnezeu să pedepsească pe țilharul care a confiscat crucifixele și toată argintăria bisericii catolice.

Generalul Stăpînoiu este aproape orb. Acum a venit la București pentru a-și găsi un avocat civilist, care să-l învețe cum să asigure Hildei un testament legal, solid, netrișabil. Biata Hilde crede că ar fi mai bine, pentru ea, dacă toate proprietățile și angaralele ar fi lichidate, transformate în bani depuși la o bancă. Cînd ai bani lichizi, te aperi mai bine decît atunci cînd ai doar bunuri imobile... Nu vezi ce cumplită instabilitate s-a instalat pe capul nostru? Dar banii n-au decît o valoare convențională și mereu flotantă. Crezi că ai ceva, și într-o zi citești în gazetă că n-ai nimic...

Controversa dintre ei durează de mai multe luni, fără perspectiva vreunui acord. Ambii soți sînt de bună-credință și fiecare pledează pentru binele celuilalt, dar iată că și dragostea duce la stări conflictuale !...

— Unde e înțeleptul care să ne îndrume? Coniță Marcela, mă trezesc în timpul nopții și plîng de mila Hildei... N-aș vrea s-o batjocorească nimeni, cînd va rămînea singură... Cavaleria s-a desființat; general nu mai sînt decît cu un „r“, în retragere; rude bine situate nu am, că m-am născut țăran, la Recea-Făgăraș. Cine să apere pe Hilde? Fratele meu Ion, țăran din Recea, are doi boi costelivi și un plug. Nutreț n-are. Pămîntul, dacă nu se unește, nu mai poate îndestula cinci copii la școală, cu taxe mari, cu carte scumpă și cu alte cheltuieli. Oamenii sînt nevoiți să-și vîndă oile, și nimeni n-are destule nici pentru un bacaloret! Dacă toți își vor vinde puținul ce-l au, a cui mai este țara asta? În 1916, cînd am fost trimis de Kaiser să comand o armată contra Italiei, ca ardelean, n-am putut să trag în strămoșii românilor, m-am predat generalului Cadorna, împreună cu toți soldații mei, în Alpii italieni, am ocolit planeta, pe la Gibraltar, prin Atlantic, pe la Polul Nord, pe la Murmansk, prin Siberia, și am ajuns în România, unde am luptat pentru țara noastră. Acum nu mai sînt nimic. Zic: pentru țară, am putut face și eu ceva; dar pentru nevasta mea?

Hildé ascultă, își șterge ochii și ține strîns mîna sotului. Dar ea nu arată lumii decît melodie și surîs. Năs-

cută într-o familie de grofi bogați, chiar dacă n-au murit, sînt nevoiași, după pacea de la Versailles. Tatăl ei, care a fost proprietarul și comandantul unui regiment de cavalerie, cînd și-a văzut fata dansînd, la Schönbrunn, cu un tînăr ofițer român din Transilvania, nu și-a închipuit că Hilde se va mărita chiar cu acela. Ea studiasse pianul, la pensionatul de la Chamblande-Pully, lîngă Lausanne, vorbea franțuzește și bineînțeles nemțește, dar românește nu credea că va învăța... Iată că a învățat !... Nici pianul nu l-a abandonat. Pianul i-a procurat multe suferințe morale. După un concert dat de Cortot, marele pianist a oferit o mare recepție, la Hotel Beau Rivage. După tradiție, artistul s-a așezat pe un scaun și a invitat toți băieții și toate fetele, să se perinde, pe la pianul din sala de recepție, și să execute cîteva portative, din ce știau ei mai bine... Unora, Cortot le corecta ținuta, altora stilul de interpretare sau de „Fünf-Fingers-Fertigkeit“, de digitație. Cînd a sosit și rîndul Hildei, ea s-a înroșit pînă la vacin, a încurcat două măsuri dintr-o etudă de Bach, iar Cortot i-a spus brutal :

— «Et vous appelez ça de la musique» ?¹

De disperare, Hilde s-a măritat cu Traian Stăpînoiu, cu jurămint că nu se va mai întoarce niciodată la pian... Dar n-a putut !... Cîntă și azi... Bărbatul ei o admiră... Căpitan, apoi maior, colonel, general... Iată cum se pitește moartea, după cîte un copac, pînă la capătul aleii ! Acum, ei nu mai au rezerve. Trebuie să vîndă pianul... Dacă ar putea să piară împreună, dar religia le interzice sinucidearea... Vestea senzațională, care a zguduit pe Marcela, a fost faptul că soții Stăpînoiu nu veneau de la Viena, ci de la Recea, din Făgăraș !... De patru ani, ei s-au gospodărit în satul românesc al generalului. Au vîndut biblioteca, mobilierul, luxul casei lor vieneze. Dar ce dramă : de a vinde pianul ! S-au obișnuit cu viața sobră a satului. Au cunoscut suferința. Viața este un genial profesor de modestie. Hilde a învățat să mulgă vaca, să dea cu coasa și să clădească finul cu furca, în car. Dar după apusul soarelui, cînd vine de la „bucată“, deschide larg ferestrele și cîntă, pentru sat, toate gavotele, menuetele și rigodonurile, brîiele, sîrbele și horele, — așa cum poate !...

¹ Și vi se pare că asta e muzică ?

— Aşa cum, prin Revoluția Franceză, bunele maniere de la Versailles s-au revărsat în educația poporului, tot așa ar trebui ca, prin războiul mondial, partea bună a celor fericiți să îndulcească viața milioanei de oameni nefericiți, care n-au știut ce este arta... Asta e mica mea idee !..., suspină Hilde. Aveam trei eleve în sat, pe care le învățam „Do-re-mi“, la pian ! Trebuie să mă resemnez. Voi vinde tot ce mai am în casă... Traian suferă de o boală costisitoare...

Marcela le servește șerbet de zmeură :

— E zmeură de la Pădureni...

— Pădureni ?... Ah, ce mai face Victoria ?... Ce frumoasă te-ai făcut Tereza !...

— Îți mulțumesc, Hilde... Dacă aş fi fost bărbat, n-aş fi iubit altă femeie, în afară de tine...

— Eu ?... De ce ?... Nu reuşesc decât să cînt, să dansez şi să gătesc şniţel vienez...

Cu un calm stilat mai mult prin educație, decât prin brutalitatea faptelor istorice trăite, Hilde a evocat „martirajul“ Vienei. Trăită sub împărați, Viena s-a dezvoltat ca o imensă piață internațională, favorizată de cărauşia internațională a Dunării, dar și ca un câmp de bătălie, între popoare nefraternale tratate de aroganțe imperiale. Vitează și eficientă, în secolul al XV-lea, Viena a respins expansiunea otomană, prin eroismul românașului rege al Ungariei, Matei Corvin, dar în secolele următoare Viena n-a știut să reziste presiunilor germane, care au expus la mortale primejdii pe cel mai amabil și mai ductil de pace dintre popoarele pașnice. Poporul austriac se dovedește unica mixtură reușită, de sînge latin-german. După atrocitățile imperiale care au îndoliat Europa, cu scopul de a extermina Polonia, și după războaiele napoleoniene, Viena a fost scena păcii lumii, și singura mare capitală convinsă că s-au comis josnice crime, în numele justiției. Așa se explică incendierea palatului de justiție al Austriei, în 1927. Totuși, așa cum a fost, spiritul vienez a născut mari artiști și a atras la Viena genii care fac parte din istoria muzicii, din istoria civilizației, ca Albrechtberger, organistul și maestrul lui Beethoven, Ditters von Dittersdorf, Haydn, Pleyel, Czerny, Prock, Norbeck, toți din familia lui Mozart, după a mea părere, — zice Hilde. Viena a fost școala unor compozitori dintre cei mai mari, ca Beethoven, Bruckner, Gustaw Mahler, Brahms, faimoasa dinastie a

lui Strauss, Alban Berg, Weber, Joseph Marx, Prohaska, Weingartner, Nikisch...

— Ce să vă spun ? Aceștia sînt fiii naturali sau adoptivi ai Vienei, ca și poeții Grillparzer, sau Hugo von Hofmannstahl, profeți ai anti-imperialismului... Nu putem fi confundați cu caporalismul prusac... Cînd am venit după soțul meu, în România, și am învățat să mulg vaca și să cosesc finul, asta am vrut să demonstrez : că ne stimăm trecutul, dar ne iubim mai mult viitorul...

Tereza se ridică de pe scaun, se apropie de Hilde, o mîngîie ușor pe obraz și-i spune :

— Noi înțelegem... De ce plîngi ?

— Plîng fiindcă Viena este liberă să moară de moartea ei proprie, niciodată de moartea pe care i-o pregătește spiritul de revanșă german. Avem nevoie de prieteni și de custozi ai culturii și ai artei. Germania este mai bolnavă decît altă țară. De acolo, se aud patimi anti-sociale, anti-catolice, anti-semite, anti-umane și mai ales anti-germane... Sub un pretext sau altul, Viena riscă să dispară sub invazia „fraternă“ a Berlinului... Oricine m-ar putea bănuî, zicînd : „Hilde face propaganda țării sale, cum îi convine“... Chiar dacă așa ar face, datoria fiecărui om este să-și apere patria. Viena este conștientă că tot ce nu se adaptează, piere. Ideile noi vor guverna lumea.

Traian Stăpînoiu, prin cîteva fraze lungi și greoaie, a întrerupt pe Hilde, ca să afirme că el, ca fost militar, se poticnește în domeniul politicii, dar ca fost țăran, vede limpede în problemele sociale :

— Țăranii și muncitorii României s-ar înțelege mai bine cu țăranii și cu muncitorii Austriei, decît politicienii din cele două țări, printre care au pătruns agenții lui Hitler.

Marcela izbucni :

— Dacă te-ar auzi Ernest, te-ar îmbrățișa !... Asta e o idee socialistă...

Hilde îl întrerupse :

— Eu n-am vorbit de politică... Am spus adevărul. Cui să se adreseze Viena ? Prin catolicism, sîntem mai aproape de slavii polonezi ; prin felul nostru de trai, apreciem mai mult pe maghiari ; dar pe români îi iubim fiindcă sînt copiii Mediteranei, singurii care s-au desensibilizat de toate influențele slave, otomane, grecești și

germane, în mijlocul cărora au trăit. Sînt fericită că m-am măritat cu un român.

Generalul, ca și cum n-ar fi înțeles mare lucru din vorbele Hildei, reveni la necazul lui, cu privirile în vag, ca toți orbii :

— ...V-am spus : Ion n-are fin. Pămînturile sînt puține, față de forța economică a populațiilor. Agricultura romantică nu mai poate fi rentabilă.

— De ce ?, întreabă slab Marcela.

— Fiindcă întreținerea unei perechi de boi, pe timp de un an, costă mai mult decît benzina unui tractor. Nu e normal.

— N-avem nevoie și de vite ?

— Desigur ! La populații mari, cirezi mari ! Dar numai cu plugul primitiv, cu un singur cuțit de brazdă, nu mai putem produce nutrețuri în cantitate suficientă. Agricultura trebuie să colaboreze cu industria, țărani cu muncitorii industriali. Asta am zis, nu altceva. Dar cînd am vorbit așa, în fața unui ministru de la București, acela mi-a șuiert cu milă : — „Măi Trăienică, tu ești atins de bolșevism !”... Am ocolit pămîntul, din Alpi, pe la Polul Nord, ca să lupt pentru România, și acum un ministru, care n-a făcut nimic pentru ideea națională, mă suspectează și mă socotește bolșevic !

Tereza, totdeauna promptă în indignarea ei copilărească, îl întreabă :

— Și nu l-ai pleznit ?

— Eh !... Nici așa, Tereza dragă !... I-am răspuns cu-viincios : — „Poate că nu toți împărații vor fi fost proști, la vremea lor, dar astăzi, dacă nu-i îngropăm noi, ne îngroapă ei !”.

— Dar ministrul... ?

— O fi priceput și el că țaran sînt, de la naștere, pe cînd general sînt doar de la o dată mai recentă !... E mai vechi țaranul din mine, decît militarul...

Marcela dădea semne de oboseală. Nu o pasiona discuția asta. Ea scînci :

— Dacă aș fi fost înștiințată că veniți, aș fi invitat pe Ernest Corodeanu... El a otrăvit și pe Tereza !...

— Pe mine ?... Ernest ?... Vorbești serios ? Ernest încă n-a avut norocul de a se întîlni cu cineva care să-i facă un duș de palme și de pumni, ca să-l ajute de a-deosebi realitatea de utopie...

După acest mic incident, nu s-a mai vorbit decît despre mode, cîrpe, filme... S-au despărțit cu o politicoasă înverșunare pentru erorile unora și ale altora.

*
* *
*

Rămasă singură, după plecarea oaspeților, Marcela stinse luminile, chemă servitoarea ca să aerisească salonul, ceru să se facă imediat curățenie, cu o mătură umedă peste covoare, să i se schimbe florile „care au început să miroasă ca fumătorii“, apoi, cu o vizibilă plictiseală și oboseală, se așază pe un divan cu perne, într-o dispoziție de ascultare a ființei sale proprii. Digeră și elimina ceea ce auzise :

— Cum s-a umplut viața de cucuveici istorice !... Nu e unul care să nu bocească trecutul... Toate erau „admirabile“ și au devenit „detestabile“... Dacă oamenii au îmbătrînit, vinovat e guvernul !... Dacă nu se înțeleg soacresle cu nurorile, tot guvernul e vinovat !... Dacă Hilde nu mai are cu cine dansa, la Schönbrunn, ea protestează împotriva umanității, mulgînd vaca, la Recea, ca Mahatma Gandhi, care a vizitat Londra cu capra după el !... Nu mai există locșor, în lume, unde să nu auzi că popoarele suferă !... Întîlnești numai mutre jignite...

După o oră, soneria de la intrare o trezi din reverie : sosise Gaby de Severin și, la scurtă vreme după el, Puiu Coliban.

— Luați loc, le-a spus servitoarea. Voi înștiința pe doamna.

Bineînțeles, au luat loc, dar cucoana nu s-a grăbit să-i primească.

Coliban, după decesul fratelui său, își poartă doliul ca pe o durere îngreșoasă de sare-amară. Privește pieziș, vorbește numai cu jumătatea din dreapta a gurii sale, ca o butonieră vorbitoare. La ochi face economie, chiar prin faptul că e miop.

— Ce mai faci, domnule Coliban ?

— Cum, nu știi ? Bine !... Credeam că știi !...

— În ziua de azi, toți sîntem foarte ocupați...

— Fiindcă n-avem nici o treabă !... Să bagi de seamă matală că orice om e foarte ocupat cînd n-are treabă !... N-are timp pentru nimic...

— A-propos de treabă, ia, să telefonez eu la minister !

Cu aerul cel mai important, Gaby de Severin se instalează în fața telefonului, învîrte o manivelă și cînd auzi glasul domnișoarei de la poștă, el comandă un număr imaginar, hotărît să umilească pe Coliban :

— Allo... allo... Șeful de Cabinet ?... Dați-mi, vă rog pe Jean... știu... știu că de-abia a ieșit din Consiliul de Miniștri, dar comunicați-i că îl caut eu... Gaby de Severin... Nu ?... Ei, dacă nu se poate, vă rog să-i spuneți să mă cheme el, telefonic... luați notă : Trei, șapte, șapte, zero, zero 3.77.00... Nu se aude ? Șapte, domnișoară, nu șase... șapte, cu Ș, de la Șapira, marele civilist. Vrei mai mnemo-tehnic ? Trei, războiul și un closet !... Zici : trei, zici 1877, apoi zero-zero, valoarea opoziției !...

Trînti receptorul pe furcă, își privi ceasul și se trînti într-un fotoliu :

— Nici un minister nu e apelabil la telefon... Și zicem că e democrație...

— Și nu e ?

— Cum să fie, nene, cum să fie ?... La clubul tineretului liberal, din Calea Victoriei, tinerețea începe după vîrsta de șaiszeci de ani !

Coliban își deslipi o treime din cuvertura dinților, și-l întrebă cu un interes obosit :

— Mă rog matală, din ce parte a țării ești dumneata, domnule Gavrilă ?

Ca și cum l-ar fi călcat un cheson de artilerie pe coadă, Gaby de Severin își șterge cu batista unghia lungă de patru centimetri, de la degetul mic, își culege un fir de praf imaginar de pe mîneacă, și continuă împerturbabil :

— Așa nu mai merge !... *Place aux jeunes !...*

— Draci uscați și afumați !... Se întreabă de valoare, nu de vîrstă !... Clubul acela din Calea Victoriei este un club al repetenților, în sensul că membrii sînt considerați tineri, fiindcă pînă la 60 de ani n-au ajuns nimic, în afară de ce-a fost fiecare la naștere : moșier, blond sau brun, barba-rade ! Democrația nu poate fi un regim de promoție a nulităților.

Servitoarea veni și spuse că doamna Marcela, suferind de migrenă, nu-i poate primi.

A la bonheur !, exclamă Gaby. Je la préfère de dos !...¹

¹ Foarte bine... O prefer din spate...

— Fetițo, te rog să transmiți doamnei urările mele de sănătate... Știi cum mă numesc : Coliban. Iată o carte de vizită...

În stradă, Gaby de Severin îi aruncă o privire interogativă :

— Încotro ?

— În direcție contrară !...

— Gînd la gînd, cu bucurie !...

— Vezi ce bine ne-nțelegem ?

Coliban cîștigă bine din avocatură și n-ar avea motive de nemulțumire personală, dacă nu l-ar exaspera seceta de sinceritate a societății în care trăiește, unde masa indiferențelor este îngrijorătoare. Dar criticismul lui împotriva burgheziei era un defect pur-burghez. La barou, la mesele prietenilor, la spectacole, oriunde, Coliban devenea deliciul auditorilor lui, atunci cînd vitriolă clasa socială dominantă, arătînd că burghezii sînt lipsiți de simțul solidarității, vînd argumente și arme celor care urau structurile „pomanagiilor Revoluției Franceze“, corupți de oportuniste falacioase și contradictorii. Simulanța și farsa au desecat eroismul orășenilor lipsiți de orice ideal. Trăgea și Coliban multe avantaje din starea lucrurilor, dar nu pierdea nici un prilej de a spune că „la prima ciocnire a idealului cu lipsa de ideal, caricatura asta se va prăbuși“. Auditorii îl ascultau cu hazul admiratorilor lui Caragiale, rîzînd de „geanta latină“ și de femeile care nu se pricep să vorbească cu „madam Carol“ !...

În ceea ce privește pe Gaby de Severin, tipul nou al burghezului, el n-avea nici cultură, nici avere, nici forța proprie, nici protecția cuiva ; era considerat ca „microbul care denunță boala“, cum spusese Jean Jaurès. Victoria, care e lipsită de curajul de a-și trăi propria tinerețe, ar accepta asiduitățile tînărului cu „viitoras“, și ar vrea să-l viseze ca pe un „zburător cu negre plete, vin' la noapte și mă fură“, dar îl vede fanfaron și farsor, cheltuind banii altora, risipindu-se ca un sul de hîrtie igienică, incapabil de un sentiment mare. El nu citește nimic. Ca orice mincinos, Gaby nu crede pe nimeni. Își închipuie că toți oamenii sînt niște șarlatani, ca el.

— Ce să caut în cărți ? Dacă adevărul lipsește din viață, ce adevăr să mai caut în artă ? Există vreo carte care să rezume umanitatea ? Omul nu e rezumabil !...

Cu trei ani în urmă, Gaby de Severin a cunoscut pe „Marcelline“ la Paris, într-o societate franceză, unde, bineînțeles, se vorbea franțuzește. El nu cunoștea decât puțin din această limbă, după cum nu o cunoaște bine nici azi. S-a prezentat ca „scriitor român“ !... Marcelline l-a privit cu interes, ca pe o gînganie rar întîlnită. Dar prudentă, nu i-a mărturisit că e româncă. A făcut haz de sărăcia lui de vocabular, i-a apreciat încrederea în sine de a se descurca prin semne și interjecții, ca surdo-muții, dar mai ales i-a plăcut corpul lui robust, privirile lui cornute și ademenitoare. L-a invitat la ea acasă, într-un apartament particular închiriat, în Rue St. Honoré, la un ceai, într-o intimitate încurajatoare. S-au distrat destul de bine... Cînd animalul uman s-a simțit izgonit afară din rai, cu „picioare militare“ de la Dumnezeu, Gaby s-a grăbit să se îmbrace. În timp ce-și punea cravata, la oglindă, Gaby se lăuda, în franceza lui, zicînd că, în România, el e tot atît de celebru ca Balzac, sau ca Anatole France, un geniu aruncat de soartă pe o insulă stearpă și pustie !

— Dar ce opere ai scris, Maestre ? Te rog să-mi ierți ignoranța...

— Oh, nenumărate ! Păcat că încă n-au fost traduse în franțuzește...

— Cîteva titluri, de exemplu... Ce cărți ai scris, Maestre Gaby ?

— „Fîntîna Blanduziei“, „Neamul Șoimăreștilor“, „O scrisoare pierdută“, „Însir-te Mărgărite“, „Pădurea spînzuraților“, „Vlaicu-Vodă“, „Viforul“, „Ciocoi vechi și noi“ și altele, — a răspuns el cu modestie.

Ne-mai-putînd răbda atîta nerușinare, Marcelline și-a dat pe față puțina ei persoană culturală, printr-o înjurătură, în cea mai curată limbă română :

— Du-te'n... (adresă ireproductibilă) de escroc !...

De-atunci, nu l-a mai văzut, pînă în ziua cînd Victoria a invitat, la Pădureni, pe eminentul candidat la diplomatie, pe Gaby de Severin, autorul tuturor capodoperelor literaturii române !...

— E un român care a făcut studii la Paris, i-a șoptit Victoria, cu mîndrie și cu naivitate. E un tînăr care promite...

— Ce drac promite ? Aici, toți șarlatanii au gura plină de promisiuni !

- Marcela, cu tactul ei de cucoană, convinsă că nimic nu e definitiv bun sau rău, ci totul, în mod provizoriu, așa cum ni se pare (că a văzut ea multe!), s-a prefăcut că nu-și amintește de incidentul de la Paris și a întrebat pe Victoria, cu optimism :

— Pe cînd logodna ?

— Cum „pe cînd logodna“ ? Ți-am vorbit eu de vreo logodnă ? Cine te aude, ar putea să te ia în serios..

*
* *
*

În timpul verii, pîrîiașul Răstoaca seacă pînă la nivelul patului de prund. Micul dinamo electric, de la ieșătură, este izolat de palele morii. Niște meșteri nepricepuți au încercat să însuflă moara prin pale mișcate de vînt, însă nici treaba asta n-a avut mai mult succes. Fetelor li s-a părut că priveliștea respiră un romantism olandez sau spaniol, și astfel satisface exigențe de ordin estetic. Ridicolul se înveșmînta într-un fel de cămașă-de-forță-intelectuală, care în sărăcia de la conac, se așeza ca fardul pe obrazul unui mort. Vislele de vînt se învîrteau în gol, ca și cum ar fi zis : — Iată și cerul; iată și pămîntul, ale voastre sînt toate, alegeți !...

Ce era de ales ? Din ce a fost odinioară un conac de moșie, cu „mitocani“ autentici (administratori de mitoc), n-a supraviețuit decît ifosul de Paris și flautul fermecat al iluziei.

Victoria se închipuie făcătoare de minuni, capabilă de a transforma un maimuțoi de club sau de cafenea, într-un lord Disraeli-Beaconsfield, așa cum izbutise *altă* femeie, soția unui *alt* bărbat. Pianista Clara Wieck, soția lui Robert Schumann, descoperise un compozitor neînsemnat, de la Hamburg, mic de statură, încît nici nu-i ajungeau picioarele pînă la pedalele pianului, și a făurit din el pe marele Brahms, la Viena. „În cele mai numeroase ascensiuni, în orice carieră, secretul este femeia, nu bărbatul“, — se destănuia Victoria, în poveștile pe care le șoptea la urechea Terezei. Iar sora ei mai mică se îmbujora, ridea ca de o glumă hazlie și zicea :

— Xantipa, soția lui Socrate, n-a făcut nimic pentru el și a rămas patroana genului cicălit, pînă în ziua de azi ! Pe Homer, după cît s-a putut afla, nu l-a admis

nici o femeie și a murit ca celibatar, fiindcă orice soție, oricât de urâtă ar fi, pretinde să o vadă și să o admire barem soțul ei legitim, iar Homer era orb, săracu' !... Milton a fost și el orb. Nici o femeie nu i s-a devotat. Mary Powell, după o lună de mai puțină miere decât de menaj, l-a părăsit și s-a întors la părinți. A doua lui soție, Catherina Woodcock, a murit după doi ani de căsnicie poetică. Soția a treia, Elisabeth Minshul, i-a inspirat „Paradisul Pierdut“, iar după decesul acesteia, Milton a scris „Paradisul Regăsit“... Este drept, compus doar din două cînturi !... Aș vrea să te cred, Victoria, dar nu pot ! Îmi vine să țip, cînd constat ce idei ai !...

Acest „travaso delle idee“, cum spun italienii (procesul de limpezire a ideilor, prin transvasare), pasiona pe Victoria. Conștientă de slăbiciunea ei, era mai vitează decât cei tari și puternici.

— Tu, Tereza, ești plină de farmec, mai ales cînd susții erori. Natura nu ne-a dat atîtea podoabe cîte purtăm. În stare de natură, am fi rămas ca pisicile și ca vacile, am face numai pisoi și vițeii ireproșabili ! Omul a înnobilit natura. Cunoști și tu pe Ion, bărbatul Ioanei. E un om simplu, mijlociu chiar și printre cei mai obscuri. Dar mai-că-sa, bătrîna oarbă, e o femeie de o rară istețime. În timp ce Ion, băiatul ei, n-a citit decât „Mersul Trenurilor“, că e un biet ceferist, la Pietroaia, mama lui este o adevărată savantă de sat. Ea s-a rugat de Ion : — „Du-mă la Teatrul Național la București“... — „Cu ce te-alegi dumneata de la teatru, dacă ești oarbă ?“. — „Du-mă, te rog, Ioane, la teatru, ca să-ți explic eu, ce vezi tu !“... Și a dus-o la teatru, la București. Cum o fi explicat bătrîna tragedia „Hamlet“, nu știu, dar Ion a fost adînc tulburat. Îmi spune Ioana că bărbatul ei se bate cu pumnii în cap, necăjit că n-a învățat carte... I-a deschis maică-sa o rană, mare cît întreg restul zilelor sale. La scurtă vreme, Ion și-a dus mama la Operă, la „Rigoletto“, de Verdi. De data asta, Ion avea mai multă întrecere în ceea ce vedea, dar din muzică n-a înțeles nimic. S-a înfuriat, și cînd a venit la Pietroaia, și-a vărsat năduful la Biroul de Mișcare : — Dom'le, orchestranții n-avea chef să cînte ! Unii cîntau, alții nu !... Dirijorul îi amenința cu bățul... Cîte unul mai fricos își ducea la gură ce avea în mînă, flautul, trompeta, ce li se întîmpla să aibă mai pe-aproape,

iar cînd șeful se uita în altă parte, nu mai cîntau nici ăștia... Bătrinei i-a plăcut opera atît de mult, încît nici o explicație nu i s-a părut posibilă, și de atunci Ion n-o mai duce la București!... Așa sîntem! A fi însemnează a ști...

În timpul taifasului lor, s-a deschis marea poartă dinspre șosea și a intrat în curte un automobil elegant, din care coborî Marcela.

— Vă place mașina mea? Un „Daimler“! Ultimul model!...

— E al tău?

— Numai al meu...

— Nu știam că ai atîția bani!

— Nu se cîștigă numai cu bani...

— Oh, da!... Ești foarte drăguță!... Și asta o fi o valută...

— Am pus prinsoare, cu secretarul legației Argentinei, că mașina lui parcurge o sută de kilometri, marcați pe tabloul de marcaj, pe o distanță de numai nouăzeci de kilometri de șosea!... Parcă l-ași fi ofensat!... Mașina lui măsoară corect!... Dacă se va dovedi că e altfel, îmi cedază mie „Daimler“-ul. Dar dacă pierde prinsoarea, ce-mi dai?, m-a întrebat el.

— Oh, nu sînt curioasă să știu!

— La fiecare sută de kilometri,ocolișul căruțelor și altor obstacole de pe șosea este de aproape zece kilometri... Asta e descoperirea mea!... Îmi merit mașina!...

Se aștepta să fie chestionată în privința lui Gaby de Severin. Acesta nu trimisese nici cea mai formală dintre formele recunoștinței: tăcere! Frecvența pe Marcela, în strada Clopotari, la București, dar părea a fi uitat pe Victoria și zicea cu cinism că complicațiile cu o femeie măritată fac mai puțină gălăgie decît cele, totdeauna posibile, cu o fată. Marcela îl întrebase:

— Ei, pe cînd fericita veste? Noi am crezut că ai intenții serioase...

— Am căutat una, dar am găsit o sută și din cauza asta am rămas neînsurat!...

Serbarea zilei onomastice rămîne agreabilă de-a lungul vieții întregi, dar a zilei aniversare nu e tot așa. Vîrsta devine un secret penibil, dacă vechii prieteni știutori sînt înlocuiți cu alții, mai puțin bine-informați în privința actelor civile.

Marcela își îngrămădise douăzeci de kilograme de „lucrușoare“, în două valize, se instalase la volanul noului ei complice „Daimler“ și a sosit la conac, în speranța că va scăpa de vizitatorii obișnuiți să-i spună, fără pic de rușine, „la mulți ani“... N-am destui? Ce vrea să zică prietenul ăsta?... Să am ani mulți?... Bine e puțin să ai!... Îmi numără anii, ca un mizerabil... Să-și vadă de anii lui!... Să mă lase în pace, că și eu știu să mi-i număr!... La cel dintâi prilej, trebuie să mă descotoresc de toate vechiturile astea... Cu cât mă ascultă mai mult, cu atât mă consideră ca pe o carte citită. O femeie trebuie să trăiască exact ca orice artist: să nu se repete, să nu se anchilozeze în stil și în maniere, să nu-și pritocească banalitatea vocabularului, să n-aibă idei fixe!... Însă, în orice bun menaj, tocmai însușirile astea sînt cerute: viața liniștită, lipsită de surprize, sub regimul amorului-funcționar, acest birocăt!

Singură, la volanul mașinii, Marcela era cătrănită de monologul ei. Cînd a claxonat în fața porții conacului, n-a ieșit nimeni! Podețul de scîndură putredă, dintre șosea și ogradă, a cedat sub greutatea „Daimlerului“ staționar. În cele din urmă, și-a deschis singură poarta... Ce să-i faci? Gherman nu mai e bogat... Cînd faci o treabă pentru prima oară, să fii sigur că nu e pentru ultima!... Natura are treabă multă, cu noi! Ai învățat un lucru? Odihnește-te puțin! De-abia ai început! Fă ca mine!... Obosește-te!... Nu mai poți?... Crezi că ai învățat destul?

Victoria a primit-o cu o indiferență de-abia politicoasă.

— N-ai auzit claxonul?

— Eu, ca și Goethe, nu aud decît ce înțeleg!

— Ești supărată? Ești bolnavă?

— Ca noi toți!...

— Ernest, Gaby au mai venit pe aici?

— Chiar dacă ar mai fi venit, să-i numim „noutăți“?

Lasă, că vin ei!...

— Nu ți se pare că m-am îngrășat?

La căderea serii, au început să sosească musafirii, cu Gaby în frunte:

— Marcela, nici în gaură de șarpe nu scapi de prieteni!... La mulți ani, dragă, n-auzi? La mulți ani!... Să fii fericită... pînă la adînci bătrînețe...

— Scumpă Marcela, în fiecare an ești mai tânără decât anul trecut !... Ești o splendoare, o minune, exclamă cu emfază Gaby de Severin.

— Și crezi că e nevoie ? Am prea mulți ani și trebuie să-i mai reduc ?

— La bătrînețe, toți înțelepții încep să facă prostii... Tu ai rămas cuminte și de aci rezultă că ești tânără !...

Ernest Corodeanu a apărut ne-la-locul-lui, ca Pilat în Credeu, ținând în brațe un măturoi de flori, care fusese, probabil, un buchet. El se opri în cadrul ușii și fără nici o introducere, fără scuza unui pahar de vin, își declamă discursul :

— Bine trăiți, bine trăiți !... N-am venit atîta cale pentru a ura „la mulți ani“ scumpei noastre Marcela. Ar fi ca și cum aș spune „la mulți ani“ lui Dumnezeu !... Am venit ca să-i spun doar : „Îți mulțumesc“ !, cu toate că vorba asta tot „la mulți ani“ însemnează, „multos annos“ !... Dar Rodin a sculptat „Vîrsta de bronz“, Reynolds a pictat „Vîrsta inocenței“, Cormon — „Vîrsta de piatră“, Ingres — „Vîrsta de aur“, iar Gérard — „Vîrstele vieții“... Nimeni n-a zugrăvit Vîrsta Marceli ! Ea reprezintă tinerețea eternă... Să ne trăiască ! (Acest „ne“ posesiv păru o nêcuvîință).

Au urmat interminabile sărutări, dintre cele mai zgomotoase. Doamna Ghinea a profitat de faptul că „vîrsta nu mai contează“, și a sărutat copios pe Ernest Corodeanu, fără nici un rezultat ! Gaby de Severin era tăcut și indispus.

Caline Yonnesque, sătulă de văduvie și de „mondenitate“, vrea să se remărite, că e tânără. Surîde din toată proteza ei dentară, spre domnul de la București, din mîna căruia a primit florile aduse Marceli, gata să le înfrăgezească într-o glastră, uitînd să le toarne apă.

Nicolae Gherman s-a simțit stingherit de sosirea inoportună a popii Miron, urmat de Cerceluș, de Sofrecescu, secretar la primărie, și de Osoiu, de la percepție, care purta pantofi eleganți cu „scîrț“. Toți voiau să felicite pe duduia Marcela, „castelana noastră mult iubită“. I-a introdus în salon, au fost prezentați într-un stil laudativ, și fiindcă societatea era în criză de cavaleri, pentru dans, Sofrecescu și Osoiu au mai rămas. Servitoarea le-a adus de la bucătărie, pe o tavă, două sprițuri gata-făcute și un

sifon verde, pentru eventuale prelungiri. Cum clericalii detestau limbile exotice, s-au retras în grabă, în vederea utreniei de mîine.

Taifasul și-a mai pierdut din vervă, însă nici chiar domnul Ghinea, care somnola pe scaun, nu disprețuia „contactul cu poporul“, la conac, după „tradiționalele noastre tradiții“.

— Cum se simte poporul, după împroprietărire ?, a întrebat el pe Osoiu.

— *Dans la culmé de la fericiré, musiu !* Dar pe la noi, în regiune de deal, pămînturile de plugărit sînt puține, așa că, întocmai ca și în trecut, țărani nu sînt oameni cu pămînt, ci pur și simplu, oameni de la țară. N-au vite, n-au unelte, n-au credit, în plus sînt lipsiți de știința modernă a agriculturii. Carte n-au învățat, fiindcă școala e scumpă. Meseriile ar fi bune, dar un băiat care se bagă ucenic la un meșter, slugărește patru ani și de-abia apoi i se arată taina meseriei... Dar încolo... e bine...

Servitoarea — evident dresată de Marcela — se înființă în centrul salonului și zise :

— *Madam e servi, cocoană !*

— Să gustăm ceva împreună !, adăugă Marcela cu îndemn.

În sufrageria învecinată, fusese aranjat un „bufet rece“.

— Fiecare se servește „sur le pouce“ !...¹

Expresia de a minca „sur le pouce“ nu însemnează neapărat folosința unor farfurii de dimensiunea degetului, ci doar lipsa scaunelor de la masă, ca un delicat avertisment că personalul de serviciu ține să aibă o zi de odihnă, din șapte. Este o concesie democratică !...

Doamna Ghinea se întoarce brusc înspre Caline Yonnesque, stropșindu-se :

— Ce-mi faci semn, Ioneasco, ce-mi faci semn ?

— Eu fac cură de slăbire. Politica nu mă interesează. Te-am rugat să-mi ghicești în palmă !...

Atinsă în talentul ei cel mai notoriu, doamna Ghinea se calmă :

— Păi, aici, pe divan... că nici eu nu mănînc după apusul soarelui.

¹ Figurativ : Pe unghia degetului mare, adică : puțin.

Invitații au trecut în sufragerie, au ciocnit pahare, au devorat pui fripți, tarte cu fructe, s-au parfumat din „vinul de casă“ al lui Nicolae Gherman, au ascultat optimiste perspective ale lui Sofrecescu, sorocite satului Pădureni, și pesimiste evaluări forfetare ale impozitelor : sătenii n-au bani !

Cu paharul în mână, Ernest reveni în salon, ca să admire arta doamnei Ghinea de a prevesti destinul oamenilor. Mica doamnă Caline Yonnesque asculta transfigurată misterioasele prevestiri înscrise în palmele ei mângietoare.

— Ce să-ți spun, Caline !... Suportă adevărul ?... În palmă e scris așa : Cu ofițer de infanterie te vei mărita, ordonanța în ciorapi albi prin casă îți va umbla, gramofon în rate vei cumpăra, și la scurtă vreme, vei divorța !... Una mică, blondă, costelivă, cu multă prietenie, fericirea îți va săpa, teme-te de boală în vilegiatură, în zilele de miercuri și sîmbătă nu primi vizită muierească ! Numele tale norocoase sînt 7 și 19... Tu ai un necaz de bani... Să știi că banii ăia sînt deștepți !... Să nu-i mai aștepți, că nu vin !... Cam atît, ca să nu te întristezi mai mult... Am ghicit și dumnealui, domnului Ernest, și i s-a îndeplinit întocmai, așa cum i-am ghicit !... Așa e, domnule ?...

— Ca la carte : idem, eadem, idem, tătico !

— Și la dumnealui e mai greu, că e vorba de politică... Dar a avut și el o ambiție, și n-a realizat-o, că nu era de nasul lui !...

— Exact cum a zis filozoful : „*Quod linget Jovi, non linget bovi*“ !...

— De ce nu te însori, maică ?

— Fiindcă toți sfinții calendarului sînt burlaci, fără neveste, ca toți filozofii. Tatăl, fiul și sfîntul duh, tustrei sînt celibatari ! Dumnezeu mai este și ateu, că el nu se închină la nimeni ! După cum vezi, eu mă conduc după exemplele de stare divină !

Nimeni n-a observat privirile de ură ale Victoriei. Ea a pornit pe drumul dinspre pădure, ca să plîngă.

Sub spuza albastră, stelele tremurau scuturîndu-și frumusețile speranței, peste creștet de pădure, iar în mijlocul lor, luna plină, ca tăietura unui arbore retezat cu fierăstrăul, se oglindea în ape. O noapte largă, o cosmică pelerină, ocrotea bunele și relele, o pasăre cînta în vis niște silabe intraductibile, o fată, dincolo alta, milioane de

ființe nedumerite, aici jos. În concepția universului, nu există nici sus, nici jos. Sus și jos sînt erori omenești...

— Victoria... Victoria...

Tereza striga după ea. Gîfîind, a ajuns-o pe liziera dintre pădure și fineață.

— Vino să ne plimbăm împreună !... Nu trebuia să alergi, Tereza...

— De ce ai părăsit masa ?

— M-am săturat de stupidități.

— Și ce vrei acum ? Putem noi să schimbăm lumea ?

— Asta se va întîmpla atunci cînd va vrea lumea toată !...

— Așa zice și Ernest !

— Alt farsor !

— Farsor, dar el pune sare peste răni deschise, strică reveria celor plini de ei, indispuie platitudinea, dă de gîndit, e un fel de „revoluționar“...

— De salon !... N-are stofa unui erou, Tereza. Știe el ce vrea lumea ?

— Lumea nu știe ce vrea !...

— Dar nici n-o întreabă nimeni !... De frică, lumea nu mai are curajul de a fi lume...

Noaptea era rece. Amîndouă au revenit la masă. Doamna Ghinea nu terminase de forfecat noua generație :

— Elvira e un copil adorabil și o iubesc, dar are și ea un cusur, ca orice ființă omenească : are idei !

— Ce fel de idei ?

— A fugit de la internat, fiindcă tocmai atunci s-a apucat să facă un copil !...

— Aha, știi cu cine !...

— Dacă știi cu cine, spune-i și ei, că ea nu știe...

Cînd a început dansul (după discuri de patefon), Ernest Corodeanu a luat în brațe pe Alissa Ghinea, ovală ca o reclamă de pneuri Hutchinson, a învîrtit-o de vreo două ori în jurul salonului, a suris Marcelei, care alesese pe Gaby de Severin, pralina colivei, care o călca pe pantofi cu o bovină coregrafie, fredonînd.

Fiindcă bărbații s-au retras, ca să „discute politică“, fetele au dansat cu fetele, doamnele cu doamnele, în timp ce o țărăncuță din sat servea cafele, pe măsute scunde, prin colțuri și în dormitor.

Lui Gaby i-a plăcut țărăncuța, a aflat că se numea Catinca și a rugat-o să cînte ceva, „ca la țară“, ceva „fol-

cloric“, ceva „autentic țărănesc“. Cum Catinca tocmai învățase de la conia Marcela un cîntec fermecător, l-a cîntat cu un firicel de voce, exact de 5 lei, cît i se dăduse :

„Jeo sui viv, jeo sui șarmantă,

Com un ptit oazo chi șantă“...

Ernest n-a făcut haz de caraghioslicul acesta. Atunci, Catinca a cîntat, ca fetele de la țară, că va sosi un Făt-Frumos care o va lua și o va duce într-un palat cu totul și cu totul de aur și de cristal, unde va face din ea, din slăbănoaga lui Chirtoacă, o împărăteasă fericită.

— Și vine Făt-Frumos ?

— Ei, cum să vină ?... Stănică al lui Moacă se împrumută cu bani și cu scaune, face o nuntă, cu țuică de la Vișina, cu lăutari de la Cobia, cu viței de la Picior-de-Munte, îi toarnă doi copii, dintre care unul se naște mort, pune bîta pe ea și o trimite cu vitele la pășune, sau la seceră, că e multă treabă, pe aici. Dar cîntecul e frumos, l-au cîntat și bunicile, îl vor cînta și nepoatele. Toate vom fi împărătese !...

Victoria se smulse din taifasul cucoanelor și îmbrățișă pe Catinca :

— Numai voi spuneți adevărul...

Ernest o invită la dans. Victoria îi întinse brațele. După primii pași, el îi spuse :

— Te înțeleg !...

— Poate că ți se pare...

— Toate fetele pozează ca niște „neînțelese“...

— Le cunoști pe toate ?...

S-au așezat într-un colț retras al salonului, într-o liniște care anunța furtuna.

— Ce te nemulțumește, Victoria ?, o întrebă Ernest.

— Cum, nici nu bănuiești ?

Ceea ce a urmat a fost o răfuială dezordonată, în timpul căreia au apărut amărăciunile fetei. Erau „incompatibilități morale“, care jigneau pe Ernest !

— Tu ai venit la noi ca un bărbat care vrea să se însoare. Te-ai purtat cu atîta abilitate, anexînd simpatia Marceli și încrederea tatei, încît cu mine nu ți s-a părut necesar să mai discuți ! Nimic ! Pentru tine, era de la sine înțeles că eu n-am cuvînt la acest capitol. Adesea, căsătoria consacră moartea civilă a soției : ea devine slujnica cea mai ieftină... Tu ești bolnav de viață, ești energic, ambițios, ai reputația — justă sau injustă — a unui gîn-

ditor îndrăzneţ. Ce revoluţionezi tu ? Şi de ce tocmai aici ? Ce poate gândi tata despre instigaţiile antimoşiereşti pe care le-ai rostit la ieşirea de la biserică ? Există alt moşier la Pădureni ? Invidiezi mizeria asta agricolă, care ne-a înglobat în datorii mai mari decât venitul pământului şi pădurii ? Ai arătat ţăranilor ţinta cea mai vizibilă : pe tata ! El este duşmanul tău de clasă, fiindcă are pian şi patefon, îşi plăteşte taxe pentru o fată la şcoală, iar pe alta o arată, pentru măritiş, primului amator ! Ştim şi noi că lumea e o plagă deschisă, iar grevele care se ţin lanţ au cauze adânci. Dar în timpul represiunilor militare împotriva greviştilor, tu dejunezi la „Capşa“, unde nu mai vezi „duşmani de clasă“, ca la Pădureni ! Ai cultură, ai idei. Te presupun conştient ! Din ţara noastră, nu ideile lipsesc, ci bărbaţii de caracter ! Nu te supăra : nu faci parte dintre aceştia !... În nădejdea ta, vei avea sau o soţie, cum are tata, care cîştigă un „Daimler“, dintr-o simplă viclenie de rămăşag, sau o sclavă îndobitocită de tradiţia de a nu fi nimic !... Şi ne vorbeşte de progres, ca şi cum adresa asta minunată ai avea-o în buzunar !... Boala grozavă de care mor săracii este ignoranţa. Şi ignoranţa e mortală !... Zicem : cutare a murit de supărare ! Nu e o boală microbiană, contagioasă. Caz izolat... Supărarea noastră nu supără pe nimeni. Am văzut două vaci slabe, la jug, care au fost bătute de Hîrjoabă, ca să scoată carul cu fin dintr-un şanţ. N-au murit din bătaie, dar de supărare vitele au murit de ulcer, după trei zile. Nu numai oamenii mor de ulcer. Provoc ilaritate ? Cred !... Dar ce omenie să arătăm vitelor, dacă nici de supărarea oamenilor nu se ocupă nimeni ? Iată de ce n-am încredere în tine, şi dacă mai vrei să vii la noi, vino, te primim cu omenie. Dar să nu spui că ai venit la noi, în nici un caz la mine, nici la Tereza. Simţirea ce am avut pentru tine, las-o să se odihnească, să se vindece, poate... Cînd văd automobilele alergînd pe şosea, mă mir şi zic : — Doamne, unde aleargă lumea asta, unde o fi locul fericirii ? S-ar putea să fie undeva şi fericirea ! De ce nu ? Dar nu ştiu, fiindcă sînt otrăvită de halucinaţii şi mă păcăleşte oricine...

Corodeanu a încercat să o întrerupă, de cîteva ori.

— Te rog ! Vrei să-mi dovedeşti că ai dreptate ? Pof-tim ! Admit că ai argumente zdrobitoare ! Nu vreau să le aud.

După o pauză :

— Schimbările, reformele, pe buzele unui avocat ca tine...

— Ce reforme, Victoria ? Habar n-ai de mecanismul social, nici de cadrul lui legal, nici de ordinea urgențelor... Nici n-ai ști să spui încotro să ne îndreptăm ! În loc să ne plimbăm, sub clar de lună, îmi vorbești ca o sufragetă engleză din secolul trecut, într-o țară de analfabeți.

— Splendid răspuns, din partea unui om care se pretinde „socialist“... Regret doar că te-am iubit și regret că pierzi stima oamenilor.

— Care oameni ?

— Știi tu mai bine ! Aceia care te trimit la noi !... Dar fata asta proastă, care te-a luat în serios, te asigură astăzi că, într-o zi, se va întâmpla ceva îngrozitor... Se va întâmpla ceva... Ia-ți măsuri ca, la turnantă, să nu te afli în viteză !... Să te mai poți salva... Fiindcă va fi moda de a se ieși prin ferestre ! Îți repet chiar vorbele tale : prin ferestre !...

Dar nu se întâmplă nimic.

Gaby de Severin se apropie de ei, cu ceașca de cafea ce se revărsa pe covor :

— Ce complotați aici ?... Te distrează bine Ernest ? Băiat bun, nimic de zis, dar nu se pricepe la dame !... Păcat că n-ați ascultat „ultima bună“ din capitală, povestită de băbuța aia, doamna Ghinea, despre cum a născut principesa Fundulița un câțel... Am băut cam mult... Dacă aş avea talent, aş scrie un roman : „Principesa Fundulița“... Lite... litera---tura, înțelegi ? Nu fi idiot ! Eu sînt trup și suflet cu Ernest. Cînd va veni el la putere, arta va deveni cel mai popular lăutar ! El nu mă iubește... Vino, mă, să te pup !... Dar ideile noastre comune vor fi hotărîtoare... A bon entendeur salut, mam'zell Victoria... Nici nu bănuiești ce comoară zace în golanu'asta !...

— Scuză-mă, Ernest, dar nu pot să mai rămîn. Noapte bună, domnilor !

Bătrînul Gherman zimbise tuturor, ca bună gazdă, dar în sufletul lui era cătrănit de rele presimțiri. La toate băncile din București, primul cuvînt ce i se spune este : „Noi nu sîntem o instituție de filantropie“ !...

A doua zi după aniversarea Marcelei, bătrînul și-a convocat familia și le-a deșertat traista cu necazuri.

— N-am obținut nimic. Nimic decît vorbe politicoase. Refuz total și argumentat : — Domnule Gherman, Statul poate fi generos, că are resurse de petrol, de păduri etc., dar banca trăiește numai din fructificarea banului.

— Nu mai avem nici o rezervă de bani. Aș fi acceptat și o ipotecă, dar mi s-a spus : — Ce ipotecă, moșule ? Noi nu știm pe ce putregai dormi ? Pentru cîte hectare de pădure ? Și ce fel de pădure e aia, deasă, cu copaci subțiri după treizeci de ani, ca un arborete de foc ? Dacă-i mai și cojești, rămîi cu mai nimic !... Cine-și încălzește casa cu ramuri verzi ?...

Nicolae își înghițea amărăciunea, respira greu printre fumurile de țigară.

— Am propus atunci să mi se împrumute o sumă de o sută de mii, pe care le-oi plăti din nutreț, din porumb, din brînza de la optzeci de oi. Dar să vedeți că acum banii nu se mai dau pe poliță, după regula de altădată. Ți se dă cambia și te pune să o iscălești. Nu te mai întreabă dacă ai vreun garant, ci îți zice : — Iscălește dumneata și pe garant !... Ar urma, firesc, parafa de aprobare a directorului băncii. Îmi zice : — Iscălește-mă și pe mine, ca director, că mă numesc Zukercandel... Mă mir ! Refuz să iscălesc ! El îmi răspunde : — Iscălește pe cine vrei, pentru orice sumă de bani. Dacă îți plătești datoria, la termen, nu ți se întîmplă nimic : dumneata restitui banii împrumutați, iar noi îți restituim cambia. Dacă însă nu plătești, la zi fixă, noi o protestăm, iar judecătorul constată că ai obținut bani de la noi pe baza unor semnături false, așa încît ceea ce urmează nu mai este, ca odinioară, un secfestru de recuperare, ci direct pușcăria, pentru fals în acte publice !... Așa se apără băncile de prăpădiții lor datorași de la țară... Am venit acasă, fără un ban. Mîine o să vînd un vițel, dar nici asta nu e o soluție... Fără supărare, v-aș ruga să vă gîndiți la mine, să mai reduceți dintre cheltuieli, că asta e regulă sfîntă : cînd nu cresc veniturile, scazi cheltuielile. Pe urmă, mai putem vedea lucrurile și altfel : eu am îmbătrînit, și chiar dacă mai sînt încă om în putere, la vîrsta mea, surpriza este că trăiesc, nu că mor !... Ne-ar prinde bine, dacă în casa asta, ar trăi și un bărbat tînăr și voinic,

care să producă și el, ca să nu ajungem la mezat, cu darabana la ușă... Nu vă silesc, n-am sfaturi de dat Victoriei, care e înțeleaptă, dar în situația dată, pe care o cunoașteți, o bună căsătorie ar fi și pentru mine o alianță de care simt nevoie.

Marcela își mînji un suris ironic și zise :

— Victoria?... Nu știi cît e de mofturoasă?... Nici un tînăr nu-i destul de așa și de altfel, ca să-i placă !

— Ei, bine, dacă nu-i place... Eu nu vreau să-mi nenorocesc fata, ca să scap din chinga datoriilor..., răspunse paternal Nicolae.

Erau apăsătoare clipele. Tereza a propus să i se vîndă pianul, așa cum face și Hilde Stăpînoiu.

Victoria, care nu știa dacă are ceva de vînzare, doar atît a zis :

— Cît sînt, atîta am, atîta dau...

Cu maliție, Marcela glumi :

— Lasă prefăcăturile astea ! Știm noi că nu ești atît de modestă !...

Victoria avu o tresărire feroce :

— Marcela, eu nu pot înșela pe tata cu prefăcătorii... Nici modestă nu pot fi, cu toate că tu ar trebui să-mi stimmez chiar și modestia ! Te iubesc ca pe o rudă apropiată, nu-mi permit judecăți într-o chestiune care privește numai pe tata, dar fiind mai tînără decît tine, încă nu mi-am mutat cerul înstelat în buzunarul cu bani ! ... Trăim din ce sîntem și din ce avem...

— M-ai înțeles greșit, Victoria. Am vrut să spun că, dacă ai vrea să te măriți, ar fi bine pentru toți. Gaby de Severin cîștigă bani mulți, va fi ambasador, am vizita și noi America... Gaby te iubește.

— Și vrei să-l decorăm ? Nu l-ai găsit destul de bun nici la Paris, nici la București, nici la Pădureni, pentru tine, dar cînd e vorba de căsătoria mea, Gaby de Severin ți se pare potrivit !... Nu mă răsfăța cu astfel de generozități, că-mi vine demonul de a spune mai mult decît am intenționat... Ce meserie are domnul ?

— Face politică !

— Adică ce face ? Ce dracu' face, de mi-l propui atît de insistent ? Ce produce acest om ?

Fără o vorbă, Marcela a părăsit odaia, iar Nicolae Gherman, plin de năduf, s-a retras în camera lui din podul casei, unde și-a fumat țigara amară.

Ca să scape de tirania proprietarei Verbița Puținei, tinărul student la belle-arte, Ionache, s-a hotărît să se însoare cu grațioasa Emily, victima lui Pipăilă. Fata asta rezistă la frig, știe să prepare cartofi prăjiți, ca nimeni în lume, are un nud foarte pictural, se uită la bărbați, ca la niște pisoi miorlăitori, are idei solide, perfect compatibile cu un menaj armonios :

— Ionache, să știi de la mine că un kilogram de fasole-boabe se face cu geniu, ca și o capodoperă de artă !... Cu o pungă de fasole-fideluță (dacă ai, că nu se prea găsește), aduci în garsoniera ta pe cea mai frumoasă studentă ! Cu fideluță m-a nenorocit mizerabilul ăla de Pipăilă !... Mi-a promis că-mi dă ! Mi-a dat de m-a săturat !...

Ar vrea Ionache, dar Emily e o persoană serioasă ! După bătaia celebră, pentru școlărița fugită de acasă, Emily s-a gândit, a mai consultat și câteva prietene cu experiență. Pînă la urmă, deci înainte de a se fi înfățișat la tribunal, pentru divorț, ea s-a internat într-un spital. Soluția asta înțeleaptă va înlesni soțului ei un răgaz de gîndire, ca să poată striga : — N-am nevastă de lăsat ! A fost ce-a fost, între noi, dar ne iubim ! Bătaia, ca și sărutarea, nu face parte dintre intimități ? Divorț îmi trebuie mie ? N-am eu la îndemină pe Corteza, cîntăreața de la „Chat Noir“ ?

Ca și Emily, Pipăilă se pronunță împotriva despărțirii.

A fost o mare deziluzie pentru sensibilitatea deosebită a lui Ionache, silit să se obișnuiască cu scandalurile Verbiței și cu principiile înapoiate ale acesteia în privința sfînteniei termenelor de chirie.

În timpul celor trei săptămîni de spitalizare a biete Emily, soțul ei s-a făcut băiat bun : bea mai puțin, vine de vreme acasă, mătură prin cele două odăi, își coase singur nasturii, care sar, numai dracu știe de ce, tocmai de la locurile vigilenței ! La 15 ale lunii, cînd și-a primit leafa, el și-a adus aminte de Corteza și i-a făcut o vizită, la ea acasă, după spectacol. Cu vin, cu coniac, cu gustări econo-

micoase și cu prăjituri aduse de el, de la „Capșa“, pe amîndoi i-a cuprins somnul, sincerul sentiment geamăn al beției.

În zorii zilei, pe cînd păcătosul Pipăilă își refăcea toaleta, în sala de baie, pentru a se duce la serviciu, Corteza l-a buzunărit cu o artistică atenție, iar tot ce a găsit (bani și acte) în grabă, cîntăreața a aruncat într-o gلاstră, pe o măsuță. Ieșind de la baie, Pipăilă a surprins-o tocmai cînd Corteza își asigura prada. Băiat delicat, cu educație și cu caracter, s-a prefăcut că nu vede nimic anormal, s-a îmbrăcat cu calm și în clipa cînd Corteza a dispărut, și ea, în sala de baie, bărbatul și-a îngrămădit în buzunare întreg conținutul gلاstreii. Și-a sărutat iubita și a plecat, ca să mai prindă tramvaiul !...

De-abia la birou, Pipăilă trebuind să-și pună în ordine banii și hîrțiile, a descoperit că acum avea o sumă de trei ori mai mare decît leafa lui. Fără să vrea, furase de la Corteza sudoarea muncii ei !... Un sentiment de rușine i-a îmbujorat obrajii fleșcăiți de nesomn.

— După una ca asta, nu mă mai pot duce la Corteza, niciodată.

Este adevărat că nu s-a mai dus. În sufletul lui a încolțit o tulpină de mărgăritare albe, pentru Emily.

— O fi ceva de la natură, ca să iubesc mai mult pe aceea care mă face mai sărac, decît pe Corteza care mi-a întreit întimplător leafa ?...

A adus pe Emily acasă, de la spital, a trimis-o la coafor, iar după cîteva zile de cea mai duioasă convalescență, Pipăilă și-a scos nevasta în oraș, la o cofetărie. Din anul lunii de miere, nu mai fusese el atît de generos cu nevastă-sa !

Dar, după cum se știe, lumea e mică. Toate se află. Taman cînd Georgescu, zis și Pipăilă, își aprecia (din ochi) nevasta, și (din gură) baclavaua, a apărut în cofetărie amețitoarea și fermecătoarea Corteza.

Pipăilă și-a depus lingurița pe farfurioară și — ca să evite orice incident posibil, cu cîntăreața — a dat fuga la „Cassă“, unde și-a plătit consumația, corect, civilizată, ca orice „băiat bun“.

Corteza, suflet milos, s-a umplut de scîrbă, văzîndu-l, și s-a apropiat de masa unde Emily, rămasă singură, își gusta ultimele firimituri de șocolată de pe farfurioară.

Cu o splendidă solidaritate feminină, Corteza i-a spus „sotto voce” :

— Fată dragă, nu mai umbla cu golanul ăsta, că nu-ți dă nimic, ba îți mai fură și banii din glastră !... Cu ăsta, am pățit-o !... Nu-l crede !... Dă-i un picior, să nu se vadă !...

Emily i-a mulțumit, iar Corteza a dispărut printre umbrele străzii.

Georgescu revenind la masă, întrebă pe Emily :

— Cine era doamna aceea cu care ai vorbit ?

— O necunoscută care m-a întrebat dacă o pot împrumuta cu cinci lei...

— ...Și, bineînțeles, nu i-ai dat !... Noi trăim din bani muncii...

Iată pentru ce Ionache nu se mai poate însura cu Emily, așa cum proiectase !

El m-a vizitat azi, la amiază. Era în starea pe care romancierii o numesc „indescriptibilă”. A pierdut cel mai imaterial nud din lume !

I-am răspuns :

— Dragă Ionache, nu este nimic original în cele ce mi-ai povestit. Este o întâmplare universal umană, încît aparține lumii, ca și folclorul. O vei auzi istorisită, ca o anecdotă răsuflată, fiindcă este despre lumea însăși. Il n'y a pas d'original que l'imprimé !... Cu alte vorbe, întâmplarea asta e a ta, în măsura în care crezi că numai ție ți se poate întâmpla așa ceva !... Și crezi că ai descoperit ceva ! Toți sintem buni, dar umani sintem numai cînd ne doare ceva...

Am primit o telegramă de la Tereza. Mă roagă să nu vin la Pădureni decît atunci cînd mă va chema ea. Și adaugă : „Sper să te înștiințez în curînd un fericit eveniment în legătură cu Victoria”.

Am restabilit faptele, mai tîrziu. Ele s-au depănat așa :

Nicolae Gherman, care se simțea bolnav de necazurile sale serioase, a așteptat cu răbdare ca verva Marceliei să obosească, și cînd a găsit prilejul de a roști și el o vorbă, a

slobozit, ca dintr-un avion de bombardament, numele lui Mircea Vidrașcu.

— Îl cunoașteți, e băiat bun, a făcut războiul, e drept că n-a murit la Mărășești, nici prin birouri n-a fost dactilografă, n-are decorații, dar tot e bine că nu a fost mutilat, e sănătos, trăiește din avocatură, pare el cam prostă-lău, dar e deștept-foc, s-a făcut „comercialist“. Cunoaște atît de bine știința Dreptului, încît n-are prea mare încredere în Justiție ! El zice : Justiția e altceva ! E mai mult o știință a societății, decît una a dreptății ! Are și el scrintelile lui, n-ai ce face... Prin cîte a trecut, săracul... Te miri că e nebun numai atît !... În rest, Mircea Vidrașcu a rămas un caracter admirabil, sobru, nu bea, nu fumează, nu dansează... Cine are atîtea oribile calități, nu se mai poate apropia de femei ! Acum, s-a hotărît să se însoare. L-am invitat la noi. Vine duminică !... Ar putea să rămînă la noi o săptămînă.

— N-are treabă la Tribunal ?

— N-are !

— Atunci, ce fel de avocat e ?, s-a mirat Marcela.

— Nu v-am spus că e „comercialist“ ? El își învață clienții cum să procedeze pentru a nu ajunge niciodată la proces !... Avocat preventiv !... Ca și medicii higieniști... Dacă te ții de igienă, nu mai ajungi la spital... Dacă te ții de Vidrașcu, nu mai ajungi la judecătorie... Are ceva la cap, băiatul ăsta !...

Au început pregătirile, la bucătărie. Vine Mircea Vidrașcu, care nu bea, nu fumează, nu dansează, e frugivor, ca elefanții, vegetarian ca oile, băiat bun, ce mai încolo-înceace !... Dar fără țigară, cum o să discute agreabil cu invitații ? Fără vin, cum o să-și piardă mintea pînă în gradul necesar unui ginerică ? Fără dans, cum o să îmbrățișeze pe Victoria ?

Iată atîtea probleme !... Marcela s-a oferit ca, într-o singură zi, să-i ajusteze caracterul !

— Există vreun om atît de lipsit de vicii ?, se miră Marcela.

Tereza, îngroșîndu-și vocea pînă la registrele de bas, cîntă un refren dintr-o operă bufă :

*„Nu bea vin, nu joacă-n cărți,
Nici la dame nu se duce“ !...*

Gherman își inhărmă caii la căruță și porni prin satele vecine. Și-a cumpărat un vițel gras (pe credit), un butoi cu vin (pe credit), făină și zahăr (pe credit). Mîngîia spinarea cailor cu iușca biciului, rîdea cu ochii înlăcrimați înspre soare, și gîndea : — Dacă-mi mărit fata, toate se vor întoarce în bine... Îmi voi plăti datoriile, voi scoate conacul din ipotecă, voi vinde bucățile alea sterpe, de porumburi veșnic veștede de neploaie, iar ginerele meu va pune rînduială între venituri și cheltuieli... Tereza se va mărita mai ușor, fiindcă e mai tînără și are mai mult curaj de a trăi...

După apusul soarelui, bătrînul intra triumfal la conac.

A tăiat vițelul gras și cîțiva copaci scheletici, mărghinași. Două zile și două nopți, se auzea din drumul satului cum sfîrșiau tigăile și cum cuptorul de pîine vărsa jeratec, în vederea logodnei, în curînd... în curînd...

Într-adevăr, duminică de dimineață, pe la orele cînd nu se trezise decît pădurea și bucătăria, s-a oprit în fața conacului o căruță trasă de un singur cal deșelat, atît de flămînd, încît a început să pască, în ham, puțina iarbă de pe șanțul ce mărginea drumul de țară. Mircea Vidrașcu, cel mai nalt avocat al baroului de Ilfov (doi metri, minus zece centimetri), a intrat cu nepăsare printre ciîinii care-l lătrau din toate părțile, cu bagajele pe brațe. În locul valizei de rigoare, el aducea pe umeri o lădiță de recrut, așezată pe pălăria lui, ca să-i atîrne povara mai moale. Căruțașul purta, în urma lui, niște pachete ambalate în jurnale vechi, legate cu sfoară.

Nicolae Gherman l-a întîmpinat, în prag, așa cum se ridicase din așternut, într-o cămașă de noapte, lungă pînă la pămînt, cu o inscripție brodată cu arnici roșu : un felicit „*Bună dimineața*“, pe burtă.

— Bine ai venit, domnule Vidrașcu... Poftește... poftește... că tocmai se pregătește cafeaua cu lapte !

— Dar niște fîn aveți ?

— Cum să n-avem ? Nu doriți și niscai ovăz ?

— Să întrebăm calul, că eu nu obișnuiesc !...

Căruțașul și-a deshămat calul, i-a pus în față un maldăr de fîn, o căldărușe cu ovăz și una mai mare, cu apă, servite cu simplitate de Gherman :

— Na, Cezare, că te-am adus la pomană boierească, să te sature și tu odată, de sufletul iepșoarei Măndița, pe

care am pierdut-o..., îl îndemna căraușul. Dar, boierule, ceva de-ale gurii n-ai ?

Vidrașcu i-a oferit, dintr-un pachet, treizeci de centimetri de cîrnat afumat și o jumătate de piine. O slugă, sosită în grabă, l-a poftit să se ospăteze la bucătărie.

— Bine, dar atunci, poate că-mi dai și o răchie !... Nu-i mai potrivit să mănînc aici, lîngă Cezar ?

Vidrașcu admira frumusețea satului.

— Dar ce-i atît de frumos aici ?

— Sat răcoritor !... Aș vrea să mă plimb prin sat, la ora asta matinală !...

Înțelegător, Gherman a poruncit să fie întinsă masa chiar în curte, sub brazii de lîngă pridvor, unde căruțașul și-a continuat poveștile lui, unicul măsurător de kilometraj al căruței sale.

— Dom'le, n-aș fi pierdut pe Mândița, dacă n-o băteam, într-o noapte, sub ploaie, cînd am alergat la spitalul din Găiești, să-mi văd băiatul...

— Era bolnav băiatul ?

— Eh, bolnav !... Fusesse sănătos, poate chiar prea sănătos, dar s-a amestecat printre grevișii ăia, de la București, a adus de acolo niște vorbe care n-au fost bune, l-a ridicat, l-a dat pe mîna unor sergenți de oraș care l-au cercetat... trei zile l-au tot cercetat, ca să denunțe niște secrete. Băiatul nu cunoștea secrete, așa că l-au dus la spital, unde a zăcut două săptămîni. Acum urmează să fie judecat, la Tribunal. Avocatul susține că așa e mai bine, adică, vezi matale, dacă l-ar fi omorît în bătaie, l-ar fi judecat Curtea de Jurați !... A avut mare noroc că-l va judeca tribunalul...

Vidrașcu adusese la conac o jumătate de porc, cîteva pungi cu zahăr și trei metri de postav gros, de cea mai fină „fabricație Buhuși“.

După o jumătate de oră, pe cînd Gherman și Vidrașcu își beau cafeaua cu lapte, s-au înfățișat Marcela și Victoria, înfrăgezite de somn și de baie, cu surîsul lor de buze roșii și dinți albi, răspîndind de la distanță amețitoare parfumuri de Kalodont, de Guerlain, de Giraldoza, pe care Vidrașcu, „băiat cult“, vorba lui Gherman, le cunoștea, că era „om umblat“...

— Ce plăcută surpriză, domnule Pătrașcu...

— Vidrașcu mă numesc...

— E cu atât mai plăcut... Bine ați venit, domnule Pătrașcu... Cum ați călătorit, prin drumurile astea de țară, pline de hîrtoape ?

Lui Vidrașcu i-a displicut desconsiderarea numelui său și a adoptat, ca represalii, un limbaj mai „mojic” :

— Tot pe lingă căruțaș, pe leagănul căruții. M-am așezat în cur și am admirat natura, conită... Dar una este de-a trăi în natură și alta este de a o privi de-a-ncurulea !...

— Vai, domnule !..., se scandaliză Marcela.

— Așa e vorba românească. Ziceți dumneavoastră mai bine...

— Eu aș fi zis... de exemplu... m-am așezat... cum să zic... m-am așezat...

— În cur, conită ! Nu se zice decît așa !... Oamenii mi s-au părut săraci, dar plini de haz și de adevăr...

Victoria l-a complimentat cu o feminină rezervă :

— Tata vă admiră mult.

— Mulțumesc ! De ce să mă laude ? Despre orice om se va zice că a fost un primitiv. Asta nu se constată decît după cel puțin o sută de ani de progres. Atunci se va scrie în cărți că au existat generații de idealști care au învins o majoritate de primitivi. De la Adam și pînă azi, tot așa merge lumea...

Marcela afișează subit un scepticism savant și interrogativ :

— Cei răi n-au nici un rol în istorie ?

— Desigur că au : ca otrava în medicație !...

— Se spune că sînteți vlăstarul unei străvechi familii de țărani.

— Și asta ce demonstrează ? Există vreo familie mai veche decît alta ? Astea sînt mitologii medievale !... Toți avem o singură origine...

— Nu vă contrazic, domnule Vidrașcu, însă dacă am fi numai așa cum ziceți, dacă familia Adam ar fi singurul nostru stigmat de hereditate, toți bărbații ar fi rămas niște brute, iar femeile niște complice ale lor, ceea ce știm că nu corespunde realității. Ne selectăm, devenim mereu altfel. Și asta, numai prin femei, prin acest creuzet care ameliorează lumea, ca într-un laborator care amestecă genialitățile și ne desparte de maimuțe.

— Așa credeți ? Nu cumva treaba asta o face tot natura ? La ameliorarea lumii se gîndește o analfabetă,

atunci cînd se mărită cu un conte, sau cu un prinț ? Nu vedeți că cei mai aleși binefăcători ai omenirii se nasc din mediocrități anonime, și că toți prinții au o progenitură obosită ?... Asta e o descoperire a democrației...

— Care ?

— Că natura este democrată ! Face trandafiri din mă-răcini, și face mă răcini din trandafiri... Laboratorul dum-neavoastră nu poate nimic ! Numai natura poate. Vă mă-ritați cu Socrate, cu Goethe, cu Einstein, ca să umpleți lumea cu astfel de genii, și vă pomeniți că din acești oameni mari lăstăresc niște funcționari stupizi ! După un om genial, natura se odihnește mii de ani. Pot femeile să corecteze acest fenomen ?

— Atît am vrut să spun : că femeia este eroina. Cu-noașteți dumneavoastră durerile pe care femeia le îndură la naștere ?

— Dureri ? Lovitu-v-a careva la... (și Vidrașcu rosti un cuvînt de o groasă necuviință)... sub centură ?...

Victoria se retrase în dormitorul ei, ultragiată :

— Așa se prezintă „la vedere“ un om cu pretențiile lui ?

Vidrașcu continuă cu liniște :

— Eu am fost însurat cu o fată din aristocrație, că și eu cobor tot dintr-o familie bună. Speram că voi avea un copil.

Nicolae Gherman, care tăcuse, cu admirative priviri pentru tinerețea de azi, tresări ca în fața unei greșeli im-prudente, și zise, ca orice tată care vrea să-și mărite fata :

— Nu ți-ai găsit pe aceea care să te facă fericit... Soarta a vrut să mai cunoști lumea, s-o vezi cît e de sucită, ca să prețuiești pe adevărata soție care ți se po-trivește... Aici se vede mîna Domnului, care te-a condus la noi...

— Domule Nicolae, nu sînt atît de religios ca dum-neata, dar și atunci cînd, în familia mea, mă simțeam mai singur decît oriunde, simțeam că trebuie să îmbrățîsem omenirea în chipul cel mai fizic cu putință, așa că trăiam cu o tînră secretară de la primărie, din comuna Tîncă-bești... Că ziceam : pentru a fi om întreg, am datoria să fiu supra-om, și din cînd în cînd sub-om ! Altfel, cum aş putea să aflu ceva despre viață, dincolo de micul cerc al prietenilor ?... Dar am avut nemulțumiri. Am fost arătat

cu degetul, ca un om imoral. Numai individul clandestin este admirat. Societatea se divide în clici, în solidarități egoiste, de gașcă. Cine s-a însurat, gata, s-a izolat, s-a insulat !... Să nu mai iubești pe nimeni ! Să nu mai ajuți pe nimeni ! Ca la masa de ruletă, să dușmănești pe vecinii din dreapta, din stînga, din față, din spate, să te bucuri de cîștigul tău și de paguba lor !... Asta să fie lumea în care trăim ?... Nu știu...

Soarele se ridicase sus, pe boltă, și dogorea pe fața de masă pete de lumină și umbre de brad. Pe o frunză de viță, untul se topea încet.

— Domnule Vidrașcu, poate că doriți să faceți o baie și să vă odihniți...

— Bucuros, doamnă, mulțumesc. Dar dacă adorm, vă rog să nu întrebați de mine pînă diseară... Sînt tare obosit.

Cînd a apărut servitoarea, ca să strîngă masa, Vidrașcu o mîngie pe bărbie și-i spuse :

— Ești distinsă ca o regină. Cum te numești ?

Fata își grăbi pașii spre bucătărie.

La masa de seară, Vidrașcu s-a înfățișat mai mototolit decît fusese la sosire. Nu-și făcuse baia, nu se bărbierise. Își spălase doar miinile. A salutat gazdele fără nici o ceremonie, a întrebat dacă darurile ce adusese fuseseră apreciate, iar în timpul cinei nu și-a ridicat fața din farfurie, mirîndu-se doar de sine-însuși :

— Nu bănuiam că sînt atît de flămînd !...

În schimb, după ce s-a săturat, a observat existența Terezei pe scaunul din dreapta lui, și a întrebat-o :

— Ai împlinit șaptesprezece ani ? Probabil că ești Tereza !...

— Ce importanță are asta ?

— Pe mine mă cheamă Mircea Vidrașcu. Ești studentă ?

— Încă nu.

— Atunci, sper ca într-o zi o să ne povestești cum a debutat Făt-Frumos în literatură !...

— Dacă trebuie, o să vă povestesc !...

— Ești atît de tînără !... Care eroină literară admiri mai mult ?

— Poate că ați citit și dumneavoastră pagina lui Titus Livius, unde a scris, pentru toate generațiile lumii, că o femeie trebuie să urmeze exemplul Lucreției, pentru a supraviețui actului rușinos : „*Nec ulla deinde impudica Lucretiae exemplo vivet*“ !

— Care Lucreția ?

— Nevasta lui Tarquinius Collatinus, pe care a necinstit-o Sextus, derbedeul băiat al lui Tarquinius-Superbus !... Ea s-a sinucis, fiindcă a fost prea amabilă cu acest tinăr... Citez din materia noastră, de clasa a șaptea...

— Ah, ai avut impresia că-ți făcusem curte ?

Asigurată că s-a înșelat, Tereza a devenit imediat mai conciliantă :

— Îmi pare bine că mi-ați redat liniștea ! O situație falsă m-ar fi deranjat enorm..

Victoria i-a adresat un suris de gratitudine.

Apoi, tinărul avocat a povestit ceva despre familia lui, pe care o consideră „nobilă“, nici mai mult, nici mai puțin decât „nobilă“.

— Străbunicul meu a fost un oarecare Năvăstuică Neacșu, zis și Vidrașcu, zis și Antal, zis și Gaură-n-Pungă. Nu știu de unde venise, dar își cumpăraseră o bucată de pământ, în Dîmbovița, prin anii 1819—1820. Lumea îl credea geamăș, dar el era un adevărat artist-hoț-de-cai, strămoșul meu pastoral ! Într-o bună zi, Năvăstuică Neacșu, zis Vidrașcu, zis... și așa mai departe, a apărut într-un nour de praf care întuneca zarea, împreună cu trei asociați — oameni de bandă, de nădejde — călărind pe deșălate, minind din urmă cam vreo sută de cai liberi, fără căpestre, ca în Far-West, de toate vîrstele, de toate rasele și înălțimile. La marginea satului Ludești, un moșier bătrîn i-a întîmpinat, întrebîndu-i de sănătate și de cîinste.

— D'apoi desigur, cînstiți, boierule !

— Dacă sînteți cînstiți, aflați că pășunea unde ați propozit este a mea...

Năvăstuică a descălecat cu respect, și-a pus căciula jos, în praful drumului, și a zis :

— Venim de departe, din Moldova. Rugarea noastră este de a ne îngădui să pășunăm caii, numai vreme de două ore, după care vom pleca.

Boierul, negrit de nagoda ce-i căzuse pe cap, a explicat că pămîntul său fiind doar o curelușă îngustă, caii

vor paște și pe-de-lături, din bucățile oamenilor săraci din sat, și cuvințios ar fi dacă iarba ar fi plătită în mîna țărănilor.

— Cît ?

— Așa, ca la vreo trei galbeni...

Lui Năvăstuică nu i s-a părut prețul prea mare, a scos din șerpar cei trei bani de aur și i-a trecut în palma boierului.

— E bine, dar acum să chemăm satul, ca să primească plata !...

„Jitarul“, păstorul unor vaci și oi cam puține, a sunat din corn și cînd s-a adunat satul, împărțea aurului s-a făcut, nu fără gîlceavă, cu toate că nimeni nu fusese păgubit în averea de iarbă.

Cînd soarele luneca în improur de chindie, harapnicile au început să trăznească, și toată herghelia aceea a pornit în fugă, înspre măgurile albastre ale Muscelului.

De-abia după o săptămînă, poliția gospodărească de la Tîrgoviște s-a pripășit prin sat, întrebînd „cum arătau hoții“.

— Ia așa, ca niște oameni cinstiți...

Hoții și-au vîndut prada, la tîrgurile din Transilvania, la preț cam ieftior, că numai caii fără acte sînt pe bani puțini. După care, Năvăstuică Neăcșu, zis Vidrașcu, și altfel cum am mai zis, s-a desfrățit de hoți, le-a dat ce li datora, iar el a revenit în Dîmbovița, și-a cumpărat pămîntul la care m-am mai referit, s-a însurat cu fata boierului, și nu s-a pomenit mărinimie mai dăruitoare decît a hoțului de cai, stimat ca ușa altarului, de unde se poate deduce că, pe atunci, hoția fusese doar un greu examen, pentru ca omul cinstit să se poată așeza în rînd cu oamenii, că fără cheag de avere nu se poate trăi. Săracul făcea mai multe păcate decît hoțul, și se zicea „vechilul e mai rău decît boierul“.

Mircea Vidrașcu scoase din lădița lui un album, legat în piele de bou, încuiat cu cheița, ca un cimitir, îl deschise și arătă lui Gherman, Marcelei și celor două fete, Victoriei și Terezei, mutra fioroasă a strămoșului său, zugrăvit de un artist necunoscut, ca un „mostrenco“¹ de muzeu.

¹ „Mostrenco“ este numele spaniol al oricărei capodopere cu numele autorului rămas necunoscut.

În album se aflau fotografii pe tablă metalică, de o culoare măslinie, ochi holbați și crînceni, ca ai lui Vlad Țepeș, fecioare încotoșmănate în fuste crețe, soacre nobile, cărora nu li se mai vedea urîtenia de sub paftalele de aur, flăcăi cu fața feroce, ca toți aceia cărora li se arăta „păsărica“, cu îndemnul „Zîmbiți, vă rog“, mirese suave, ca niște roabe scoase la tîrg, rînduri de cîte cinci și șapte copii, rînduiți după lungime, ca țevile de orgă, bunici onorabili, pleoștiți sub niște mustăți „pe oală“, după moda vremii, bunice fantomatice, bolnave de Bazedof, plutonieri majori în atitudini de vitejie fotogenică, ceremonii baptismale și nupțiale, cu preoțime în odăjdii, copii într-o nuditate larvară, fotografiați pe blană, pentru a se explica genialitatea lor de mai tîrziu, nășicul și nășica ținînd solemn luminările, flancînd mirii, schimonosiți de ștaifuri, corsete și pantofi strimți, praznicuri comemorative, respectabili răposați pozînd în racla lor de eternizare a ultimelor vanități, în fine, clipele sublime prin care omenirea trece mîndră în arhondologie, dacă nu chiar în istorie.

Despre fiecare, Vidrașcu știa o poveste atrăgătoare, ca și cum cavoul acela fotografic nu mai amintea decît cancanuri.

Ca de obicei, în timpul mesei, a sosit popa Miron, aducînd un pachet nou-nouț de cărți de joc :

— S-a românizat concina, Nicolae ! Dacă ai un pic de patriotism în inimă, nu mai trișezi, fiindcă cei patru valeti sînt Tudor Vladimirescu, Petru Rareș, Radu-cel-Frumos și Vlaicu Vodă ; damele sînt doamna Stanca, doamna Clara, doamna Chiajna și Carmen-Sylva, iar rigii — Ștefan-cel-Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab și Brîncoveanu Constantin, boer vechi și domn creștin !... Mai trișează, dacă-ți dă mîna !... Cît ai clipi, dacă dosești birlicii, ți-ai și trădat patria !...

— Părințele, cunoști matala pe domnu' Vidrașcu, de la București ?

— Chiar dacă pînă azi nu l-am cunoscut, am prilejul să-i urez la mulți ani, în sănătate și-n fericire... Dar nu vă întrerupeți vorbirea... Coniță Marcela, mănînc și eu un hartan de pui fript !

Vidrașcu își drese glasul și anunță asistența că va da citire unui document de cea mai mare valoare, singurul

act de noblete al familiei lui, și anume o scrisoare autentică, scrisă și iscălită de Năvăstuică Neacșu, zis așa cum s-a mai arătat. Iată sincera pildă a acestui bunic, care n-a sulemenit realitatea :

„Epistolie de la Năvăstuică Neacșu, farmakon în capitalie, către Vasili Dintedicheptene, în maalaua Păcurari din Iași.

Prea cinstite vere Vasili,

La adăpatul leatului 1821, io Năvăstuică dorescu ca mica mea epistolie să te afle taman în clipele ale mai fericite ale vieții dumneatale, așijderea pe dumneaei Sultănica de un nume ce o fostu turcitu, măcar că se vede că „sultănesc“ o fostu, adică „vasilevsu“ și „împărătescu“, după ipisoace, și e di vrednicie la casa ta, Vasili, vă facu plecăciune. Că și io sînt bucurosu de-a-vidé că am agiunsu la mulțămire, după ostenitoarea geambășie, știind de a face dintr-un cal șapte, dacă noaptea este fără lună, istovind astfeliu scurgerea de ani. Să trăiești vere vasilică Dintedicheptene și să prăznuiești reteveilionul cu băutură țeapănă cu porcu ceț trămit ca să se adauge puterile porcului la rămășița ce mai poți fi, fiind porcu înmiresmatu chiar di aglăița me, iar după datină să cinstiți pe sîn Văsii cu aghioase între două obosințe la mulți ani.

Te aducu la conștiință că pe mai susu apei Dimboviței lingă tăbăcăriile starostelui Gunoimbrăcat, unde să așăzară anțărt nescai pădurari și meșterei, dinspre locul numit Noauă Broaște, mi so datu ziliște di casă precum că am tămăduitu de mișculariță pe Safta Amorăriței care o nuntit opt dzili cu ginerică Necula Pișpirakis cînd încă mai trăia, care Necula so arătat bucurosu de aîi fi sculat tontoroaiele dîn el, la vîrsta de 68 di ani, avîndu socru di 48 di ani și mireasă di 18 ani, carele so spăriat di știința me ostenindu sufletu lui în fericire, la crivatul lor. Iară Săftica nemica mai voindu decît galbăanii gravați cu galine și cucoși den comoara lui Necula, mi-o dăruitu cinzăci di stînji și șasă palmi domnești pentru casă, di trii ori pe-atîta pentru ogradă, bașca o mie de mahmudele hărăpești cu care ridikai casa, după care Necula o și muritu vorbind pe doauă guri, taman cînd își încîrligase bătrîneța la privighitorile primăverii.

Și iaca vere Vasili cînd în sat se împuținase călări-me¹ luată la oaste, banul o sporit în putere și multă omi-nime zicea că bine au gîndit Săftica măritîndu-se cu un puțintel di zîli, ca Necula, mistuindu-l numai în șaptezeci di nopți. Dar în vară arăturile musteau nesuferind ape den ploi, de nu se mai vide² pîinea. Așa am fost pohtit la mo-șie, unde egzecotînd io gonirea norilor di grindină, Ami-nistrația mi au plătitu solomon³ia, de so dusu vestea iar boierii s-au bulucit la mini cu aur greu, ca să gonesc norii pren alte părți, căs făcător de multe baiere. Cu banii, năpristan am scornit în capitalie un mezat oregen⁴al unde vind îndeminări fermecătoare ce mă precep a le face.

Nește muieri slăbănoage din bordeiele mărginenilor, care creșteau copii din numai cinci fălci⁵ di iarbă cînd va fi iarbă la vară, au fostu năpăstuite di bărbații lor, iară io le-am descîntat cu oscioare di rîndunică văduvă, încit oamenii grabnicu s-au întorsu acasă la muieri și la copii. Pe armășelu ce mă prigonea îl am rădicatu din boleșniță, ba mai multu gloata satelor, carenici nu-l credea și-i zicea neobrazalnic siktir, s-au trezitu cu dragoste înspre armășelu, iar el au giurat că va vorbi di mini chiar la scaonul țerii.

Acmu, pe cei mai sărăntoci îi tămăduiesc numai cu o vadră de vin roib, și în toată dзіua beu din ulcele de lut, ca de la izvoară, că lepra și ciurma dacă nu mai bintuie preste tăt, încă mai lovesc în mîrzaci și ispravnici și duc boleșnițele la fete, dimpreună cu porîncile domnești, pren sate. So aflatu că meșteresc făcături de adus, de legat, de străpuns și de îngropat, am cîșlig mai bun decît aveam de la cai. Dar am ocșervatu că la oamnini e așa că acela care dă banul den mînă, dacă are credință, să tămăduiește chiar dentr-o nemică, iar cine nu crede nu să mai mîn-tuiește, zădarnic îl afum cu unghie de strigoi, cu ață cu care au fost întorsu trei buhai, cu apă de la noauă vaduri, cu scîrnă culeasă di pi undi se încaieră ciinii, sau cu ce-nușă di nas sfînțit. Di bani nu duc lipsă, fîncă leacurile meali coastă dublu cînd boieroaica e strîcată.

Rogu-te a spune oaminilor că tămăduiesc de cîrtiță, de albeață, de dambla, de surpătură, de dezghinare și de vrăjmășie. Dacă tu mai ții cai prisoselnici și nu ai ascun-ziș de iarnă, îi poți trămite la mini că mă afli pe huidița unde să întroloacă trii zăplazuri, dinspre Gitlandelup, ar-

mășelu ne mai văzînd ce am io în ograda me, neci în lumina di amez, atît de mieluşelu am făcut den armăşel, ca pren menune.

Cu plecăciune vericule vasili, aglăița me cu punere de dește, iară io cu numili meu scrisu.

Năvăstuică Neacșu, Farmakon

Zintii di Ghenar, 1821

Vidrașcu adăugă :

— Nu mai sîntem așa, dar așa am fost odată !...

Pe ultima foaie a Albumului erau lăsate cîteva rame goale, pentru ultimii nepoți : Mircea Vidrașcu și surorile lui. Ei priveau cu mîndrie locurile rezervate lor, ca într-un cavou al familiei, în albumul de carton cu cheiță.

Patru dintre surorile tinărului erau măritate și duceau o viață mediocră, în patru tîrguri de provincie. Mircea rămăsese cu necazul ultimei surori, elevă într-o școală profesională, și grija de căpetenie a acesteia era să-și îndemne fratele la somn, fiindcă bravul băiat nu dormise niciodată destul. Tatăl lor murise în împrejurări foarte puțin clare și desonorante, după ce tocuse la poker întreaga zestre a fetelor. La scurt răstimp după doliu, mama copiilor, căreia toți îi ziceau „tu“, sau simplu, pe nume, „Veronica“, fusese găsită moartă de întristare, investmintă în rochiile ei bune, și cu banii gata pregătiți pentru îngropăciune, alături, pe un scaun. Nimeni nu bănuise că Veronica avea atîția bani, strînși cu un admirabil sînge-rece, în timpul îndureratei sale văduvii. Nu scosese nici un cuvînt, nu se văitase niciodată. (Mircea cu dînsa se asemuia). Fetele au găsit-o, la ora amiezii, cînd s-au întors de la școală, întinsă în pat și înțepenită. Pînă în dimineata acelei zile, Veronica le împărțise bani pentru tramvai, și bucățele de zahăr, să ronțăie în recreație.

Mircea se purtase, după această nenorocire, ca un adevărat Vidrașcu. E drept că în ultimii cinci ani, cei doi frați mai mici ai lui, ultimii copii ai părinților, muriseră de tifos, dar el nu avea nici o mustrare de cuget. Supravegherea lui nu se ostenise cu niciunul, sleit de necazurile moștenite.

Mama lui, martira Veronica, fusese una dintre acele femei admirabile pe care nimic nu le scoate din minți. Mircea își amintea să o fi auzit odată zicînd „— Trebuie să mai fac un copil, ca să nu mai fim treisprezece la masă“.

Vidrașcu nu-și mai termina autobiografia !... Ce n-a povestit ?

În anii de studenție, Mircea izbutea să-și culce surorile și frații foarte devreme, după ce îi ajuta să-și facă lecțiile. Cînd toți dormeau, el le aduna hainele, aruncate în dezordine prin cele două odăi, le împărechea și le așeza frumos la căpățîiul fiecăruia. În tot timpul acestei trebi, tînărul student bolborosea supărat, adresîndu-se celor care respirau lingă el, înghesuiți cîte doi în pătucurile lor strîmte.

Le căuta apoi ghetete. Șaisprezece ghetete de toate mărimile, cu ale lui optsprezece. Se așeza pe un scăunel scund și le lustruia frumos cu peria. Ca și cînd ar fi avut pe vinovat în față, dar mai mult ca să-și sperie somnul, zicea din cînd în cînd :

— Dar tu unde ai găsit atîta noroi, măgarule ?

Sau pe un ton amarnic :

— Hei, domnișoară, calcă mai ușor. Nu e elegant să porți, la cincisprezece ani, pantofi scîlciați !

După ce sfîrșea cu lustruitul încălțămintei, Mircea sufla în lampa de petrol, avînd grija de a-și asigura chibriturile pe colțul mesei și se culca liniștit, în țipetele cocoșilor care vesteau o precocă dimineată de mai.

Sora cea mai vîrstnică îl iubea mult. Celelalte nu știau să-și arate prea lămurit sentimentele. Pe rînd însă, ele îi aduceau, la zile mari, cafeaua la pat, iar o dată pînă an, în ziua aniversării lui, îi ofereau, în loc de orice dar scump, cărți poștale ilustrate, cu cocoșei care strigă „La mulți ani“, și cu pitici adăpostiți sub o ciupercă roșie.

Astfel că băiatul acesta nu dormise niciodată destul.

În cele din urmă, după mulți ani de viață mizerabilă, dusă laolaltă cu surorile orfane, el descoperise mijlocul de a se odihni, departe de gălăgia lor, o singură zi pe săptămînă. În toate duminicile, dimineța la ora opt, el

lăsa fetelor grija casei și se furișa pînă la „Hotelul Mica Înțelegere“, unde închiria cu preț redus o cameră, și dormea în neștire, singur, pînă la ora opt seara, cînd se întorcea acasă și făcea surorilor traduceri din latinește.

Acum surorile cele mari erau măritate. El locuia cu cea mai mică, într-o casă modestă din strada Povernei, pe care o înnobilase cu o firmă de cristal negru :

„Mircea Vidrașcu, avocat comercialist. Consultații în toate zilele, la orice oră.“

Consultații nu prea avea. Nu oricine are talent oratoric. Era totuși nevoit să pledeze și la Curtea cu Jurați. Vidrașcu a pierdut multe procese, fiindcă firea lui, duioasă pînă la lacrimi, sau n-ajungea, sau întrecea :

— Mă încred în verdictul domniilor-voastre. Aveți în față un tînăr valoros care, într-un moment de enervare, și-a ucis părinții. Este un fapt regretabil. Fie-vă milă de acest orfan !

Verdictul ? Muncă silnică pe viață !... Așa se strică reputația unui avocat prea sentimental. Tot procesele comerciale sînt mai bune.

Vidrașcu detestă calculele de familie. Dacă avocatul se situează pe cea mai înaltă poziție morală, îndemnînd completul de judecată să reflecteze asupra proverbului „Lăcomia pierde omenia“, i se răspunde : — Scurtați-vă pledoaria, că noi tot nu vă ascultăm ! Și vă rugăm să depuneți concluzii scrise, concis formulate, fiindcă noi tot nu le citim ! Da fapt, Curtea este lămurită !...

În asemenea condiții, cum să mai devii un adevărat Planiol ?

Decepționat, Vidrașcu nu ține să fie pledant, ci aranjează afaceri. El își învață clienții cum să nu ajungă la spital !...

Treburile îi merg așa-și-așa, și invers !... Nu prea mulțumit, dar are o cuviincioasă reputație, în Baroul de Ilfov. Posesor al unei culturi clasice, destul de modestă, Vidrașcu a rămas din anii adolescenței cu o pică neiertătoare împotriva celor „fericiți“. Urmașul hoțului de cai are patima cinstei, care nu l-a părăsit nici astăzi. Sentimental în viața sa particulară, liber să fie ! Cît de duișii i-au fost anii copilăriei ! Bunica îi împodobise odaia de studiu cu fotografiile tuturor decedaților, prieteni sau înrudiți. Trăia între patru pereți, care constituiau un cimi-

tir vertical : unii erau de pe vremea Eteriei, alții mai vechi. În mijlocul odăii, pe o masă rotundă, se odihnea memoria generațiilor, sub forma unui alt Album, cu foi de carton aurit. Pe fiecare pagină se lăfăiau cel puțin cinci răposați, ca într-un altar al Penaților. Albumul avea și el o cheiță, pentru a fi încuiat, după moda timpului.

Mircea se mîndrea cu mizerabila lui copilărie. Se așeza să-și pregătească temele de mîine. În partea dreaptă, se aflau stivuite marile lexicoane ale limbii eline : un Bailly, un Alexandre, un Riemann, un George și un Chassant de buzunar, de grosimea Bibliei. În partea stîngă, își ținea „Caietul de cuvinte“, maculatorul, cum i se zicea. La mijloc, Xenofon stătea la sfat cu Vidrașcu : era povestea „Anabasis“ — Înaintarea celor zece Mii, în Asia Mică — și „Katabasis“, Retragera zdrențuită a acestora, pe un traseu tragic de ocolit.

Sub lumina gălbuie a lămpii cu petrol, care-i puneă pe cap o aurie stemă de mucenic, el citea, cu glas tare și cu creionul în mînă, așa cum se învăța orice limbă : — „*Dariu ke Parisátidos ghignonte pédes dio*“... din Darius și din Parisatida, s-au născut doi copii. Așa începe ilustra expediție grecească !... Își nota în caiet : „*pédes dio*, doi copii, la dual, nu la plural : ... „*presvíteros de Artarxérxis, neóteros de Kíru*“... cel mai în etate era Artaxerxes, iar cel mai tînăr era Cyrus... *Ke ipévsete telef-tin tu víu, evúleto to péde amfótero paríne*“... și presimțindu-și sfîrșitul vieții, a poruncit — *evúleto* — celor doi copii să i se înfățișeze, — *paríne* !... Ce-a pățit cu acest „*paríne*“... Dar mai slut a fost cu „*amfótero*“, pe care uita să-l traducă : „împreună“ !...

În acest timp, drăcoaica de Cornelia alerga la bucătărie și scîncea :

— Mamă, spune lui Mircea să se joace și cu noi !...

Se jucau fetele „de-a Djaburov“, și aveau nevoie de clienți...

— Mircea, joacă-te puțin și cu surorile tale..., striga mama, cu tigia în mînă.

Magazinul Djaburov era instalat sub masă, și se compunea din cîteva farfurioare cu felii de măr, cu dovleac copt, cu bucățele de zahăr...

El părăsea pe Xenofon, și intra sub masă :

— Bonjour... bonjour !... Aș vrea să cumpăr felia asta de dovleac... Cît costă ?

— Costă un milion... S-a ieftinit... Eri costa un miliard !...

— Pofțiți un milion...

Cornelia îl ciupea de braț, șoptindu-i :

— Zi că-i scumpă... zi că-i scumpă...

— Nu, nu e scumpă, doamnă Djaburov, că am treabă...

— Mamăăă... Mircea nu vrea să se joace cu noi...

— Mamă, dacă mă mai tirguiesc pentru niște dovleac, mă lasă repetent profesorii Pitiș și Pandele, și mă bate tata...

Sosea mama, care știa să se tirguiască, sub masă, dar farmecul pateticei pagini de istorie se evaporase !... Nu existau cărți, în anii de după război. Vidrașcu a copiat, „de mină“, întreg „*Anabasis*“, cinci cărți din „*Iliada*“, trei din „*Odissea*“, „*De Klio*“ de Irodotu, două *Filipice*, de Demostene și „*Ecuba*“ lui Euripide, în întregime, în zilele unui ciclu de patru ani... Secția clasică de la Colegiul Sfintu Sava nu avea mulți elevi. Vidrașcu, deși nu lupta pentru note bune, a fost singurul elev în clasa lui pînă la sfîrșit, și în acest mod, a putut și el să fie „primul din clasă“ ; în fond, „primul“, dar și ultimul !...

Pantofi necîrpiți și abonament de tramvai, din Grant și pînă în strada Fîntînii, n-a reușit să aibă. Viața l-a împovărat cu o sinceră ură împotriva celor care aveau de toate, cu o mîndrie de sine, nemăsurată.

Acum, o singură tinichea de coadă îi mai lipsea : să se însoare cu Victoria.

Nici asta nu i-a reușit. Cînd lași să ți se fure chifla din mînă, în recreație, așa-ți va merge toată viața !...

Atîta suferință, îndreptățește oare atîta frică ? Trebuie înțeleasă și o subconștientă revoltă a singelui său împotriva unor fete bogate ca surorile Gherman, despre care auzise că sînt „cele mai răsfățate ființe de pe fața pămîntului“.

Triste, în atîta belșug ? Parvenitul din el se umplea de o revoltă veninoasă. Stătea acum în neștire și asculta noaptea plină de freamăt a lunilor florilor.

Își amintea bine convorbirea avută la București cu bătrînul Nicolae Gherman, și pieptul i se umplea de mîndrie primară, exagerată :

— Vîno la Pădureni... Eu de douăzeci de ani aștept un băiat ca dumneata...

Dar e o singură clipă de iubit, cum este una singură pentru îngenunchere și pentru moarte.

Clipa lor trecuse : Mircea Vidrașcu era captivul „lumiilor bune“.

* *
*

Am găsit-o pe Tereza în odaia ei.

— Ce ai, Mignon ?

— Miau... miorlău... etc...

— De acord !... Altceva ?

— Uite, Victoriă mi-a sfișiat această broderie !

Era un petic de mătase, brodat pentru un porte-feuille bărbătesc.

— Dar pentru cine lucraseși tu atît de frumos ?

— Pentru Mircea...

— Bine, atunci are dreptate Victoria. Tu ești o fețișă mică și drăguță. Mircea un domn cu mustăți, și urît. Tu ai șaptesprezece ani, și el are peste treizeci !

— Dar începusem modelul înainte de a fi sosit Mircea la Pădureni. Chiar Victoria mi l-a desenat, și mi-a îmbinat culorile. De ce nu m-a oprit atunci ?

— Tu pentru cine îl lucrezi, atunci ?

— Pentru nimeni ! Așteptam să-l dau cuiva...

Și plîngea înainte, în batistuța ei albăstruie ca o acuară.

— ...Ți l-aș fi dăruit ție, dacă nu mi-ar fi fost frică de Victoria.

Fără prea multe explicații, am potolit-o :

— Fă-mi mie un model nou, și n-are să se întîmple nimic.

— Crezi că nu ?

— Nu !

— Te-ai certat cu Victoria ?

— Nu mă iubește destul pentru a se certa cu mine !...

— Nu ? (rîdea înveselită subit).

— Nu.

Tereza era foarte mulțumită.

M-a luat de mână și m-a așezat pe scaun. S-a aplecat apoi peste umărul meu, îi simțeam respirația caldă și sinii ei rotunzi ca niște portocale. Avea o cochetărie pe care nu i-o cunoșteam, și o trufie satisfăcută de ea. Vedeam că-i era frică de mine.

Am sărutat-o la despărțire. I-am recomandat să nu vorbească de mine nimănui, nici să nu facă prostia de a se așeza mereu lângă mine, la masă, ci numai atît : din cînd în cînd, poate vorbi și cu mine ceva.

Peste cîteva zile, am pus mîna pe un „Jurnal“ al Terezii, în care am citit :

„Fac lui Daniel un cadou prea scump, pentru mine, dar el mă iubește. Mi-a jurat că n-a iubit pe nimeni înaintea mea. Nu ne vom despărți niciodată“.

Am rămas înmărmurit de atîta fantezie mincinoasă și nevinovată, dar închipuirea care o ia înaintea realităților e o boală a familiei Gherman, de pe urma căreia suferă și Victoria. Odinioară, prin nu știu ce capriciu al destinului, a suferit și Marcela. Dacă bag bine de seamă, în casa asta, n-am întîlnit decît oameni care se aseamănă între ei și care totuși nu se pătrund, nu se cunosc. Fiecare întinde celui alt infinitul său personal, de aceea ei sînt mereu singuri.

În „*Marion Delorme*“, am citit astăzi un vers în care Victor Hugo a spus un adevăr universal uman, despre dragoste. Cred că trebuie să-l învăț pe dinafară, fiindcă s-ar putea să am nevoie de el ! Nu se știe ce se poate întîmpla. Dacă avem multe leacuri, într-un dulap cu borcane, necesar este să avem multe și în cap. El a scris : „Orice dragoste mi-a refăcut o nouă feciorie“... „*Tout amour m'a refait une virginité*“... Aș fi crezut că se poate pierde în mod definitiv !... Acest mare poet, care a trăit mult, a întîlnit purități și multe feciorii refăcute, atunci cînd ele au fost luminate de o iubire adevărată.

Dar cine să ne apere de tirania iubirii care nu cruță nici vrăbiile ? Și ele iubesc, și ele pătesc ! Dragostea a pierdut Troia : cum nu m-ar pierde și pe mine, care sînt mai puțin ? Iubirea pare o boală, ca scarlatina la copii : se poate lua oricînd ; se poate muri și din scarlatină !

E drept că există și dragoste de sine însuși. Mi se rupe inima după mine ! Îmi trimit scrisori ! Mă găsesc o ființă

splendidă ! Sînt totdeauna de părerea mea !... Nu pot să ies la plimbare, fără mine ! Pînă cînd ? Într-o zi, egoistul se plictisește de sine însuși, se trădează cu ușurința cu care ar trăda pe altul, și devine altruist ! Atunci să te ții ! Să te ferească sfîntul de altruismul egoistului ! Devine filozof, are sentimente și doctrină, ce crezi dumneata ! Au trăit astfel de oameni : Socrate, Platon, Aristotel sau filozofii stoici, care mai mult se disprețuiau pe ei-înșiși decît îi iubeau pe alții... Dragostea asta vopsește lumea întreagă în roz. Și e roz ? Vezi cum apar minciunile în artă ? Ne place ? Oh, da, ne place foarte mult plăcutul !... Deodată, cînd ne este lumea mai dragă, ne iese de sub pat un alt filozof, ca un cîine fioros, care ne spune lătrînd cu erudiție : Iubirea ? Tereza, nu fi proastă ! Iubirea este o capcană pe care ne-o întinde natura ! Ca să nu rămînă natura fără copii !... Îi vei crește tu ! (Și cîinele acesta se bucură de simpatia tuturor academiilor, fiindcă se numește Schopenhauer !). Mai vine și alt dulău, care ne mușcă de picior, ca să ne aducă la realitate : e celebrul Hartmann, care a născut mulți pui, chiar și pe Gide, care a scris „Imoralistul“ și „Corrydon“, apologia delictofiliei și inversiunii sexuale !...

O fi scris cineva o istorie a lumii, din punctul de vedere al iubirii ?

O astfel de carte n-ar fi numai frumoasă, dar și plină de învățăminte practice. În primul capitol al Istoriei (de ce nu și al Preistoriei ? Ne jenăm să scriem Istoria Preistoriei ? Ne e frică să mințim ? Nu s-au scris destule minciuni, în atîtea cărți științifice ?), personajul principal trebuie să fie Venus, patroana șantierelor artiștilor, „sefesa“ birocrației literare și artistice din lume. Țata Venus-Venera e o zeiță pămîntească, este Urania lui Platon, bucătăreasa cea mai intelectuală a sublimităților sufletești. Ea a adresat o aberantă poruncă oamenilor : — Închinați-vă numai la ce este frumos !... Adevărul nu e totdeauna ispititor !... Virtutea poate să locuiască numai într-un corp lipsit de grație !... Întoarce-le spatele, bădie ! Ascultă-mă pe mine ! Numai ce este frumos este și bun !... Eu, Venus, împărăteasă peste tot ce este venerian în lume, sînt marea distribuitoare a gloriei voastre ! Ucide pe uritul ăla ! Ucide-l și pe celălalt, că prea e pocit !... Desparte-l de nevastă și de copii... Zăpăcește-l cu iubirea !... Distruge-i cetatea !...

Invadează-i țara !... Sînt multe dulciuri de furat de pe acolo !... Amorul cavaleresc ! Amorul galant ! Amorul — Instituție ! Spălați-vă de sînge și poftiți la dans !... Recunosc că, în istorie, mai există și alte amoruri, ca dragostea filială, dragostea fraternală, dragostea de umanitate... Cum să nu fie !... Am descoperit că avem interesul de a ne respecta, de a fraterniza unii cu alții, ca să nu dăm de dracu', ca să nu universalizăm măcelăria... O astfel de istorie a lumii aș vrea să citesc !... Dar cine-și pierde vremea cu un studiu din care să reiasă dezastrele produse de sentimente ? Ar fi mai prejos de noi oamenii, care pretindem a trăi o existență morală și științifică !... Planeta asta e un cătun de iluzioniști... O fi defectul vîrstei omului, pe pămînt... Foarte bine ! Nu e rușinos... Dar de ce nu sîntem sinceri ? De ce sîntem solemni, chiar și atunci (mai ales atunci !) cînd sîntem proști ?... Cărțile sentimentale nu sînt considerate științifice. Toate ar trebui editate într-un singur și uriaș volum, sub titlul „*Dracul & Comp.*“... Paradisul de închiriat, domnișoarelor, paradisul de închiriat, cu anul, cu luna, cu ziua și cu ora. Intrare separată. Are și chichinetă !... La început se aduc trandafiri, apoi tot restul vieții, ridichi, cartofi... Vom pleca de la Pădureni. Vom avea, la București, o vacă de sticlă, exact de un litru, sterilizat, pentru femei și bărbați sterilizați... Îmi voi alege și eu pe unul dintre ăștia, că alții nu sînt ! Unul ciufulit, nebărbierit și care vorbește exact limba înfățișării sale ! De mine, după o lună, nu se mai sfiește ! Îl voi vedea cum se bărbierește, la oglindă. Îi atîrnă bretelele, ca niște hamuri, iar la spate îi iese de sub betelie o bentiță de pînză albă, despre care poți crede că e ultima lui vertebră !... — Vezi, dragă, că ți-a ieșit ultima vertebră !...

Din cărțile și broșurile care ajung la țară, din lectura ziarelor, din precauțiile băncilor și institutelor de credit, din zvonul public, se răspîndește un miros de război, pe care-l simt și țărani. Cine călătorește prin orașe, cu negoate, sau numai cu pricini judecătorești, este rugat să aducă acasă ziare, care nu lămuresc pe oamenii simpli de aici. Ei citesc bunăoară că John Simon va face „totuși“

o vizită oficială la Berlin. Sub titluri negre-grase, s-a scris că „nota britanică nu e destul de energică“. Nu conține un protest categoric contra serviciului militar obligator ce s-a introdus în Germania, și, în consecință, Eden admite colaborare cu Hitler. În presa de la Cluj, un ziarist acuză, la modul general, guvernul de la București, susținând că discuția parlamentară referitoare la Afacerea Skoda s-a lungit ca basmul cu cocoșul roșu, și că în timp ce Europa se înarmează, Camera deputaților a adoptat un proiect de lege cu privire la „vatra minăstirii Neamțu“ !... Ca să se simtă națiunea cât mai reconfortată, Senatul a votat „legea jocurilor de noroc“ !... Ca și cum n-ar fi destul, pentru a vedea lumea în roz, familia Venizelos se va stabili la Neapoli. Conflictul italo-etopian nu trebuie să neliniștească pe nimeni, totul se va aranja, iar dovada se deduce din marele concurs de pescuit, pe fluviul Ticino, unde autoritățile ambarcate pe un vapoaraș cu motor, cu toate că reprezentau pe Mussolini, s-au răsturnat, provocând moartea a patru persoane, absolut oficiale, printre care secretarul federal de la Pavia ! Din viața națională, se poate citi despre „portofoliul putred“, adică în termeni mai puțin științifici, despre incapacitatea plugarilor de a-și plăti datoriile la bănci. În toate provinciile se fac întruniri „masive“, în care se cere „românizarea României“, o idee originală, ca „francizarea Franței“, „britanizarea Angliei“, „italizarea Italiei“, „germanizarea Germaniei“ și așa mai departe ! A fi român nu mai este destul : trebuie să fii „bun român“ ! S-ar putea crede că aceștia sînt țărani, muncitorii, cărturarii, artiștii. Nu ! Buni români sînt șefii procesului de fragmentare a întregului popor, căpeteniile feudelor în stare de război civil.

De aceea, pentru omul de la țară, orice ziar vine ca din străinătate. Totul este despre străinătate, nimic despre români, de cînd ne „românizăm“ ! Vor fi judecați un profesor și alte cîteva persoane, pentru : crima de „lèse majesté“ ! Au jignit majestatea !...

Acum, îmi pot lua libertatea de a spune răspicat ceea ce nu se putea rosti atunci, cînd n-ar fi fost de nici un folos. „Jurnalul“ Victoriei, găsit la conac, notează în ziua de 1 iulie 1934, adică în prima dimineață după masacrul lui Hitler, la München (cînd au fost asasinați Roehm, Karl Ernst, Heines, Schneidhuber, von Krausser, Uhl, Kausner,

Probst, von Bosse, Jung, Beck, Gregor Straser, von Kahr, Luthgebrune, von Schleicher și soția lui, von Bredow, pînă și criticul de muzică Willy Schmidt — este un document naiv al somnolenței măgarilor pașnici, care pasc puțină iarbă de pe Vezuviu, pe care o vor plăti cu pielea ca și concurenții pescari de pe Ticino).

„Am avut azi, la dejun, supă de tăieței, șnițel cu salată verde, de lăptucă, plăcintă cu cireșe. Din toate, am mîncat porții duble. Am dedus că sînt sănătoasă și încă nu mă doboară dorul de scîrbele astea de pretendenți, care cu cinism ne cer mîna și vor totul.

Vă pasă oare de ceea ce povestesc fetele de la țară, după o călătorie în capitală ? Cum fac tinerii aceia că n-au nici o treabă ? Fete artistic dezbrăcate aleargă pe străzi, cu plutonul după ele, și nu se știe unde se duc, dar spitalele sînt pline, ca și cinematografele. Toți răii sînt opera dezmațului și indolenței naționale. Spasm și suspin. Din miinile mele, bine spălate cu săpun Cadum, depun pe fruntea ta coroana speranțelor tuturor femeilor. O lume mai bună este posibilă. Nu vezi că sîntem măreți numai prin ceea ce ne lipsește ? Nu vezi că sîntem mai divini decît zeii ? Dispunem de o genială răbdare. De mii de ani, așteptăm sosirea miraculoșilor, excepționalilor și extraordinarilor bărbați care să ne ajute de a învăța și altceva decît cerșetoria iubirii. La acest egoism feroce, nu doriți colaborarea noastră. La 17 ani, aflăm că sîntem ca niște Cariatide, dogorite de soarele miilor de ani, grele de atîta strămoșească noblete ! Apoi, sîntem trimise la bucătărie ! Fără milă, ne spuneți că chifteluțele cu tarhon, de la dejun, n-au fost la nivelul muncii voastre de concepție !... Că o soție iubitoare vă costă mai mult decît o amantă concesivă ! Ingratitudini de tiran sătul ! Femeile v-au educat așa. Fiindcă ele se simt slabe, pe voi vă îndeamnă să vă însurați, dar pe fiul vostru îl învățați să abandoneze grabnic pe fetele care voiesc să se mărite !... Ei nu știu că trebuie să-și ridice pălăria în fața unei femei și ignorează că ființa cea mai slabă trebuie să meargă pe lîngă zid, iar el, ca protector, pe marginea trotuarului — „the weakest goes to the wall“ —. Nu l-a pus nimeni la punct, nu i-a arătat nimeni că și el e tot un om, nimic mai mult, „a nonplus a person“. Dacă el practică tirania în familie, să acceptăm și tirania de societate !... Nu poți să spui că-ți plac liedu-

rile de Schubert, de Schumann, de Brahms, de Richard Strauss, pe de o parte, iar pe de alta că-ți place banul de furat, îți plac minciuna și intriga !... Suferă ! Nu mi-e milă de tine ! De aceea ne și despărțim. Ai abuzat de toți care te-au crezut ! Femeile nu merită nimic, pentru că ele n-au făcut nimic, în afară de a vă fi făcut pe voi ! Egalitatea dintre sexe iat-o, în practica zilnică, o libertate a moșiciei...

Scriu numai ce n-am curajul să trăiesc. „Jurnalul“ meu e plin de astfel de năzbîtii“.

* *

*

Dacă Victoria nu l-ar iubi pe Ernest, dacă n-ar urla femeia din ea, ce energie superioară ar mai presta lumii ?... Din ce ? Dintr-un bacaloreat la pension ? Societatea asta pusă pe căpătuială disprețuiește tocmai ce-i lipsește și în primul rînd cultura. Grădinăria alege răsaduri voinice, altoiește rădăcina orchideelor în cartof, ca să aibă o hrană abundentă și selecționată, dar pedagogia socială nu se pricepe să procedeze tot așa !... Ne e frică, nu cumva să apară o generație care să denunțe mediocrația societății satisfăcute !... Victoria a fost și ea o simplă elevă de pension, slăbuță la studiu, iar Ernest un băiat blond, prea blond și prea sărac, care dădea lecții particulare la domiciliu, cu salariu și pensiune. I s-a dat a înțelege să-și bage mințile în cap. Ei bine, acolo, în cap, nu mai aveau loc !...

Plecarea lui de la Pădureni părea aproape o izgonire. I s-au numărat banii ce avea de primit, și i s-a întins o mînă rece și poruncitoare, de adio, care, după formalitățile unui salut lipsit de orice solemnitate, l-a condus la trăsura din curte, în care slugile îi urcaseră cufărul.

În drum spre gară, furios, băiatul își spunea :

— Mai bine mă angajez să învăț catirii latinește, decît să-mi dăruiesc inima unei burgheze cu fumuri !...

A zis că *nu mai vine la Pădureni, și de aceea a mai venit !* Nu e și el tînăr ? Cum să nu vină la fete ? Broșurile socialiste pe care le citise, în strada Sfîntul Ionică, nu-l împiedicau însă de la iluzia că, într-o bună zi, va da dracului toate teoriile, în schimbul unei averi cît de modeste. Deocamdată, cine crede sincer în ceva nu mai e

liber : îl învinge șantajul foamei. Nu era atît de obscur, încît să creadă că opiniile politice ale oamenilor sînt altceva decît o chestiune de nutriție și de digestie. Idealuri n-au decît flămînzii.

Dar Ernest încă se mai îndoia : Așa o fi oare ? Prințul Kropotkin, anarhistul, s-a nutrit chiar mai rafinat decît burghezii, și totuși a conceput o revoluție necesară, cu toate că n-a știut de unde s-o înceapă, nici pe cine să se sprijine. Cine se încrede în prinți ? Iar exemple contrare, de burghezi flămînzi, sînt infinit mai numeroase ; se complac în slugărnicie și respectă prestigiul acestei insalubrități sociale.

De la Victoria nu-și luase ochii. În răstimpuri, Ernest scria niște monologuri lungi de adorare, pe care le primeau de obicei Gherman sau Marcela, și nu le arătau niciodată domnișoarei. De ce i le-ar fi arătat ? În casa aceea, micuța Tereza se simte ca o floare pe un băligar : își disprețuiește rădăcinile, dar mai are nevoie de ele !

Tineretul din strada Sfîntul Ionică era cuiul din pantoful oricărui guvern „oligarhic“. Prefectul poliției făcea deseori descinderi la clubul „idealiștilor“, confiscînd o proză greoaie, de juste demonstrații științifice și plină de curaj. Devotamentul organelor polițienești a fost însă în repetate rînduri opărit. Prefectului i s-au jucat cele mai nemiloase farse. O dată, în mijlocul unei încăierări, la periferie, prefectul a fost făcut prizonier și încuiat într-un turn, ca un al doilea Ugolino.

Altădată, pe cînd „odiosul servitor al oligarhiei“ se plimba liniștit, în trăsură la Șosea, într-o splendidă dimineață de vară, niște tineri i-au tăiat hățurile cailor, au bătut bine pe vizitiu, iar pe domnul prefect l-au lăsat să se întoarcă singur, pe jos, de la Otopeni. Faptele astea nu izbuteau decît să fortifice pe „apărătorii dezordinii stabilite“.

Ernest Corodeanu era amestecat în aceste simple găinării ridicole. El practica, fără nici un folos, revoluția romantică, așa cum o înțeleg carieriștii. Printre ei s-au

strecurat agenți provocatori, oamenii poliției, măscărici ai proceselor de prigoană. Cîte unul ajungea să fie deputat, și ca atare, informator al oligarhiei.

Într-o zi, directorul Siguranței Generale l-a chemat pe Ernest în biroul său, l-a poftit să șadă, a comandat două cafele, i-a oferit o țigară de foi, groasă cît un picior de scaun, și cu un zîmbet, l-a întrebat :

— Domnule Corodeanu, dumneata ca bărbat politic inteligent, ce interes ai să prezidezi întrunirile tineretului socialist? Noi știm ce vorbești dumneata, acolo !... Auditorul dumitale este împăcat cu agenții din slujba noastră... Nu te-ai săturat de cucuie? Mai vrei altele?

Abia atunci Ernest își dădu seama că într-adevăr „el nu se sprijină pe o rațiune solidă“. În minte nu-i venea decît figura încruntată a lui Gherman, în clipa cînd l-a concediat. Dar Gherman este un învins, un resemnat, nicidecum un militant ca autoritatea care-l cerceta.

Ca un fulger, i s-a luminat conștiința și i s-a părut că i-ar prinde bine să declare : „Domnule Director General, eu sînt socialist, ca orice capitalist fără capital, și sînt republican, ca orice monarhist neglijat“ !

Dar n-a vorbit așa ! Mai avea speranța că se va trezi vreun partid și va băga de seamă că zadarnic fabricăm produse universitare, dacă nu avem ce să facem cu ele... Că elitele vor fi ocrotite de Stat și plasate undeva, pentru o existență onorabilă. Plasate unde? Ce facem cu inginerii? Ce facem cu chimiștii? Dar cu titrații celorlalte discipline? Constituția ar putea să aibă un singur articol : „Descurcați-vă singuri“. Existăm numai prin inițiativa particulară, prin vagabondajul banului dubios.

Domnul Director n-avea timp de a filozofa cu Corodeanu. Cu cinism, i-a calmat îndoielile, afirmînd că „întreg poporul merge cu guvernul“, nu există opoziție care să nu fie simulată. Să fii sigur că averescanii sînt liberali, tărăniștii sînt tot liberali, mulți dintre socialiștii de la clubul din strada Sfintu' Ionică, sînt oamenii noștri, devotați Majestății Sale, ca și mine ! Nu există comuniști, nici anarhiști ! Nimic decît agenți de-ai noștri ! Unii se compromit, prin greșeli omeneste. Îi culegem, eventual îi dăm în judecata tribunalelor marțiale, dar cu milă, cu menajamente ! La Văcărești, întreținem un bufet cu băuturi fine și cu delicatese, cu icre negre și cu șampanie !

Oamenii noștri ! Le dăm cîte o „Diplomă de Martir“, îi readucem la cafeneaua „Capșa“, unde fac pe progresiștii, pe revoluționarii. Vezi să nu cazi în capcană !

În capitală, s-a zvonit că Ernest Corodeanu s-a îmblinzit : e și el un agent al guvernului, ca orice „bun român“ !

Era un om „aranjat“ ! Burghezia era provocatoare de revoluție, chiar și acolo unde era, prin definiție, „interzisă“ ! Ce imens cimitir de idealuri... Să o salveze alții !... Ea nu mai naște eroi.

Pe Victoria, Ernest nu o uitase. Avea ambiția să se poarte, față de ea, întocmai ca acei sectanți indieni care predică cultul Soarelui și obligă pe credincioși să-și sfișie ploapele, pentru ca adorația să fie neîntreruptă. În tot timpul șederii la Pădureni, am văzut mereu scrisorile lui Ernest, arse după ce erau citite cu neîncredere, cu suspiciune. Ce conțineau ele ? Spovendaniile unei conștiințe ! Nu erau veritabile scrisori de dragoste. Omul acesta căuta un sprijin social al convingerilor lui : că reformele sînt necesare. Nu găsea acest sprijin.

Dar, la tinerete, chiar și acela care trimite iubitei sale o carte de logaritmi, tot un semn de iubire adresează.

* * *

Azi, în timpul dejunului, și-a făcut apariția, în curte, poliția. Caută pe Mircea Vidrașcu.

— Vidrașcu e numele dumitale ?

— Așa !...

— Vino la noi... Boier Nicolae, să avem iertare, dar ordinul e ordin... E de la București !...

— Dar ce-a făcut omul ăsta, ca să-l ridicați ca pe un hoț ?... E un învățat, un om de bine... În casa mea nu primesc pe dușmanii legii... Pun mîna-n foc...

L-au dus.

Victoria era disperată. Tereza plîngea prin unghere, sau cu capul într-o pernă. Marcela și-a adunat bagajul, l-a așezat în mașină, la care a adăugat lădița lui Vidrașcu și a pornit, în fuga mare, cu Daîmlerul ei, la București. O va lămuri Ernest, care știa tot ce se petrece.

L-a chemat la telefon, a întrebat prietenii comuni, dar n-a dat de el decît după o săptămînă. În fine, iată-l în casa ei, din strada Clopotari, înfășurat în nouri de fum, ca un Jupiter — fumător.

— Ce să vă spun, doamnă ? Acum se fac arestări. Iar se mișcă ăia !...

— Care „ăia“ ?

— Ceferiștii, muncitorii din fabrici, petroliștii, despre care nu se știe cine-i conduce. Vidrașcu s-a întîlnit cu un ziarist francez, la Athenée Palace, căruia i-a declarat că (vă citez după ce au scris ziarele) : „Statul trebuie să fie, în fața Dreptului, egal cu oricare cetățean. Statul, dacă nu se poate transforma într-un instrument de asuprire sau de ocrotire a unei clase sociale, nu poate fi altceva decît uzina convergenței tuturor cetățenilor spre superioritate individuală și colectivă, cu scopul de a desăvîrși armonios colaborarea dintre toate entitățile creatoare din popor. De la 1918, cînd armata a tras în muncitori, ca în niște dușmani, pînă azi, pușcăriile au fost umplute cu flămînzi nevinovați, dar problemele lor n-au fost rezolvate, nici barem temeinic discutate în presă. Trăim într-o atmosferă de război civil, sub amenințarea unor alte represiuni, și fiindcă nu se negociază cu cei în suferință. În orice clipă ne putem aștepta la fapte ireparabile, între cei armați și cei dezarmați“... După cum vedeți, Vidrașcu a făcut o declarație gravă. Guvernul înțelege să se apere. L-a luat pe Mircea „în de-aproape cercetare“. Asta însemnează bătaie ! A fost burdușit în bătaie !... I s-a făcut o percheziție domiciliară. Polițiștii au găsit, în casa lui, un Lexicon Larousse, în șase volume, și au zis : „Larousse ? Care-va-s-zică, cu rușii, ha ?“... A fost nevoie de cîteva zile pînă să se lămurească isprăvnicia ! Un dicționar Larousse scrie și despre regi ! Un rege nu poate fi bănuț de comunism !...

Vidrașcu a fost scos de la zdup !... I s-a redat libertatea. Dar umflat de bătaie nu mai poate să se ducă la tribunal, că fug împricinații de el. Nimeni nu vrea să-și vopsească necazul lui civil, cu coloritul vreunei politici... A scăpat ușor ! În ziua de azi, o bătaie la poliție este mai „distinctivă“ decît o decorație !... Încă nu știu, dar nu știe nici el, dacă i se va deschide proces, pentru declarațiile de la Athenée Palace. Ca să vă spun totul, Mircea Vidrașcu

nu este nici pe departe un socialist, dar crede în ce a învățat, crede în dreptate și în alte mitologii moderne, ca orice intelectual care nu știe decît carte. El știe „una și bună“ : că singura noastră noblețe este țărănimea și că veritabilii noștri prinți ai dreptății au fost haiducii și hoții de cai !... E un tip ridicol, dar fiindcă lovește acolo unde trebuie, socialiștii îl simpatizează, cum se simpatizează acordurile de terță, în muzică !... Burghezii îl consideră ca pe un revoluționar, iar socialiștii ca pe un burghez moderat.

— Vidrașcu mi se pare un om foarte inteligent...

— Nu e prost, doamnă, dar în zilele noastre, acela care nu produce idei convertibile imediat în foloase, e inutil ca o pană la pălărie...

— Nu înțeleg !...

— Adică, el e deștept numai pentru el, nu și pentru societate ! Inteligența lui Vidrașcu este o podoabă a egoismului, tipic burgheză. Din cauza asta, moderații plătesc mai scump greșelile lor, decît capitaliștii cei mai feroce.

— Și asta ți se pare just ?

— Din punctul de vedere local, mi se pare just, fiindcă dincolo de grevele de azi, se ridică totuși o nouă elită, cu idei generoase.

— Vai, domnule Ernest, dar nu cunoști pe Vidrașcu !... Omul ăsta e un timid...

— Asta zic și eu : de aici încolo, vai de cei timizi !...

— Totuși, declarația lui e plină de curaj...

— Are curajul de a vorbi, dar nu trece la treabă ! Nu e un socialist veritabil...

— Te-aș întreba : dumneata faci mai mult decît el, pentru ideal ?

— Eu sînt în „serviciu comandat“. N-am ambiția eroismului individual. Faptele sînt de resortul celor mulți. Nu aspir să fiu admirat, în presa străină, ca el. Cum a zis Careva : „Nu mă declar“ !...

— Bine, dar declarațiile lui Vidrașcu vin în sprijinul revendicărilor socialiste !...

— Un act individual ! Nici un comandant din lume nu-și poate asuma consecințele unei provocări fără acoperire. Mircea Vidrașcu nu poate fi mai mult decît un funcționar cinstit, într-un aparat de Stat necinstit ! I se recunoaște acest merit. El a vorbit ca un poet. Eu vorbesc

ca un dezgustat. În primitivitate, totul e liber. În civilizație, totul e interzis. Noi sîntem cei mai civilizați...

Marcela n-a rostit nici o silabă în plus, pentru a prelungi această vizită:

— Dacă vrei, putem ieși împreună, fiindcă am oră fixă la coafor.

* * *

După scena arestării sale, Vidrașcu nu mai doarme liniștit :

— Trebuie să mă întorc la Pădureni, ca să vadă sătenii și gazda că numai din greșeală m-a ridicat poliția... Barem pentru o zi-două... să nu le las o amintire infamantă... Ce vor fi gîndind fetele, de mine?... Dar bietul bătrîn Nicolae?... Dacă n-ar fi decît pentru liniștea lor sufletească, dator sînt să le fac o vizită, cu surîsul nevino-văției pe buze, ca unul care se resemnează de bătaia polițienească, dar nu de lovitura în onorabilitate !

Revederea lor a fost cordială. Mircea nu avea nici un semn de bătaie, pe piele ! Tereza dansa de bucurie, Victoria se parfumasese ca o pădure de junglă, iar Nicolae Gherman, cu blîndețea naivă a celor care înțeleg lucrurile numai pe jumătate, l-a firitist, l-a încurajat, l-a mîngîiat :

— Eram convins că totul se va termina cu bine ! Ne-am speriat degeaba !...

— Popa Miron ce zicea ?

— Păi, ca toți sătenii : că ai fugit din București, ca să nu fii arestat și că te-ai ascuns la mine, la conac, dar că stăpînirea tot te-a găbuit !...

Zor-nevoie, fiindcă era într-o zi de duminică, Vidrașcu s-a dus la biserică, a ascultat sfînta evanghelie, a aprins luminări la altar, numai pentru a demonstra, sub văzul oamenilor, că Dumnezeu, care-i conduce pașii, a luminat și poliția de la București, greșitoare ca noi toți !

O femeie l-a întrebat :

— D'apăi, noi socoteam că ai o „price“ cu stăpînirea...

— Cu poporul n-avem nici o „price“ !

— Te-au bătut, maică ?

— Când nu ne guvernează altă filozofie, e bună și asta !...

Cerceluș, ca administrator general al sufletelor satului, a fost mai colțos :

— Domnule, după câte ți s-au întâmplat, ce crezi că trebuie să facă un slujitor al altarului, ca mine ? Eu nu vreau s-o pătesc ca dumneata...

— Părințele, eu cred că un preot nu se cuvine să adune făina, la scocul morii dracului ! Dar parcă pot eu să știu unde s-a ascuns poliția ?... Rogu-te nu mă duce în ispita de a-ți spune mai mult !...

În timpul cinei de seară, Cerceluș n-a mai picat la „concinuță“, iar Tereza, care are limba slobodă, a spus că „popa face parte din partidul liberal, ca și poliția de la Găești“.

În acest fel, toată lumea a fost lămurită.

* *

*

Facem o excelentă impresie, când ne împingem în uși deschise, afirmind că instituția căsătoriei contribuie la ordinea și la demnitatea speciei umane, stabilește un fel de armistițiu între sexe, scurtează sterpele căutări și lăcomii, prezintă multe avantaje pentru armonia socială. Ordinea și libertatea sînt, pentru civilizație, ceea ce adevărul și frumosul sînt pentru artă. Dar, bineînțeles, aceste constrîngeri nu răsar din natură, ci din concepția noastră despre ea. Nu putem zice că ceea ce nu se vede, nu există. Studiem robia din Babylon nu numai pentru că descoperim acolo cerul înstelat al moralei, și nu numai pentru că *a fost*, ci pentru că *este* !... Excesul de tiranie, de rapt și de crimă ne-a ajutat să înfăptuim uriașul marș de ieșire din animalitate, care de asemenea n-a însemnat un imperativ al naturii, ci tot al umanității. S-a ridicat dintre oameni un genial bastard, din Egipt, care ne-a arătat, pentru eternitate, care este calea superiorității, dar, după Moise, bestialitatea din natură a izolat idealismul, în ghettouri de filozofie și de politică, iar din aceste țărcuri ale izolării am auzit strigîndu-se :

— Dacă numai aurul vă poate învinge, cu aur vă voi bate ! N-am vrut să cunoașteți vreodată rănile teribile

ale aurului, fiindcă avem ceva mai de preț decît aurul : cuvîntul legii. Nu l-ați înțeles. Neînțelegerea se plătește scump... Nimic nu e ușor. Cine se încrede ușorului și aparentului, devine gunoiul tuturor furtunilor existenței. Mă tem că nu sînt crezut. Așa gîndesc astăzi, văzînd ruina ce a rămas la Pădureni, unde toate puritățile s-au pîngărit, din cauza ușurătății. Caliciul acela floral, care presimțea că trebuie să existe undeva voluntari ai cinstei și virginității, chiar și în domeniul afacerilor economice, s-a istovit și iată pădurea pe care civilizația a jefuit-o, vînatul exterminat de animalele dresate și diplomate, pianul transformat într-o ladă a găinilor clocitoare, covoarele policrome au devenit prelate ale căruțelor, sau așternut al vitelor. Pretutindeni unde morala apune, peștera preistoriei își reîntronează fărădelegea, femeia primește jugul plugului, copiii sînt zvîrliți ca hrană cîinilor, rîurile spală sîngele rafinat al universităților.

Dar încă n-am ajuns acolo...

Deocamdată, Tereza a adus, de la București, mătasea albă a unei rochii de nuntă, Nicolae Gherman a dăruit Victoriei un inel scump. La bucătărie se pregătește festinul revenirii lui Vidrașcu printre ei, curcanii aburesc în gura cuptorului, iar vinul care dormea în butoaie, de douăzeci de ani, va risipi, în cupe de cristal, lumina solară de acum două decenii, de pe dealuri.

Mircea Vidrașcu a ieșit alb din dormitorul lui, îmbrăcat ca un jucător de tenis, iar Victoria s-a lăsat în voia bunului-gust al Terezei, și poartă o rochie leit copiată după „Primăvara“ lui Botticelli, în nuanțele cerului traversat de albi nouri călători.

Gherman, care nu-și mai găsește locul de bujorii speranței, a căutat un subiect interesant, pentru a discuta cu Vidrașcu. Dar nu l-a găsit în toane bune. S-a resemnat la plăcerea unei plimbări prin luncă, pe cursul Răstoacei, la poalele pădurii, prin plantațiile de pruni devastați de omizi. În excursia lor matinală, Nicolae a explicat musafirului originea gropilor din jurul arborilor bătrîni :

— Noaptea, vin țărani ca să caute comori... Numai din muncă, ei nu mai pot trăi. Pe aici au stăpînit otomanii. Au fost găsite, în pămînt, niște căldări cît banițele, pline cu țechini de aur. Ca să vezi matale : și pe atunci exista

teroare !... Anul trecut, unul dintre pîndarii mei a confundat pe căutătorii de comori, cu niște hoți de rînd, și a tras cu pușca după ei. Unul a căzut mort, pe lutul scormonit cu hîrlețul, și cînd și-a dat seama de răul ce făcuse, pîndarul s-a înecat devale, la cotul rîului, sub niște sălcii. Căutarea de comori este interzisă, ca și tîlhăria, cînd e făcută de țărani săraci. Dar moșierii din jurul Muscelului și al Dimboviței, mai ales de la Tîrgoviște, unde a fost capitala țării, caută și ei comori, uneori chiar le găsesc, și legea nu se supără, fiindcă hoția lor se cheamă «arheologie» !... N-ai văzut atîtea salbe de galbeni ? De unde ?...

Vidrașcu privea, cu un fel de mîndrie, suprafețele acoperite de vegetație săracă. Toate ar putea să fie ale lui, într-o zi, în curînd și la acest gînd se simți subit îndrăgostit de Victoria. Instinctul de proprietar îl încălzea ca o posesie sexuală.

— Să ne întoarcem acasă, zise Nicolae Gherman. Cred că ni s-a pregătit o gustare.

Acum, la umbra rece a dimineții, taifasul s-a prelungit. Victoria le-a servit lapte, cafea, dulceață, unt pe frunze de viță, pîine de casă.

Avea fata asta o privire care părea, în orice clipă, că luptă cu amintirile, ca în portretistica engleză.

Dar cînd își sorbea laptele cu mai multă liniște, s-au auzit, dinspre grajduri, niște țipete disperate, nefirești într-un joc de copii. O fetiță din sat, din clasa a doua primară, Măriuța, alerga înspre conac, ștergîndu-și ochii cu o batistă cusută de șorț cu un lănișor de arnici. Plîngea ca de o durere mai grea decît pieptul ei plăpînd, își sorbea suspinele, odată cu mucii care-i vîrgau buzele, bărbia și șorțul :

Victoria o întîmpină, întrebînd-o :

— De ce plîngi, Măriuță ? Cine te-a supărat ?

— Io... Ionică... îîi... ooof... îîi... mi-a ridicat fusta... mi-a văzut rușinea... a rîs de mine că sînt fată...

— În mentalitatea asta cresc băieții, și în tot restul vieții lor nu gîndesc altfel decît Ionică !, spuse Vidrașcu.

Vorbele astea au avut efectul unui chibrit aprins într-o pulberărie. Victoria lăsă pe Măriuța în seama tatălui ei și porni cu pași hotărîți înspre grajdurile din fundul curții. Tereza s-a retras în casă, ca și cum ar fi pre-văzut ce avea să urmeze.

Nicolae așeză fetița pe unul din genunchii lui, o mîngîie pîrintește, îi oferi o linguriță cu dulceață de trandafiri, îi puse dinainte o ceașcă plină cu lapte, iar cînd o văzu sorbind, ca și cum ar fi uitat de infama ei degradare, el își aprinse țigara, oftînd :

— Învățăm să umblăm cu mașinile, dar omul a rămas un troglodit... Băieții ăștia cresc instruiți de exemplele familiei lor. Văd pe mama lor ciufulită, trasă de păr și bătută de tatăl lor, o aud țipînd, în puterea nopții, cerînd ajutorul satului, și rămîn convinși că nu există pe lume rușine mai mare decît aceea de a se naște cineva femeie!... În toate straturile societății, chiar și oamenii cu cultură aleasă, cînd voiesc să insulte adînc pe cineva, îl înjură de mamă... Mama este ființa cea mai nedemnă, mama este numele infamiei... Pretindem că vrem să emancipăm femeia, o declarăm egală cu bărbatul, ne lăudăm cu scriitoarele mari, cu femeile de știință, cu doamna Curie, știm că fiecare om de valoare este desăvîrșita sculptură fizică și sufletească a unei mame, dar cînd vrem să degradăm demnitatea cuiva, adresa mamei devine o decapitare a onoarei, groapa ticăloșiei... Și toate astea, într-o lume care se crede democratică !... Ceea ce a făcut azi Ionică, cu Măriuța, la grajd, se comite pe toată scara socială și nu se revoltă nimeni... Orașele din toate țările sînt împodobite cu statui exclusiv de bărbați... Vom fi aspru judecați, peste nu știu cîtă vreme...

— Hei, nu e chiar așa ! La Paris, Ioana d'Arc are o statuie dintre cele mai impunătoare...

— Fiindcă a fost soldat, a purtat pantaloni bărbătești, și-a tuns capul ca un soldat, a fost arsă pe rug, ca o vrăjitoare.

Alte țipete se auziră dinspre grajd. Victoria a prins de mină pe Ionică, l-a amețit prin cîteva palme, i-a dat drumul, să cadă în iarbă, și a început să-l lovească, la întîmplare, cu piciorul, în cap, în burtă, în spinare, oriunde, fără milă, ca și cum ar fi descoperit pe vinovatul tuturor brutalităților pe care le îndură femeile lumii întregi.

Ionică nu se mai auzea, capul lui blond se sucea, după fiecare lovitură, ca adormit, de pe un umăr, pe altul, a răcnit cît a putut, dar în cele din urmă a tăcut, cu obrazul însingerat, cu bale de sînge pe față și pe haine, în timp ce alți copii, înfricoșați, scînceau :

— Iertați-l, ducă...

Nu l-a iertat.

Ceilalți copii au fugit, privind înapoi, ca înspre o Gomoră pedepsită.

Tereza, care privise prin fereastră grozăvia Victoriei, alergă acolo, strigînd :

— Vrei să-l omori ? Dă-ți seama ce faci...

O femeie de la bucătărie a fost chemată să ridice pe Ionică din țărînă. L-a dus pe brațe, la fîntînă, unde l-a spălat, certîndu-l :

— Păcătosule, cu ce-ai greșit, de ți-a dat duduia așa osîndă ?-Lua-te-ar dracu, de prost !... Nu puteai să fugi ?... Numai femeile n-au voie să fugă... Tu ești băiat... Fetele rabdă orice... Dar tu, ce fel de țaran ești, dacă te lași bătut în halul ăsta ? Iată că ți-a spart buzele... Să te dezbrac, că poate va fi nevoie să te trimitem la Găiești, în străinătate, că prostia îți vine și din aceea că n-ai ieșit din sat, și nu cunoști lumea, și-ai să mori, ca un lup gătit în sos de cîine, lua-te-ar dracu !...

Obosită, Victoria s-a refugiat în dormitor, s-a întins gîfîind pe un divan. O suferință adîncă îi brăzda fața, ofilită în nebănuite resemnări. Toate amarele ei tăceri, care-i otrăviseră tinerețea, izbucniseră artezian și răzbunător pe capul lui Ionică !

— Tereza, nu te mai împotrivi, că n-ai dreptate... N-ai pățit destule, de pe urma acestei omeniri ? Să nu legiferăm pentru oameni, înanite de a-i fi făcut oameni ! Noi dăm drumul atîtor bolovani neciopliți, să circule printre statui... L-am bătut... Păcat că era prea mic... Altfel, aș fi murit lovîndu-l...

Victoria își imagina că, în mod absolut sigur, Ernest, Gaby de Severin și ceilalți ca el, turma asta de tăurași, trebuie să fi debutat în viață ridicînd fustele fetițelor de școală, pentru a le face să înțeleagă cît de inferioare sînt ele, cît de netrebnice sînt femeile, cîtă putere nelimitată avem noi, bărbații, asupra acestei herghelii de martire și de mame... La acest universal „tournoi“, Victoriei i se părea că trebuie să participe, cu fruntea sus, nu numai ca grădinarul care pune sămînța în brazdă, ci mai ales ca grădina însăși, care, cu muștele și cu nevertebratele, ar constitui o altă lume mai bună.

— Tereza, mă revoltă cînd te surprind atît de indulgentă și de iertătoare ! Oamenii ăștia sînt civilizați doar

din clipa cînd iubesc prima femeie, pînă în clipa cînd se satură de ultima... În rest, trăim în peșteră !

La umbra cerdacului, Nicolae tăcea ca un vinovat.

Marcela a urcat pe Ionică în Daimlerul ei și l-a dus la spital, la Găiești, unde penibil i-a venit să spună medicilor din ce brutalități au răsărit atîta vinătăi, pe corpul firav al copilului.

— Domnule doctor, Ionică a fost bătut fiindcă are urîtul obicei de a ridica fusta fetelor, ca să le facă de rîs !

— Numai din atît, doamnă, o jumătate din numărul bărbaților ar muri în bătaie ! Sadismul face parte din natură ! Ce suflete aveți la conac ? Există femei care s-ar simți fericite să li se ridice fusta !... Dar nu e un fenomen general !...

Ionică a fost bandajat, i s-a prescris unguentul care-l va vindeca, și după o oră Marcela intra triumfală, la conac, cu Ionică cel fericit de a fi călătorit cu automobilul pînă la Găiești, într-o lume de vis...

Tereza a fricționat tîmplele Victoriei, a sărutat-o, ca să-i demonstreze că nu o disprețuiește, iar aceasta, cu ochii în lacrimi, devastată de monstruozitatea ce comisese, a întreat-o :

— Dar el ?... Vidrașcu, știe ce am făcut ?

— Dacă știe, cu atît mai bine !

— Copilului cum îi merge ?

— E cu Măriuța, la bucătărie !... Unde e ceva bun de mîncat, pînă și lei se îmblînzesc !...

Victoria ceru să-i fie adus Ionică. Are ceva de discutat cu el.

Cînd Tereza i l-a așezat pe marginea divanului, Victoria a izbucnit într-un plîns violent, a sărutat băiatul, iar Ionică a rugat-o să guste din tarta cu dulceață pe care i-o dăduse bucătăreasa :

— Mănîncă barem o fărîmă... E dulceeeee !... O mî-nînc încet, ca să nu se isprăvească prea repede ! Dar gustă un pic din ea, că mă supăr...

Zguduită de castitatea sufletului bun al băiatului, n-a fost capabilă să înghită, s-a ridicat, a intrat în sala de baie, și-a refăcut toaleta, și-a schimbat rochia, pe care o rupsesse în bătaia de la grajd, și înainte de a fi gata pentru o cuviincioasă revenire la masa din umbrar, jocul copiilor se întîșise înainte de căderea serii. Măriuța habar n-avea

de drama prin care trecuse familia boierului, iar acum își făcea o mică nevoie, lângă un copac, în timp ce dracul de copil, Ionică, striga de la câțiva pași, aplecat înspre pământ :

— Văd eu ceva acolo !... Veniți să vedeți pe Măriuța...

Două automobile au intrat în curtea conacului, făcînd să sfîrșie pietrișul de pe alee. Ciinii lătrau pe diferite glasuri („à qui mieux, mieux“, cum zicea Marcela), iar cucoanele trompetau niște sărutări „de doică“, între ele, interminabil-catastrofale, presărate cu mirări și întrebări :

— Tante Héllène, ești o minune de tinerețe și de vitalitate ! ...Vai, cum a crescut Corina !... Ești studentă, Corina ! Mi se pare că la Medicină... Pe toți pacienții tăi ai să-i vindecî de toate bolile și ai să-i îmbolnăvești de inimă !... (Țoc-țoc !, se reciprocitau sărutările)... Dar Oncle Peter ! (Țoc-țoc) veșnic elegant, ca un lord... Dida Ștefănescu ! Dragă Dida (Țoc-țoc) de cînd nu ne-am mai văzut !... E adevărat că ai obținut catedră ?... Să fie într-un ceas bun, că și printre profesori sînt unii fericiți în căsnicie... Puiu, Puiu Coliban, ce surpriză... (Țoc-țoc) Dă-l dracului patefonul ăsta cu pîlnie, că nu te pot îmbrățișa... Ați aflat voi ceva !... Altfel n-ați fi sosit ca un pachet cu daruri !... (Țoc-țoc) Mi se pare că ne-am mai sărutat !... Mai bine să fie, decît să lipsească !...

— Sărută-l mai repede, că se arde rîntașul !, zise Victoria înspre Marcela, care nu mai isprăvea.

— Ei, dați-mi voie să vă prezint pe domnul avocat Mircea Vidrașcu, prietenul nostru.

— „Al nostru“, adică al cui ?, se stropși indiscretă tante Héllène. Domnule Pătrașcu, să știi că eu nu accept prietenia oricui, sînt o fată de modă veche, cînd fetele erau veritabile, iar bărbații erau cavaleri !

— Vidrașcu, stimată doamnă, Vidrașcu e numele meu...

— Vezi cum eviți chestia esențială ?

— Care chestie ?

— Eu am școala lumii ! Pe unde culegeți voi surcele, eu am tăiat lemne ! Lumea a degenerat ! Să mai naște azi vreun Napoleon ? Unde e Napoleon, că-l înghit ! Da, domnule, un om care s-a născut pentru cariera de statuie !... Na-po-le-on !...

Tante Héllène nu admira pe nimeni în afară de Napoleon. Toți ceilalți bărbați ai istoriei, — „un rahat“ ! Nici chiar oncle Peter nu se compara cu Napoleon !...

— Nu mai face pe excepția, că eu te-am cîntărit, de la prima vedere. Nu ești Napoleon !... N-am ce-ți face, domnule Pătrașcu...

— Din capul locului v-am spus sincer că sînt Vidrașcu !

— Se și vede, domnule ! Se și vede !... Lasă-mă, dragă Terezico, nu-mi mai face semn, că trebuie să mă lămuresc cu dumnealui !... Na ! Zi acum o vorbă inteligentă, dacă mai poți !...

— Nu mai pot ! M-ați înfundat ! Sînteți tare, co-niță !...

— Așa zice toată lumea despre mine ! Ca să nu crezi că m-ai flatat !...

Nicolae Gherman, care voise să-și aprindă o țigară, încremenise cu chibritul aprins între degete, și-i dădu drumul jos, lingîndu-și, cu limba, pielea friptă, proclamînd :

— Tante Héllène e o mare personalitate, plină de farmec, domnule Vidrașcu !... Nu vă lăsați sub povara primelor impresii ! Cu cine nu s-a înconțrat dumneaei ! Are școala lumii !...

— Auzi, domnule, auzi ? Iată o vorbă bătrînească, în ajutorul dumitale ! Să-ți aduci aminte de înțelepciunea vărului Nicolae, care totuși nu e ca Napoleon !...

Corina Șendrea, Dida Ștefănescu, Puiu Coliban, Victoria, Tereza, Marcela au plecat să se plimbe prin luncă, dar Oncle Peter, văzînd patefonul abandonat în iarbă și pe care-l mirosea admirativ un cățel, ca în celebrul tablou „*His Masters Voice*“, s-a repezit să-l salveze, și acum era înconjurat de javre și de dulăi, lătrat ca un lainic.

Tante Héllène a propus ca, pînă la ora dejunului, să joace-n cărți, un joc nevinovat, pe care-l cunoaște „la perfecție“ (jocul numit bineînțeles *Napoleon*) „în patru“, deci ea cu Nicolae, cu Vidrașcu și cu Oncle Peter. Cu acest interes, a intrat în mijlocul cîinilor, care, cînd au văzut-o, au fugit înspăimîntați de dantelele cocoanei ! A degajat pe Oncle și l-a instalat la masă. A întors arcu patefonului și în clipa următoare aerul vibra de armoniile cîntecului „Ioane, Ioane, toată lumea doarme / Numai eu nu dorm / De oful lui Ion“...

— Jocul Napoleon, după cum veți constata, este foarte simplu. Se joacă cu 52 de cărți și fiecare jucător face două „tali“, ca la „whist“. Fiecare primește cîte cinci cărți, ca la poker, și ridică de jos figura de pereche, cînd îi vine rîndul, prin rotație. Dacă n-ai, zici „pas“. Dacă ai, se cheamă că ai făcut cinci „levate“ și zici „Nap“, adică Napoleon. E foarte frumos !...

Dar Vidrașcu căsca atît de plictisit, cu palma la gură, încît a fost nevoie de un stimulent :

— Aici, în natură, în aer și în muzică divină, te vindecă de orice surmenaj...

— Lăsați-mă surmenat, conită... Nu pricep nimic...

— Dar crezi că eu aș fi jucat ? Am zis așa, ca să te încerc !... Știam bine că nu ești „complezent“, domnule Pătrașcu...

— Vidrașcu, dacă nu vă deranjează !...

— Nu mă plictisi cu fleacuri !

Tante Héllène făcu o piruetă și dispăru în casă, cu pași repezi și mici, ca o Colombină, după „scena mare“.

Gherman privea zarea, livada devastată de omizi, porumburile fără boabe, pădurea ciugulită de țărani fără combustibil, fineața necosită, vitele vlăguite, iar deasupra lor, ca un nour rău prevestitor, pluteau conturile bancare cu dobînzile neplătite, datoria lui pîrintească de a ține rangul fetelor sale nemăritate, sub ura surdă a satului necăjit.

Sîmbătă de dimineată, după slujba de utrenie, popa Miron s-a înființat la conac și a discutat cu Gherman pînă înspre orele amiezei, dincolo de luncă, la chioșcul de mes-teacăn de la poalele pădurii, ca să n-aibă martori.

— Nicolae, noi sîntem în prietenie, de mai mult de patruzeci de ani. Pe atunci, aveai de toate, erai aproape un om bogat. Te-ai însurat, de prima oară, ți-ai iubit nevasta, ai avut cinci copii, dintre care trei ți-au murit, te-ai mîngîiat cu cele două fete rămase în viață, iar în cele din urmă, ai rămas singur, văduvoi, în neputință de a-ți educa fetele. Altfel ar fi fost, dacă ai fi avut băieți ! Te-ai reînsurat, a trecut războiul peste toți, și peste casa ta, ai

împărțit, după noua lege, pământurile de la Cobia, de la Vișina, că a fost nevoia națională de a răsplăti pe țăranii care făcuseră România Mare. Numai din curelușele de brazdă ce li s-au dat, satele n-au fost mai înstărite, lipsite de vite, de unelte, de credite și în plus înglodate în datorii, la bănci. Populațiile au sporit, dar recoltele s-au micșorat. Reaua chiverniseală de la București a semănat, între sate și orașe, o vrajbă care nu se mai poate stinge. Cocoana Marcela este plăcută tuturor, dar nu cunoaște satele, se crede moșiereasă, cînd de mult nu mai este !... Toți micii proprietari trăiesc ca tine, din datorii, din ipoteeci, mai mult în amintirea averilor, decît din averi reale. Acum, am aflat că îți vei mărita fata cea mare. Să fie într-un ceas bun, cu binecuvîntarea lui Dumnezeu, dar ginerele tău nu e țăran, nici meșteșugar, tot un condeier este, nu produce nimic în economia țării, cheltuiește mai mult decît cîștigă, trage nădejde să se pricopsească din ruina ta. Îi vei întocmi un act dotal, ca dar de nuntă, însă te întreb : ce-ai să scrii în foaia aia ? Fîneța ? Ar fi bună, dacă n-ai fi dator, pentru ea, cu de cinci ori valoarea finului ! Livada ? De ani de zile, o mănîncă omizile, fiindcă n-ai avut din ce să plătești mîna de lucru. Pădurea ? Nu e mare, e subțirică, după treizeci de ani, e otrăvită de putregaiuri, jefuită în fiecare iarnă, apăsată de o ipotecă ce-și mărește mereu dobînzile. Porumburile dinspre Răstoaca n-ar fi rele, că au irigație naturală, dar celelalte bucăți nu sînt bune nici pentru nutreț, în anii fără ploaie. Vitele ? Patru boi slăbănogi pot fi numite vite de muncă ? Oile ? Cîte oi mai ai ?

— Aveam vreo optzeci, dar am primit vestea că nu mai am în munte decît treizeci, unele au murit, altele au fost vîndute de ciobanii neplătiți de șaptesprezece luni... De la o zi la alta, nu voi mai avea niciuna...

— Deci nu mai ai decît conacul, adică moara de măcinat bani. Care bani ? Tu privești la ai tăi, ca la soare, nu mai vezi nimic decît jertfa părintească, dar unde vrei să ajungi ?... Iaca, pentru necazul ăsta am venit la tine... Să te mai îndatorezi la bănci ? Dar cine îți mai dă vreun ban, pentru paguba pe care dormi ? Ce mai ai tu de dat, la nuntă, cînd ești mai sărac decît...

— Învăță-mă ce să fac...

— Dacă aș ști, ți-aș fi spus-o pînă acum, dar presupun că treaba e mai încurcată, nu te privește numai pe

tine. Ca preot, intru prin casele oamenilor și-i aud înjurînd ! Sărăcimea prinde putere, fiindcă se unește în muncă de clacă. Nu se mai muncește pe bani, ci aproape numai prin întrajutorare, ca în Evul Mediu, cînd lipsa pămîntului și ruina caselor au unit pe cruciați, au întemeiat bresle și gilde, și syndicate de „zidari-liberi“, adică franc-masoni, dușmani ai prinților bisericești, dușmani ai seniorilor și armatelor lor, de case particulare. De la București nu mai așteptăm nimic bun. Ce să-ți spun ? Gîndește-te, am să mă gîndesc și eu, dar de pe acum, cred că ar fi bine să faci pace cu satul, să-ți muncești pămîntul cu clăcași, „în parte“, cum se zice, să înfrînezi risipa și cascada musafirilor, la conac, ca să te găsească vremurile grele, care vin, de partea celor mulți și uniți.

— Bine, părinte, dar fata trebuie să o mărit, și nu se poate fără cheltuială...

— Ți-am arătat ce se petrece în jurul nostru. În casa ta nu mă pot amesteca. Ziarele scriu despre datoriile țărănești neplătite, despre „portofoliul putred“ al băncilor, unde s-au îngrămădit polițe și alte forme cambiale lipsite de acoperire, care nu pot fi protestate, că nici o țară nu-și declară satele în stare de faliment. Atunci, ce se poate întîmpla ? Dacă vor sări în aer băncile, vor sări și moșierii ! Dacă vor sări moșierii, se vor sfărîma și partidele ! Dacă se vor nimici partidele, nici regele nu mai are ce face pe tron ! Cine va mai pune rînduiala, în clocotișul ăsta de nemulțumiri generale ? Îți spun cine : numai mulțimea săracă... Nu e gîndirea mea, dar așa vorbesc oamenii.

— Astea le vom mai socoti, părinte, dar ce fac cu nunta ?

— Pentru un lucru de nimica, joacă baba de se strică !... Arde satul și noi ne gătăm de nuntă !... Fii înțelept, Nicolae !

Popa își scoase din buzunarul antereului un pogon de basma, își șterse ochii și ochelarii și tăcu, în semn că vizita lui se isprăvisc.

Nicolae l-a condus pînă la podețul porții, apoi a intrat în casă, unde patefonul lui Oncle Peter distra auditoriul cu „folclor“ de periferie : „Mina pe nimic nu-mi vine a pune / Și mă ia mereu cu slăbăciune ! / Ce să mă

fac fără tine, Mihalache, vai de mine, / Aoleu, damba-
laua-mi vineee ! / Sînt femeie în putere, / Ochii văd,
inima cere, / Mihalache, vai de mine măăă !“...

În seara aceea a avut loc ceremonia logodnei.

Victoria se împotrivise familiei sale cu moderație, convinsă că, prin căsătoria ei, bărbatul va pune ordine în lucruri, va mai smeri puțin „mondenitatea“ Marceli, va impune austeritate în regia atîtor fantomatice obligații sociale.

Logodnica a plîns în brațele Terezei, i-a repetat că despărțirea asta de dînsa i se pare dureroasă ca un doliu și că ar fi mai fericită, dacă Vidrașcu n-ar fi considerat, în ochii bătrînului, ca omul salvator. Cum să părăsească ea atîtea păpuși ? Un bărbat nu este și el tot o Sahară, căreia furtunile îi schimbă mereu piesajul ? Prin învechire, se face iubirea mai bună, așa cum se face vinul ? Se cunoaște sentiment mai feroce și mai egoist decît iubirea ? Ce devine această beție, după ce s-a trezit ? Ce este Marcela, pentru tata ? Nu mai subsistă nici barem rutina unei funcții administrative, din ceea ce părea o concretețe a visului ! Contractul de mariaj promite soților un lung roman în fascicule (cu numerele 1 și 2 oferite gratis), după care proza cea mai oribilă distruge iluziile lor, încurajate prin educație. Dacă ar fi profesoară, dacă ar fi studiat matematicile, dreptul, medicina, ingineria, n-ar mai atîrna de atîtea fragilități sentimentele, lipsite de durată. Dar așa...

— Ni s-a acordat dreptul de vot. Din cînd în cînd, sîntem chemate să votăm o doctrină, din vreo treizeci, dintre care nu cunoaștem niciuna !. Avem două duzine de partide rivale, dintre care unele ar fi bune, iar altele nu ! Dar Statul le ocrotește, amestecînd ouăle de găină cu ouăle de șarpe. N-are dreptate Corodeanu să susțină că trăim în primitivitate ? Mărită-te, Victoria, cu Mircea Vidrașcu, că e băiat bun !...

Discuția asta dintre cele două surori s-a încheiat cu lacrimi.

S-a auzit glasul Marcelei :

— La masăaaa !... Pofțiți la masă...

În salonul lumînat „a giorno“, Corina Sendrea a prins de braț pe Victoria și a asigurat-o că, în orice eventualitate, să-i telefoneze, că are „prieteni mamoși“... Asta nu e o problemă...

Dida era veselă ca un pițigoi :

— Victoria, să veniți la noi... Am doi frați foarte amuzanți, vom pleca în excursii, cu mașina, la Brașov, în Maramureș, unde vreți...

Una zicea :

— Îți place Vidrașcu ? Eram convinsă că ai să te măriți cu el...

Alta zicea :

— Ce importanță are asta ? Este destul că-ți place ție !...

Tante Hèllène s-a apropiat de Vidrașcu și i-a spus, aproape scandalizată :

— Dumneata habar n-ai de comoara de fată ce ți-ai ales !

— Habar n-am, conită !...

— Să trăiți, la mulți ani, să fiți fericiți, că așa plească de noroc nu mai găsești dumneata !...

— Curată plească, conită !

— Las'că știu eu că te prefaci !

— Toate le știți, conită ! Nimic nu vă scapă !...

Din capul locului, Victoriei nu i-a plăcut că va sosi Dida, care era invitată numai de Mircea sau de Corodeanu. Mircea a crezut că trebuie să se explice :

— Ca să vadă și Dida că am avut dreptate cînd te prefer ! A fost ce-a fost, dar acum nu-mi mai face nici o impresie.

— Atunci, nu te vei supăra dacă voi invita și eu pe Ernest Corodeanu, fiindcă „a fost ce-a fost, dar acum nu-mi mai face nici o impresie“ !...

L-a invitat telefonic, la logodnă, dar nimeni nu-l așteaptă. Are și el bun simț. Desigur, nu va veni...

Pe urmă, Victoria a regretat reciprocitatea asta jenantă : a telefonat din nou la Corodeanu, dar servitoarea i-a răspuns că „domnișorul și-a dat la călcat smokingul, s-a îmbrăcat ca pentru o nuntă și nu mai vine acasă decît miine“.

A consultat apoi pe Tereza :

— Ce va zice Mircea, cînd va vedea pe Ernest ?

— Să zică ce-o vrea ! Nu orice pierdere este o pagubă !...

Începuse o ploaie, ca o aversă violentă, și cu toate că a fost repede trecătoare, Victoria se agățase de speranța că o pană de motor ar fi putut să-l întoarcă din drum.

La orele 11 noaptea Corodeanu a apărut, radios, în cadrul ușii.

Lipsa prejudecăților l-a ajutat să învingă nemulțumirea de a fi întîrziat atît, de la un eveniment monden. Sînt rare șansa și plăcerea de a vedea laolaltă elita societății românești, în ce avea ea mai tînăr, mai fermecător și mai popular, din punctul ei de vedere !...

Dintr-o globală evaluare a automobilelor parcate în curtea vastă a conacului, peste rondurile de flori, peste iarba grasă a toamnei, Ernest a dedus consecventul lui destin de a sosi totdeauna prea tîrziu ! „Tout-Bucarest“ încăpuse în acest «coquet hotel particulier».

Persoanele oarecum vîrstnice mîncau cu poftă, la o masă decorată cu flori, ca un catafalc, dar prin saloanele învecinate, tineretul dansa frenetic după celesta melodie — devenită fox-trot — a nemuritorului compozitor Georges Hue, „*Il a neigé des fleurs*“. Pe pridvorul, care nu era mai mult decît un cerdac de țară, unele doamne, urmate de asiduitățile unor tineri în smocking, își purtau pe umeri „hainele de bal“ și etolele, cu grație, ca într-o noapte răcoroasă de „clair de lune“, elegante și vaporease.

Ernest nu mai termina genuflexiile, în fața doamnelor bătrîne și îmbijutate abundant, strigîndu-le cu admirație :

— Aici se află elita Colorii de Galben din București !...

Marcela, într-o toaletă neagră, de linie clasică, cu briliante în păr, făcea onorurile grupelor și toptanelor de „tinerețe dansată“. Victoria fusese turnată, ca o statuie, într-o rochie albă *Mysthère viennois*, din „crêpe marocain“, parfumată ca o junglă, de un adevărat mister, fiindcă avea o „trenă“ lungă, despre care nu se putea ști unde se isprăvește. Cu un farmec de gazelă, Dida Ștefănescu își fredona, dansînd cu un secretar de legație, sublimitatea poetică *Il a neigé des roses sur nos pas de ce soir*... Gaby de Severin, cu „flerul“ lui politic, descoperise

pe un perete o fotografie care înfățișa marile figuri ale păcii din 1918 : Briand, Henderson, Stresemann, Titulescu, Beneș și alții, iar în cadre mai modeste, Take Ionescu, Marghiloman și Duca :

— Iéte și pe amicul meu Jean !... Fotografiile astea sînt de o mare valoare istorică : au fost făcute la banchetul de la 9 martie 1927, la Hotel Metropol, la Geneva...

— Chiar și Marghiloman, la Geneva ?, se scandaliză doamna Liberté Guguianca-Crăpeni-Covurlui.

— Dumneavoastră, cucoanele, habar-n-aveți de politică !, răspunse Gaby.

Cei de față își dădeau coate, șoptindu-și :

— Auzisem că Gaby de Severin a fost arestat, că a ajuns rău, și iată-l viu și natural, printre noi... Ajunge departe băiatul ăsta !...

Răspîndindu-se prin saloane, bărbații constatau cu competență :

— Dom'le, democrația face fantastice progrese... N-ai observat cîte automobile circulă prin București ?... Tre-cutul ne vorbește tainic, despre fericirea viitorului. În locul bombelor zeului Marte, s-au înmulțit săgețile lui Cupidon, întreaga viață internațională a devenit un oficiu de mariaje pacifice, de înfrățire între popoare.

Un pathefon superior, adus de la Paris, cînta pentru patru saloane de-odată, încălzea epidermele și bineînțeles sufletele, după inspiratele discuri de ebonit, iar perechile tinere alunecau, ca prin nouri de petale, călcînd cu muzicalitate pe silabele tenorului Guy Lombardo, ocolind mobilele „deuxième empire“, repetînd divinele lui versuri, ca „Lovely to look at...“, dansînd și iar dansînd inflexiunile de „fox blues“, care sugerau suporturile de divan moale.

Defilau, ca prin vis, Lucie Dosu-Buzău, într-o admirabilă toaletă „gris-venetien“, „coupe à la Maréchale“ ; doamna Louise Episcopesco, moșiereasa de la Falaștoaca-Vlașca, faldată într-o rochie „bleu-pacifique“ ; linia fină a domnișoarei Netty Fericescu-Fundulea, „moartă după shimy și după bridge“ ; doamna Adelaide Kostakys, născută Năvăstuică, din dinastia lui Vidrașcu, într-o toaletă copiată după a artistei Irène Dunne ; doamna Maryse-Solange-Pauline-Constantinesco, jignită cînd prietenii din Găureni-Urzicani îi zic „Marița“, plutește ca un fluid în

rochia ei „*vert-océan*“; domnișoara Eveline Gura Văii, supranumită și „*Zîna Argeșului*“, scrie mereu ceva în „Carnetul ei de bal“, așa cum a citit ea că „trebuie“, într-un roman de Marcel Proust, spiritualizată într-o rochie „*Enfant terrible*“, de culoare „*rose-obscène*“; domnișoara Rîndunike Hăpăiescu, într-o rochie de „*taffetas-changeant*“; capul de „*rebelă*“ al tinerei divorțate, plină de „*antren local*“, Annique Hotăroaia, descendentă din Philippe d'Orleans; doamna Castagnette Salbășescu, într-o rochie de mare efect „*rouge-pompéien à l'ancienne*“; doamna Hulubina Izvorălu-Mehedinți, într-o poetică rochie de „*peau-vierge*“, zisă și „*matinée d'Oxford*“; aspiranta — balerină Fleurette la Parisienne (născută Popescu, la Jevreni-Bacău) îmbrăcată într-o superbă spumă de „*coquetel de Dimanche*“; surorile Bichonne și Girofle Dumitrașcu, ambele în mătase verde, atrăgătoare ca un „*bateau d'amoureux*“ și prematur alcoolizate, ca în romanța „*Smoke gets in your eyes*“; decana divorțatelor Estelle Jumătățeanu, din Botoșani, într-un satin alb supranumit „*soleil de minuit*“, indignată de toponimia comunei sale natale Socarici, „*care pe țigănește, însemnează șapte d'alea, știi tu, din care cauză am divorțat de șapte ori*“; domnișoara Poupée Merdelescu, din Merdelea-Prahova, într-o rochie de „*iris noir*“; enigmatică Souzy de Mierlău, într-o superbă rochie „*Rose-Marie ton-sur-ton*“; visătoarea Siminelle Mosoreanu în „*mauve-amoureux*“; Fauvette Ocheșescu în „*vert-jade*“; infatigabila Syrene Odăiescu, care a înnebunit asistența, cîntîndu-i „*Lulubby of Broadway*“, ultima noutate a „cinematografului vorbitor“; tinărul Jérôme Jolymaison (Jeremia Casămîndră), de la Externe, care e frumos ca Mojoukine; ineputabila domnișoară Zephirine Lăpărescu, care dansează ca un transoceanic, legănîndu-se lasciv, într-un sublim „*na și ție, na și ție*“; doamna de mare tonaj Delphine Stavrache, nepoata unui demnitar ilustru, coboritoare din dinastia principelui de Monaco; Nana Pavelescu într-o toaletă „*Caprice viennois*“, de un gust suprem; Ileana Löwenfresser, într-o rochie albă, cu cordon de maci roșii, melancolica Maurille Săftoiu, în „*rose et argent*“, ca în filmul „*Nuits d'Orient*“; și un colier de „*tineri cu viitor*“, Douglas Tălpășescu, Șerban de Organdy, Mircea Schweinigel,

toți sportivi, diplomați, mondeni și de pomină la bridge, cu monoclu, fermecători prin graiul lor cosmopolizat : — „Schimbește-mi doi doli“ !...

La aceștia, se înșiruiau pe lingă pereți, ca niște ghi-vece de flori, rămășițele de bărbați ai cucoanelor, care discutau chestiuni politice :

— Cum am mai putea vorbi despre principii, cînd democrația distruge elitele prin căsătorii neprincipiale ? Fete de cea mai bună evghenie, după ce și-au pierdut mo-șiile, îmbrățișînd sărăcia patriotică, se mărită cu deputați care de-abia cunosc România, necum Parisul și Europa, America și celelalte continente... După a mea opiniune, un democrat n-ar trebui să alerge după bani, fiindcă el trebuie să fugă după ideal... Banul a fost făcut ca o hrană vulgară, pentru noi, pentru reacțiune !... Și să observi dumneata, dom'le, că nu e unul care să nu vrea bani !... Ți-o spune, de la obraz : „Noi care am muritără la Mără-șești“..., așa cum se scrie la *Universul* ! De cînd majesta-tea își clădește casele alea grozave, în Calea Victoriei, toți își clădesc case noi. N-ai văzut cite bilete „De închiriat“ au fost lipite pe ferestre ?

— Noi trebuie să deducem din asta că majestatea a trecut de partea democrațiilor. Eu am citit cu ochii mei, în ziarul „Daily Herlad“, declarațiile regelui. Textual : „*Noi sîntem un popor agricultor ; noi n-avem scopuri so-cialiste*“. Mai mult decît atît : „*Noi nu amestecăm politica internă cu politica externă. Vrem un guvern autoritar. Rolul meu de suveran este acela de a numi un guvern corespunzător spiritului public. În România, cuvîntul „dictatorship“ are alt înțeles decît în Anglia. După Consti-tuție, majestatea și guvernul acționează împreună*“. Am citit eu, jur pe ochii mei !... El ține cu poporul, majestatea e lingă noi... Să-ți dau un singur exemplu de patriotism regal : cîrciumile sînt un rău necesar, la sate. Ei bine, în deplin acord cu elitele noastre național, s-a hotărît ca toți evreii, care țin cîrciume la sate, să fie înlocuiți cu inva-lizi de război !...

— Adică răul să ni-l facă frații, nu alții !...

— Să se îmbogățească poporul... Așa a declarat ma-jestatea, lui A. L. Easternman, ziaristul englez obiectiv. Ce-a vrut el să zică, prin asta ? Că adicătelea, nimeni nu-i influențează dreapta lui judecată politică...

Au schimbat vorba, că se apropiase Ernest Corodeanu de grupul lor.

Acesta însă nu le arată nici cel mai mic interes. Cum nu mai venise la Pădureni de un an de zile, Ernest a strigat, din cadrul ușii ;

— Tot eu sînt !...

După saluturi și îmbrățișări, i s-a indicat un loc de masă, între Marcela și Oncle Peter, care tocmai mărturisea că e satisfăcut de toate, cu excepția că vinul e prea scump.

Tante Hélène îl sorbea din ochi : cînd Ernest deschidea gura să spună ceva, ea era numai „nas, gît și urechi“ ! Bărbat frumos și deștept !...

— Ce mai e nou, la București ?

El a luat în serios întrebarea și a depănat tot ce știa, ca noutate, în capitală : o pisică i-a fătat patru pisoi ; piața s-a scumpit ; prețul țigărilor a fost sporit cu 30% ; Averescu a publicat un articol zdrobitor, contra lui Brătianu, în ziarul „Îndreptarea“ ; Gaby de Severin — „nu vă uitați la el, ca să nu creadă că-l bîrfim“ — a mîncat bătaie, la o întrunire politică, la „Turnverein“, și din cauza asta, la spital, s-a declarat pentru clasa aristocrată și nebătăușă ; a apărut, în vitrinele magazinelor, un joc cu păpuși de tablă vopsită, care se încaieră, cînd sînt trase cu ața, și care joc se numește „*Lupta dintre chiriași și proprietari*“ ; un mare ziar face o anchetă socială, pentru a descoperi de ce săracii fac mulți copii ; Piolena, fata clandestină a prințului de coroană, s-a măritat cu șeful Gării București-Nord ; președintele senatului, cu cît e mai beat, cu atît e mai înțelept, în sensul că nu mai doarme acasă, ci exclusiv la instituție ; ministrul subsecretar la Finanțe, în ajun de a pleca la Paris, pentru „Împrumutul de Consolidare“, a primit o telegramă, de care a rîs cafe-neaua „Capșa“, cu acest conținut : „Iubitul meu, ministrul meu, / Tu pleci în țări străine / Dar vezi și nu uita / Pe biata Mița ta, / Gîndește-te la mine“ ; vodă a poruncit să fie monmodernizată Calea Victoriei, dărîmînd și răcnind, la audiența primarului Dem. I. Dobrescu, că de la fereastra Palatului „nu se vede Marea“ ; cortina lui Ressu va fi demontată de la Teatrul Național, iar directorul va fi demis, pentru că s-a publicat în presă acest document : „Albanescu' către Ressu : — Cu cortina-mi turtiși fesul ! / Ressu

către Albanes : — La așa cap, așa fes ! / Hop și doctorul Cialic : Bre, păcat de paralic / Și-i răspunde T. Arghezi / Cu-n „șexpir“, cum zic englezii“ ; în noaptea de paști, au murit peste o sută de copii, la incendiul bisericii de la Costești, dar nu s-a emoționat nimeni, că s-a întâmplat tocmai în zilele când nu apăreau ziarele ; cade guvernul, vine guvernul... „Și noi dormim, domnule“ !...

Puiu Coliban ațipise pe scaun, își vărsase paharul cu vin roșu, făcînd fața de masă «ca drapelul Japoniei» ; Nicolae Gherman și-a sărutat copiii, apoi s-a retras obosit și cătrănit de rele presimțiri, fericit de a fi pus verigele de aur pe inelarul Victoriei și al lui Vidrașcu. S-a cîntat în cor suava arie „Mulți ani trăiască“, repetat și interminabil.

Toți s-au potolit în dormitoare, după ce au felicitat pe tinerii logodnici.

A doua zi, tîrziu, cînd s-au deșteptat din somn, Vidrașcu nu mai era nicăieri. L-au căutat pe luncă, în pădure, la biserică, în sat. Zadarnic !

Impiegatul gării Pătroaia l-a văzut urcîndu-se „în 501“, în trenul care trecea spre București, la orele amiezii. Părea obosit ca orice ginerică !...

Așa s-a petrecut la logodna Victoriei. Ca băiat corect, la plecare, el a lăsat pe noptieră inelul gravat cu numele nefericitei sale Victorii.

Tante Hèllène n-a făcut dramă numai din atît :

— V-am spus eu că nu e cine știe ce de capul lui... Lasă, Victorișo, că e mai bine așa !... „Cine nu se mărită din dragoste, înșeală din dragoste“, a zis un mare filozof premiat. De cînd m-am născut (și am împlinit 65 de ani, la sfîntu-Bricius, la 13 noiembrie) mi-am propus să nu mai am de-a-face cu bărbații, că sînt niște mizerabili. Nu m-am măritat, nu mă mărit, n-am avut nici un „flirt“, fiindcă nu există nici unul care să nu se prezinte cu pretenții !... La vîrsta de zece ani, aștia aleargă după prăjituri ; la douăzeci, după amantă ; la treizeci, după celebritate ; la patruzeci, după bani ; la cincizeci, după recunoștința omenirii ; la șaizeci, după fetețe minore !... Îi cunosc ca pe Tabla Înmulțirii !...

Invitații rideau galben. Nicolae Gherman n-a mai revenit printre ei. Victoria s-a încuiat în dormitor, cu conso-lările Terezei care, bucuroasă de necaz, repeta cu tărie :

— Tolia, nici nu-ți dai seama cât de ușor ai scăpat !... Bine că a plecat singur...

— N-a plecat singur : a plecat cu Dida Ștefănescu !

— Da ! Numai Corina Sendrea a rămas.

Ernest Corodeanu este nevoit să plece grabnic. Are afaceri, la București. Dar nu găsește gazdele, pentru a le saluta și a le mulțumi. Când, în sfârșit, a izbutit să gă-sească pe Marcela, i-a spus părerea lui :

— Vidrașcu ăsta e un burghez infect și vă felicit că ați scăpat de el atât de ieftin !...

Puiu Coliban s-a trezit tîrziu, cînd toți plecaseră în cruciadă pentru regăsirea logodnicului. Oncle Peter, cu dulcea lui senilitate, asculta fermecătoarele plăci de pate-fon, în sufragerie.

— Hai, Oncle, că plecăm !

Înainte de a se urca în automobil, el a mulțumit Mar-celei, „cu urări de fericire, pentru tinerii logodnici“ !...

— Vă rog să transmiteți salutările mele cele mai res-pectuoase domnului Mircea Vidrașcu, care mi-a făcut o impresie excelentă...

Tante Héllène, care nu-și amîină răspunsul pe mîine, i-a retezat-o scurt :

— Păi a fugit ! Pe ce lume trăiești ?

— Uite, norocul ăsta nu l-am avut... Pe mine nu m-a părăsit nimeni ! Ghinion !...

— Fiindcă nu ești femeie !...

— Dar ce dracu ești ? Că nici bărbat n-ai fost !...

— Ne-am întîlnit „la grande passion“ !

— Oh, altfel ai fi făcut minuni !... La revedere, Mar-cela ! Dă-i bătaie, Corina, că e drum lung pînă la Bucu-rești...

Corina Sendrea, care se impacienta la volanul mașinii, a demarat brusc, trezind pe Coliban, adormit lîngă tante Héllène.

Pe marea șosea străjuită de plopî tremurători, auto-mobilul a intrat într-un cîrd de giște, și Oncle Peter, mi-los prin firea lui, și în plus, bolnav de prostată, a rugat pe Corina să stopeze mașina, apucat de o subită nevoie de a admira natura, barem două minute.

— Nu aici, Oncle, nu aici, că riscăm să plătim des-păgubiri !

— Dragă, zise tante Héllène, dar ce hram ține Gaby ?

— Gavrilă din Severin ? Păi nu știi ? A fost pocit în bătaie, tante Héllène... Acum face pe proletarul !... A cerut să i se concesioneze o tutungerie, și închipuiește-ți, guvernul i-a concesionat una, pe Calea Griviței.

— Gaby ?

— Gaby !... Vinde țigări, cărți poștale, timbre, chibrituri...

— Doamne, cum decade noblețea noastră, numai și numai din cauza democrației !

— O să vedeți multe de-astea...

— O bomboană de băiat !... Dar fratele lui — Costică ?

— Se însoară cu o cocoșată, nepoțică de guvern ! Face carieră. E mai serios decît Gaby.

— Ești pățimasă, domnule Coliban. Cleo, așa cum e ea, cocoșată, are un suflet de aur. Nici nu voia să audă de Costică, dar i-am spus : — Ia-l, maică, pe Costică, fiindcă e băiat cu viitor, fiind cerebral și deloc mîncăcios ! Ca toți intelectualii, mai mult bea decît mîncă ! Nu dă de lucru bucătăresei... În plus, porcul ăsta de Costică — îl cunosc eu, mai bine decît voi — te scoate, maică, la restaurant, că nu-i rău de pagubă, și adoră anturajul modern, e delicat și intelectual cu damele, ia-l, maică, pe Costică... Așadar, m-a ascultat. Mult mă bucur pentru Cleo...

— Dar e cam bătrîior, conită...

— Aș !... Costică s-a născut taman în anul cînd au apărut banii ăia cu gaură, cam prin 1890... N-are mai mult de 40 de ani. Dar nu se numea „de Severin“... Singurul semn distinctiv, de care-mi amintesc, este că purta un nume care se termina cu „escu“.

— Și la care primărie se însoară, că m-aș duce acolo, cu flori...

— Tot la primăria aia, la care obișnuiește el să se însoare ! Nu-și schimbă el vadul !...

La Pădureni, după ce conacul și-a redobîndit liniștea, Tereza a ieșit pe valea Răstoacăi, s-a plimbat pe sub sălciile pline de apă arborescentă, din care picurau lacrimi, pe frunze, a traversat fînețea lăsată de izbeliște, și s-a cu-

fundat în umbra pădurii, cu speranța că va prinde putere de la copacii necuvîntători, de la rămurișul indiferent.

— Frunzelor, florilor, curvelor, ocrotește-ne nevino-văția, mîngîie-ne inexistența, apără-ne de civilizație !... Îndepărtează de la noi nesinceritatea celor ce ni se par bune și frumoase, dă inimilor noastre forța de a tăcea, încoronează pe piatră nesimțitoare sufletele noastre însetate de plăcere, vindecă rănila pe care ni le face însoțirea și iubirea... Trăiască aceia care nu au altceva decît pe ei înșiși... Izbăvește-ne de ispită și de metafore... Să ajungem de a nu scrie mai mult decît atît : „Dragul meu“, sau „Iubitul meu“, restul fiind zădărnice, prisosul nedemn de adevăr, fiindcă privirea omenească e singurul vocabular cinstit...

Cînd și-a adus aminte de Hilde Stăpînoiu, ea și-a grăbit pașii spre casă, hotărîtă să scrie prietenei din Făgăraș, cum s-au petrecut lucrurile la logodna Victoriei.

.

Scumpe Hilde,

Sora mea Victoria s-a logodit sîmbăta trecută, iar duminică de dimineată s-a trezit văduvă, cu inelul lui pe noptieră, ca în cea mai civilizată tîlhărie. Acum, toate petalele cad ca peste o singură lespede. Dar va fi greu să trezim în ea încrederea în oameni. Întreaga literatură universală mi se pare o vastă sărăcie și un stupefiant, fiindcă nu ne vorbește decît despre minunile iubirii, ca și cum numai pe șubrezia asta putem construi lumea. Sîntem convinși că trăim în realitate, în respirația prezentului, ne zîmbim, ne urîm cu gentilețe, ne părăsim intoxicați de iluzie, ne îmbrîncim unii pe alții în pușcării, jefuind comorile naturii și pe săracii ei copii, și fiindcă e greu să fim mai buni, ne silim să fim mai mulți. Asta este „lumea cea mai bună posibilă“. Îți sînt recunoscătoare că exiști și că am cui să comunic dureroasa mea tristețe pentru destinul Victoriei. În toate cărțile de poezie, dragostea ne năpădește ca un praf de scărpinat, învățăm că nu e bine să rămînem singuri, dar nu ni se spune cum să ne unim. Știința de a ne uni ar fi trebuit să se reverse în toate cărțile, în toate școlile, dar toate tac, și suferim ca niște vertebre care învață franțuzește. Toate mărfurile,

toate mașinile au fost perfecționate, iar omul, care le-a făcut pe toate, își plimbă prin lume cincizeci de kilograme de cocotă și trei kilograme de cățel.

Permite-mi să te invidiez pentru locul curat unde iubirea te-a adus, și unde a-ți mulge vaca, sau a cânta satului sonate de Mozart și de Beethoven (dacă încă nu ți-ai vindut pianul), te onorează și-ți sporește legenda, într-o lume săracă de inimi bogate. Curaj, Hilde ! Natura nu mîngîie pe nimeni. Frumos este numai curajul fără speranță.

Tereza N. Gherman

S-a scurs și ziua aceea. Sub seară, a trecut pe la conac Cerceluș, care se consideră un fel de doctor sufletesc. S-a interesat de starea morală a fetelor îndoliate, a felicitat pe Tereza, care ține capul sus, demnă în durere, și s-a întristat de slăbiciunea Victoriei, revoltată de năpraznele divinității care au lovit-o, și care zace scîrbită, în pat !

— De ce să vă mint, părinte ? Ar fi mai bine ca Dumnezeu să nu existe decît, ca existînd, să rabde strîmbățățile și mojiiciile ce se comit în numele lui ! Nu mă ajută blîndețile bisericești...

Musafirii, în drum spre București, se opriseră, între Ghergani și Ciocănești, de mai multe ori, se plimbaseră prin nucetul tînăr, cel mai poetic tratament al prostatei lui Oncle Peter, iar la ora cînd cornățelul de lună nouă se ridicase de trei sulite, ei intrau în capitală, fericiți că nicăieri nu e mai bine decît acasă.

În dimineața zilei următoare, tante Héllène a primit de la Tereza o telegramă : „Iubitul nostru tată, Nicolae Gherman a murit“.

„NU CUMVA MAI AM UN FRATE ?“

Nu fără greutate am descuiat ușa mauzoleului păpușilor !... Cum să ne mai plîngem de perfidia oamenilor, cînd timpul însuși, viața trăită ne trișează și ne fură, ca o potlogărie divină ? Nu s-au măcinat numai hainele, ci și moliile, fluturii de lampă, muștele. Un imens fluture, din specia celor care se prădesc în rădăcina liliacului, a pă-

truns în sufragerie, a luptat cu lumina și cu întunericul, cu foamea și cu singurătatea, apoi s-a așezat pe suportul de pluș al unei cafetiere, s-a decapitat, nu se știe cum și iată-l, cu aripile desfăcute, ca o statuie a Biruinței-de-la-Samotrace-pentru-uzul-entomologiei, cu capul de mort pe spinare, uscat ca o broderie. Arlechinului i-au fugit picioarele, pierzându-și pe drum arahidele. Firul de ață, care-l spinzura pe un covor de perete, a cedat putregăit, ca și cum festiva pedeapsă i-ar fi expirat. Chinezul, faldat în mătase galbenă și roză, s-a decolorat atât de firesc, încît se aseamănă leit cu unul veritabil. Balerina vieneză, într-o poziție de „grand écart“, pe dușumea, expiră ca „Giselle“, din amintiri, în cimitirul actului al doilea, unde nu mai este decît o lacrimă dansantă. Prin toate găurile tricoului, au podidit-o tărîțele, au însumat-o liniștea mortală.

Acum, nu mai locuiește nimeni la Pădureni, din familia lui Gherman, dar n-ă mai rămas nici un locșor care să nu fie bîntuit de strigoi !

El a fost înmormîntat lingă un copac, la poalele pădurii, în umbra șopotitoare a rămurișului. S-au certat îndelung Tereza și Marcela. Soția lui a demonstrat, în primele trei zile ale doliului, o ortodoxie înviersunată, o rituală stimă a datinelor, sprijinită de cei doi preoți ai satului : ea își voia soțul instalat definitiv la pensiunea tradițională a răposaților, unde să-l afume, din cățuia cu tămîie, o bocitoare profesionistă, care cunoaște canoanele, să-i plivească buruienile, să-l arate lumii pe iubitul ei Nicolae, ca pe o comoară a regretelor eterne, ca pe o rană care nu se vindecă niciodată, — toate astea în schimbul unei sume lunare, derizorii.

Dar s-a opus Tereza :

— Nu mă obliga, dragă Marcela, de a spune, tocmai într-o zi ca asta, ce cred eu despre ipocriziile omenești. Tata se va odihni pe pămîntul pe care l-a muncit și din care ne-a crescut. Nu știu ce vei face tu, de aci înainte, dar noi, Victoria și cu mine, vom continua să fim copiii tatălui nostru, și prudentă ai fi dacă n-ai transforma discuția asta într-o gîlceavă. Rolul tău de soție s-a terminat !...

Un medic, chemat de la Găiești, a scris pe o hîrtie că bărbatul murise în urma unui anevrism, prin ruperea unei rani arteriale. N-a mai fost nevoie de necropsie.

Cerceluș, cu vederi mai largi decît ale popii Miron, a zis că și copacul este tot un fel de floare a lui Dumnezeu, ca și noi oamenii, și prin urmare, pădurea nu e mai păgînă decît cimitirul.

— Dar, fetiță cuminte, o cruce la căpătii trebuie să-i punem !

— Nimic ; Nimic decît o piatră gravată cu numele lui. Din clipa asta, el nu mai este nici om, nici român, nici creștin, nici barem Nicolae.

— Bine, dar a avut și el o credință...

— Toate cocardele, toate insignele au venit pe lume ca să despartă om de alt om și să provoace nelegiuri, „în numele legii“ !

La ceremonia funebră a venit satul întreg, a străbătut finețea, a urcat drumeagul dinspre pădure. Marcela, faldată într-o superbă rochie de culoarea nalbei, în „mauve“, în cromia doliilor princiare, cufundată într-o durere fotogenică, și-a comunicat impresiile ei rafinate, șoptind la urechea Victoriei :

— E un cortegiu demn de pașa lui Chateaubriand !

La „masa amintirii“, ce s-a servit întristatei adunări, Marcela și-a menținut stilul ei de discreție, n-a plîns, n-a înmlăștinat discuțiile cu suferințele ei personale.

Gurile rele, care nu lipsesc de nicăieri, au remarcat că „moșierita noastră n-a pierdut pe nimeni, dar e în doliu“ !...

Prietenii bucureșteni erau mai puțin numeroși la funeralii decît la logodnă, și cu toate că acest fapt ar fi lesne de înțeles, a fost criticat de cei aflați de față, sosiți să vadă „cum se terminală filmul“.

S-a terminat cu decență, dar nu după tradiția bocetelor Hecubei, eroina lui Euripide. De cînd tragedia s-a mutat în viață, a dispărut din literatură. Păcat !

N-avusese Nicolae Gherman norocul de a avea un băiat, care să iasă în avant-scenă și să declame, ca în clasică tragedie : „— Eu sînt Polydor, născutul din Priam și din Hecuba, fiica lui Kisseu ! Din grozavii cîmpi ai morții, unde Hades stă departe de alți zei, m-am întors“ !... Eh, da, ar fi făcut o impresie excelentă ! Dar omul n-a avut decît fete ! Ce să faci cu ele ? Niște cîrpe, niște suspine, care imită granitul... Nu e moarte fără cleveteală ; nu e nuntă fără păruială !... Oricum ar fi lucrurile, nouă ne-ar fi

plăcut să se petreacă *altfel* !... Odinioară Chamfort a făcut o vizită de condoleanțe, a doua zi după funeralii, și a găsit pe inconsolabila văduvă cîntînd din harpă !

— Vai, stimată doamnă, eu vă credeam disperată !...

— Aveți dreptate : ieri trebuia să mă fi văzut !...

Și iată cum, numai pe temeiul unor deducții psihologice arbitrare, Marcela a fost judecată pripit și bineînțeles injust ! Toți știau că „frumoasele zilei de la Aranjuez sînt pe sfîrșite“ și că familia Gherman va aluneca într-o lungă eclipsă socială, fără petreceri, fără dans, fără credite la bănci, ci numai cu socoteli civilo-penale.

După ce curtea conacului s-a pustii și toate iluziile au tăcut, numai Cerceluș se mai înființa, dădea Marceli și fetelor o mîină de ajutor pentru a-și împacheta bagajele, rostea o rugăciune la copacul unde se topea statuia ome-nească a lui Nicolae, apoi istorisea întîmplări pe care el le aprecia ca analgezice, indicate în marile dureri.

— Pătimim, conîță Marcela, de toate darurile vieții ! Se poate muri de prefăcătorie, dar și de sinceritate ! De hicleșuguri, dar și de cinste ! Unii au slăbiciunea de a se încrede în bisericеștiile îndrumări, ca mine, care m-am născut cu acest har ; dar alții și-au mutat idolatria în științele pozitive, nu mai cred în sfinți, cred în idei și nu e rău, dar nici ei nu sînt mai fericiți. Toate trebuiesc încercate, pentru a ne mîntui. În tinerețe, cînd eram paroh la Picior-de-Munte, aici în Dîmbovița, am cunoscut un țăran deștept, nu prea cucernic, dar cu chemare intelectuală. Carte n-a învățat, că era om sărac, și se numea Năstase, plăcut, glumeț și umblat prin lume, cărăuș, cu avere bu-nică. Într-o vară, la prins noaptea în pădurea de la Gura Fcii, sau din aceea de la Cobia, însoțit de morarul Iliuță, din Zăvoiul Orbului, care a fost primar, nu țăran, ci țără-nist. Deodată, văd ei, de departe, niște luminițe, care veneau înspre ei.

— Trebuie să fie popa Miron — îl cunoașteți doar ! — Cununase niște tineri, la Coadă Izvorului și venea acasă.

Năstase zice : — „Iliuță, să ciupim niște bani de la popa, că vine de la nuntă !... Eu am să mă prefac mort, pe finul din căruță, iar tu să mă bocești. Duios din fire, prea sfîntul are să ne dea ceva de băut !“

— „Nu dă popa, că-l cunosc ! Te alegi cu lâna de pe broască, de la el. Dar, ca să avem de ce rîde, fă-mai repede pe mortul, că se apropie !...”

Cuviosul Miron, cînd a văzut nenorocirea celor doi, s-a înduioşat şi a dat lui Iliuţă mărunişul său de buzunar, cam 50—60 lei. După aia, hai, să-i facă în plus o rugăciune ! Şi-a scos din geantă epitrahirul, a acoperit pe Năstase cu poalele sfîntului vestmînt, şi s-a rugat popa, pentru odihna sufletului lui Năstase, cu atîta cucernicie, încît o fi plîns şi Dumnezeu, care nu plînge din chiar nimic.

De-abia s-au despărţit, şi Iliuţă a strigat pe Năstase, ca să numere banii, dar Năstase adormise ! A tras de el, l-a scuturat ! Zadarnic ! I se întîmplase lui Năstase ceva nou, cu totul surprinzător : murise ! Începuse prin a se preface şi acum devenise sincer... Atît de bine imitase minciuna, încît nu se mai deosebea de adevăr !... Viaţa omului este mai uşor de obţinut decît de păstrat. Avusese Năstase succes ! Se zice că succesul ar fi o jumătate din secretul geniului, dar să crezi, conişă Marcela, că de cele mai dese ori, succesul este un accident. Nu putem trăi din accidente fericite !... Vieţile sînt de multe feluri, dar moartea — de un singur fel ! Acum, întreabă-mă : pentru ce ţi-am istorisit tărăşenia asta ? Ca să te conving că şi Nicolae a greşit. Nu-l învinuiesc. A greşit şi Moise, cînd a ucis un om ; a greşit şi Isus, cînd a pus biciul pe spinarea negustorilor de la uşa templului... Toţi greşim ! Nicolae ar fi fost la locul lui dacă s-ar fi unit cu satul, dacă ar fi redus cheltuielile petrecăreţe de la conac şi dacă n-ar fi tras după el atîtea gunoaie de la Bucureşti. El se întreba mereu (l-am auzit şi eu) : — „Mai am oare vreun frate“ ?... L-a căutat. Nu l-a găsit. Şi fratele era lîngă el : era satul ! Îl uitase ? N-aş crede. Dar satul era fratele de ispravă şi de nădejde. Nici domnul Corodăanu, nici domnul Vidraşcu, nici domnul Gavrilă de la Severin, nici alţii ca ei. Împăraţii şi regii şi-au rezervat lojile de onoare ale istoriei, dar eroul va fi veşnic poporul, şi-o spune Cerceluş, simplu popă, de la ţară. Nicolae Gherman, nici prin obîrşie, nici prin avere, nu era moşier, dar simula moşierismul, avea nevoi mari. Nu-l aprob, dar îl înţeleg. Moşierii n-au făcut nimic pentru el, că nu era „al lor“, ci cu atît mai puţin ţăranii, care-l credeau moşier.

— Bei o cafeluță, părinte ?

— Da' cum nu ? Mulțumesc ! Nicolae a murit taman ca Năstase : cînd cineva i-a trezit inima țărănească din el, a murit de rușine, îngrozit... Oameni sîntem ! O fi mult, o fi puțin, dar sîntem numai atît...

*
* *
*

Marcela și fetele s-au strămutat la București. În urma lor, au intrat la conac ipistații, notarii, creditorii, judecătorii. S-a procedat la un inventar, care a fost confruntat cu dispozițiile testamentare ale lui Gherman : nimic nu se potrivea cu realitatea contabilă a rămășițelor. Din socoteala asta, scăzînd cheltuielile de judecată, a rezultat o sumă ridicol de mărunță. Singurul noroc a fost existența casei din strada Clopotari, care fiind moștenită de la primul soț al Marceliei, a oferit un adăpost provizoriu Victoriei și Terezei. Însă și acolo, răsuna acum alt limbaj :

— Să fiți avertizate : multă vreme nu vă pot ține, fiindcă eu mă mărit și n-am nevoie de fantome în casă !... Nu vă judec, nu vă întreb, ați făcut ce ați vrut, și nu din cauza mea am rămas singură în lume. Sînteți tinere, toate căile vă stau deschise, nu ne mai leagă nimic, rămînem în bună prietenie, dacă vreți, dar de aci înainte, fiecare pentru sine !

În aceste împrejurări, am cumpărat conacul, fără pămînturile și pădurea lui, cu suma de 240 000 de lei. Cu tot... cu tot ce a fost în casă. Lichidînd datoria la bancă, plănuiind să mă instalez la Pădureni, cel puțin pentru lunile de vacanță, am dăruit Victoriei și Terezei mobilierul ruinat de acolo, cîteva tablouri fără valoare, lemnăria de la grajdurile pe care le-am desființat, pianul și păpușile !... Fetele lui Gherman erau atît de umilite, încît nu mi-au mulțumit decît mai tîrziu, printr-o scrisoare. Cerceluș a cumpărat „grosul“ gospodăriei prietenului Nicolae : capre de lemne, joagăre, cazanele de țuică (inutilizabile) și alte mărunțișuri de prin ogradă. Cu banii acestor vînzări cu toptanul, fetele și-au închiriat două odăițe, la o periferie de București. Le-am dus perdelele și covoarele, draperiile și cîteva fotolii care au mascat convenabil mizeria „moșiereselor“ de la Pădureni.

Victoria s-a arătat slabă, ca în toate luptele vieții, dar Tereza poartă în piept o inimă de soldat.

Am întrebat-o :

— Nu vrei să alegi, din biblioteca tatălui vostru, cărțile care-ți plac ?

— Cărțile lui ? A citit el atâtea cărți ? Ele aparțin Marceli, Victoriei și mie. Niște ambrozii zeești, șampanizate de sensibilitatea generațiilor, printre care destule romane. Trăim în nouri, domnule Daniel !.. Din toate literaturile lumii, citim cărți-farduri, cărți-stupefiantе, cărți-de-scărpinat, cărți-de-dormit, cărți-de-evadare-din-realitate, cărți bețive, sau cărți răutăcioase, cum sînt toate ființele care n-au băut decît apă ! Cu banii de la tata și cu romantismul de la silozul literar, iată-ne principese !

Tereza s-a scuzat că nu-mi poate oferi decît un pahar cu ceai și un covrig.

— Puiu Coliban vă mai vizitează ? am întrebat-o.

— Ca avocat, Puiu cunoaște legea timbrului, a obținut multe scutiri și reduceri de impozite, dar după cum știți, el iubește mai mult pe Marcela decît pe noi, și nu s-ar simți confortabil primit în modestia noastră.

— Dar Corodeanu ?

— Ernest a scos odinioară din minți pe Victoria, și dacă ar fi fost un „gentleman“, ar fi luat-o, ar fi avut o soție bună. Dar el trăiește din șantajarea burgheziei ! Ce-ar mai putea cîștiga de la sărăcia în care am ajuns ? Pentru el, sîntem niște „proletare“, niște burgheze decăzute. Nu ne disprețuiește, fiindcă asta l-ar obosi, dar ne-a turnat la groapa comună a tuturor celor care nu-l mai pot servi la nimic... Ernest ! Ce să vă spun ? El e produsul societății înstărite. Cînd burta asta groasă va ști de frica cuiva, va dispărea și specia lui Ernest, fiindcă el nu aparține nici unei clase sociale. Ca om inteligent, el se teme de forța burghezului devenit proletar !... Am cunoscut și feudali, și moderni, dar toți erau „de imitație“...

— Așadar, biblioteca de la Pădureni nu vă interesează ? Ați putea să o vindeți. Ați obține ceva pe ea, că unele cărți sînt scumpe și prețioase.

— Poate că le vindeți dumneavoastră și ne dați și nouă o parte... Dar ce căscat artistic !... Cîte științe depășite !... Cărțile mor, dar oamenii le poartă mai departe ecoul... Veți găsi clienți la o astfel de marfă ?

— Cultura are și valori permanente, așa zice eterne, de artă...

— De acord, însă Melpomena, Euterpe, Klio, Terpsichore, Erato, Polymnia și alte muze, nu duc oasă bună cu mașinile de multiplicare. În tinerețea lor, ele produceau artă doar pentru elite, în cantități mici, iar astăzi, când treaba le-ar impune să-și suflece mâinele, Adevărul științific trece înaintea Frumosului. Vin vremuri grele, pentru muze !... Celebra arzoaie sufletistă și epidermică Venus e o băbuță de bibliotecă ! Nu, nu ! Ne lipsesc multe, dar de cărțile de la Pădureni, să nu mai aud. La foc !...

— Gaby de Severin vă mai „cunoaște“ ?

— Oh, nu i-a mers bine cu tutungeria și din cauza asta înjură pe „latino-otomanii“ care nu i-au apreciat valoarea ! Acum e agent la o societate de asigurare. La noi, n-are ce căuta.

— M-aș fi bucurat să văd și pe Victoria...

— Nu e acasă. Ajută o vecină la spoit casa, cu var, cu vopsele și prinzește pe unde muncește. Prefer s-o știu obosită, barem să doarmă bine, să cunoască oamenii, să iasă din marasm. Să-ți spun drept, starea ei mă îngrijorează. Când sîntem împreună, îi surîd, îi fac glume, dar m-a obosit comedia asta clinică și terapeutică !

— Și tu te-ai schimbat, Tereza...

— Nu mai mult decît e firesc, sper !

Ne-am despărțit cu promisiunea de a ne revedea.

— Dacă voi reuși să vînd biblioteca, va fi cu atît mai bine, pentru voi !

Începuse să plouă. Pînă la prima stație de tramvai, m-am adăpostit succesiv pe sub streșini, și deodată am tresărit văzînd, într-o ogradă sărăcăcioasă, pe Victoria, stropită de var, cu părul capului strîns într-un tulpă, desfigurată de oboseli : ea căra în grabă țoalele odăilor și mobilele, toate disproporționat de grele pentru puterile și priceperea ei gospodărească.

Aș fi dorit s-o chem, să-i vorbesc, dar eram sigur că i-aș fi aprins o suferință morală mai insuportabilă decît cea fizică.

În prima duminică, în feeria lunii octombrie, m-am dus la Pădureni, hotărît să aleg din bibliotecă valorile cele mai probabil-vandabile și să le aduc la București. Întîlnesc pe drum consăteni care mă salută. Sînt stîngenit de a nu cunoaște nimic din viața lor, nici barem numele, și

primesc totuși de la ei un respectuos tribut de omenie, mai ales de cînd sînt „țăran“, proprietar de conac !

L-am rugat pe Cerceluș să-mi trimită mîna de ajutor a vreunui flăcău dintre enoriașii săi, un coș de nuiele cît mai încăpător și eventual un ghem de sfoară de cînepă, ca să împachetăm osemintele alea ninse de pulbere în rafturile lor, horbotele și vanitățile secolelor. Nu voiam să fiu singur la treaba asta. Sînt sănătos, pot dovedi sănătatea mea cu acte iscălite și ștampilate de autorități medicale, dar, ca orice om, prezint și eu unele particularități suspecte : am obiceiul de a întreține, cu mine însumi, îndelungate conversații, despre mine, bineînțeles ! Adesea, ca să mă conving că existența noastră este mai mult decît o simplă aparență, mă pomenesc vorbind singur ! Zic : Acum ar fi bine să beau un pahar cu apă, că mi-e sete. Așa ! O fi curat paharul ăsta ? Curățenie absolută nu există, și dovada se constată din faptul că după ce-am făcut o baie, simt nevoia de a mă spăla, ca după orice activitate ! Beau ! Să-mi fie de bine ! Dacă ar fi fost nițel mai rece ! Merge și așa ! Etc.

Dacă cineva mă aude vorbind singur, începe să mă bănuiască ! Solilocul, ca orice monolog, nu se bucură de o bună reputație intelectuală ! Eu însă îmi apreciez defectul. A sta de vorbă cu mine însemnează că nu mă dețest, că nu sînt în conflict cu conștiința și, în fine, că port în inimă pe toți strămoșii mei onorabili (mai ales dinspre mamă : cei dinspre tatăl meu au fost niște haimanale !), al căror ecou răsună pe buzele mele ! Prudența îmi impune să mai fie cineva lîngă mine, ca să se cheme că dialoghez !

Cerceluș, om cumsecade, nu mi-a trimis pe nimeni, ci a venit el, cu blîndețea aceea specifică adoratorilor de icoane, și cu ghemul de sfoară. Am sorbit o cafea, la mîsuța de pe cerdac, și i-am ascultat năduful :

— Domnule Daniel, în fiecare toamnă am necazuri cu satul. Avem fete însărcinate, iar spitalele de la Găiești și de la Tîrgoviște nu sînt destul de discrete. Se află ! Care mai este atunci secretul profesional ? În lunile vacanței de vară, trec pe aici excursioniști din capitală, și toți sînt cu ochii după fete. Unele mai greșesc, adică, vreau să zic că unii băieți izbutesc — că tot aia e ! Idila se isprăvește, și după sfînta slujbă, cînd spovedesc răsîpîntiile sufletești

ale oamenilor, aud pe Safta lui Cîrciob și pe Rahila lui Peticuț, fete de șaptesprezece ani, că mă roagă, cu lacrimile în ochi și în gîtlej, să le duc la Maria Fecioara, la marea icoană a catapetezmei, și să-i cer ca fetelor să le reușească avortul ! Cu sfială, le dau să înțeleagă că sfînta săvîrșește orice fel de minuni, dar nu și minuni de-astea, care nu fac parte din caracterul ei feciorelnic. Mult se miră ele de o vorbă slabă, din cugetul meu, și iată cum, din cînstă și din curățenie, subrezesc credința obștei ! Am avut prilejul să discut cu un păcătos de băiat, de la București. Recunoaște că s-a plimbat cu fata, la pădure, că profesorii lui de matematică, de fizică și de chimie l-au lăsat repetent. Părinții lui s-au alarmat : — «Băiatul nostru e născut poet ! N-are chemarea înspre științele exacte ! Să-l trimitem la țară, să vadă și el cum trăiesc țărani, și să facă poezii că e o fire de artist băiatul nostru»... Din toată truda satului, ceea ce băiatului i-a plăcut mai mult a fost „amorul rural“ ! De multă vreme, școlile destăru-nesc populațiile, ademenesc elevii la cultură, cum e firesc, în lumea întreagă. Dar nu e firesc ca, din geniul ogorului și pădurii, să ținem a face o mediocritate de oraș, ca domnul Gavrilă de la Severin, sau domnul Vi-drașcu... Toți am fost odinioară țărani. Acestei categorii aparține și seducătorul Rahilei lui Peticuț. A venit aici, ca să se desplietisească de București și să se plictisească de Pădureni ! S-a lipit de sat ca plasurele de un picior de lemn ! N-a înțeles drama fetei însărcinate ! Și-a scos din buzunar o hîrtiuță și mi-a dovedit că scrie „în genul lui Eminescu“ și că își face stagiul de artist al națiunii !... Poftim, să-ți citesc poezia : Stau și ascult umbra deasă / Și pădurea cîntăreață / Ca să mă deprind de-a scrie / Despre-un puf de păpădie / Și să admir cum pe-o floare / Se îmbată de răcoare / Fluturi mici și somnoroși / Albaștri, galbeni și roși / Și întreabă orice floare : / «Tu a ce mi-roși» ? Fluturi ce se zbuciumă / Ca pe-un prag de circiumă / La intrare-ntr-o cicoare“ !... Cum ți se pare ?

— La materia asta, nu rămîne nimeni repetent ! Nu sîntem în criză de talente ; sîntem în criză de părinți înțelepți ! Chimia, mecanica, electricitatea sînt îndeletniciri mai serioase și mai folositoare, dar trîndăvia ne ispitește ! Au aflat și copiii că fluviile și riurile vascular-economice nu trec prin sate, fiindcă n-avem industrie, n-avem decît

făbripute particulare, de nasturi ! Băieții vin la țară numai după fete, ca pe vremea lui Adam !

Cînd am intrat cu Cerceluș în bibliotecă, eram atît de impresionat de spusele lui, încît m-a năpădit năravul meu de a vorbi singur, și nu mi-a prins bine, fiindcă popa a rămas cu convingerea că eram nebun !

Scosei dintr-un raft un volum de poezie romantică :

— Cum ai ajuns prin meleagurile noastre, Monsieur Alfred ? Ai fost un eminent „parfumeur“ ! Ți-au căzut în leasă multe victime ! Nu ți s-au imputat complicități cu lumea de jos. Ai scris pentru Suzon, pentru Mimi Pinson, ai suspinat la perfecție ! Dacă ai fi avut barem curajul (dublat de lașitate) al lui Ernest Corodeanu, ai fi spus fetelor de pension : — Oh Ninette, oh Rosine, oh Corillia, oh Felicia, oh Ninon, faceți-mi plăcerea și scîrnăviți-vă în planele părinților voștri, că după facerea lumii prea multe au rămas nefăcute !... Dar voi nu ne pretindeți decît „Parlez-moi d'amour“ ! Sînteți ca niște gîște sălbatice care s-au îndrăgostit de carabina unui vîntor...

Iată aici, legat în piele de vițel, un volum cu teatru de Molière, comentat marginal de Victoria. O violetă uscată marchează predilecția ei pentru „Mizantropul“. În primul act, subiectul principal este amatorul și snobul Oronte, înconjurat de admiratori care i se aseamănă. El a învățat să scrie sonete, muzicuțe de paisprezece versuri, goale ca niște ulcele, premiabile, impecabile, sublime și pline de autoadmirarea autorului. Oronte a umplut lumea de Oronți ! Zadarnic criticii au protestat, demonstrînd că, într-un secol, se nasc numai trei-patru genii, care au mîngîiat umanitatea și i-au sădit speranțe ; dar academiile premiază în fiecare an, mii de cărți, mii de Oronți !... Tereza a iubit pînă la dezgust acest parfum de frizerie psihologică și artistică, și în neputința ei de a schimba „lumea așa cum e ea“, s-a cătrănit de pesimismul lui Corodeanu și a rînduit broșurile socialiste printre secretele bibliotecii.

După impostorul artei, din primul act, Molière aduce pe scenă alt jeton fals : pe Célimène, eșantionul societății admirative, specialistă în leșinuri (că se leșina, din te miri ce, în secolul acela !). Azi, cînd ar avea de ce, — nu mai leșină nimeni, nici chiar la teatru.

Lumea a evoluat enorm, de atunci pînă azi, dar continuă să se înmulțească și să prospere Oronte și Célimène ! Sînt

mari personalități, de care satele habar n-au ! Văzute și salutate, în lunile de vilegiatură, aceste orchidee reprezintă viața artificială, de seră. Sint cele mai scumpe produse ale horticulturii. Primit și onorat de Regele-Soare, Molière a sfidat această nobilă mușită, în cîntecul lui Alceste :

- *Si le roi m'avait donné
Paris, sa grande ville,
Et qu'il me fallut quitter
L'amour de ma mie,
Je dirais au roi Henri :*
- *Reprenez votre Paris,
J'aime mieux ma mie, au gué,
J'aime mieux ma mie" !...¹*

— Ce-i de făcut contra pomezilor care nu vindecă de nimic și care înfrumusețează neadevărul ?... Cînd familia ei s-a prăbușit, Tereza și-a pus și întrebarea asta.

De-abia în secolul nostru, un scriitor, care nu era nici barem un socialist timid, a propus societății o soluție : — Vă plac atît de mult Oronții ? Plătiți-i ca să nu mai scrie !... Răsfățați-i la Versailles, dar lăsați viața să spună adevărul...

Ușor de zis ! Opulența materială vrea să calce pe roze. Avem artiști, avem petale !... „Arta-complice“ decorează muzeele cu mutre de asasini, cărora numai geniul artiștilor le-a făcut loc în memoria lumii, din antichitate, pînă în Renaștere, în poezie, în pictură, în sculptură...

Mai mult visate decît exprimate, splendorile din natură nu linguesc pe nimeni, și din cauza asta ele nu ne obosesc. Atît ar fi fost deajuns pentru a concilia viața cu arta, dar ne dăm în vînt de dragul maimuțoilor, arborăm cele mai alese haine, pentru a suspina pe scenele unde-și ține predica Amorul, profesorul nostru de trădare !...

Din moment ce tot nu pot dormi, barem odată, acum, cînd e prea tîrziu, să stau de vorbă cu tine, Victoria, scumpă fantomă a ruinelor de la Pădureni ! Iat-o înaintînd spre mine, ca pe apă :

— În ce lume ai fi dorit să trăiești ? Ce ți-a lipsit. Victoria ?

¹ Dacă regele mi-ar dăruî Parisul, orașul lui, ca să părăsesc, în schimb, fata ce iubesc, i-aș spune regelui Henri : — Ia-ți Parisul dumitale, și lasă-mă, sire, așa, că eu iubesc fata mea !...

O aud silabisind, ca o profesoară de istoria artei :

— Simplitatea, omul pe cale de dispariție ! Natura nu poate fi jefuită, fiindcă toate bijuteriile ei sînt gigantice. Unde să ascundă hoțul o primăvară, sau barem Carpații, sau valea Oltului, sau orga furtunilor ? De timpuriu, am aflat că antichitatea se afla într-o teribilă criză de obiecte mici ! Nu era nimic de furat ! Codrii, cerul și apele, în care mișunau colorile și concertele ? Dealurile plantate cu vița de vie ? Pășunile cu vite scoase la păscut ? Valurile mării care lingeau țărmurile așternute cu nisip aurifer ? Primii hoți sublimi au fost poeții ! Ei au cîntat comorile natale, au trezit poftele, au aprins invidiile, au lăudat pe primii oameni superiori, adică pe snobi, pe acești dezertori din vechitură. A fost nevoie de o efortare inimaginabilă, de la Ifigenia pînă la Phedra, de la Didona pînă la Philemon și Baucis, care se iubeau convențional ca niște cadre didactice, pentru a consacra între sexe un ceremonial mai rafinat decît acela dintre calul-iaapa. Progresul a costat mult. S-a plătit cu sacrificii. Brusc, în zilele noastre, toate cuceririle au fost scoase la mezat. *Rusticitas est delenda* ! Trebuie distrusă simplitatea ! Ați distrus-o. Felicitările mele !... N-am fost pregătită pentru atîta rafinament. Și mă mai întrebi ce mi-a lipsit ?

— Ești atît de tînără, Victoria, încît așa cum s-a acclimatizat maimuța la orașe, te-ai fi acomodat și tu, fiindcă avantajele civilizației sînt inevaluabile. Daphnis și Chloe n-au țesut romanul fericirii tinere ?

— Barbaria lor se trădează chiar din amănuntul că Paphnis era în vîrstă de cincisprezece ani, iar Chloe — de treisprezece ! Femeia de treizeci de ani era de mult bătrînă, iar bărbatul după treizeci și cinci. Longus n-a scris pentru contemporanii noștri. El a scris pentru ai lui. Mă dispensez de literatura imaginară, fiindcă nu alină nici o suferință. Dar barbarii aceia aveau atîta treabă !... N-aveau timp să se plictisească ! Trăiau puțin ! Muzica le-o făceau păsările și greierii ; behăitul oilor a inspirat multe ode ; pe mare și în industria morăritului, singurul animal de tracțiune era vîntul, iar pe uscat, boul, ridicat la rangul zeităților, după cum se și cuvenea. Împotriva neliniștilor de dragoste, Longus ne spune că numai un singur remediu se cunoaște : munca ! Scriitorii erau crezuți. Dintre ei s-au ridicat bronzurile acelea, poeți ca Homer, sculptori ca Praxiteles. Nimic

nu era platonice, nimic oniric, sau aiuristic. Dar după ce ne-am dibăcit să fabricăm valori mari, cu un volum redus, hoția s-a răspândit, fiindcă-i mai ușor să furăm niște diamante decât niște catedrale. Se fură prost, se scrie prost. Dacă vrei să-mi faci un serviciu, pune pe foc amestecul ăsta de interior și de exterior, care se numește romanul, alcoolul tinereții mele...

— Fie și așa, Victoria, dacă nu vrei să interpretezi umanitățile în alt chip. Clasicismul n-a modificat mecanismul vieții umane. Auzim și astăzi : — „Jură-mi, Ohloe, că mă vei iubi totdeauna“ ! — „Îți jur pe zeul Pan, îți jur pe Venus“... Înlocuim doar numele zeilor !

— Romancierul însuși descrie oribilele violuri comise de Pan și moravurile Venerei !... Dar încă din antichitate, nu era „fashionable“ ca fetele să jure pe capra pe care o mulgeau ! „Arta pentru artă“ n-am inventat-o noi... (Se uita cu milă Cerceșul ! Nu-i venea să creadă că pot fi atât de smintit !...)

Victoria s-a înveselit puțin, evocându-mi sybariții greci din orașul italic Bruttium, din golful Tarent, care în secolul al optulea, înaintea erei noastre, după ce s-au îmbogățit din piraterie, din comerț și din arte, s-au rafinat, s-au sodomit între ei, devenind cei mai voluptuoși dintre bărbații antichității civilizate. Sybariții, ca eminente critici de muzică, au contestat cocoșilor orice talent de a cânta artistic. Ce susțineau ei ? — Cocoșii, domnule, cântă — șablon ! Nu cunosc modulații ! Nu cunosc registre vocale, nici pauze. Nici găinile nu-i apreciază, dar ele, săracele, n-au încotro ! Mai au cocoșii și alt nărav urât : cântă prea de dimineață și ne strică somnul ! În consecință, sybariții au poruncit ca toți cocoșii să fie tăiați. La scurtă vreme, găinile văduvite de cocoși, n-au mai ouat, n-au mai clocit, n-au mai avut pui, iar stăpînii lor n-au mai avut perne -- că și pe vremea aceea bărbații dormeau tot pe fulgi de găină !... Din orgoliu, din demnitate, n-au revenit asupra sentinței. Primatul criteriului artistic i-a nenorocit !...

Zic : — Dragă Victoria, bunul-gust n-a fost niciodată contestat sybariților !...

— Mă rog, te privește !... Apoi, cu același rafinament, sybariții s-au gândit că bine și frumos ar fi („kalos kai agathós“), dacă mîndrii lor cai ar învăța să danseze ! În istoria lumii, primii oameni care au dresat caii au fost

sybariții. Au întabulat caii în cataloage, și i-au trimis la școala de ballet ! După un an de studiu, orice cal, oricît de prost ar fi fost, cînd auzea muzica, începea să danseze !... Acum, să vezi cum dintr-o zgaibă nesperioasă, poate pieri un popor !... Crotoniații din orașul vecin dușmăneau pe sybariți. Cînd au aflat că, în orașul Bruttium-Sybaris, caii au devenit balerini, au declarat război cetății. Aveau o armă secretă : rafinamentul sybariților ! În toiul unui atac de cavalerie, crotoniații în loc să se apere au poruncit : „Înainte cu muzica“ !... „De la musique, avant toute chose“ !... Caii, cînd au auzit muzica, au dat dracului războiul și au început să danseze !... Toți sybariții au murit în robie...

— Poți fi atît de prozaică, Victoria ?

— Oh, dacă aș fi reușit să fiu așa cum zici !

— Reveria din ochii tăi...

— Lipsită de gîndire !

— Făceai ochi dulci lumii amare !

— Culoarea roz, cea mai trecătoare...

— Nu-ți inspiră nici o încredere frumusețea ta ?

— Frumusețea ? Cea mai incertă dintre formele înțelepciunii !

— Tinerețea...

— Da, trăiască tinerețea ! Cu condiția să nu dureze toată viața, — cum a scris Musset ! Ce vorbă grea ! Presimțea ce fard era romantismul... Singurul nostru noroc este că natura e naturală și nu se consultă ! Știe ea ce face !...

Printr-un fenomen de instantanee trezire, aruncînd mereu cărți pe dușumea, stîrnind un colb supărător, am zărit ca prin ceață pe Cerceluș, care își împreunase mîinile și șoptea o rugăciune, pentru mînuirea minții mele vinzolate. Nu-l puteam întrerupe !

— Zi, părinte, și ceva pentru artiștii omenirii. Roagă pe Dumnezeu să ne mîntuie de metafore... să ne îmbete adevărul... să ne iubim așa cum murim, adică numai o dată !

Cum el nu mi-a răspuns nimic, m-am cufundat în aburii închipuirii mele și am strigat :

— Omul primitiv, cu toate că era pe jumătate uman, iar pe altă jumătate — bestial, a domesticit o mulțime de animale, ciinele, calul, oaia, boul, chiar și cîteva păsări

mai iubitoare de libertate decît patrupelele. De cînd ne-am civilizat, nu mai domesticim pe nimeni, nici pe semenii noştri... N-avem timp, dragă !... Ne vine mai lesnicios şi mai plăcut să facem alţii, decît să-i ameliorăm pe cei care ne surid, sau care plîng. Iubim umanitatea, îi facem declaraţii de amor, în fiecare zi, prin vorbă şi prin scris, dar a iubi omul este ceva mai greu ! Nu-l putem suferi ! Are bube şi răni secrete ! Ne muşcă mîinile, cînd îl mîngîiem, sau îl bandajăm !.. Cartea asta ce vrăjitorie o mai fi ? Aha ! Bonjour, Madame de Lafayette ! Am onoarea să vă înştiinţez că, în anul 1934, vom sărbători trei sute de ani de cînd v-aţi născut... Comemorarea unei naşteri sună mai optimist decît comemorarea unui deces ! Curtea regală nu vă plăcea ! Singurul prieten care v-a iubit, La Rochefoucauld, v-a întristat, la bătrîneţe, prin moartea lui, în 1680, după care n-aţi mai trăit decît treisprezece ani !... Se moare lent, din iubire ! Avea cartuşe în gură omul acela ! Dar alţii erau atît de proşti, încît nici n-au observat că eraţi inteligentă !... În privinţa asta, nu ne-am schimbat prea radical !... Totuşi, sub o aparenţă de răceală, aţi scris romanul „La Princesse de Clèves“, unde ne-aţi convins că renunţarea constituie unica ieşire din tragedia iubirii... „Nici ambiţie, nici plăcere“ ! Dar cine vă crede ? Cine renunţă la singura iluzie masiv încrezătoare şi catastrofal de plăcută ? În loc să învăţăm lucruri care să ne salveze, ne otrăvim cu cea mai banală dintre sublimităţi... „Nobilii“ descrişi de talentul domniei-voastre admirat şi de la Fontaine, mai puţin de Majestatea Sa, vorbesc ca nişte academicieni, ca şi cum natura creatoare de oameni, de viţei, de pisoi şi de porci, ar vrea să ne transforme, prin artă, în prinţi, în conţi şi-n marchizi !... Patetica moarte a eroinei romanului ce aţi scris provoacă risul : — „Domnule de Nemours, mor cu plăcere. După ce mi-aţi secăt stîm şi iubirea, viaţa mi-a devenit atît de odioasă, încît moartea mi se pare o gentileţe“ !... Fiecare femeie disperată de moşia masculină, exclamă : — „Iată una care moare de plăcere“ !... „Adio, domnule de Nemours, adio, — zice ea, dîndu-şi obştescul sfîrşit — dar să fiţi sigur că, dacă nu v-aş fi întîlnit, n-aş fi iubit pe nimeni şi n-aş fi ştiut ce este iubirea“ !... Aşa da ! Cu noblete ! Nu ca în romanul „Ce-a păţit taţa Marişa la gîrlă“ !... Dar cartea asta ce ne mai spune ? — „Ah, Manon ! Necredincioasă şi sperjură

Manon ! Mi-ai străpuns inima, de cînd m-ai trădat ! Nu sînt ochii tăi, nu e mîna ta, nu mai e Manon ! "... Se cîntă ceva sfîșietor, într-o operă de Massenet ! Romanța ei „Adio, măsuța noastră“ ! Au cîntat-o pe frivola asta, în opere de o simțire aleasă, compozitori ca F. Halevy (într-o pantomimă de ballet), sau Auber (pe un text de Scribe), în sfîrșit, Puccini... Ce-a mai rămas ? A rămas romanul abatelui Prévost, transfigurația amorului cavaleresc, dezamăgit de o găină ! Drama potrivirii de caracter ! „Îți jur, cavalier Des Grieux, (dar ce nu-i jură ea !) că fidelitatea este o virtute idioată... Trebuie să ne despărțim“... Dintre marile romantice, Manon a fost prima care a descoperit că orice lapte dulce devine lapte acru, lapte bătut (la propriu și la figurat), iaurt și alte splendori naturale care ne plac, pînă cînd nu ne mai plac ! Grozavă descoperire ! Nenumărate generații au plîns pe aceste pagini !... Victoria nu e prima beată de vis... La gunoi ! Pune-o părinte, în coșul de nuiele, că voi găsi clienți și pentru lacrimile Evei, care striga, prin rai, înspre Adam : — „Ce-mi făcuși, mizerabile ?“... Dar Rousseau ? Cum să lipsească din gamă ? Romanul său „Julie“, fiind un roman strict epistolar, n-are nici unire, nici despărțire, nici copii ! Îndrăgostitul Saint Preux, de durere, se exilează, iar Julie se mărită cu domnul de Wolmar. Ea avertizează pe toate fetele prezente și viitoare : — „Am pierdut dreptul de a mă mai bizui pe mine însumi“ ! Oh, fetelor, nebunelor, noi căutăm alifii parfumate, bune pentru astfel de răni, în versurile lui Petrarca, Tasso, și ale altora. Autorul, din bunătatea lui, ne comunică, în roman, o adresă utilă : „Virtutea, care ne-a împiedicat de a ne uni, aici, pe pămînt, ne va uni în lăcașul nostru veșnic. Mor cu o dulce așteptare : sînt fericită de a fi răscumpărat, cu prețul vieții mele, dreptul de a te iubi totdeauna, și de a ți-o spune încă o dată, cu ultima respirație“... Mai putem spera un loc de „rendez-vous“ ! Liricul „Adio“ al lui Werther, înspre Charlotta, este sufletul lui Goethe, nu al pămîntului !... Există și epigoni : Benjamin Constant este un veritabil Inconstant ! Adorata romanului „Adolphe“ nu mai e o singură femeie, ci patru !... Ne amintim aria lui Leporello, dintr-o operă de Mozart, care numără aventurile lui Don Juan : „... Dar în Spania... dar în Spania... O mie trei !... O mie trei !...“ Cum să mai fii sănătoasă, scumpă Victoria, cînd te-ai hrănit numai cu mandragora asta ?

Ceroeluș, a legat și a pecetat cu ceară roșie trei mari pachete cu cărți celebre și a doua zi, cu trenul accelerat de dimineață, le-am cărat la București.

În clipa cînd plăteam șoferului cursa de la gară, m-am simțit apușat de umeri și sărutat, după moda Orientului, de un bărbat nebărbierit :

— Ce faci, domnule ? Te dai la fund ca un pește și nu mai cunoști nici prietenii care te iubesc ? În fiecare zi mă gîndesc la dumneata și atunci îmi zic : — Ehei ! Puțini sînt bărbații de caracter, comparabili cu avocatul Daniel ! Bronz ! Bronz curat !... Cu cîtă eleganță s-a retras el din mociirla de la Pădureni, cînd nepotul unor hoți de cai i-a suflat dama !... Stai, nene, să te ajut... așa cît-de-cît... barem simbolic ! Cărți trebuie să fie, că prea sînt grele pachetele astea !... Cultură de pension !...

Nu-mi fusese dor de Gaby de Severin, nu-i mistuiam cordialitatea vulgară, falsă și îndrăzneată, dar din moment ce nu-l mai puteam evita, o ultimă resursă de răzbunare îmi mai rămînea : de a-l trata așa cum merită :

— Cară-le pînă aici, în vestibul !

Gaby nu se grăbea. A ascultat porunca mea, a stivuit pachetele într-un colț, a intrat în casă, după mine, ca un hamal de ocazie, s-a turnat într-un fotoliu și m-a pedepsit zicîndu-mi „tu“ !...

— Măi băiatule, aș bea la tine o cafeluță ! Nu mi-ai spus : ce mai devii ? Te-ai însurat ? Nu te cred atît de prost ! Aș avea de povestit, pînă la ziuă, pînă mîine-seară !

I-am servit cafeaua, fiartă la iușeală, la lampa de spirt, dar l-am tratat cu „dumneavoastră“, ca să-i semnalez că vorbise ca o țopă.

Gaby era pornit pe autobiografie lungă ! Nu era curios să afle „ce mai fac“, ci, dimpotrivă, să mă intereseze la drama unui spirit de elită, în acest „oraș cumplit de negustori“, unde Gaby se văita că „nu ie bani“ și că „avem un viitor strălucit, dar nici o fărîmiță de prezent“ !...

Dusei mîna la buzunar, crezînd că acest gest nu-i va face zîmbre, dar el îmi tăie scurt filantropia, adăugînd :

— În definitiv, n-am muncit ? Banul muncit nu murdărește ! Cu mine să nu faci pe mecenatele ! Douăzeci de

lei ! Realistic, ca la Barou ! Și acolo spui clientului cît are să-l coste...

Își asigură banii în buzunar, sorbind cu tihnă din ceașca de cafea, și Gaby neinvitat, neprovocat, se lasă în memorialistică, tocmai cînd mă gîndeam să mă dezbrac și să mă odihnesc.

— Din frageda mea pruncie, m-am devotat cauzelor generoase ale poporului, am refuzat intoxicația metodică din școlile statului, am studiat temeinic fenomenul social, ca un „self-mademan“. Gîndeam că voi reuși să reformez lumea, pe cale diplomatică, dar Ministerul de Externe m-a respins de la candidatura de a intra în Corpul Diplomatic...

— Din ce motive ? Un tînăr atît de valoros, ca dumneavoastră...

— Mi s-a răspuns oficial că sînt un „autoanalfabet“ !... Prietenii mei, miniștrii liberali cărora le-am purtat masalalele, în alegeri, ținînd discursuri pe butoi, sub cerul liber, în favoarea burgheziei române, m-au insultat și mă persecută.

— Dar ce au cu dumneata ?

— Mi se reproșează încercarea mea de a fonda partidul T.V....

— N-am auzit de acest partid...

— Partidul Tineretului Valoros... N-am reușit încă !... Din lipsă de valoroși !... Sîntem doar o duzină de membri...

— Sînteți o forță... Puțini, dar buni !

— Am putea conduce revoluția mondială, dar n-avem bani ! Noi nu sîntem salariați...

— Într-adevăr, revoluționari fără leafă !... Nu merge !...

— Am îmbrățișat cauza proletară. M-am angajat la Societatea de Asigurare „Ajutorul Universal“. Asigur oamenii anii de bătrînețe. Mai prind și cîte unul la cotizații, pentru T.V.

— Primiți și bătrîni ?

— Cine e idealist nu e niciodată bătrîn !

— Ai mai văzut familia Gherman ? Erați un prieten al casei.

— Aia e familie ? Viața i-a cîrpit o teribilă palmă și o meritată lecție. Toți s-au ruinat ! Li s-a vîndut, la mezat, „à l'encan“, tot ce aveau la Pădureni... Fetele alea le vom întîlni la „scăricică“, în Rîureni, sau în Brezoianu, la fete !...

Un avocat din București a vrut să se însoare cu una dintre ele, dar cînd a văzut-o, a fugit tocmai la Biaritz, de oroare !... Singura mai cumsecade era conîța Marcela. Însă, păcat : lipsită de simț practic și de idei politice... Acum să venim la scopul vizitei mele. „Ajutorul Universal“ asigură pe oricine împotriva riscului focului, grindinei, accidentelor, despăgubește proprietatea distrusă sau expropriată, în caz de revoluție și, în plus, transformă pe orice om fără perspective, într-un rentier. La ce vîrstă dorești să nu mai muncești ? Ce sumă dorești de la noi, în fiecare lună, ca pensie viageră ? Îscălești o cambie prin care te obligi să depui o taxă convenită între noi, iar la termenul dorit primești pensia ! Pînă la deces ! Avem unii asigurați care primesc pensii grase, deși sînt încă tineri...

— Domnule Gaby, mie nu-mi place munca...

— Ca să fiu sincer, nici mie !... Nici eu n-am talentul ăsta...

— Aș zice să mă scoateți la pensie chiar începînd de mîine. Vă plătesc cambia de asigurare, mă înscriu, dacă vreți, și la „Tineretul Valoros“, și de poimîine încolo sînt omul dumneavoastră, pensionar și revoluționar !... E bine ?

— Domnule Daniel, ar fi o incompatibilitate morală ! „Ajutorul Universal“ se bazează pe stabilitate, în timp ce „Tineretul Valoros“ luptă pentru reforme, pentru schimbări radicale, pentru instabilitate... Trebuie să mai ținem seama că încă nu ți-ai făcut stagiul contributiv. Banul se aliază cu munca. Avem nevoie de timp !

— Atunci, ce lucru nou ați inventat ?

— Iată o prejudecată cu care lupt, aproape în toate casele ! Se omite geniul afacerilor, caracteristic „Ajutorului Universal“, capabil de a produce mai mult și mai inteligent decît alte întreprinderi de asigurare...

— Am să mă mai gîndesc la asta. Deocamdată, domnule Gaby, eu rămîn al dumitale burghez infect, cu toată stima !

— V-am vorbit ca unui idealist...

— Idealist ? Adică ce ?

— Un om care nu idealizează nimic, idealul fiind treaba naturii... Nu ! Munca nu e ceva necesar ! Noi nu pretindem munca, ci doar activitatea, care e altceva ! Aveți mai multe afinități cu „Tineretul Valoros“ decît cu

„Ajutorul Universal“... După o simplă cerere de înscriere, plătiți taxa reglementară...

— Aveți și Regulament ?

— Ar fi prematur ! Ne gândim la formularea doctrinei noastre, dar trebuie să evităm fricțiunile cu Siguranța Generală, care ambiționează să facă parte și din partidul nostru, după cum face parte din toate partidele.

— Pe ce temei ?

— Pe baza suveranității. Teoretic, persoana cea mai idealistă din țară este majestatea, care întrunește toate condițiile idealismului : nu muncește din necesitate, ci pentru fericirea poporului ! În plus, e tânăr și indiscutabil valoros ! Siguranța Generală, în partidul nostru, ar fi reprezentanta idealismului regal, valabil, nu zic altfel, dar nu singurul idealism posibil !... Noi sintem pentru sinceritate. Vrem sinceritate între conducători și conduși. Am băgat de seamă că imoralitatea dintre sexe nu dispare din cauză că e clandestină. Hoția însăși este înconjurată de mister și prin asta este atrăgătoare. Trebuie să scoatem jaful banului public, dintre clandestinități ! Vom înființa o secție de încurajare materială și morală a femeilor angosate de sarcină. Așa cum avem Biblioteca pentru toți, cultură pentru toți, drept la tramvai pentru toți, firesc este să decretăm bunul-plac pentru toți, într-un spirit de umanitate solidară. Orice judecător, după ce-și obține diploma de la Universitate, să stea un an la pușcărie, ca să știe cum e pe-acolo și la ce regim va trimite el pe altul, pentru delictul de opinie. Noi facem o mare deosebire între viața umană și viața umanizată. Umană a fost și viața de peșteră, dar umanizată ea devine prin însușirea ideilor partidului „T.V.“... Există întrerupere de studii, întrerupere de sarcină și altele ? Să existe, deci, și întrerupere de pușcărie, în cazul când partidul respectiv vine la guvernare... Să nu ni se țină ideea la pîrnaie !...

— Păi, nu tot așa se face și azi ?...

— Se face, dar fără condiții, fără un dialog democrat. Modernizare, domnule, pe toată linia, reducerea la limitele rezonabile ale barierelor dintre licit și ilicit. Pe scurt : sinceritate !...

Era vast programul lui Gaby de Severin. Toată distracția m-a costat o sută de lei.

* * *

— La Puțul lui Crăciun, poruncii șoferului.

— Unde ?

— Pe Calea Griviței, dincolo de Bariera Basarab, dincolo de Sfinta Vinere, dincolo de Chibrit... la Puțul lui Crăciun.

— Păi, de acolo se vede județul, domnule !

Tramvaiul cu cai se desființase și acum circula unul electric. După ce am trecut de Podul Grant, am respirat aer de Sinaia ! Gospodarii, înhămați la cărucioare pe două roți, își cărau cărbune-lignit acasă, și materiale de construcții, cumpărate de ocazie. Casele erau girbovite și pitice, fără baie, dar pe acoperiș aveau antene de radio. Distracțiile primează. Afișe electorale, de cine știe când, mascau coșcoveala ferestrelor scunde, prin care rațele priveau direct în dormitoare. „*Votați Steaua*“ !... „*Votați Crucea*“... „*Votați Ciomagul, care va mintui țara de hoți*“... „Cinema Lux prezintă formidabilul succes „*Contesa zburătoare*“, cu celebra artistă Pola Negri“... „Trupa Tity Mihăilescu joacă, la Cinema Volta Buzești, hazlia Revistă „*S-o vezi p-a mea*“... Cerșetorii de la Sfinta Vinere se îmbătau de tescovină, la ofrciuma „*Coroana Regală*“... Școlari desculți se zgîiau la vitrina singurei cofetării, înspre feliile de dovleac copt, acoperite de o glazură de zahăr, muscuite de albine captive, dincolo de geam. Alte afișe invitau tineretul la balul de sîmbătă, „*Mare bal urmat de dans. Două muzici două, antren, surprize, la miezul nopții se va alege Regina Balului, care va primi un frumos cadou pirogravat*“.

În acest cartier se mutase Tereza, care închiriasse o odăiță modestă. Cînd am sosit la ea, un copil tocmai fi adusese de la cișmea o căldare cu apă și aștepta, la intrare, să i se plătească oboseala. Pe perete, indivizi cu irezistibile vocații literare scriseseră cu creionul diferite ougetări obscene și aproximații figurative, de cea mai porcoasă anatomie, printre care și unele cuviincioase și necăjite, ca „*Vam adus telegrama negăsindu-vă acasă*“, sau : „*Vin luni pentru*

electrică". În partea stîngă a uşii era zgîriată adînc în vîrui-ială o enormitate neruşinată, cu inscripţia : „*Îți las portretul meu păstrează-l în bune condiții*”.

Îmbrățișînd-o, i-am spus Terezei :

— Ai, la intrare, o veritabilă pinacotecă !...

— Am să vîruiesc coridorul, dar peste cîteva zile inscripțiile vor reapărea ! N-am ce face ! Românul e născut poet !....

Se colora o răcoare îndulcită de toaca vesperală a bisericii, negustorii ambulanți (oltenii) intrau prin curți, se așezau pe convexitatea cobiliței și, fără teamă de cîinii care-i lătrau, își „strigau marfa” mucaliți și optimiști :

— Picioci-picioci ! ; sau : A sosit băiatu' cu de-toate !... D'ăia de luncă, d'ăi' dă luncă ! (castraveți) ; Brînză și ouă de vacă !... Ouă și brînză de găină !... Gaaaaz — găzaru'...

Prețurile lor erau fixe, dar cine dorea să cumpere mai ieftin primea, totuși, „marfa pe alese”, fiindcă tirizia (balanța cu greutate mobilă) corecta rabatul de cost.

Copiii unei familii italiene învățaseră atît de rău pe prietenii lor limba glorioasei insule de la Mediterana, încît grivițenii se chemau acasă cu vorbe desfigurate :

— *Cocina, Pio, dimiciliu cotețu' !*

Alții, mai cușți, își șopteau pe „limba păsărească” senzația zilei :

— Maparipițapa sepe măpăripităpă cupu Copostipicăpă ! (Mărița se mărită cu Costică)...

Tereza mi-a spus cu liniște :

— Aici m-am mutat, la chirie mică, printre oameni care dau în brînci muncind, dar după apusul soarelui, cînd toți se adună la vatra lor, plutește în aer bucuria de a trăi, sînt veseli, uneori vulgari, dar niciodată hidoși. Băieții se țin după fete, cînd ies de la ateliere, și în fiecare duminică popa nu mai prididește cu nunțile și cu botezurile. Victoria nu s-a încumetat să rămînă cu mine. S-a mutat ieri în casa Marcelei. Dar nu e mulțumită, doarme într-o odaie cu servitoarea, este trimisă după cumpărături, la piață. Își face iluzii, așteaptă nu prea știu bine ce anume !... În ce mă privește, la școală nu mă mai pot duce. Trebuie să muncesc și să mă mărit.

— Mere-mereee !, se aude olteanul, din curte.

— Stai puțin, să mîncăm împreună cîte un măr !

Ca o nălucă, Tereza ieși să cumpere mere, dar negustorul a mai reținut-o cu vorba :

— Domnișoară, dumneata ai învățat multă carte, ajută-mă la o socoteală ! Merele astea (nu mai avea nici un măr, că vinduse Terezei ultimele mere) le cumpărai cu șase, le vîndui cu doispece, iar la socoteală îmi iese pe douăzeci ! Cum se explică ?

— Tirizia, băiatule !

Revenind în odaie, Tereza mă întreabă :

— Briceag ai ?

— N-am !

— Atunci, am să te rog să-ți cureți mărul cu singurul meu cuțit, de la bucătărie... Peste un an, voi avea de toate !...

Nu-mi plăcea subiectul, așa încît, fără altă introducere, am apucat „problema“ de coarne :

— Biblioteca familiei tale, parțial, am adus-o la București. Mă deranjează, ca un elefant într-o sufragerie. M-am gîndit să ți-o cumpăr eu, dar cîstit vorbind, fiind vorba de cărți din toată literatura universală, legate în piele, m-ar costa foarte scump, ar dubla biblioteca mea, care este mai ales științifică și, ca să fiu sincer, nu mai am bani. Numai biblioteca, mobila de lemn și vitrinele de oristol, fără cărți, valorează cîteva mii de lei. Am venit să-ți propun o tranzacție : îți dau acum trei mii de lei, ca arvună, iar după ce voi vinde totul, îți voi aduce restul... se pierdu în expresii de grațitudine și, cînd voiam să-i răspund cavalierește că nu fac nici un sacrificiu, doar un gest de omenie, ea se desprinsese de mine, alergînd într-un colț al odăii și acoperi cu un șorț o pară de cauciuc și tubul unui obiect de toaletă intimă.

— Te rog să mă ierți. Nu mai sînt ce-am fost la Pădureni... Toate sînt mai aspre, în viața mea.

Pe pat, se afla un morman de ciorapi spălați, curați, dar ruși, lîngă o cutie cu ace și ață. Cînd ea și-a cules catrafusele, pentru a le închide în dulap, au curs pe podea, ca un lichid, cărțile de joc.

— Ca babele, fac „pasiențe“ ca să mai uit. Chiar ieri, mi-a picat că, la drum de seară, ca acum, va veni la mine un rigă de cupă, cu dar, la așternut !...

— Eh, nu chiar la așternut, Tereza !... Nu știam că sînt rigă de cupă !...

— Bineînțeles, dar așa se zice !...

— Iar trei mii de lei nu înseamnă un dar : este o parte din dreptul tău. Cunosc pe frații Pach, anticari, oameni deștepți, și le voi vinde cărțile.

I-am dat plicul cu bani. Spre stupoarea mea, ea mi-a sărutat mina.

— Dar să știi că frații Pach s-ar putea să nu dispună de o plată integrală, imediat, ci tot în rate. Te rog să ai încredere....

— N-aș fi bănuir că mă iubești atât...

— Nici nu m-ai fi crezut !

— Victoria credea pe toată lumea, dar eu nu cred pe nimeni.

— Amîndouă sînteți în exagerare și-n eroare... Puneți prea mult, sau prea puțin, în toate.

— Cînd o femeie ajunge să nu se mai poată lăuda decît cu sufletul ei, cu puțin se laudă ! Ai văzut grămada aceea de ciorapi ? Ultimele muniții de care mai dispun ! Voi repara tot ce am. Trebuie să izbutesc. Fără luptă, nu se poate trăi. Milioane de fete, ca mine, au fost dresate, dar nu educate.

— Iar începi ?

— Cu aceste rămășițe (niște rochii demodate, cîteva etole cam ciufulite, pantofi ruinați, în sfîrșit, cîteva frou-frou-uri care mai rezistă) și cu banii pe care-i aștept (sînt gata să vînd și pianul) trebuie să-mi refac viața. Voi face tot ce este onorabil, voi freca și parchete ! Asta e casa, asta e lumea, asta sînt eu ! Scîncînd și suspinînd, nu se ajunge decît la rușine, la înjosire. Dacă pînă la vară nu voi fi măritată, am să te rog să mă iei cu tine, la o stație de vilegiatură, ca să cunosc oameni, ca să nu fiu păcălită, ca și cum ți-aș fi o rudă. Îți promit că voi fi cuminte și ascultătoare. Îmi voi plăti, din banii mei, patul și hrana. Vei fi doar un garant moral, fiindcă femeile singure nu sînt bine văzute. Dar toate astea trebuie să le fac înainte de a mi se fărîma ultimele muniții, rochiile, ciorapii și pantofii !...

Ea își scoase din mîneacă un noraș albastru, ca o batistă, și își șterse ochii.

— Ține-mi brațul, pînă voi găsi bărbatul care să mă înțeleagă, să mă ierte și să mă iubească... Un avocat este mai necesar decît un medic, fiindcă există bolnavi care se fac sănătoși, fără ajutorul nimănui, dar pentru opera de dreptate va fi veșnic nevoie de *altul*, de un avocat care să

vorbească despre cel nedreptățit. Acela care se apără singur nu e crezut. Așa e lumea făcută. Poate că ai și tu vreo prietenă. Nu te voi stingheri. Voi mătura prin locuința voastră. Nimic nu mă scade. Orice muncă este onorabilă. Toată lumea noastră ar merita să fie retrimisă la școală.

Am căutat să explic Terezei că accesele astea de pesimism sînt trecătoare. Dacă averea lui Gherman n-ar fi fost înglodată în datorii și în ipotecă, moștenirea i-ar fi înlesnit o stare normală mai bună, însă accidentul... da, a fost un accident... a îndurerat și a complicat viața urmașilor, mai mult decît doliul.

Tereza m-a întrerupt :

— Moștenirea ? A fost singura bubă care ne-a ocolit. Ne mai rămîne o șansă de a redeveni buni ! Boala hereditară a bunului-trai a distrus imperii, nu numai o biată familie de la Pădureni. Moștenim un nume, aproape un renume, care degenerează prin inactivitate, ca apendicele în corpul omenesc. Toate prietenii se transformă în complicități. Averile se sting, rămîne doar ifosul și ignoranța de a munci. Sînt pregătită pentru toate greutățile începutului. Dar o fi destul cugetul meu ? Ghiveciul ăsta social are vreo stimă pentru bunele intenții și efortări individuale ? Vrem să fim fericiți, dar nimeni nu face nici cel mai neînsemnat lucru pentru idealul comun. Care ideal ? Despre idealuri scriu ziarele ? Trăim elementar, numai pentru scopuri !

Mi-am consultat ceasul de la mină, m-am scuza că vizita asta s-a prelungit mai mult decît o prevăzusem, și ne-am despărțit în termenii cei mai prietenoși. Cînd am ajuns în stradă, ea a deschis fereastra și mi-a strigat :

— Să nu mă uiți !...

— Te aștept la mine acasă, fără alt telefon de avertizare...

— Îți mulțumesc !

Intr-adevăr, Tereza m-a vizitat duminică, înainte de căderea serii. Zilele s-au scurtat, plouă și întreg orașul e ca o turtă de noroi, presărată cu bilete de tramvai, dar ea era grațioasă ca o floare.

— Aș fi sosit la tine mai devreme, dar eram cu pantofii plini de glod și am pierdut un sfert de oră la o lustragerie... E drăguț apartamentul tău... Cît timp de audiență îmi acorzi ?

— M-a „călcat“ și Gaby de Severin ; Acum e hamal, șef de partid și agent de asigurare !... Tereza, simte-te stăpînă pe timpul tău, ca la Pădureni ; dacă vrei, vorbim ; dacă preferi să tăcem, facem un duo de liniște ! Orice vizită face plăcere : sau înainte, sau „în timp ce“, sau după ! Mofturi de-astea de conversație n-au existat niciodată între noi...

Dar ea venise ca să-mi destăinuiască un „secret“.

— Viața mea, după cum singur ți-ai dat seama, s-a primenit, s-a schimbat. Un vecin și prieten, care lucrează la Gara de Nord, fiind și foarte tînăr (nici nu și-a făcut stagiul militar), e un socialist înfocat. Nu-și pune speranțele în seama nimănui. Are încredere în el însuși. În el și în aceia care-i dau cărți de citit, toate de propaganda unor idei care displac poliției. O fi avînd poliția agenți, prin ateliere, dar și muncitorii au agenți prin cuiburile de poliție. Și astfel, Băiatu (că Ion Băiatu e numele lui), venind ca în toate zilele la mine, unde-mi sparge lemnele, îmi aprinde focul în sobă, îmi aduce sacii cu lignit, și tot el îmi aduce apă de la cișmeaua din Calea Griviței, m-a găsit, deunăzi, stînd de vorbă cu Gaby de Severin. A întrebat din om în om și m-a descoperit ! Zor-nevoie să-mi asigur viitorul ca pensionară, la „Ajutorul Universal“ ! I-am plătit o taxă de cinci lei, ca să scap de el. Nu i-am primit nici chitanța. Ion Băiatu s-a interesat, la gară, de onorabilitatea lui Gaby, și alarmat, a alergat la mine să-mi spună că omul acela era un spion al poliției ! Drept vorbind, unii sînt, dar alții nu sînt ! Ca să-i compromită, chiar Siguranța Generală zvonește că, de exemplu, cutare cetățean cinstit se află în slujba spionajului ! Băiatu zice : — Să nu-l mai primești pe omul ăsta !... — Bine, Băiatule, nu e nici o pagubă ! Ca lepră, îl știu de-mult !... Mai pe urmă, însă, mi-am amintit că Ernest Corodeanu o prevenise pe Victoria că Gaby e un individ periculos. Pînă aici nu ți-am spus nimic nou ! Greșeala prin imprudență, foarte gravă, a comis-o chiar Victoria, și iată cum : cînd a cunoscut pe Mircea Vidrașcu, Victoria i-a recomandat acestuia să-l țină la distanță pe Gaby, fiindcă indubitabil e un spion, și

asta a aflat-o de la Ernest... Cine ar fi presupus că Ernest și Mircea făceau parte din același tacim ? Vidrașcu a primit ordinul de a se retrage din tratativele de căsătorie cu „moșiereasa nebună“ de la Pădureni. Știi în ce condiții necavalerești Vidrașcu a fugit la București, chiar în noaptea logodnei !... Complicitatea dintre Ernest și Vidrașcu s-a soldat cu moartea tatălui nostru. Restul se cunoaște... Din fuga aceea nocturnă, nepotul hoțului de cai nu s-a mai oprit pînă la Biaritz, în sudul Franței, unde-și va petrece vacanța, din toamnă, pînă după Anul Nou.

— Tereza, ar fi primejdios de a da crezare tuturor balivernelor și „saladelor macedone“ de jumătăți de ade-văruri, care se servesc în oraș. Suferința voastră de acum ar putea să se transforme într-o veritabilă favoare, fiindcă prăbușirea unui mic burghez, mai mult țăran decît boier, cum a fost Nicolae Gherman, preludează prăbușiri mari. Obișnuiți-vă să vorbiți mai puțin și să ascultați mai mult !

— Victoria se ferește de toată lumea. Nu primește nimic, de la nimeni. Vrea s-o lăsăm singură.

— Singurătatea, Tereza, este o boală mortală...

— Dacă sora mea încă nu a ucis pe nimeni, este fiindcă n-a întîlnit pe niciunul dintre marii șarlatani. Ar vrea o majestate, un prinț al societății, nu miliardar, ca să-i facă omleta pe cap și să se afle că a aflat și ea de locul bubei ! Astfel de vorbe aud de la Victoria. Orbește, prosteste, ea a crezut că poate și trebuie să fie fericită !

— Fericirea nu este un ideal ; este o nevroză !

— Cînd a asigurat pe Victoria că mizantropia ei și singurătatea ei nu o slujesc nici pe ea însăși, nici societatea, știi ce mi-a răspuns ? Că aș vrea să o asociez la vreo clică, la vreo bandă, adică la dușmanii ei personali ! Mă suspectează și pe mine.

— Internarea ei într-un spital n-ar fi o soluție ?

— Zice că ideile nu se vindecă în spital.

— Care idei ? Nu te supăra : e ridicolă Victoria.

— Crede că a descoperit „golul din lucruri“...

— Dacă e atît de nebună, de ce nu se apucă de scris ? Timpul vindecă multe. Să scrie ce-o vrea, să se calmeze.

— Nu o cunoști destul. Ea a fost făcută dintr-un metal foarte rar, foarte prețios. N-are impresia că a pierdut mult. Ea nu regretă nimic.

— Alte sfaturi nu am...

Mă obosise Tereza.

Se căscase între noi o prăpastie de tăcere, pe care aş fi dorit-o nivelată printr-o rezonabilă şi reciprocă înţelegere.

— Dragă Tereza, îţi admir curajul moral cu care intri în viaţă, dar experienţa încă îţi îngreunează paşii, fiindcă ai prea puţină! Pe de o parte, tu acuzi pe Victoria de unele greşeli, dar pe de alta, ca bună soră, o aperi şi o justifici. Familia voastră a avut un capital pe care l-a pierdut. Astăzi, voi treceţi ca nişte răsaduri, de la condiţia de seră, la condiţia de grădină. Pînă vă veţi ţine singure pe picioare, veţi cunoaşte o perioadă de vestejire, de aclimatizare. Nu e tocmai o tragedie! Îţi jur că munca nu e un animal fioros, ci un munte pe care-l urci pieptiş, şi care, în schimb, îţi umple sufletul cu belsug. Dar, pentru asta, este nevoie să nu vă supăraţi, să nu vă revoltaţi. Singura voastră reabilitare este să luptaţi, să trăiţi : vă vor respecta şi duşmanii.

— Înşelate, minţile, jefuite, îndoliate, crezi că n-avem motive de a fi învinse?

— Psihologism sterp!... A munci inteligent este mai bine decît de a vorbi inteligent!... Nenorocirea asta poate deveni norocul vostru. Eraţi nişte domnişoare care mucezeau printre romane. Acum puteţi fi nişte fiinţe făcătoare de minuni.

— Admit că trăim în eroare, ca mulţi şi multe. Ce-a făcut societatea pentru a ne corecta?

— Eşti prea tinărară, Tereza, pentru a vedea mai departe. Nu ne mai putem vindeca prin lectură. Vom ajunge, poate, la un moment chirurgical, fiindcă bunul trai, ca şi excesul de mizerie socială, sînt forme de alienaţie care necesită un lung stagiul spitalicesc, de stabilitate, de conciliere colectivă, şi, vezi şi tu, în situaţia actuală, cu două duzine de partide demagogice, nu se gîndeşte nimeni la binele general. Nimic nu e „general“, în ţara noastră! Trebuie să ne salvăm individual, pînă cînd se va stabili altă ordine socială. Nu vă mai ocupaţi de Corodeanu, nici de Vidraşcu, nu mai priviţi în urmă, ca să nu vă transformaţi în nişte stane de piatră... Disperarea este un sentiment al singurătăţii. Intraţi printre oameni, veţi întîlni sănătatea şi iubirea.

În clipa aceea, un bolovan aruncat din stradă mi-a spart o fereastră. Se auzeau urale, strigăte, defilau coloane de greviști care se îndrumau cîntînd înspre piața Teatrului Național... Tereza nălbise ca peretele.

— Vai, cum o să ajung pînă acasă ?

— Ei n-au nici o pricină cu noi. Dar există și agenți provocatori de dezordine. În cartier e pace. Oamenii ăștia sînt cei mai nefericiți dintre noi ! Ei cunosc durerea și nu o răspîndesc. Dacă îmi permiți, te pot conduce eu, pînă la prima stație de tramvai...

Am coborît în stradă, i-am apucat brațul și am mers așa, în tăcere. Mi s-a părut că un tînăr, care așteptase la colț, ne urmărea de la oarecare distanță.

Din cauza manifestației greviștilor, vagoanele S.T.B.-ului făceau calea întoarsă, în fața catedralei Sf. Iosif. Am urcat-o pe Tereza în tramvai și m-am întors acasă. Eram foarte abătut.

După aproape o oră, cînd mă mai înseninaseam, a sunat telefonul meu și am tresărit, ca flagelat de un instrument neobișnuit. Ridicai receptorul.

— Domnul Daniel ?

— Eu !

— Domnule Daniel, ați fost văzut astă-seară cu o doamnă pe stradă...

— Bineînțeles, nu obișnuiesc să umblu cu caprele !...

— Înțeleg, dar doamna aceea nu era soția d-voastră !

— Și ce te privește pe dumneata ?

— Mă privește, domnule, că era soția mea !

— Spune-mi numele ei !...

— Tereza Gherman !.

— Știām că nu e măritată.

— Încă nu e, dar va fi.

— Te rog să fii liniștit dinspre partea mea. Dacă zici că ai cunoscut-o pe Tereza, n-ai motive să o bănuiești cu josnicie.

— Dar n-o bănuiesc. Eu am condus-o acasă.

— Regret. Mi-ar fi plăcut să te cunosc.

— V-am telefonat ca să vă rog ceva...

— Te ascult !

— Tereza ajută cu banii ei pe un „bagabont“, Gavrilă din Severin... Este o lepădătură fără meserie... un „frățific“... Nu merită !...

— Sînt de acord cu dumneata. Te rog să o aduci pe Tereza, mîine, la mine, ca să vorbesc cu ea.

A doua zi, Tereza era din nou la mine. De la intrare, am întîmpinat-o cu un ton muștrător :

— Nu știam că te măriți !

— Fiindcă nu știu nici eu !... Băiatul ăla, ți-am spus, mă iubește, se ține de mine, sparge lemne, în curte, pentru mine, și le aduce la sobă, îmi face cumpărături la piața Chibrit, e cuviincios, dar nu prea... că are doar douăzeci de ani. N-a văzut multe fete și s-a amestecat de mine ! În armată, are să-i treacă ! Dar deocamdată își ia libertatea de a fi gelos...

— Cum se numește ?

— Băiatu... Ion Băiatu... Îi dau lecții de franceză, ca să dea examen de înapoi la gară, că acum e simplu afară.

— Să-mi dai vești bune...

Pînă în primăvară, n-am mai văzut-o.

Am căutat pe Pach la „palatul anticarilor“, care e o cocioabă, construită într-un stil pretentios „à la dracu' să mă ia“ într-o groapă, în mijlocul pieții din fața Vămii Poștei. Odinioară, toate străzile ce se rămureau din Calea Victoriei, pe dreapta și pe stînga, erau străzi coborîtoare, pentru că, la origini, Calea Victoriei a fost un strîmb drum pe o culme de deal, iar Ateneul, Casa de Depuneri, Teatrul Național și toate edificiile ce răzoresc Calea, au fost zidite în gropi, pe văi care se prelungeau înspre lacul Cîșmigiului și înspre cursul Dîmboviței. Erau terenuri ce se vindeau ieftin. Acolo a fost ales cu înțelepciune locul comerțului de cărți vechi, între cartierul boierilor și cartierul mitropoliei.

Pach s-a arătat bucuros de oferta mea și s-a purtat cu omenie. Cînd a aflat că biblioteca provine din casa unui țaran înstărit, mic moșier ruinat de o nenorocire, a dat din cap cu tristețe și a zis :

— Bizanțul se menține și țărani cad... Trebuie să se schimbe ceva, la noi...

Am acceptat prețul oferit de el.

— Să credeți că nu v-am înșelat... Am socotit și valoarea timpului, pînă la cererea clienților mei, vînzarea, chiria, lumina electrică, întreținerea. Cîștig și eu ceva...

S-a împrumutat și mi-a plătit suma întreagă, dintr-o dată.

La despărțire, m-a salutat ca un om din altă lume :

— Lăudat să fie numele Domnului, care mă ajută să trăiesc după legea lui, fiindcă dulce e rana care iubește, și amară sărutarea celui care urăște... Dar Cartea ne ține seamă de tot ce facem și ce nu facem... Dacă binele s-ar face cu patima cu care se comit crimele, ce rai ar fi...

Banii obținuți i-am trimis Terezei, prin mandat poștal

ZEFIRII ALERGAU CA MIEI DE SPUMĂ...

Luna mai a sosit fierbinte. Astăzi, când am auzit soneria de la intrare, înainte de a-i deschide, am întrebat :

— Cine a sunat ?

— Băiatu !

— Care băiat ?

— Ion. V-am adus o scrisoare.

L-am primit. Curățel, isteț, el mi-a respectat liniștea necesară lecturii celor câteva rînduri prin care Tereza îmi mulțumește pentru mandatul de bani, apoi, neîntrebat, mi-a spus că „acum toată lumea e la Zece Mai“, la defilare, cu toate că „s-a mai rupt și altădată tribuna, și s-a nenorocit o mulțime de oameni. Pentru patrie, ce crezi dumneata !“...

— Dacă nu cumva fac o confuzie, pregătești niște examene ?

— La matematică învăț singur, că-mi place și-nțeleg, dar la franceză mă ajută domnișoara Tereza. Știe ea bine franțuzește, dar sora ei, care umblă desculță, știe mai bine. Mi-a corectat greșelile de pe caiet. Are scriere frumoasă.

— Vine des pe acolo ?

— Vine, dom'le, după mălai, după un kil de zahăr...

Are mult neocaz domnișoara Victoria. Nu vrea să fie nici mireasă de oraș, nici mireasă minăstirească. Vorbește într-aiurea : omul e dracu', iar Dumnezeu este meșterul care-l face praf !... Păcat de tinerețea ei... Ar putea să lucreze într-un atelier de croitorie, sau să fie funcționară, că știe carte, dar preferă să argățească la o cucoană, la o rudă, că nu o cunosc, mai pe nimic, umblă zdrențăroasă,

se leagă golanii de ea, cînd vine la Puțu'lu'Crăciun, și se plimbă singură prin cimitirul Sf. Vinere, unde n-are pe nimeni. Tereza a vrut să-i dea o sumă de bani, din vînzarea bibliotecii, dar s-a temut că, pînă acasă, domnișoara Victoria ar fi rămas fără o pară chioară, i-ar fi dat cine știe cui, i-ar fi pierdut, că nu-și dă seama de ce face. Tereza a încercat s-o ducă la un pantofar, s-o încălțe, la o croitoreasă, s-o îmbrace, dar nu-i nimic de făcut cu ea. Toți uneltesc contra ei, toți își fac semne, contra ei! Poartă mereu, în buzunarul șorțului, o cutie de chibrituri: zice că vrea să incendieze palatul regal!... Iată necazul și rușinea despre care Tereza nu vă spune nimic. Altfel, domnișoara Victoria e bună, i s-a făcut milă de mine cînd a văzut că sparg lemne cu toporul, în zăpadă, în prețul lecțiilor de franceză, și după cum am mai spus, mi-a corectat greșelile de pe caiet... În iarna care a trecut, cu vreo săptămînă înainte de sărbătorile crăciunului și cu două înainte de anul nou, domnișoara cea mare a picat în vizită la Tereza taman în timpul prînzului, flămîndă, îmbrăcată într-un palton bărbătesc, încălțată în bocanci militari, de reformă, vînată de frig. I s-a dat să mănînce o bucată de halva, cu pîine, că altceva nu era în casă. Dar cînd se ospăta mai cu poftă, pe un jurnal așternut, la un colț de masă, a apărut ca din cer un domn cu daruri: șuncă, cozonac, biscuiți și alte minunății de cofetărie. Era domnul Corodeanu. Tereza l-a primit fără nici o plăcere, ca și cum ar fi fost o pricină supărătoare între ei. Avea și domnișoara prilejul de a mîncea mai bine... Ași! Victoria s-a ridicat și a început să strige la el! — Ce mai cauți tu, la noi?... Nu te-ai săturat de rele?... Cu ce drept te faci spion de suflete nenorocite?... De unde știi tu ce vrea lumea?... Cum poți tu, ca simplu individ, să-ți arogi vreo misiune socială, înainte de-a fi întrebat lumea?... Afumăturile tale de idei n-au să unească nicio-dată pe cei cu burta plină, cu cei flămînzi... Chiar dacă ai urmări utopia asta, nu te-aș disprețui, aș zice că ești un idealist naiv. Dar ești un ordinar agent secret! Mulți te blestemă, sub cergă, înainte de a-și face rugăciunea, la culcare... Domnule, l-a spurcat ca pe o albic de porci, cum i-a venit la gură!... A intervenit Tereza, pentru a o mai potoli. Victoria, care își pierduse măsura, și-a pus pe cap căciula bărbătească, cu care venise, și-a zvîrlit pe un

umăr paltonul și a plecat, strigînd pe coridor, pînă în stradă : — „Toți spionii s-au făcut ciobani de turmă și umblă prin casele nenorociților, ca să le dea arvună de intrare la eimitir“ !... Am văzut-o, prin fereastră, călcînd prudentă, cu fereală, în urmele adînci lăsate de alți trecători, în zăpadă. Apoi, dacă așa o fi, de ce mă mai duc eu la domnișoara Tereza? Ce caut eu acolo?... Dacă s-ar cunoaște treaba asta murdară, șefii mei ar zice, la sindicat : — Împutitura asta de Ion Băiatu ne trădează cu o tîrfă... Și n-ar fi drept, domnule, n-ar fi drept ! Acum, Tereza își sparge singură lemnele. Și-a cumpărat o mașină de cusut. Coase cămăși, izmene, împletește cu lîniță tricouri, pentru copii, din petice face stîrlici, dă lecții de franceză, și-a încropit, într-un colț al odăii, o bucătărie, citește „Universul“ și a început să fumeze. Muncește, cîștigă și ea...

— Pianul l-a vîndut ?

— Nici dacă moartea i-ar vinde zile, Tereza n-ar înstrăina pianul !... De cînd a sosit primăvara, la ora de înserare, ea deschide fereastra, înspre stradă, și cîntă la pian cîntece de seară, cîntece de leagăn, dansuri și polce, cîntă și unele muzici din care nu se înțelege nimic, dar care sfîrîmă inima omului, de duioșie. E fată cu învățătură, nu zic altfel, dar mă duc la ea mai rar, îi refuz cafeaua, și chiar scrisoarea asta pe care v-am adus-o azi, ea o păstra într-o carte, de cine știe cînd, așteptîndu-mă. E mai bine să ne rupem unii de alții, ca insulele, și să nu fim miloși, că nici natura nu e !...

L-am lăsat să plece, fără alt răspuns, în afară de niște salutări verbale.

Cum totdeauna alergăm cu precădere, nu la ceea ce este mai important, ci la ceea ce ni se pare a fi mai urgent, am telefonat Marcellei, rugînd-o să sechestreze pe Victoria, duminică, acasă, fiindcă doresc să vorbesc cu ea.

Marcela nu vrea să pară, în ochii prietenilor, ca o mamă vitregă a fetelor lui Gherman, dar nu pierde nici o ocazie de a le descrie ca ingrate și lipsite de afecție. Care-i omul care să nu aibă dreptate ?

Dorința mea, poate că nu i-a fost pe plac, ca un amestec străin în viața lor de familie. Dar, amabilă și gata să oblige pe oricine, față de ea, Marcela mi-a descris „depreșiunea morală“ a Victoriei, m-a asigurat că „fata asta a devenit un eșantion de patologie“ și că rugarea mea o de-

ranjează enorm : va fi nevoită să folosească mijloace energice, fără precedent, pentru a o ține acasă.

Într-adevăr, sub pretextul de a-i spăla rufăria, Marcela a dezbrăcat pe Victoria „la piele“, i-a confiscat ciorapii și pantofii și nu i-a permis să se îmbrace decât la ora sosirii mele la vizită.

Astfel, s-a înfățișat curată, îngrijită, pudrată de Marcela, pieptănată cu grijă, într-o rochie modestă, dar călcată și cu toți nasturii la locul lor. Pantofii ei fuseseră lustruiți de o servitoare. Marcela i-a împrumutat un colan de perle false. Mîinile ei devastate de muncă erau zgîriate și cu unghiile tăiate scurt, ca ale unui pianist, sau chirurg. Dar trăsăturile obrazului ei căzuseră, privirile ei erau stinse, ca sub efectul unui somnifer.

— Victoria... Este posibil ?

— Bănuiam că m-ai uitat... Nu m-ai căutat niciodată...

— Din respect pentru viața ta personală...

— Am venit la tine, Victoria, ca să te invit la o vacanță, la Constanța, sper să vină și Tereza, o să ne plimbăm, o să înotăm, o să dansăm, pe terasele restaurantelor, o să ne distrăm bine, în zilele toate dintr-o lună întreagă. Te vei întâlni acolo cu te-miri-cine, dar mai ales cu tine !... Nu trebuie să facem tragedii din mizerabilele întâmplări ale vieții. Din fericire, majoritatea oamenilor cuprinde ființe adorabile, pitorești, îți vine să rîzi, să plîngi, cînd îi auzi, singuri și mîndri de slaba lor urzeală. Tu și Tereza veți locui în două vile vecine, iar eu puțin mai departe, cu o familie care nu vrea nici mai mult, nici mai puțin decât de a mă face fericit ! Acolo să rîzi ! Care-mai-de-care se laudă că se tutuiește cu prinții, cu conții, cu regii, cum s-ar tutui cu Dumnezeu !... Fiecare pretinde să te porți cu el, cum te-ai purta cu un coș cu ouă clocite ! S-a spart un ou ? S-a împuțit planeta !... Așa cum a scris Boileau : Cine se ceartă cu Cotin, supără pe Dumnezeu ! Trăim în plină comedie !... Te vei distra bine.

Suflet blînd, Victoria mi-a mulțumit. Ar veni, dar n-are bani !... Am asigurat-o că invitații mei, după moda veche, primesc totul gratuit, chiar și ziarele !...

Nu știm niciodată care este vorba vindecătoare. I-am smuls un surîs promițător. Pînă la sfîrșitul lunii iunie, Tereza, care păstrează la Casa de Economie partea ce i se cuvine din vînzarea bibliotecii, îi va cumpăra țesuturile

imprimare de sezon, și le va transforma în rochii, la mașina ei de cusut. Restul mă privește pe mine. Cartea ne ține socoteala de ce facem, și de ce nu facem, cum a zis Pach.

La despărțirea de Victoria, amîndoi eram fericiți.

Am plecat cu Victoria, din București, în ziua de 27 iunie. Tereza va sosi peste cîteva zile, după ce va fi încasat niște bani, pentru tricotaje.

La urma urmei, are valiză, dar n-are ce pune în ea ! Preferă să vină singură la Constanța. Se teme, probabil, și de izbucnirile Victoriei. Călătorii plictisiți, din tren, cerșesc cu urechile toate cancanurile ! În ziarele de azi am citit, la „Mica publicitate“, un anunț sincer al Terezei : „*Vînd geamantan, din cauza plecării*“.

* * *

Trista Scythia Minor, Cenușăreasa istoriei, împestrată de nogai, de otomani și de lipoveni îngrozii de excesele religioase ale țarilor, se înfățișează ca un copil la sînul matern al României. Privită însă cu mai multă ascutime, Dobrogea exprimă sentimentul românilor, popor care a fost nevoit adesea să se măsoare cu imperii și care dă-torează condiției sale de vasał geniul ospitalității și înțelegerea suferinții. Cuprinsă la vest și la nord de abundența brațelor Dunării, Dobrogea este organic legată de Europa centrală, ca o rampă economică a rețelei fluviale europene, iar prin zoologia ei geografică este mediteraneană. Am văzut astăzi, pe sirmele de telegraf, păsări cu penajul sudului, cu ciripitul carpatin, insular și african, îmblînzit de un climat dulce, care a indigenizat totul : spinul albastru al tundrelor, colilia sinilie și moale, roza floare de pai, care se mulțumește cu apă puțină, „perușii“ din neamul papagalilor ecuatoriali, privighetorile cele mai liric-înălăurate, din luncile Bosforului și Dardanelelor, ierburile aspre și dure ca fumiile, păroase și cleioase, ou frunze puține și lipite de pămînt, ca să apere, lîngă apa freatică, a rădăcinilor, fără speranța ploilor, în sfîrșit, macii, atît de labili încît se scutură de petale la cea mai delicată atingere. Ca deasupra tuturor marilor suferințe meteorologice, plutesc pe cer, cu privirile înspre jupuța epidermă de humus, marii dricari ai naturii, vulturii car-

nasieri. În Dobrogea, pînă și lupul cenușiu s-a împăcat cu șesul, flirtează cu oile, se ospătează din darurile caracterului lor abdicant, apoi dorm pe dealurile albe, ca niște oseminte preistorice.

Niște țărani arabizați țin minunate covoare, iar în zilele de vineri, muzeele minaretelor de la Karaomer și de la Osmanfaca cerșesc, de la Allah, nouri de ploaie.

— Allah-azizîm, dragă doamne, dă-ne ploaie dinspre Kara-Deniz !

În celelalte zile, măgarii învîrtesc pîrghiile și scot apa din adîncuri. Sacalele fac un comerț înfloritor de mizerie ! Vizitatorului i se aruncă în obraz și pe haine conținutul unui vas cu apă, semnul suprem al respectului uman și urarea de belșug cea mai sinceră, ca în civilizația primitivă a medo-persilor. Salcîmul și glădița, prin umbra lor, constituie singura „industrie hotelieră“ !

Dacă adormi uitînd ferestrele deschise, de dimineată, buzele îți sînt sărate, ca și cum ai fi sărutat toată noaptea o sirenă ! În largul mării, se zăresc bărci și lotci pescărești, înaintînd ca niște slugi dresate, obișnuite cu primejdia.

În fiecare duminică, peronul gării Constanța este invadat de femeile mai mult sau mai puțin măritate, ca să-și întîmpine bărbații sosiți cu vărsarea cornului Pandorei, de plăceri și de necazuri. Se fac fotografii, instantanee „Kodak“, după care, pînă luni de dimineată, toți se plictisesc în familie. Cîte unul se scandalizează cînd vede femeile dezbrăcate, pe plajă !...

Cea mai mare bucurie pe care o poți comunica turistului este că „ieri a fost o arșiță ucigătoare, la București“ !... Tinerele fete și femei se jenează atît de mult de vîrsta lor mică, încît povestesc „amintiri“, ca să le credem mai vîrstnice !

Întîlnești omul-melifer, omul-reptilian, omul-cobe, omul Adonis-de-vară, omul-erbaceu, femeia-rezeda (cu flori pe fiecare milimetru pătrat), femeia-nimfeică, femeia-stelară, femeia-papinacee, femeia umbeliferă (umbreluțele sînt veritabile instrumente de apropiere socială), femeia-eminesciană (care ne convinge cît de inferiori sînt optimiștii !), fermecătoare femei !... La acestea se adaugă Caii de Mare, văduvele-triple-sec, „les ramasseurs de mégots“, minunile mesajului, îngeroii-de-prăsilă, craii bătrîni cu funia între coarne, debutanții și debutantele, cu

aerul acela „blazat“, care le maschează timiditățile. Astfel privit, țărmul Mării este cel mai monden dintre sanatorii ! Unii se oploșesc cu nămol, pe la interstițiile prin care li s-a furișat suferința. Nici un țăran pe plajă ! Nici un bolnav din mine și din ateliere ! Aceștia, inexplicabil, sînt perfect sănătoși ! N-au nevoie de soare !... Sfios, la o margine, departe de frenezia celor veseli, se expune la soare un ceferist, sau un telegrafist de la Poștă. Își face treizeci de băi, în cinci zile, ca „popa cel de treabă“, își cumpără un borcan de iaurt, din care cu o jumătate își unge arsurile insolatiei, iar cu cealaltă jumătate se hrănește. Nădejdea neamului !...

De o oră, alături de Victoria, ne plimbăm pe faleză.

— În prima zi, nu e recomandabil să faci baie în mare. Obişnuiește-te cu aerul salin și iodat, alege-ți locul unde, începînd de mîine, te vei duce la plajă și, dacă se poate, gustă poezia celui mai gigantic spectacol al planetei noastre.

— Azi sînt valuri înalte, zice ea. Am citit, mai demult, o nuvelă despre „Răul de mare“, scrisă de Kuprin.

— Victoria, „răul de mare“ face dezastre și pe uscat !

Plimbîndu-ne pe faleză, istorisesc Victoriei numai povești odihnitoare :

— Pămîntul e incomparabil mai puțin decît apa, și totuși rezistă ! Suprafața totală a planetei noastre este de 510 milioane și o sută și una mii de kilometri pătrați, din care 365 de milioane sînt maritime și oceanice. Atitea milioane, cîte zile într-un an !... În emisferul austral, dezechilibrul este mai mare decît în emisferul boreal : 44 de milioane de kilometri pătrați de uscat, față de aproape 221 de milioane de suprafață oceanică. Dacă soarele n-ar face uriașul hamalic de a desaliniza saramura asta, transportînd în munți zăpezile și ploile, n-am avea nici izvoare, nici fluvii, nici agricultură, nici industrie și am muri de sete, în mijlocul belșugului de apă !...

Spunîndu-i aceste banalități științifice, eram convins că o smulg din obsesiile ei și o invit să se gîndească la ce-o vrea dînsa, indiferentă la meschinătatea gîndăcriei omenești. Să-și amortească rănile...

— Ai auzit de existența monștrilor marini, dar poate că nu știi de stăpîinii pămîntului, de aristocai, de aristoserpi, de aristolupi și de alte aristolighioane, care ne surd,

ca înspre Scufița Roșie, care-n codru nu știa ce vrea lupul de la ea !... Ca să învățăm viața, trebuie să trăim printre oameni, unde aflăm cât de slabă este singurătatea și cât de puternică este unirea.

Surîd satisfăcut cînd ea îmi spune că „problemele astea“ nu o interesează.

— Dincolo de lac, strălucește satul Tekirghiol, care numai de departe se arată frumos. Ne vom duce, într-o zi, să-l vezi !

În drum, am întîlnit doi „olteni“ care se certau pentru un leu pierdut. Nu sînt „olteni“, dar așa li se zice tuturor comercianților ambulanți !

— De ce vă îmbrînciți așa ?

— Domnule, poate că vrei să ne lămurești, că nici-unul dintre noi n-a furat, nimeni nu ne-a înșelat, și totuși sîntem păgubiți. Numai cu un leu, dar tot pagubă se cheamă !

Cei doi oltenași au avut, ieri, niște mere de vînzare, pe care le-au și vîndut. N-au avut multe. Unul, care avea numai treizeci de mere văratice, care se coc devreme pe aici, le-a vîndut „două mere la un leu“ și a încasat cincisprezece lei pentru ele. Celălalt, tot cu treizeci de mere, le-a vîndut „la mare concurență“, adică „trei la un leu“, mulțumindu-se doar cu zece lei. Dar azi de dimineață, cel mai deștept, mai filozof, știa că unirea face puterea și a propus ca fructăriile lor să fie unificate, să nu se mai concureze, că „nu șade frumos“ !

S-a iscat sfadă între ei :

— Neamule, eu nu vreau să scumpesc merele. Îmi convine să le vînd ca și pînă acum : „trei la leu“ !

— Nici eu nu vreau să le ieftinesc pe ale mele : „două la leu“ !...

— Foarte bine ! Ne unim și vindem cinci mere la doi lei ! Nici scumpire, nici ieftinire !

Au fuzionat fructăriile lor, au făcut, din șaizeci de mere, douăsprezece grămezi ! Doi lei grămada de cîte cinci mere, pentru care au primit douăzeci și patru de lei... Ieri, cînd nu erau uniți, cîștigul fusese de douăzeci și cinci ! Unde-i leul ? Cum s-a putut pierde un leu, numai pentru că s-au unit ?

Victoria face haz de nedumerirea acestor băietani, care n-au putut să învețe carte și care, numai din experiență, reinventează aritmetica ! Ea le-a explicat că ei s-au

unit neștiințific ! Pînă ieri, acela cu „două la leu“ avea cincisprezece grămezi, iar azi numai douăsprezece ! Deci a pierdut ceva ! Al doilea, ieri vindea numai zece grămezi, iar azi a vîndut douăsprezece ! Deci a cîștigat ceva ! O asociație incorectă !

— Copii, la toamnă, să reveniți la școală, să absolviți și clasa a patra !... Fără carte, este păcat de istețimea voastră...

— Din țărănime, în fiecare an, dezertează din școli zeci de mii de elevi eminenti, exasperați de lipsurile elementare..., șoptesc Victoriei.

La restaurantul unde am dejunat împreună, ea a revenit la subiectul celor doi oltenași, zicînd :

— Pentru țărani, cartea e prea scumpă.

— Numai pentru vorba asta, mulți înfundă pușcăriile !

— Au, nu ! Eu nu fac politică ! Mi-am adus aminte de țări și vremi sălbatice !

— De exemplu...

— Ion de Leyda, din orașul Munster, zis și Beukelszohn, a susținut, în secolul al 16-lea, că lipsesc cărțile trebuitoare și prisosec cele de lux. Pe toate le-a ars, cu excepția Bibliei ! A pățit-o rău ! I s-a cotrobăit viața personală și s-a scris despre el că întreține șaptesprezece neveste ! Poporul, instigat de prinții feudali, l-a prins pe Ion de Leyda, l-a mutilat, l-a castrat și l-a suspendat într-o colivie de fier, ca să moară huiduit ! Vrăjitoria a fost mai puternică decît el... De atunci, cine mai are curajul de a spune că avem artă, dar n-avem abecedare ?

* * *

Pe Victoria am instalat-o într-o vilă mică, plină de liniște, la niște bătrîni care au ținut o băcănie, într-o periferie a Constanței, cu un singur ideal : să-și clădească o casă din care să se vadă marea ! Este drept că se vede ! Dar pînă să-și clădească adăpostul, amîndoi au rămas orbi, nu vîd marea, că și-au mutat ochii la buricele degetelor !... Cînd am dus pe Victoria la ei, bătrîni au dorit să o „vadă“ ! I-au pipăit capul, profilul, urechile, brațele, palmele, pînă și pantofii.

— Ești frumoasă, domnișoară, felicitările noastre... au zis ei.

Până aici, am înțeles. În schimb, n-am priceput cum reușesc ei să cunoască bancnotele și valoarea lor ! Le-am plătit chiria și ei au numărat banii ca niște tineri. Îmi este imposibil să cred că vedem numai cu ochii.

— E bine, domnule, e corect ! Numele meu e Bogdan.. Bogdan Popescu...

— Am mai auzit eu de familia Popescu !...

— E o familie mare, domnule !... Crede-mă, Popescu este «Eroul Necunoscut» al acestei țări !... Cu toate că opera este semnată de mulți autori ! Popescu este cel mai anonim dintre eroi, singurul fără măcar o statuie...

Au trecut trei zile. Tereza încă n-a sosit.

Aici, nimeni nu are treabă. Orele matinale, de plajă, sînt oricum obositoare, dar după somnul diurn, agrementat cu tot ce cade la undiță, la apusul soarelui, fiecare își duce plictiseala la alți plictisiți, se joacă maus, poker și altele mai inocente, dar, în principal, se bea. Deși se bea uneori și apă, verbul a bea are o reputație compromițătoare ! Mulți nu se pot trezi la vremea razelor ultra-violete !

Înainte de culcare, portarul notează cu cretă, pe o tablă neagră : Camera 14, deșteptarea la ora 6 ; camera 17, ora 6,30 ; camera 21, ora 8 ; camera 23, ora 8,15... Cum nimeni nu se trezește cînd i se bate în ușă, portarul îi deșteaptă din somn, pe toți, la 9, avînd însă grija de a striga : — E ora 6... La următoarea ușă : — E ora 7... și așa mai departe. Pînă la ora 10, nimeni nu s-a «dezbrăcat» destul, pentru a ieși la plajă.

S-a înființat un birou, unde se fac abonamente de trezire reglementară, la ora așa zisă „balneologică“ ! Cîteva fete drăguțe, printre care și Dida Ștefănescu, s-au constituit în „echipă de reanimare“. Portarul, care s-a săturat de strigătele nemulțumiților „retardatari“ la plajă, încredințează cheile abonaților, acestor fete nostime, și nu se știe ce fac ele, dar grație biroului balneologic, concediile de însănătoșire cuceresc plajele. „Națiunea se fortifică ultraviolet“, a scris cineva în ziarul constănțean.

Azi l-am întîlnit pe Gaby de Severin. E inspector la biroul de deșteptare. Funcția lui la „Ajutorul Universal“ îi expunea prea mult obrazul.

— Înțeleg, dar ca inspector, ce faci aici ?, l-am întrebat.

— Inspectez !...

— Ce dracu' ai de inspectat ?

— Aici, după o seculară experiență, avem nevoie de un șef, la fiecare doi funcționari. De unde putem ști că o fată, care intră la un abonat, nu mai iese de acolo decât mâine ? Razele astea marine au un efect de speriat !... Fără inspector, nu se poate !

— Și cât câștigi, ca inspector ?

— Leafa e mică, dar titlul... titlul ! E ceva să fii inspector !... Un hamal din port câștigă mai mult, dar n-are rang... Chestie de subțirime !...

În trecere pe la micul restaurant al plajei, am zărit-o pe Tereza, în mijlocul unei societăți numeroase. Se vindecă repede fata asta ! S-a ridicat de la masă, m-a îmbrățișat, mi-a spus că a sosit azi de dimineață, cu trenul de noapte, și că Victoria n-a vrut s-o vadă. Când i-a bătut la ușă și a aflat că era sora ei, Victoria a strigat : — Poți să pleci !...

— Îți mulțumesc pentru camera ce mi-ai rezervat și mă bucur că nu locuiesc cu Victoria, care m-ar îmbolnăvi ! Gazda mea are un pian, cam hodorogit, dar mi-l ține la dispoziție...

— L-ai întâlnit pe Gaby ?, am întrebat-o, cu un aer de îngrijorare.

— Dar ce am eu cu Gaby ? Dacă l-aș disprețui, i-aș da importanță. E un om de nimic, autoritar ca un ușier, plat ca o foaie de tăiței, invidios și trivial față de cei care au reușit, mereu în căutarea unei înalte protecții. Când îmi amintesc de el, îmi dau seama de hanul infect care a fost conacul nostru de la Pădureni... S-au pripășit pe-aici și Corodeanu, și Dida Ștefănescu. Mă feresc de ei, ca de bolile copilăriei...

N-am s-o indispun pe Tereza, cu sincerități necerute, așa încât nu am contrazis-o. Dida e frumoasă ca o statuie, dar negînditoare tot ca o statuie ! A venit și la mine. Ar mai fi rămas, dar se temea de „inspector“. Va veni într-o seară !...

— Eu sînt „genre camarade“. N-am venit la mare ca să mă mărit !... Cunoașteți pe Ernest. Cine nu-l respectă ? Are cultură și caracter. Dacă l-am refuzat și pe el, cum

să nu refuz pe alții? Firea mea francă nu se pretează la tranzații cu imoralitatea.

E o fată „simțită“, cu mulțime de calități, cu un singur defect: n-are bani!... Din cauza asta, nu se mai duce la Facultate. Ce talent stomatologic ratează!... A împlinit 25 de ani și nu mai poate dormi. Familia ei se îngrijorează de starea ei nervoasă. Să se mărite cu „unul dintre dentiștii ăștia?“... „Despre dinți să discut cu soțul meu, când voi fi căsătorită?“ De când Ernest Corodeanu datorează Didei cinci mii de lei, parcă o iubește mai puțin... Ea își șterge ochi cu o batistă, după această mărturisire.

— Lasă, Dida, că toate se aranjează și se deranjează mereu, pînă ne calmează bătrînețea!...

Dida își aruncă o privire prin fereastră, în stradă, unde zări pe Gaby și speriată se îndreaptă spre ieșire:

— Vai, îmi cronometrează inspectorul șederea!

L-am văzut în exercițiul funcțiunii: ameliora societatea umană, într-un carnetel. Nu mai pot judeca pe nimeni, nu mai înțeleg de ce îmi vin în minte toate prostiile, toate absurditățile.

Era o minunată zi de plajă. Pînă și bărcile de pescuit fuseseră scoase pe plajă... Pămîntul întreg a fost odinioară plajă, numai plajă, chiar și cerul înstelat, tot plajă era. Atunci s-a inventat pictura-plajă, literatura-plajă și intelectualitatea-plajă, în sfîrșit birouri-plajă, unde nu se face nimic!... Cine are de toate, din belșug, își transformă viața într-o plajă, locul natal al plictisului, marea și plaja patrii nudului marmorean!...

Iată nimfele Olimpului de salon, ungîndu-se cu iaurt pe la arsurile vizibile, iată paradisul nudismului! Va sosi și vremea cînd vom circula goi, prin universități, prin ministere și prin magazine? Trebuie să universalizăm frumosul, domnule, că problemele utilului au fost toate rezolvate.

Am surprins aici pe Ernest, certîndu-se cu Dida. Nu-i făcea o scenă de gelozie, ci una de contabilitate. Dar nici ea nu tăcea!

— Știi tu cu ce privațiuni am adunat cinci mii de lei? Cam atîta costă o nuntă, sau o înmormîntare, că sînt pregătită pentru ambele! N-ai!... Cred că n-ai, fiindcă cine cere mereu de la toți n-are niciodată, pentru nimeni. Dar de ce mă bați? Sînt nevasta ta? Sînt vita ta? Dacă aș avea de la tine vreo chitanță, sau o cambie, n-ai fi atît

de curajos !... Să vadă lumea cum ești, că unii te cred progresist !...

Dar Ernest băuse toată noaptea și acum era beat, fi era sete, s-ar fi adăpat la micul restaurant din apropiere, iar Dida îi făcea mizeria de a nu-i mai da nici un ban... I-a repezit un vîrf de pantof în burtă și a plecat înjurînd. În-jura cu talent. Culesese acest „folclor“ din toate straturile societății. Nu departe, Victoria, acoperită cu un cearșaf, tremura de frig pe nisipul fierbinte.

* *
*

Duminică de dimineată s-a întîmplat, probabil, ceva neobișnuit la hotel. Nu știu de ce, toate ferestrele dinspre stradă au fost deschise, deodată. Soneriile nu mai funcționează, nici telefoanele, cu toate că, prin coridoarele întunecoase, becurile sînt aprinse. Servitoarele aleargă în toate părțile, dar nu răspund întrebărilor, ca și cum s-ar teme de ceva.

Cei nou-sosiți, cu trenul de dimineată, sînt conduși la camerele lor rezervate, dar deocamdată nu li se poate servi nici un ceai, fiindcă personalul de serviciu a fost îngrămadit în biroul administrației, unde un procuror scrie un „cap de dosar“ și interoghează pe primii bănuiți.

„Madama“ nu mai cîntă, ca de obicei, scuturînd pernele la fereastră.

De-abia în astfel de împrejurări ne dăm seama de realitatea acestui animal policefal, care se numește societatea umană. Este de-ajuns ca o moleculă să lipsească, pentru ca întreg corpul să se tulbure. Electricitatea se întrerupe, comunicațiile tac, complicațiile intră în criză, înșelăciunile devin mai dificile, trăim mai mult din gîndire decît din vorbe, știm că undeva pielea s-a rupt și pe acolo intră în-sufletirea din afară. Ca individ, fiecare are impresia că fericirea constă mai ales în a nu cere nimănui ceva, dar îndată ce intervine neobișnuitul, nu mai știm ce să facem, disperatul face apel la primul trecător necunoscut, cu fraternitate. Orice s-ar zice, fraternitatea subită este suspectă ! Vedem și auzim de la alții, că unii își uită leșul, departe de casă, ca păsările care mor departe de cuib. Nu ni se pare firesc, deși natura nu-i decît o cascadă de surprize. Mi-au trebuit trei ani, ca să o dresez pe Muza !

Cățelușă mea Muza face parte din clasa evoluată a caninelor. Înțelege tot ce vreau, chiar dacă îi vorbesc franțuzește. O iau cu mine la piață, cumpăr carne, pâine, ouă, le așez într-un coș cu toartă. Muza prinde toarta în gură, o mîngîi cu o palmă ușoară pe spinare și singură, ea duce cumpărăturile acasă, bate la ușă, cu coada, ca să i se deschidă și astfel mă scutește de o cursă în plus ! Și-a însușit sensul civilizației noastre. Primește și Muza o recompensă, la bucatărie. Este o ființă plină de mîndria de a servi, care ar trebui să ne înobileze și pe noi... Dar într-o zi, Muza a fost atacată de alți cîini, care au fost atrași de mirosul antrecoatelor din coș. Într-o clipă, toate cumpărăturile mele au devenit ospățul cîinilor de pripas. Atunci, s-a deșteptat, în Muza, veritabila ei natură de animal carnasier, așa că a mîncat și ea, laolaltă cu ceilalți cîini ! Dacă-i bal, bal să fie ! De ce să piardă un prilej atît de rar ?... Așa da ! Iată o regulă inflexibilă : talentul de a fi ce ești !... Oricît de greu ne-ar veni, trebuie să ne deprindem cu gîndul că, în natură, se petrec numai lucruri naturale !... Zadarnic am bătut-o cu cravașa, în seara zilei greșitoare. Ea m-a privit cu milă pentru slaba mea înțelegere, ca și cum ar fi vrut să-mi spună : — „Voința adunării, stimabile“ !... Așa mă gîndeam, îmbrăcîndu-mă pentru a cobori la plajă.

Cînd am fost gata de a ieși, un agent înmănușat și corect m-a oprit :

— Vă rog să nu vă supărați, dar nimeni nu are îngăduința de a părăsi hotelul !

Pe un ton rugător, portarul m-a lămurit :

— Se fac niște cercetări. Nu știu ce-a fost... Poate că s-or fi furat niscai bijuterii...

Mă apropiai de agent :

— Dar ce s-a întîmplat ?

— Veți da o declarație și veți fi liber, peste cîteva minute...

— Bine, dar ce să declar, dacă nu știu nimic ?

— Declarați că nu știți. Deocamdată e destul atît.

Am aprins o țigare. Un piccolo a venit să mă cheme la Administrație. Se aflau acolo, în afară de procuror și de doi judecători, un notar și cîteva agenți, iar într-un colț al încăperii, un grup de „pasageri“ reținuți. Printre aceștia se afla și Ernest. M-am prefăcut că nu-l cunosc.

Procurorul m-a întrebat de nume, de vîrstă, de profesiune, de adresa mea din Bucureşti. După interogatoriul de identificare, am fost întrebat : — Ce aţi făcut ieri ?

Ce aveam de spus ?

— Domnule, venim la plajă, ca să nu facem nimic ! Este exact ce am făcut ieri ! Nimic !

— Atunci, vă rog, sînt curios să aflu cum v-aţi odihnit ieri ?

— M-am gîndit, ca scriitor, că omul biologic, cetăţeanul, individul cu care vorbiţi acum, trăieşte şi consumă neîntrerupt, în timp ce scriitorul, artistul, acesta trăieşte doar din cînd în cînd ! De aici decurge că arta nu poate fi o profesiune. Mi-am notat asta pe un caiet. M-am dus apoi la plaje. Acolo, am salutat diferite persoane. Eu salut şi pe necunoscuţi, dacă îmi plac ! Găsesc că este mai firesc să salut noul plăcut, decît vechiul care m-a plictisit ! Nu concep să salut dezinteresat !

— Aţi scris romane ?

— Pînă nu trăiesc cîteva, nu mă pot apuca de ele !

— Aşteptaţi inspiraţia ! Din ce trăiţi ?

— Cred că v-am spus : sînt avocat, membru al baroului de Ilfov.

— Civilist, Penalist, Comercialist ?...

— Toate sînt susceptibile de a fi penale ! Aşa că m-am făcut penalist, dacă vă convine !

— Prin urmare, ieri v-aţi gîndit, ca scriitor ! Aţi avut inspiraţie !

— Nu chiar asta am vrut să spun. Inspiraţia este un fel de halucinaţie ! Nu tot ce pare — există !... Acum, poate că reflectaţi : ăsta mă duce cu vorba ! Ascunde el ceva ! Ba bine că nu ! D-voastră nu ascundeţi bănuiala că eu aş putea fi individul pe care-l căutaţi ? Vă pierdeţi un timp preţios.

— Aţi binevoi să-mi spuneţi unde aţi fost ast'noapte ?

— În patul meu, aşa cum a scris La Fontaine : „*Grâce à Dieu, je passe les nuits / Sans chagrin, quoique en solitude*“... „Slavă Domnului, îmi petrec nopţile fără tristeţe, cu toate că-n singurătate“ !... Dar indiscret eşti, domnule !, îl apostrofai la persoana a doua singular.

— Victima aţi cunoscut-o ?

— Nu mi-aţi spus încă cine e victima...

— Cum nu ? Primul lucru pe care l-am menţionat a fost numele victimei.

— Imposibil, domnule procuror. Am o bună memorie.
— Răspunde la ce te-am întrebat.
— Dați-mi voie să remarc că, la început, mi-ați vorbit cu pluralul politeții, iar acum vă adresați mie într-o formă pe care nu o accept. Vă asigur că sînt un cetățean onorabil, care merită un tratament demn.

— Știți unde locuia Victoria Gherman ?

— Desigur. Eu am adus-o în localitate, eu i-am închiriat o cameră, eu am instalat-o, iar într-o dimineață ne-am plimbat împreună, pe faleză. De atunci a trecut o săptămână și n-am mai văzut-o. Îi cunosc familia, cunosc nenorocirile prin care a trecut, i-am oferit o recreație și nu-mi imput nici o greșală față de ea, sau de alții.

— Știți că v-a lăsat o scrisoare la hotel ?

— N-am primit nici o scrisoare. Dacă aveți vreme, vă rog să mi-o dați.

— Declarați, prin urmare, că de cîteva zile, n-ați mai avut nici un fel de relații cu victima ?

Am simțit că mi se face rău. Nu mai aveam nici o nedumerire.

Un agent m-a condus în camera 48, unde Victoria, acoperită cu un cearșaf, zăcea moartă, pe un pat devastat ca după o luptă.

Am ingenuncheat, i-am sărutat mîna și de durere n-am putut plînge.

Aș fi vrut să întreb : Cine a adus aici pe Victoria ?... Dar toți tăceau.

M-am despărțit de procuror în termenii cei mai corecți, după ce am iscălit declarația.

Un singur amănunt m-a impresionat : între camera 48 și camera 47, era deschisă o ușă interioară. Locatarii lor — presupun — vor fi fost arestați.

Soarele scintea deasupra cobaltului viu al mării, zefirii alergau ca mieii de spumă, se ascundeau în nisip, grosul apelor cînta dintr-o orgă vastă cît orizontul într-o splendidă indiferență.

După acest vîrtej, în care purul și impurul fraternizează ca toate contrastele din natură, a trecut un an de o relativă liniște.

Ce sens ar avea luxul de vorbe care ar descrie stupoarea fără de margini a Terezei ? Durerile cele mai adînci influențează lumea pe o suprafață extrem de redusă. Nu

se contagiază. Rămîn singuratece și crispate. Nu poruncesc o unică înțelepciune :

— Fiți calmi !...

Trebuie să fim ca ea, ca mama noastră, veșnic nesătulă de repetiție.

Justiția poate avea îndoieli în fața nevinovatului, dar făptașul ne trădează, odată cu ultimul strop de inocență din el. Astfel, se face lumină, în cele mai tenebroase afaceri penale.

Magistratul cunoaște o singură teamă : de a nu fi învinsul credulității sale. Atunci, ca și în chirurgie, el taie și o bucată din partea sănătoasă. Să rămînă locul curat. Și rămîne curat ? Nu se închid cîrciumile, nu se suprimă prostituția, nu se încarcerează parazitismul, nu se biciuiește Minciuna, regina infernului. Judecătorului, căruia de-a lungul existenței sale i se arată numai lepre și lepădături, trăiește ca în groapa cu lei, într-o umanitate de false bijuterii, într-o grădinărie de confecțiune, mode și flori. Vegetalul, alături de textilărie și de tenturerie. Și el știe bine că omenirea o fi altfel, în orice caz alta, una mai bună, de pur și de impur. Judecătorul e un autoexilat. Hoțul neprins îl privește ponciș, cu superioritate : — Ha-bar n-are ăsta de lumea în care trăiește !... Flaubert, în secolul trecut, a definit „Justiția“, prin vorbele : „Vezi-ți de treabă“ !... Verbul „a avea“ se apără mai bine decît verbul „a fi“ !

Fiți calmi, fiți calmi !... O să vină și rîndul vostru !... Așteptarea se istovește „à la trîne“, la coadă !...

— Bonjour, Monsieur Gaby ? Comment allez-vous ?...

— Merçi, ça va, tout doucement... Dacă n-ar exista proștii, din ce-am trăi ?

— La fel de bine se simt Ernest Corodeanu și Vi-drașcu și popa Cerceluș, toți se simt bine... Ultimul dălcăuș necinstește o fată și o familie ! Societatea încă n-a fost ridicată la rang de instanță. Trăiască Cutărescu ! Dă-te, dragă, la-o-parte, ca să-l văd și eu !... Ce secol praxite-lian !... Ce Solon avem pe tron !... Să nu supărăm pe dom-nul Million, că ne compromite în toate țările... Numai de Victoria este vorba ? Un fapt divers, ca multe altele. Sîm-tem egali în fața legii, dar copilul bastard este bastard numai pentru bărbat ! Pentru femeie este legitim !... Să-ți trăiască ! ...Cum să trăiască ? Așa, de la sine ? Cînd răs-

punderile sexelor sînt inegale, premisele crimei au și fost însămintate. Ea nu vorbește fiindcă nu o apără nimeni. E o femeie... Își pune careva cataplasme pe frunte, numai pentru atît ? Ea își duce povara conștientă că, dacă e ușor a face copii, este mult mai greu a face oameni. Îi face ! Muncește, cerșește, dar îi face. D'Alembert a fost un copil lepădat pe treptele bisericii Saint Jean-le-Rond, o femeie l-a cules și a făcut din el fruntașul Enciclopediștilor, lîngă Diderot, și nimeni n-a recompensat pe nevasta geamgiului, care a dăruit culturii un scriitor și un matematician atît de mare. Ce umanitate sensibilă la binefaceri ! La capitolul femeilor dezonorate, ca Victoria Gherman, este mai recomandabil să tăcem, fiindcă după povața lui Montaigne, „dacă te știi Cornelius, este mai prudent să fii Cornelius Tacitus, decît Cornelius Publius“ !

— Odihnește-te, Victoria...

* * *

În drum spre plajă, m-a strigat din „buvetta“, unde-și făcea cura de coniac, Gaby de Severin. M-am așezat la măsuta lui.

— O luași cam de dimineată cu împărtășania !...

— Păi, ce să fac, nene ? Barman trebuia să mă fac ! Dumnezeu e barman ! El amestecă bețiile și ne satură !

— Și e bine așa ?

— Numai așa e bine ! Ne toarnă în pahar primăveri, veri, toamne, ierni și toate ne plac. De atîta plăcere, cădem sub masă. Atunci, barmanul vine la plată ! Nimeni n-avem bani pentru cît am băut și, în consecință, ne dezbracă, ne retrage tot ce ne-a dat, ne proteste și ne aruncă la gunoi. Barmanul nu cîștigă nimic ! Dar ne dă mereu, pe credit ! Are el acest dezinteres !

— Ai mai auzit ceva de Victoria ?

— Care Victoria ?

— Așa e, că sînt mai multe !... În orice caz, una a murit...

— Ah, Victoria... una care juca la cursele de cai ! Cîștiga fără muncă, mai mult decît cîștiga bărbatul ei din muncă ! Dar ea era mulțumită, avea și bani, avea și soț, avea și bărbat !

— Cred că o confunzi, cred că vorbești de alta...

— Ah, poate că vorbești de Victoria aialtă, a lui Sucitescu...

— Am glumit, Gaby. N-a murit nimeni...

— Așa te vreau, nenicule, toată lumea să trăiască !...
Eu sînt un om duios. Nu pot să sufăr tragediile !

Pilcuri de vilegiaturiști părăseau plaja, cu haine pe brațe, sub soarele arzător.

Tot ce s-a petrecut, după ziua aceea, s-a încurcat ca un ghem de fragmente pe care nu le mai pot lega logic. Am intrat într-o cafenea, singur, și s-au repezit la picioarele mele doi lustragii... Niște marinari, în „permisie“, jucau barbut, cîștigau și pierdeau cafele. Unul s-a prăbușit, de beție neagră, pe podele. Își dezordonase gesticulația și, pentru a apuca ceașca de lîngă el, își întindea brațul spre o distanță mult mai mare. Partenerul l-a buzunărit, pentru plata consumației, și negăsind nimic, i-a tăiat toți nasturii vestonului, unica lui valută...

— Ai putea tu să cîntî ceva, acum cînd te poartă vîntul demenței ?

Da, am cîntat... Am avut forța asta.

— Domnișoară, vă rog... niște flori...

— Vizită ? Nuntă ? Doliu ?

Am cumpărat un buchet cît se poate de pesimist. L-am uitat în trenul spre Constanța, unde Tereza a ajuns în zorii zilei.

În compartimentul de clasa întii, se afla o doamnă bătrînă, cu mustați și cu paianjeni în urechi. Lîngă ea, se plictisea Mica Otrăvită, cunoscută prin celebrul ei zîmbet de gheată ruptă. Inevitabilul pensionar își trăsese afară piciorul lui poligonal și, cu degetele sale aproape pianistice, se răcorea de strînsura unor pantofi prea eleganți, citindu-și „Universul“. Pe banca din față, un tînăr cu frizura exact pe creștet, după moda zisă „bob de cafea“, făcea ochi dulci înspre „Mica Otrăvită“.

— Dumnealui umblă după inimi disponibile, dar nu-i merge !, a zis Coana-Mare.

— Doamne, n-a murit decît o singură ființă, și cît de haotic s-a mărit lumea, de ieri și pînă azi...

Gîfîind ca o focă, făcîndu-și vînt cu batista, bătrînica suspină din dantele :

— Baie bună ca la Mangalia, pînă la anu', adio !...

— N-aveți o cadă de baie ?

— Ba, este una, dar cam modernă ! Cam prea mică. Intru în apă, și ce să vezi ? Toată apa fuge prin orificiul de scurgere, și mă scald pe uscat !

Pensionarul sforăia ca o geamandură. Coana-Mare îl înghioldi cu parapon, iar când l-a văzut deschizându-și ochii, i-a spus :

— Avem drepturi egale ! Numai cuconocrația va pune rînduială în lume !... Cam ce părere ai ?

— Ați spus ceva ?

— Pentru patria română, dom'le ghegeneral !

Deodată, din pachetul înghesuit în plasa de deasupra începu ceva să curgă, ca dintr-o streășină. Coana-mare își șterge obrazul cu o batistă, se ridică și scoate, dintr-un coșuleț, o frumusețe de cățel lăieț, împanglicat cu o cravată roșie...

— E încă mic, n-a învățat să latre, — zise „Mica Otrăvită“.

— Vin'la mama, Edipică !... Băiatul mamei... Că numai tu mai ai bun simț, în ziua de azi !... Na, baclava, că ești dulce !... Dați-mi voie să vă prezint pe băiatul meu, Edipică, fiul lui Daisy, o cățelușă care se ține bine, deși a împlinit opt anișori...

Tinărul cu capul uns de mirodeneii dădu un aviz cultural definitiv :

— Cățelușă la opt ani este, cum a zis Balzac : „La femme à trente ans“...

— Hodoronc-tronc !... Hop, săriși de te prostiși !.. Știi dumneata prin ce suferințe a trecut Daisy ? Edipică a avut exact destinul grecului ăla de la teatru, Oedipus !

Bătrînul își dădu de-o-parte „Universul“ și întrebă :

— E posibil ?

— Să vezi, domnule, că dumneata pari un om mai învățat ! Edipică n-a avut fericirea de a-și cunoaște tatăl. Matale știi bine că nici un ciine „din flori“ n-are curiozitatea bastarzilor umani. Edipică s-a născut, într-o noapte, pe un coridor. Ca orfan, ce putea să mai aștepte de la viață ? L-am dat servitoarei, cu poruncă să-l arunce pe un maidan, că noi sîntem din București... Dar servitoarei i s-a făcut milă de tinerețea lui și l-a crescut la bucătărie, fără știrea mea. Când Edipică a împlinit vîrsta de un an,

avea picioarele umflăte, și, de fapt, Oedipus „picior umflat“ însemnează, știu de la maică-mea, grecoaică. Totuși, așa cum era, destinul l-a adus în fața cozii materne a lui Daisy, ca pe Oedipus în fața Zenobiei, căreia i-a prezentat omagiile sale. Edipică al meu este fiul lor, perfect sănătos, cu picioare fine și inteligent. Numele lui adevărat este Edipică al Doilea.

. (Mi-a prins bine baia asta de trivialitate).

— Ce-o fi gândind domnul despre noi, auzindu-ne vorbind așa !, zise Coana-Mare.

— E un om cu educație ! Nu poate gândi ceva de rău !, o completă Mica Otrăvită... Fiți sincer, domnule, la ce vă gindeați ?

Nu m-am mai putut stăpini. M-am obișnuit să vorbesc singur, ca să pot tăcea în societate, dar invitat cu atita insinuare, ce-mi mai rămînea să fac ?

— Probabil că știți cine a fost Felix Orsini ! Doamnele mele, el a fost dus la eșafod, înfășurat în pînza neagră a paricizilor. Coborîtor dintr-o ilustră familie italiană, care dăduse Italiei cinci papi, peste treizeci de cardinali și de condotieri, înrudit cu filologul Fulvio Orsini și cu „Dama Orsini“, născută Izabela de Medicis, pe care a strangulat-o soțul ei, într-un acces de gelozie, în plus, nepot al poetului Cesare Orsini, care ne-a lăsat capodopera „Capriccia Macaronica“, — ei, bine, acest Felix Orsini s-a revoltat împotriva patronilor milionari care conduceau lumea secolului al 19-lea. A fi italian, deci, prin definiție lipsit de averi scandaloase, și a protesta contra bogaților, iată ceva care nu se înțelege just nici în ziua de azi !...

Coana-Mare se îndreaptă spre pensionarul care-și reluase firul sforăielilor, și lovindu-l cu cotul, îl mustră cu superioritate :

— Ascultă, nu dormi ! Învață de la dumnealui !... Și ce a mai pățit ăla, maică ?

— În anul 1844, Felix Orsini era la pușcăria din Romagna !

— Săracu' !

— După doi ani, a fost grațiat...

— Bravo !...

— ... apoi expulzat din Toscana...

— Mizerabili !...

— Ales deputat, la Roma, Felix a fost arestat, chiar în ședința parlamentului și condamnat la moarte de un tribunal din Mantua !...

— Ca să vezi, domnule, cum se leagă boala de omul sănătos !...

— A reușit să evadeze la Londra !

— Deștept băiat !

— ... unde s-a certat cu Mazzini !

— Am auzit eu că Mazzini ăsta nu prea călca a popă !

— Disperat de crimele reacțiunii, a venit la Paris și la 14 ianuarie 1858, a încercat să asasineze pe Napoleon al Treilea !

— Bonaparte ?

— ... al Treilea !

— Eh, așa mai merge !

— ...Ce să meargă, Coană-Mare, că au murit, în atentat, o sută și cincizeci și șase de persoane, din cortegiul imperial.

— Aceia n-au fost italieni veritabili !

— Orsini a fost ghilotinat, împreună cu încă doi, Pieri și Rudio ! Toți țarii și împărații erau de acord că Orsini oprimase poporul.

Mascat de „Universul“, domnul „Știe-tot“ făcea cucoanelor un semn care nu mă omagia :

— Nu vedeți că ăsta e țignit ?

Medicii legiști de la Constanța au consemnat în acte că Victoria fusese lovită în pariatul stîng. Tunsă... craniul tăiat cu fierăstrăul, pe circumferința frontală... Cînd i s-a ridicat calota, instantaneu i-a murit și frumusețea. Își spusese odinioară : — „Moi, je n'aime pas la beauté“ !...

Descoperise oare ceva mai frumos ?

Lumea e plină de frumusețe. Răsar pe bolta cerească albinele, în jurul lunii, care le ademenește ca o oală cu miere. Ce blînzi ne vom face, după ce vom fi mîncat ! Nu mai consumăm decît idei fără oase, lesne de digerat ! De ce să supărăm contemporanii ? Trăiască ! Trăiască !... Cine ?... Oricine !... Trăiască dezordinea stabilită !... Toată lumea-i tare bună, doar oamenii nu sînt buni !... Ne plimbăm ifosul după noi, prin saloane, ca Vidrașcu, Gaby și Corodeanu, caractere ce se pricep în arta de a trăi. Nu toate ororile au fost prevăzute de Codul Penal. Mai sînt latifundii, mai sînt fete cu zestre mari ! Le cîntăm, sub balcoane, nostal-

gica romanță dedicată principeselor, în tonalitatea Do—Sergent-Major, fiindcă sîntem pierduți dacă nu ne îmbogățim ! Mai poftiți pe la noi ! Acum, nu mai avem conacul de la Pădureni, dar notați-vă noua noastră adresă : de la Steaua Polară, nițel mai la stînga ! Scara B. *Face à la mer* ! Privind, ochii ni se transformă în niște rame de mărgea. Sunați la prima ușă, lîngă lift ! Dacă nu vi se răspunde, reveniți, că nu lipsim de acasă decît cinci mii de ani pe zi, pentru o cursă pînă la piață !... Oh, vă veți odihni bine la noi, în odinioară de azi !...

Cred că eram amorțit de durere, dar întocmai ca la funerariile unui camarad de batalion : — „Capul sus, ostași ! Capul sus !... Plutonul întii — tenori, plutonul doi — bași ! Înainte cu cîntecul !“... Răsunau luncile de navele noastre coruri, cu reminiscențe de la '77, vesele și melancolice, ca tot ce a trecut : — „Un soldat din arma ro-mâ-nă, ro-mână / Rezemat în pușcă, sus-pi-nă, sus-pi-nă / Și din gură așa zice : / Oh, dă doamne ca să pice / Tur-ci-a, Tur-ci-a“ !... Mai vedeți vreun sultan, vreun țar, vreun împărat, vreun opresor, ca Felix Orsini ?... A fost greu, au gemut popoarele, dar pentru o lume mai bună !... Domnule Director, nu mai face pe împăratul, la ghișeul dumatle, la toate ghișeele, că mă supăr, și nu e bine cînd se supără poporul... (Toate astea, probabil fiindcă sînt nebun !)... Îmi amintesc cortegiul ideal care a condus pe Victoria : era numai Tereza și cu mine...

Cercetările au durat aproape un an de zile.

Ziarele au zugrăvit viața fetelor lui Nicolae Gherman cu adevăr, însă și cu destulă imaginație, ca în toate romanele polițiste. Trăim într-un secol de alergări : științele, artele, afacerile, mașinile, iubirile, toate așteargă, iar timpul de gîndire intră în criză, nudismul faptelor a luat locul psihologiei lente.

Totuși, s-a făcut lumină : a fost o crimă din gelozie. Dida Ștefănescu, o femeie care trăiește onorabil din muncă, a descoperit, la Constanța, că Victoria Gherman, o ființă care nu cunoștea din realitate decît romane, uneltea prin

intrigi și prin destrăbălare, cu scopul de a distruge visul unei fericite căsătorii, atrăgînd în alcovul ei pe domnul Ernest Corodeanu, „cunoscutul și talentatul publicist“, logodnicul Didei !.. Ce a urmat se știe.

Toate crimele pasionale sînt judecate de Curtea Juraților. Dida a fost achitată, ca o eroină a luptei pentru morală ! Fusesse lezată societatea.

Trebuie să mă desmeticesc, îmi neglijez meseria, trăiesc din împrumuturi, vorbesc singur, nu se cuvine să-mi otrăvesc conștiința numai pentru faptul de a fi respectat capriciile Victoriei și de a o fi părăsit, în mijlocul asiduităților altora.

Am primit de la Tereza o scrisoare în care-mi descrie noua ei pasiune de a servi : „Hilde a avut bunătatea de a mă angaja ca slujnică, în casa ei, la Recea, în Făgăraș. Fără simbrerie, că sîntem bune prietene. Ea crede că orice femeie cinstită se naște și rămîne, toată viața, o slujnică a suferinței de a trăi. Pe aici, umblu desculță, ca și ea, iar la orele înseratului, cîntăm la pian, „la patru mîini“, transcripții după Karl Maria von Weber și după Wagner. Fericirea acestei zile este că o cloșcă a scos douăzeci de pui, unii moțați, alții cu gîtul gol, alții mai modești, cum se-ntîmplă și oamenilor. Cu ce bucurie ți-aș oferi un pui fript, dacă în vacanța ta ai trece pe aici, să ne revedem ! M-am împrietenit cu oamenii din comună. O pupăză, care cuibărește într-o grădină, ne telegrafiază, mai ales în răcoarea de dimineată, „Pu-Pu-Pu... Pu-Pu-Pu“... și decepționează toate pisicile care o pîndesc zadarnic ! Nu mă plictisesc niciodată, fiindcă oricît ar fi de nouă existența mea de aci, natura are grija de a-i turna și cîteva picături din vechi și etern. Un băiețel din sat, la vîrsta de 14 ani, scrie poezii. Tot ce vede, tot ce simte, i se pare cu desăvîrșire nou !... Așa e la 14 ani ! Unchiul băiatului, care e un sas, harnic meșteșugar și neîncrezător în poezie, e disperat de boala poetică ce i-a toropit nepotul. Zic : „Poate că are talent“... Zice : „Talentul este să clădești și să faci pe alții să clădească. „*In ein Eck / Ist ein Dreck*“ (Într-un colț, e un rahat.) Foarte bine ! Să fie ! Dar se poate trăi din asta ?“...

Singurul lucru trist este că generalul Stăpînoju a fost internat în spitalul din Făgăraș... Nu mai vede, însă trăiește soldatul din el, mai optimist decît noi. Hilde a crezut că bine face aducîndu-i, lîngă pat, un mic aparat de radio. Generalul a ascultat, într-o seară, celebra „*Eine Alpensymphonie*“, de Richard Strauss, și a izbucnit în plîns, și s-a zvîrcolit după tinerețea ce s-a dus, iar doctorii ne-au certat. Nu trebuia să comitem o asemenea imprudență. Un om poate să moară numai dintr-o clipă de emoție. Îl vizităm în fiecare duminică. Hilde plînge în cîte șase batiste succesive. Norocul este că el nu o vede. Mai vorbăreț decît noi, generalul ne deapănă halucinațiile, amintirile, și oftează pe un text de Heine : „*So traurig schwimmen din Toten*“ (Ce trist înoată morții !). Ne-a povestit cum Franz-Iosif, în anul revoluției de la 1848, a rămas orfan și, la iuțeală, a fost silit să se însoare cu fata cea mare a regelui Bavariei, Ludovic al Doilea, regele-Hamlet, care se credea născut din genialitatea lui Shakespeare ! În noaptea nunții, taica socru încă nu sosise la Schönbrunn, că era la vînătoare, cu fata lui cea mică, cu Erji. Cînd poliția l-a găsit și l-a adus la Viena, Franz-Iosif a ametit de frumusețea lui Erji, a spart nunta și s-a însurat cu dînsa, după două luni ! Tinăra împărăteasă i-a născut un moștenitor, pe Rudolf, care s-a sinucis, cu Maria Vecera în pat, la Mayerling. Erji nu și-a iubit soțul, s-a plimbat, pe Mediterana, cu ambasadorul Hoyoș, care a adorat-o chiar și la bătrînețe, pe Lacul Lemán, unde eroul sîrb Prinkipe, un băiețel cu cravata roșie, i-a oferit, la debarcaderul din Lausanne, un buchet de flori, și i-a străpuns inima cu un stilet ascuțit ca un ac... Cînd ieșim din spital, parcă am pica din altă epocă, ne mirăm de tramvaie și de automobile ! Hilde mai plînge puțin și în tren, după lauda ce i-a adus-o soțul ei : „Am avut parte de sufletul cel mai frumos, pat virgină, educație aleasă, bucătărie germană“ !... Te îmbrățișez, că plec cu Hilde la Făgăraș. Tereza“...

De toate bolile ne vindecăm, dacă nu cumva boala este ultima. Se va însănătoși, acolo, la țară, și Tereza ! Dacă nici împărații nu pot să fie fericiți, sigur este că fericirea trebuie căutată într-altă parte. Să fim înțelepți, că mai avem de trăit ! Ca la o petrecere, fiecare om „aut bibat, aut abeat“, — sau să bea, sau să plece !

Sînt foarte mulțumit că viteaza asta, singurul copil sănătos al familiei Gherman, s-a salvat din dantelele și din frivolitățile societății, la un ideal de simplitate.

N-aș fi presupus niciodată că tinerețea este o licoare atît de volatilă.

În răstimpuri, primesc scrisori din Făgăraș, din care aflu că generalul Traian Stăpinoiu nu s-a predat. El luptă, așa cum Hilde slugărește gospodăria : cu demnitate, piep-tiș, soldățește.

În ultima scrisoare, (după toate aparențele, ultima) Tereza îmi istorisește un fapt divers, despre care am mai citit, de-a lungul anilor, prin nuvele, prin romane, prin ziare, mereu același lucru : cum mințim, cum vrăjim adevărul, numai și numai pentru a avea forța de a respira. Hilde și Tereza au primit încuviințarea de a-l veghea, ziua și noaptea, pe general. Vorbele și cărțile nu sînt de disprețuit. Ceea ce scumpa mea prietenă Tereza relatează fără artă, s-a întîmplat invariabil, de mii de ani, și toți scriitorii, toți poeții, toți artiștii au trimis omenirii parfumele speranței, ale iluziei, fără de care existența noastră n-ar fi posibilă.

Iată acest fapt divers, descoperirea omenirii amorfe, scrisă și rescrisă original de toți artiștii adevărați, banală în spăimîntătoarea ei realitate :

— Spune-mi, Tereza, ce se vede afară, prin fereastră ! Să scap de amintiri și de obsesii. Să-mi treacă supărarea de a muri !...

Tereza se duce la geam și simte că are de trecut un examen teribil : ea n-are nici un talent, și acum trebuie să aibă ! Hei, cu talent, totul devine ușor ! Greul este fără !...

— Acum a sosit toamna, domnule general. Toamna toarnă atîta doină în fluierașe, încît toate frunzele cad. Încă ce vād prin fereastră : au încărunțit pădurile, pe creste, copacii care mărginesc șoseaua ne fac semne cu brațele, ca niște rude care ne-au condus la gară. Noptile sînt destul de calde, rîndunelele n-au plecat, și au ieșit pentru antrenament de zbor, cu puii după ele. Trece o căruță încărcată cu cartofi roșii, cei mai gustoși cartofi din lume, cartofi de Făgăraș !...

— Dar soldați nu vezi ? Nu se arată un ofițer ?

— Cum nu ? Toamă voiam să-ți spun : pe șoseaua județeană înaintează o coloană de soldați, comandați de un

ofițer, tineri și frumoși... O bluză albastră, cu copil, și o bluză albă, fără copil, privesc cu frică înspre puștile strălucitoare ale soldaților ! Se vede, chiar de aici, că una s-a gândit la băiatul ei, fiindcă o văd ștergându-și ochii... Niște copaci de fum aleargă pe coșerile caselor, că acum se face foc în sobe... Pe un petic de iarbă, doi berbecuți se împung cu coarnele, în glumă... Niște găini, grase cât niște damigene, se brodează singure, pe un covor de trifoiște. După trecerea unui automobil, un cocoș strigă triumfător : „Cucuriguu“... Este părerea lui, personală !...

— Și altceva ?... Se mai vede ceva ?... Mă simt bine, ca într-o baie caldă.

— Domnule general, acum a apărut un alai de nuntă. Un flăcău poartă un brăduț, cu brățări de hîrtie colorată... Mireasa ? Eh, parcă ar fi o floare dusă de o coamă de spumă. E cam slăbuță. Lasă, că se mai îngrașă ! Suferă, săraca, că poartă pantofi de nuntă, despre care se știe că totdeauna sînt cam strîmți !... Niște copii, cu praștiile lor, ochesc niște mere imagine...

— Ssssst... A adormit generalul...

A doua zi, Tereza a fost înlocuită cu Hilde.

— Dragă Hilde, am petrecut ieri o oră duioasă cu Tereza. Mi-a povestit ce se vede prin fereastră. Îmi place viața !... Spune-mi și tu ce vezi afară !...

— Prin care fereastră ?

— Prin fereastra de lingă tine...

— Există una, Traiane, dar este o fereastră oarbă, construită numai pentru aeraj... La doi metri de la geam, se află calcanul spitalului, tencuială vînată...

— Nu se vede cerul ?

— Nu se vede.

— Nici soldați, nici mireasă, nici rîndunele ?

— Nimic, dragul meu...

— Nici bluza cu copil, nici bluza fără copil ?

— Îți jur ! Te-am mințit vreodată ?

Atunci bătrînul ostaș s-a răsucit greoi în pat și, pentru prima oară în cariera lui de militar, a plîns cu fața la perete, iar cînd Hilde i-a adus doctoria, murise...

Granitul acesta uman se topește într-o lacrimă. Ce credem noi că sîntem ?... Aleargă mieii de spumă și nu înțelegem silaba lor.

Coperta : Gabriel Bratu

Redactor : FLOREA MIU
Tehnoredactor : MARILENA LUNGULESCU

Bun de tipar : 28.XI.1983
Coli de tipar : 13,25
CRAIOVA, 1983

Intreprinderea poligrafică „Oltenia“,
str. Mihai Viteazul, nr. 4, Craiova
Comanda nr. 252/1983

Lei 9,75

SCRISUL ROMÂNESC